

ESRA
KÖKSALDI

TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ PLANLAMA: LEFKOŞA
SURİÇİ TARİHİ DOKUSU İÇİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI

YDÜ
2020

TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ PLANLAMA: LEFKOŞA SURİÇİ TARİHİ DOKUSU İÇİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

ESRA KÖKSALDI

**Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim
Dalında Hazırlanan
Yüksek Lisans Tezi**

LEFKOŞA, 2020

**TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ
PLANLAMA: LEFKOŞA SURİÇİ TARİHİ DOKUSU
İÇİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

ESRA KÖKSALDI

**Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında
Hazırlanan
Yüksek Lisans Tezi**

LEFKOŞA, 2020

**Esra KÖKSALDI: TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ PLANLAMA:
LEFKOŞA SURİÇİ TARİHİ DOKUSU İÇİN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI**

Fen Bilimleri Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Nadire ÇAVUŞ

**Bu çalışma jüri üyeleri tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi
olarak kabul edilmiştir**

Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Özge Ö. FULLER

Jüri Başkanı,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü, YDÜ

Doç. Dr. Zihni Turkan

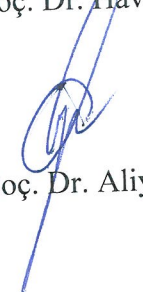
Danışman,
Mimarlık Bölümü, YDÜ

Doç. Dr. Buket ASILSOY

Eş Danışman,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü, YDÜ

Yrd. Doç. Dr. Havva ARSLANGAZI

Jüri Üyesi,
Mimarlık Bölümü, YDÜ

Yrd. Doç. Dr. Aliye MENTEŞ

Jüri Üyesi,
Mimarlık Bölümü, LAÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Tarihi Kent Dokularında Peyzaj Planlama: Lefkoşa Suriçi Tarihi Dokusu İçin Bir Analiz Çalışması” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar kendim hazırladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı beyan ederim.

İsim, Soyisim: Esra Köksaldı

Tarih: 24.01.2020

İmza:

TEŞEKKÜR

Tez konumu seçmemde en önemli etken olan, bilgileri ve yönlendirmeleri ile yoluma ışık tutan, yol gösteren ve destek olan çok değerli danışman hocam, Doç. Dr. Zihni Turkan’a emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecim boyunca bilgi birikimlerini paylaşmaktan kaçınmayan, ilgisi ve önerileriyle önemli bir aşama kaydetmeme neden olan, sevgili eş danışman hocam, Doç. Dr. Buket Asilsoy’a teşekkür ederim.

Tüm eğitim ve öğretim hayatımda olduğu gibi yüksek lisans eğitimim süresince de benden desteğini esirgemeyen, ebedi güven duygusu ile yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen sevgili yol arkadaşşıma, kıymetli dostlarıma sabır, anlayış ve hoşgörülerinden dolayı teşekkür ederim.

Tarihi dokunun korunduğu sokaklarda, özgürce koşabilecek çocuklara...

ÖZET

Tarihi kent dokuları, geçmiş uygarlık ve medeniyetlerden geriye kalan tarihi yapıları, peyzajı, bu bölgelerde yaşamış olan insanların yaşam kültürü mirasları ile geçmişini günümüze taşıyan, yaşayan canlı tarih niteliğindedirler. Tarihi kent dokularını oluşturan önemli öğelerden biri olan peyzaj planlama ise biçim, şekil, renk, doku ve boyutları ile bu alanlara yaşam verecek kadar önemli nitelikte olmuşlardır. Tarihi kent dokuları ve peyzaj planlama birlikte yaşam buldukları için bir bütünü teşkil etmektedirler. Koruma kavramında yine bütüncül olarak tarihi dokular ile peyzajlarını kapsamaktadır.

Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa, kentsel oluşumundan itibaren bünyesindeki farklı uygarlıkların kültür mirasları ve buraya yaşam veren peyzajıyla çok zengin bir tarihi dokuya sahip olmuştur. Kent, oluşum ve gelişim sürecindeki çeşitli olumsuzlukların getirisi olan bozulmalara rağmen halen bir açık hava müzesi niteliğindeki kimliğini sergilemektedir. Ancak bu dokunun peyzajıyla birlikte tarihi kimliğinin sürdürülebilir olması için korumada yeterli çalışmaların ve hassasiyetin gerek ilgili kurumlar, gerekse kent halkı tarafından gösterilmesi büyük önem arz etmektedir.

Araştırmamızda öncelikle tarihi kent dokuları ile peyzaj planlama kavramlarının tanımı yapılmış; dokulardaki bozulma nedenleri ve korumayla ilgili yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Peyzaj planlamaları ile birlikte tarihi kent dokusuna sahip 10 adet kent (Vilnius, Palmanova, Rodos, Valletta, Prag, Dubrovnik, Kotor, Lyon, Lugo ve Diyarbakır), araştırmamızda yapacağımız Lefkoşa suriçi tarihi dokusunun analiz çalışmasına örnek olarak seçilmiş ve tarihi dokularının oluşum, gelişim süreçleri ile buralardaki koruma çalışmaları irdelenmiştir. Sonrasında, tezimizin esas konusunu teşkil eden kuzey Lefkoşa suriçi tarihi dokusu, kentin tarihindeki farklı dönemlere ait doku oluşumu ile peyzajının gelişim ve değişim süreçleri, detaylı olarak incelenmiştir. Örnek kentlerin tarihi dokularının ortak nitelikleri ile kuzey Lefkoşa tarihi dokusu arasında yapılan karşılaştırma ve değerlendirme sonrasında da kuzey Lefkoşa'nın suriçinin günümüzdeki durumu esas alınarak geleceğe yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs; Lefkoşa; Suriçi; tarihi doku; peyzaj planlama

ABSTRACT

The historical urban textures are the living historical features that brings the historical structures, landscapes and the cultural lifestyles of the individuals who lived in these regions to the present. Landscape planning, which is one of the significant elements that creates the historical urban textures, has been important enough to boost these areas with shape, color, texture and dimensions. Since historical urban textures and landscape planning are parts of a whole, they should be evaluated correctly within contemporary life in a holistic manner and should be preserved and transferred to future generations.

Nicosia, the capital of Cyprus, has had a rich historical texture with the cultural heritage of different civilizations and the landscape giving life to it since its urban formation. The city still exhibits its identity as an open-air museum, despite the deterioration resulting from various negativities in its formation and development. However, in order to maintain the historical identity of this fabric together with its landscape, it is of great importance that adequate works and sensitivity should be demonstrated by the relevant institutions and the community of the city.

In our research, firstly, the definition of historical urban textures and landscape planning concepts were made; the reasons for the deterioration in the texture and the studies on conservation have been transferred. 10 cities (Vilnius, Palmanova, Rodos, Valletta, Prague, Dubrovnik, Kotor, Lyon, Lugo and Diyarbakır) having historical urban textures have been selected as examples for our study and the formation and development processes of historical textures and conservation studies in these areas are examined. Afterwards, the historical texture of the city of Nicosia, which constitutes the main subject of our thesis, the texture formation of different periods in the history of the city, and the development and change processes of its landscape are examined in detail. After comparing and evaluating the common characteristics of the historical textures of the sample cities with the historical texture of northern Nicosia, suggestions for the future are presented based on the present situation of northern Nicosia.

Keywords: Cyprus; Nicosia; Walled City; historical urban texture; landscape planning

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
İTHAF	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xv

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Önemi	2
1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3

2. BÖLÜM: TARİHİ KENT DOKULARI ve PEYZAJ PLANLAMA

2.1 Tarihi Kent Dokusu	5
2.2 Peyzaj Planlama	6
2.2.1 Kentsel açık ve yeşil alanlar	7
2.3 Tarihi Kent Dokularında Peyzaj Planlama	10
2.3.1 Tarihi kent dokularında bozulma nedenleri	12
2.3.2 Tarihi kent dokularında koruma ve yenileme çalışmaları	13

3. BÖLÜM: TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ PLANLAMA ÖRNEKLERİ

3.1 Vilnius Tarihi Kent Dokusu (Litvanya)	20
3.1.1 Tarihte Vilnius	20
3.1.2 Kent planı ve peyzaj planlama	22
3.1.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	26

3.2 Palmanova Tarihi Kent Dokusu (İtalya)	27
3.2.1 Tarihte Palmanova	27
3.2.2 Kent planı ve peyzaj planlama	27
3.2.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	32
3.3 Rodos Tarihi Kent Dokusu (Yunanistan)	33
3.3.1 Tarihte Rodos	33
3.3.2 Kent planı ve peyzaj planlama	34
3.3.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	38
3.4 Valletta Tarihi Kent Dokusu (Malta)	39
3.4.1 Tarihte Valletta	39
3.4.2 Kent planı ve peyzaj planlama	40
3.4.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	44
3.5 Prag Tarihi Kent Dokusu (Çekya)	44
3.5.1 Tarihte Prag	44
3.5.2 Kent planı ve peyzaj planlama	45
3.5.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	50
3.6 Dubrovnik Tarihi Kent Dokusu (Hırvatistan)	51
3.6.1 Tarihte Dubrovnik	51
3.6.2 Kent planı ve peyzaj planlama	52
3.6.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	55
3.7 Kotor Tarihi Kent Dokusu (Karadağ)	56
3.7.1 Tarihte Kotor	56
3.7.2 Kent planı ve peyzaj planlama	58
3.7.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	60
3.8 Lyon Tarihi Kent Dokusu (Fransa)	61
3.8.1 Tarihte Lyon	61
3.8.2 Kent planı ve peyzaj planlama	62

3.8.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	66
3.9 Lugo Tarihi Kent Dokusu (İspanya)	67
3.9.1 Tarihte Lugo	67
3.9.2 Kent planı ve peyzaj planlama	68
3.9.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	72
3.10 Diyarbakır Tarihi Kent Dokusu (Türkiye)	74
3.10.1 Tarihte Diyarbakır	74
3.10.2 Kent planı ve peyzaj planlama	76
3.10.3 Koruma ve yenileme çalışmaları	78

4.BÖLÜM: KUZEY LEFKOŞA SURİÇİ TARİHİ DOKUSUNDA PEYZAJ PLANLAMA

4.1 Tarihte Lefkoşa.....	80
4.2 Kuzey Lefkoşa Suriçi Tarihi Dokusunda Peyzaj Planlama.....	83
4.2.1 Lüzinyanlar Dönemi (1191-1489)	83
4.2.2 Venedikliler Dönemi (1489-1571)	86
4.2.3 Osmanlı Dönemi (1571-1878)	89
4.2.4 İngiliz Dönemi (1878-1960)	96
4.2.5 Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi ve sonrası (1960-1983)	102
4.2.6 K.K.T.C Dönemi (1983 - ...)	108
4.3 Kuzey Lefkoşa Suriçi Tarihi Kent Dokusunda Koruma ve Yenileme Çalışmaları..	116
4.3.1 Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunun korunması ve geliştirilmesi için yapılmış olan çalışmalar	120

5. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....

KAYNAKÇA

EKLER

Ek 1: Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü ile İlgili Tavsiye Kararları	163
Ek 2: Washington Tüzüğü – 1987	168
Ek 3: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	169
Ek 4: Viyana Memorandumu	170
Ek 5: Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi Tavsiye Kararları	171
Ek 6: Vilnius Tarihi Kent Dokusu Koruma Hedefleri	172
Ek 7: W. Hepworth Dixon' Un Lefkoşa Tarihi Dokusuna Dair Anlatımı	173
Ek 8: Lefkoşa Tarihi Kent Dokusu Peyzaj Haritası.....	174
Ek 9: Lefkoşa Surları, Surlar ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma Ve Geliştirme Stratejisi	175

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Senamiestis kent planı	22
Şekil 3.2: Katedral Meydanı ve Gediminas Tepesi	22
Şekil 3.3: Rotušės Meydanı	23
Şekil 3.4: Pilies Sokağı	23
Şekil 3.5: Senamiestis (Old Town- Eski Şehir) yeşil alan haritası	23
Şekil 3.6: Kalnų Parkı projesi	24
Şekil 3.7: Kalnų Parkı	24
Şekil 3.8: Kūdrų Parkı projesi	24
Şekil 3.9: Kūdrų Parkı	24
Şekil 3.10: Misionierių Sodai Parkı projesi	25
Şekil 3.11: Misionierių Sodai Parkı	25
Şekil 3.12: Bernardine Şehir Parkı projesi	25
Şekil 3.13: Bernardine Şehir Parkı	25
Şekil 3.14: Palmanova kent planı	28
Şekil 3.15: Piazza Grande Meydanı	28
Şekil 3.16: Bölgeler ve fonksiyon alanları.....	29
Şekil 3.17: Palmanova kent kapıları	29
Şekil 3.18: Venedik Su Kemerı eski görüntüsü	29
Şekil 3.19: Günümüzde Venedik Su Kemerı	29
Şekil 3.20: Palmanova kenti yeşil alan haritası	30
Şekil 3.21: Venedik Su Kemerı etrafı yürüyüş yolu	30
Şekil 3.22: Palmanova Kent Parkı	31
Şekil 3.23: Kent içerisinde yer alan yeşil alanlar	31
Şekil 3.24: Kent içerisinde yer alan yeşil alandan bir görüntü	31
Şekil 3.25: Kentte yer alan avlular	31
Şekil 3.26: Palmanova kentinde caddelerde uygulanan bitkilendirme	31
Şekil 3.27: Palmanova otopark bitkilendirme	31
Şekil 3.28: Rodos Eski şehir kent planı	35

Şekil 3.29: Hipokrat Meydanı	35
Şekil 3.30: Sokrates Caddesi	36
Şekil 3.31: Evreon Martiron Meydanı	36
Şekil 3.32: Şövalyeler Sokağı	36
Şekil 3.33: Rodos Eski şehir yeşil alan haritası	37
Şekil 3.34: Rodos surları yeşil alan	37
Şekil 3.35: Evreon Martiron Meydanı ve bitkisel öğeler	37
Şekil 3.36: Rodos Eski şehir’de bir sokak	38
Şekil 3.37: Rodos Eski şehir’de bahçelerden bir görüntü	38
Şekil 3.38: Valletta kent planı	41
Şekil 3.39: Valletta Cumhuriyet Meydanı	41
Şekil 3.40: Aziz John Meydanı	42
Şekil 3.41: Valletta Cumhuriyet Caddesi	42
Şekil 3.42: Valletta yeşil alan haritası	42
Şekil 3.43: Hastings Bahçeleri	42
Şekil 3.44: Yukarı Barrakka Bahçeleri	43
Şekil 3.45: Aşağı Barrakka Bahçeleri	43
Şekil 3.46: Kral Bahçesi	43
Şekil 3.47: Günümüzde Kral Bahçesi	43
Şekil 3.48: Prag Eski şehir kent planı	46
Şekil 3.49: Prag Eski şehir Meydanı	46
Şekil 3.50: Prag Celetna Caddesi	47
Şekil 3.51: Mariánské Náměsti Meydanı	47
Şekil 3.52: Charles Caddesi	47
Şekil 3.53: Křižovnické Meydanı	47
Şekil 3.54: Prag Eski şehir Yeşil alan haritası	48
Şekil 3.55: Vltava Nehri kenarında yer alan yeşil alan	48
Şekil 3.56: Meydan ve peyzaj planlama	49
Şekil 3.57: Kamusal alan bahçesi peyzaj tasarımı	49
Şekil 3.58: Eski Yahudi Mezarlığı-Müzesi	49
Şekil 3.59: Spor ve sanat alanları uydu görüntüsü	49

Şekil 3.60: Prag kent parkı uydu görüntüsü	50
Şekil 3.61: Prag kent parkı	50
Şekil 3.62: Dubrovnik Eski şehir kent planı	53
Şekil 3.63: Stradun Caddesi	53
Şekil 3.64: Luza Meydanı	54
Şekil 3.65: Onofrio Meydanı.....	54
Şekil 3.66: Gundulic Meydanı	54
Şekil 3.67: Eski şehir yeşil alan haritası	55
Şekil 3.68: Eski şehir surları yeşil alan	55
Şekil 3.69: Eski şehir kapı girişi yeşil alan	55
Şekil 3.70: Tarihi yapının bahçesinden bir görüntü	55
Şekil 3.71: Kotor eski şehir kent planı	58
Şekil 3.72: Silah Meydanı	58
Şekil 3.73: Un Meydanı	59
Şekil 3.74: Müze Meydanı	59
Şekil 3.75: Eski şehir yeşil alan haritası	59
Şekil 3.76: Eski şehir surların etrafı yeşil alan.....	59
Şekil 3.77: Kent meydanı ve peyzaj planlama	60
Şekil 3.78: Mimari yapıların bahçesinden bir görüntü	60
Şekil 3.79: Vieux Lyon kent planı	63
Şekil 3.80: Saint Paul Meydanı	63
Şekil 3.81: Değişim Meydanı	63
Şekil 3.82: Aziz John Caddesi	64
Şekil 3.83: Trinité Meydanı	64
Şekil 3.84: Saône Nehri çevresi bitkisel öğeler	65
Şekil 3.85: Meydanlarda peyzaj planlama örneği	65
Şekil 3.86: Mimari yapıların bahçelerinden bir görüntü	66
Şekil 3.87: Gadagne Bahçesi	66
Şekil 3.88: Bâtonnier Valensio kent parkı	66
Şekil 3.89: Lugo, Suriçi kent planı	69
Şekil 3.90: Mayor Meydanı	69

Şekil 3.91: Santa Maria Meydanı.....	70
Şekil 3.92: Santo Domingo Meydanı	70
Şekil 3.93: Campo Meydanı	71
Şekil 3.94: Ferrol Meydanı	71
Şekil 3.95: Lugo Surları yeşil alanlar	72
Şekil 3.96: Meydanlarda peyzaj planlama	72
Şekil 3.97: Campo Castelo Parkı	72
Şekil 3.98: Campo Castelo Parkı	72
Şekil 3.99: Diyarbakır Sur kent planı	77
Şekil 3.100: Gazi Caddesi	77
Şekil 3.101: Dağkapı Meydanı	77
Şekil 3.102: Sur çevresi kent parkı	77
Şekil 3.103: Hevsel bahçeleri	78
Şekil 4.1: Lüzinyan Dönemi Lefkoşa Suriçi Haritası	84
Şekil 4.2: Lüzinyan Dönemi Sarayönü Meydanı	85
Şekil 4.3: Venedik Dönemi Lefkoşa planı	87
Şekil 4.4: Osmanlı Dönemi Sarayönü Meydanı	90
Şekil 4.5: Osmanlı Dönemi Lefkoşa çarşıları	92
Şekil 4.6: Osmanlı Dönemi’nde Lefkoşa’da peyzaj planlama	93
Şekil 4.7: Osmanlı Dönemi’nde avlularda peyzaj planlama.....	94
Şekil 4.8: Osmanlı Dönemi peyzaj planlamada kullanılan bitkisel öğeler	95
Şekil 4.9: İngiliz Dönemi Sarayönü Meydanı	98
Şekil 4.10: İngiliz Dönemi Selimiye Meydanı	99
Şekil 4.11: İngiliz Dönemi Lidra Caddesi	99
Şekil 4.12: İngiliz Dönemi Viktorya Sokağı	100
Şekil 4.13: Lefkoşa çarşıları-1947	101
Şekil 4.14: İngiliz Dönemi Lefkoşa peyzaj planlama	101
Şekil 4.15: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Sarayönü Meydanı.....	103
Şekil 4.16: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Sarayönü Meydanı	104
Şekil 4.17: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Selimiye Meydanı	105
Şekil 4.18: Asma Altı-1970	105

Şekil 4.19: Arasta çarşıları-1973	105
Şekil 4.20: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Mücahitler Parkı -1971	106
Şekil 4.21: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Çağlayan Çocuk Parkı	107
Şekil 4.22: Sarayönü Meydanı günümüz	108
Şekil 4.23: Selimiye Meydanı günümüz	109
Şekil 4.24: Asmaaltı Meydanı günümüz	110
Şekil 4.25: Arasta Meydanı günümüz	111
Şekil 4.26: Arasta Çarşıları günümüz	112
Şekil 4.27: Kamusal açık alanlarda peyzaj planlama	112
Şekil 4.28: Tarihi dokuda yer alan avluların günümüzdeki durumu	113
Şekil 4.29: Tarihi dokuda yer alan dini ve idari yapıların avlularının günümüzdeki durumu	113
Şekil 4.30: Yiğitler Burcu Parkı günümüzdeki durumu	114
Şekil 4.31: Kuğulu Park'ın günümüzdeki durumu	115
Şekil 4.32: Mücahitler Parkı günümüzdeki durumu	115
Şekil 4.33: Çağlayan Parkı günümüzdeki durumu	116
Şekil 4.34: Öncelikli rehabilitasyon alanlarını oluşturan bölgeler	122
Şekil 4.35: 1982 yılında belirlenen kategorilere göre korunacak bina ve alanlar	123
Şekil 4.36: Lefkoşa İmar Planı'nın ikinci aşamasında belirlenmiş olan çalışma alanları	125
Şekil 4.37: Müdahale Politikası planı	126
Şekil 4.38: Trafik ve Ulaşım paftası "Yeşil Hat olması koşulunda"	127
Şekil 4.39: Trafik ve Ulaşım paftası "Yeşil Hat olmaması koşulunda"	128
Şekil 5.1: Mahkemeler Binası iç avlusu	139
Şekil 5.2: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi avlusu	139
Şekil 5.3: Yenicami avlusu	139
Şekil 5.4: Yenicami avlusu	139
Şekil 5.5: Yenicami avlusu	140
Şekil 5.6: Tarihi dokunun sokaklarında uygunsuz araç dolaşımı	140
Şekil 5.7: Tarihi dokunun sokaklarında uygunsuz araç dolaşımı	140
Şekil 5.8: Tabelaların uyumsuz kullanımı	141
Şekil 5.9: Afişlerin uyumsuz kullanımı	141

KISALTMALAR LİSTESİ

EEMD:	Eski Eserler ve Müzeler Dairesi
EP:	Avrupa Parlamentosu
EVKAF:	Kıbrıs Vakıflar İdaresi
ICOMOS:	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KM:	Kilo Metre
K.K.T.C.:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
K.T.M.M.O.B.:	Kıbrıs Türk Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği
M²:	Metre kare
M.Ö.:	Milattan Önce
M.S.:	Milattan Sonra
NMP:	Lefkoşa İmar Planı
NPU:	Ulusal Miras Enstitüsü
OTRA:	Vilnius Eski Kent Yenileme Ajansı
pH:	Hidrojenin Gücü
PUVaT:	Uniter Bölgesel Geliştirme Programı
Spd:	Şehir Planlama Dairesi
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNCHS:	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNOPS:	Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofis
UNHCR:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Y.Y.:	Yüz yıl
V.B.:	Ve benzeri

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Tarihi kent dokuları, kentlerin ilk oluşumlarından itibaren, tarihlerindeki farklı uygarlıklara ait eserlerle geçirdikleri gelişim süreçlerinin günümüze ulaşan kültürel zenginlikleridir. Bu dokular, geçmiş dönemlerin yaşam biçimlerini, kültürlerini, sosyal ve ekonomik yapılarını içerisinde barındırıp yaşatmaktadırlar. Tarihi dokular, sosyalleşmeyi, toplumsallaşmayı olumlu yönde etkileyen ve olanak sağlayan özelliklere sahiptirler. Tarihi dokuları oluşturan yapılar ve kamusal açık alanlarındaki peyzajları, halen günümüzde tarihi kentlerin en aktif yaşam merkezlerini oluşturmaktadırlar. Kimi kentlerde surlarla çevrili tarihi kent dokuları, kentlerin birer açık hava müzesi niteliğindeki merkezleridir. Bu alanlar, araç trafiğinden arındırılmış, yalnızca yaya dolaşımı için düzenlenmişlerdir ve bu durum kamusal açık-yeşil alanların olumlu yönde gelişme göstermesine neden olmuştur. Tarihi kentlerin gelişimleri, daha çok bulundukları bölgelerin iklimsel koşulları, topografik yapıları, geçmişlerindeki tarihi dönemlere ve yapılarına ait üsluplarına göre de farklılık göstermektedir.

Tarihi kentleri oluşturan temel öğelerden biri, kente yaşam kazandıran peyzaj planlamadır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde peyzaj planlama, peyzajın daha da değer kazanması ve geliştirilmesi için yapılan sürdürülebilir, kaliteli çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Council Of Europe, 2018). Tarihi kent dokularındaki sivil, dini ve askeri yapıların avlularında peyzaj planlama önemli olmuştur. İnsanlar, doğası gereğince her zaman doğayla iç içe bir yaşamı arzulamışlardır. Bu gereksinim doğrultusunda, bahçeleri ve yeşil alanları, kendilerinin üretebilecekleri, günlük yaşamsal gereksinimlerini karşılayabilecekleri, toplanma ve sosyalleşme gibi amaçlara hizmet edebilecek işlevsellikte özenle oluşturmuşlardır. Bu alanlar gelişim süreçlerinde çeşitli bitkisel öğelerin yanı sıra, oturma grupları, su öğeleri ve aydınlatma gibi birçok peyzaj elemanı kullanılarak biçimlenmişlerdir. Meydanlar ve caddelerde ise çeşitli bitkisel elemanlar kullanılarak geniş açık yeşil alanlar oluşturulmuştur.

Tarihi kent dokularında yer alan kamusal açık-yeşil alanlar, planları, biçimleri, tarihi yapıları, bitkileri, bu bölgelerde yaşamış olan insanların anıları ve kültürel yaşam mirasları ile bizlere geçmişten ışık tutan, tarihsel bellek niteliğindedirler. Bu alanlar ait oldukları yapılara olduğu kadar kentin bütününe de yaşam verecek kadar önemli olmuşlardır.

Tarihi kentlerde yer alan yapıların doku ile uyumsuz işlevde gelişme göstermesi, peyzaj planlamanın korunması için çalışmaların yapılmaması ve hasar görmesine neden olacak yapılaşmaların artması tarihi dokuların bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca, bu dokularda demografik yapının değişmesi sonucunda bilgisiz ve bilinçsiz kullanıcıların neden olduğu hasarlar da tarihi kentlere zarar vermiştir. Bunların yanı sıra, tarihi dokudaki kullanıcıları koruma konusunda bilinçlendirmek için yeterli eğitim çalışmalarının yapılmaması, korunma için gerekli olan yasa ve tüzüklerin yetersiz olması ve denetimsizlik gibi nedenler de tarihi kent dokularında önemli ölçüde bozulmalara neden olmaktadır. İnsanlık için büyük bir anlam ve önem ifade eden, toplumların tarihi geçmişlerini ve kültürel zenginliklerini yansıtan, tarihi kentleri yok olmaktan kurtarabilmek, bu mirası günümüz yaşamı ile doğru ilişkilendirebilmek ve gelecek nesillere taşıyabilmek için itina ile kararlı ve özenli politikalarla yürütülecek olan koruma ve yenileme çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1 Çalışmanın Önemi

Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa, kuruluşundan itibaren, adanın her farklı tarihi döneminde hep idari merkez olmuş ve bu niteliği ile sosyal, ticari ve kültürel açılardan da sürekli gelişim göstermiştir. Günümüzde kentte izlediğimiz en eski döneme ait Lüzinyan eserlerinden itibaren, Venedik, Osmanlı, İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile sonrası dönemlere ait eserlerle oldukça zengin bir açık hava müzesi konumuna gelen Lefkoşa kent merkezi, suriçinde önemli bir tarihi dokuya sahip olmuştur. Kentin tarihi geçmişinde buradan geçen Kanlı Dere'nin bir kolunun kent merkezi suriçinden akmasının avantajı yanı sıra, geçmişteki iklimsel faktörlerin de etkisiyle tarihi kent dokusunun yeşil alanları, bitki ögeleri ile çok zengin bir peyzaja sahip olduğu bilinmekteydi. Lefkoşa suriçinin sahip olduğu bu değer ve önem yanı sıra bu konuda kapsamlı bir çalışmanın henüz olmaması araştırmamızı önemli kılmıştır.

1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmamızın amacı, kuzey Lefkoşa suriçi tarihi kent dokusunun peyzaj planlamasıyla birlikte oluşum ve gelişim süreçlerini ve buradaki koruma yeterliliklerini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda da öncelikle tarihi kent dokularında peyzaj planlamayı irdelemek üzere, örnek olarak seçtiğimiz tarihi kentlerin dokuları, peyzaj planlamaları ve koruma kavramları hakkında araştırmalar yapılarak, ortaya çıkarılan ortak karakteristiklerle kuzey Lefkoşa suriçi dokusu karşılaştırıp değerlendirilerek, tarihi dokunun peyzaj planlamasına yönelik öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Çalışmamız, tarihi kent dokusu, peyzaj planlama, dokularda bozulma ve koruma kavramları, seçilen 10 adet örnek kentin tarihi dokuları, peyzaj planlamaları ve kuzey Lefkoşa suriçi tarihi kent dokusunun oluşumundan günümüze peyzaj planlamasıyla, değişim ve gelişimi ile koruma çalışmalarını kapsamaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Araştırmamızda nitel çalışma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle çalışma konumuzun temelini oluşturan tarihi kent dokusu, peyzaj planlama ve koruma çalışmalarıyla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Çalışmamız kapsamında tarihleri, kent planları, peyzaj planlamaları ve koruma yenileme çalışmaları incelenen tarihi kent dokusuna sahip 10 adet kentin (Vilnius, Palmanova, Rodos, Valletta, Prag, Dubrovnik, Kotor, Lyon, Lugo ve Diyarbakır), zengin bir kültürel mirasa ve etkin korumaya sahip tarihi dokularının olması, UNESCO dünya kültür mirası listesinde yer alan kentlerden olmaları, dokularının gelişmiş bir peyzaj planlamaya sahip olması ve çoğunluğunun tarihi dokusunun yer aldığı kent merkezinin, Lefkoşa’da olduğu gibi surlarla çevrili olması nedenleri ile örnek olarak seçilmiştir.

Örnek kentlerin ve Lefkoşa’nın tarihi dokularının oluşum ile gelişim süreçleri hakkında bilgi edinmek ve bu kentlere ait görsellere ulaşabilmek amacıyla detaylı olarak literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra Lefkoşa suriçinin geçmiş ve günümüzdeki durumuna dair bilgi toplayabilmek için Şehir Planlama Dairesi, Lefkoşa Türk Belediyesi, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi gibi konu ile ilgili çeşitli kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Lefkoşa tarihi kent dokusunda yaşanmış olan değişim ve günümüzdeki durumunu tespit

için yerinde incelemeler, gözlemler ve bölgede yaşayan kullanıcılar ile görüşmeler gerçekleştirilerek alan çalışması yapılmış; çalışma, tarafımızdan gerçekleştirilen fotoğraflamalarla da desteklenmiştir.

2. BÖLÜM

TARİHİ KENT DOKULARI ve PEYZAJ PLANLAMA

2.1 Tarihi Kent Dokusu

Tarihi kent dokusu; kentin oluşumunun başlangıcından itibaren yaşamış olduğu tarihi süreçte farklı uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntıların oluşturduğu alanlardır. Tarihi kent dokuları, tarihsel süreç içerisinde değişen düzene bağlı olarak farklı mimari üslupları ve yaşam kültürlerini yansıtan geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kuran değerlerdir (Ahunbay, 2004). Günümüzde hızla gelişen teknoloji, modern ve çağdaş yapıların değer kazanması buna bağlı olarak insanların yaşam şekillerinin değişmesi, kimilerine göre tarihi çevrelerin korunması ve yenilenmesi için yapılan çalışmaların gereksiz olduğunun düşünülmesine neden olmaktadır. Oysa tarihsel birikimin ifadesi olan bu alanlar, çeşitli tarz ve biçimler ile şekil almış olan zengin düzenlemeleri, organik akslardan oluşan caddeleri, sokakları, meydanları, kamusal açık ve yeşil alanları ile hayranlık uyandıran, yaşayan canlı tarih niteliğindedirler.

Tarihi kentlerin oluşum ve gelişim süreçlerini kapsayan farklı dönemlerde inşa edilen yapıların, toplanma alanlarının, meydanların ve o meydanlara bağlanan sokakların kendilerine özgü tarzları, planları bizlere o dönemde yaşayan insanların yaşam şekilleri, kültürleri ve hayat felsefeleri hakkında bilgi verir niteliktedir. Bu çevrelerde saklı olan ayrıntılar, tekdüze gelişim gösteren, betonarme ile kaplı, sokak ve meydanların yoğun yapılardan oluştuğu, kamusal açık ve yeşil alanların yetersiz ve sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu kentlerde yaşayan insanlar üzerinde psikolojik olarak olumlu bir his uyandırmaktadır (Ahunbay, 2004).

Günümüzde tarihi değeri olan eserleri, yapıları ve bunların tümünü kapsayan tarihi çevreleri çeşitli sanat merkezlerinde çoğu zaman minyatür şekilleriyle, soyut ve cansız parçalar halinde görmek, anlamlandırmakla yetinmek durumunda kalıyoruz.

Korunmuş ve yenileme çalışmaları bozulmadan yapılmış olan tarihi kent dokularında yer alan sokaklar, caddeler, meydanlar, kamusal açık-yeşil alanlar. Bu alanları oluşturan mimari yapıların, anıtların malzeme detayları, konumlanış şekilleri ve ince işçilikleri bizlere tarihi değeri olan yapıları, çevreleri yerinde duran canlı birer eser olarak inceleme ve anlama şansı vermektedir.

2.2 Peyzaj Planlama

Peyzaj planlama, peyzaj tasarımı yapılacak alanda bulunan faktörler ve çevresel etkenlerin uyumlu bir şekilde nasıl kullanılacağına yönelik kararların alındığı ve analiz çalışmalarının yapıldığı süreçtir (Korkut ve arkadaşları, 2010). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ne göre peyzaj planlama, peyzajın daha da önem kazanması ve geliştirilmesi için yapılan sürdürülebilir, nitelikli çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Council Of Europe, 2018).

Peyzaj planlama; ülke, bölge (kent) ve yerleşme ölçeğine göre sırasıyla aşama aşama aktarılır ve her birinin planlaması birbirinden farklı olarak hazırlanır. Planlamada kullanılan çalışma ölçekleri, 1:1000-1:50.000 ve üstüdür (Korkut ve arkadaşları, 2010).

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ne göre, peyzaj planlama ve tasarım çalışmaları yapılırken uyulması gereken hususlar şöyle belirtilmektedir (Council Of Europe, 2018):

- Kentsel ve yerel üst düzeyin belirlemiş olduğu kararlara uygun olmalıdır. Kent dokusuna bütünleşmiş olmalıdır.
- Planlanan tasarım koşul ve durumlara göre olumlu anlamda şekil alabilecek esneklikte olmalıdır, gerektiğinde tasarımın bütünlüğü bozulmadan değişimler yapılabilmelidir.
- Araçlar ve yayalar için sürdürülebilir ulaşım çözümleri sağlayabilmeli ve yaşamaya elverişli alanlar oluşturmalıdır.
- Yaşanılabilir, sürdürülebilir ve ekolojik alanlar oluşturabilmelidir.
- İklim koşulları, bitki örtüsü ve diğer çevresel etmenler dikkate alınmalıdır.
- Bölgede yaşayan halkın ihtiyaç ve talepleri doğru analiz edilmeli ve kullanılabilirliğe uygun, işlevsel olmalıdır.

Peyzaj planlama çalışmalarında sürdürülebilir, işlevsel ve bütünleşik bir alan oluşturabilmek için, planlamanın başlangıcından son evresine kadar dikkate alınması gereken önemli aşamalar bulunmaktadır. Peyzaj planlama aşamaları altı başlık altında toplanmaktadır. Bunlar (Uzun, 2006);

1.Peyzaj Analizi: İklim, toprak, bitki örtüsü, jeoloji ve var olan bitkiler gibi konuları içine alan doğal peyzajın, nüfus, sosyal kültürel yapı, yerleşim, tarım, ulaşım ve turizm konularını oluşturan kültürel peyzaj elemanlarının araştırılıp doküman oluşturulma aşaması.

2.Ekolojik Sınıflama: Su ve toprağın; organik madde içeriği, pH değeri, tuzluluk ve kireçlilik oranı gibi özelliklerinin, iklim koşullarının, jeolojik yapı ilişkilerinin araştırılması ve çalışma yapılırken ortaya çıkan sonuçların dikkate alınması gerekliliğinin belirlendiği aşama.

3.Peyzaj Diañozu: Planlama yapılacak alandan, peyzajı oluşturan tüm elemanlardan faydalanmanın koşulları ve sınırlarına bağlı olarak alan kullanımının oluşturulması aşamasıdır.

4.Planlama: Diğer aşamalarda ortaya çıkan sonuçlara ve önceden yapılmış planlamalara uygun olarak; tasarım, koruma-bakım ve geliştirme ile ilgili önerilerin belirlenmesi aşamasıdır.

5.Koordinasyon: Hazırlanan peyzaj planının kent planlama ve diğer mesleki planlama çalışmaları ile ortaklaştırılması aşamasıdır.

6.Uygulama: Planlama aşamasında elde edilen verilere bağlı olarak uygulama alanında çalışmaların başlama aşamasıdır.

2.2.1 Kentsel açık ve yeşil alanlar

Tarihsel süreç içerisinde insanlar, bireysel yaşamdan toplu yaşama geçiş yapmışlardır. Bu geçiş, insanlık tarihinin bir dönüm noktası olarak bilinmektedir. Toplumlar halinde bir arada yaşamak, beraberinde birçok olgu ve oluşumu getirmiştir. Bu oluşumlardan en önemlisi, kent olarak tanımladığımız yerleşim alanlarıdır. Kentler, insanların barınma,

Çalışma, eğlenme ve dinlenme gibi beşeri ihtiyaçlarını karşıladıkları, yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim alanlarıdır (Önder ve Polat, 2012).

Günümüzde, sanayileşme, nüfus artışı gibi birçok sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunlara bağlı olarak düzensiz, çarpık kentleşmeler oluşum göstermektedir. Bu olumsuz durumun önüne geçebilmek için kentlerde sürdürülebilir kent planlama ve kentsel peyzaj planlama kavramları önem kazanmıştır. Bu doğrultuda oluşturulacak kentsel çevrelerde en önemli konulardan biri açık ve yeşil alanların planlara dâhil edilmesidir.

Açık ve yeşil alanlar, birçok kent plancısı, peyzaj mimarı ve araştırmacıya göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Özbilen (1991)'e göre açık alan, dış mekânda yer alan ve mimari yapıların dışında kalan, bir amaca hizmet etmek için herhangi bir yapının veya yapılaşmanın olmadığı alanlardır. Kent dokusunda önemli bir yere sahip olan açık alanlar, işlevsel kullanım için uygun olan meydanlar, caddeler, sokaklar, pazar yerleri, açık alanlar için örneklerdir. Yeşil alanlar, kent dokusu üzerinde var olan açık alanların bitkisel ve yapısal peyzaj öğeleri ile kaplanması sonucu oluşan alanlardır. Parklar, bahçeler, çocuk oyun alanları, bitkilendirilmiş geçit alanları yeşil alanlara örnek olarak verilebilir. Buna bağlı olarak da her yeşil alanın bir açık alan olduğu, ancak her açık alanın bir yeşil alan olmadığı bilinmektedir (Önder ve Polat, 2012).

Keleş (1998)'e göre açık alan, insanların temel gereksinimi olan barınma ihtiyacını karşıladığı yapılar dışında kalan, doğal haline bırakılmış veya zirai işlemler için ayrılmış olan alanlardır. Yeşil alan ise kentlerde insanların rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ve bu alanların zamanla beton yığını halini almasını engellemek için oluşturulan alanlardır.

2.2.1.1 Kentsel açık ve yeşil alanların sınıflandırılması

Açık ve yeşil alanlar; işlevleri, ölçüleri, kullanım durumu ve oluşumlarına göre birçok araştırmacı ve plancı tarafından farklı başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Kent planlamada önemli bir yere sahip olan kullanım durumuna göre açık ve yeşil alanlar şöyle sınıflandırılmaktadır (Gül ve Küçük, 2001):

Kamusal açık ve yeşil alanlar: Toplumun tümünün faydalandığı, dinlenme, eğlenme gibi fonksiyonel ihtiyaçların karşılandığı alanlardır. Kent ormanları ve piknik alanları, kent ve mahalle parkları, doğa ve botanik parkları, sergi ve fuar alanları, gösteri, konser alanları, spor tesisleri, meydanlar, yollar, caddeler ve mezarlıklar kamusal alanları oluşturan yerlerdir.

Yarı kamusal açık ve yeşil alanlar: Toplumun tümünün faydalanamadığı, belirli kişilerin kullanımına açık olan alanlardır. Okullar, kampüsler, askeri bölgeler, okul-fabrika bahçeleri yarı kamusal olan alanlardır.

Yarı Özel açık ve yeşil alanlar: Yalnızca alan içerisinde yaşamını sürdüren bireyler tarafından kullanıma açık olan alanlardır. Site (toplu konut) bahçeleri örnek olarak verilmektedir.

Özel açık ve yeşil alanlar: Yalnızca özel mülkiyet alanları, sahipleri tarafından kullanıma açık olan alanlardır. Özel konut bahçeleri, özel konutlarda çatı bahçeleri, teraslar örnek olarak verilmektedir.

2.2.1.2 Kentsel açık ve yeşil alanların fonksiyonları

Açık ve yeşil alanlar kentlere; ekolojik, estetik, sosyal ve kentsel kaliteyi arttırmak için fiziksel yönden önemli oranda fayda sağlar. Bu yararların bir kısmı şöyle açıklanmaktadır (Öztürk, 2004):

- Kentlerde sıkışık çoğu zaman plansız olarak inşa edilmiş olan binalar ve yapılar zamanla kentlerin tek düze bir hal almasına sebep olur. Açık ve yeşil alanlar, sıkışık düzen içerisinde canlılık oluşturur, hem binaların kendi arasında hem de insan ve bina arasında doğal bir bağ kurar.
- Açık ve yeşil alanları oluşturan bitkisel ve yapısal elemanların birleşimi sonucu ortaya çıkan biçim, boyut, hat, nitelik ve doku gibi etkenler kentte yeni bir estetiksel anlam katar.

- Açık ve yeşil alanlarda kullanılan bitkisel ögeler, sıcaklık ve nem kontrolünü dengede tutar, serin hava ortamı yaratır ve rüzgâr yönünün, hızının kontrolünü sağlar. Kentlerde artan nüfus sonucu hızla gelişme gösteren yapılaşma, yapıların artmasına ve trafik sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yoğun insan ve araç sirkülasyonu kentlerdeki havayı kirletmiştir. Bitkisel materyaller, havayı temizler, fazla oksijen oluşturur ve havada var olan kirli maddeleri tutar.
- Açık ve yeşil alanlar, kent içerisinde gizlenmek istenen kötü görüntüleri perdeler.
- Kent içerisinde yaya ve araçların kontrolünün sağlanması gereken alanlarda, sınırlar, engeller oluşturur ve yönlendirir.
- Açık ve yeşil alanlar, kentlerin en temel sorunlarından biri olan gürültü sorununu aza indirir ve bazı alanlarda yok eder.
- İnsanların en temel hakkı olan, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılanacağı rekreasyonel alanları oluşturur.
- Açık ve yeşil alanlarda, vakit geçiren insanlar sosyalleşmeye başlar insan ilişkileri olumlu bir hal alır. Çevre korumanın önemi ve gerekliliğine dair bireylerde bilinçlenmenin başlamasına neden olur.
- Kentlerde oluşan yapılaşma, ticari ve iş yaşamının büyümesine sebep olmuştur. Bu durum sonucunda kentlerde yoğun ve stresli bir yaşam hâkim olmuştur. Bitkilerin; rengi, kokusu, dokusu şekli ve diğer su ögesi, banklar gibi kent mobilyaları ile bütünleşmesi sonucu meydana gelen açık ve yeşil alanlar, insan psikolojisine, toplumun sağlıklı bir yaşam sürdürmesine olumlu yönde katkı sağlar.

2.3 Tarihi Kent Dokularında Peyzaj Planlama

İnsanların yerleşik düzene geçmesi ile birlikte yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde nüfus ve yapılaşmanın artmasına bağlı olarak belirginleşen sokaklar ve sokakların birbirine bağlandığı caddeler meydanlar ortaya çıkmış, bu bağlantı hattının şekil ve biçimine bağlı olarak da, çevrelerinde açık ve yeşil alanlar oluşmuştur.

İnsanların kentlerde yaşamlarını sürdürürken yalnızca barınma, çalışma gibi alanlar yanı sıra, sosyal yaşam gereğince buluşma toplanma alanlarına ortak paylaşımlarını gerçekleştirebilecekleri ve dinlenme, eğlenme gibi rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri açık–yeşil (kamusal) alanlara da ihtiyaçları vardır.

Bu gereksinimi karşılamak için tarihi kent dokularında yer alan sivil ve dini mimari yapıların neredeyse tamamında avluların oluşu görülmektedir. Günümüzde, bu alanlar, yaşanmakta olan yıkıma ve bozulmalara bağlı olarak yokoluşa sürüklenmektedir. Yaşanan bozulma ve yıkıma karşı tarihi kent dokularında koruma, yalnızca yapılarla sınırlı kalmamalı, çevre bütünsel olarak ele alınıp buna göre koruma çalışması hazırlanmalıdır.

Tarihi kent dokularında peyzaj, kentsel ve coğrafi alanlar içerisinde var olan doğal yapının bir program ve plan dâhilinde oluşturulan düzenini ifade etmektedir. Tasarımın uygulandığı alanın; altyapılarını, açık ve yeşil alanlarını, arazi kullanım ve planlanmasını, tarihi ve modern yapıları, yüzey bilimi, topografya, su bilimi gibi doğal özelliklerini ve sosyal, kültürel, ekonomik verilerini de içermektedir. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (2011)'e göre, tarihi kentsel peyzaj kavramı şöyle tanımlamaktadır:

“...bu kavram arkeolojik ve paleontolojik sitler de dahil olmak üzere, doğal ve ekolojik bağlamdaki tüm bina gruplarını, yapıları ve açık alanları ifade eder ki bunlar belli bir dönemde insan yerleşimlerini oluşturan, arkeolojik, mimari, tarih öncesi, tarihi, bilimsel, estetik, sosyo-kültürel ve ekolojik açıdan uyum ve değer taşırlar. Bu peyzaj modern toplumu şekillendirir ve bugün nasıl yaşadığımızı anlamamız açısından büyük değer taşır...”

Tarihi kent dokularında yapılacak olan peyzaj planlama çalışmalarında, o bölgede yaşayan insanların ve ziyaret amaçlı gelen turistlerin rahat dolaşım sağlayarak kenti keşfedebilecekleri, huzurlu ve psikolojik olarak rahat hissedebilecekleri samimi alanlar yaratmak birincil hedef olmalıdır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikli olarak tarihi kentleri oluşturan tarihsel süreç içerisinde oluşan ve gelişim gösteren tüm mimari yapılar ile yapısal-bitkisel peyzaj öğeleri korunmalı ve yeni planlara dâhil edilmelidir. Tarihi kent dokularında bulunan, yaşayan canlı belge niteliğindeki anıtlar, çeşmeler, konutlar ve diğer tüm yapılar ilgi çekici ve önemli bir değere sahiptir. Bu yapılara uygun bitkisel öğeler eklendiğinde veya var olan bitkilerin bakımı yapıldığında, kente dördüncü boyut olarak tanımlanan zaman kavramı da eklenmiş olacaktır. Bu sayede zaman içerisinde büyüme ve gelişme gösteren bitkiler, tarihi dokuya renk, biçim özellikleri ile estetiksel ve fonksiyonel açıdan yeni bir anlam katarak daha da değerli kılacaktır.

Teknolojinin henüz çok fazla ilerlemediği, her şeye çok rahat ve kolay ulaşımın olmadığı dönemlerde bugünün tarihi kent dokusu olan alanlarda yaşayan toplumlar açısından meydanların, toplanma alanlarının, çarşı pazar kültürünün önemli bir yere sahip olduğu

görülmektedir. Bu kültürün tarihi doku ile bütünleştiği hepimizin bilgisinde olan gerçekliktir. Yeniden yaşatabilmek için, kentlerde yer alan mekânlar korunmalıdır ve içerisindeki fonksiyonlar çağdaştırılarak günümüz yaşam döngüsüne bağlı süreklilik sağlanacak şekilde, tarihi doku ile uyumlu yeni alanlar oluşturulmalıdır.

Tarihsel süreç içerisinde gelişim gösteren ve günümüze tarihi kent dokusu olarak ulaşan değerler, sanayileşme sonucu ortaya çıkan birçok soruna bağlı olarak geçmişte var olan değerini yitirmekle karşı karşıya kalmaktadır. Bir yıkım ve kayıp olacağını düşündüğümüz bu soruna karşı, sürdürülebilir önlemler alınması kaçınılmazdır.

Kentsel çevreyi oluşturan tüm ögeler, kentsel peyzaj ile direkt bağlantılıdır. Bu anlamda, tarihi kent dokularında yer alan açık ve yeşil alanlar, günümüz ve gelecekteki ihtiyaçlar doğrultusunda sosyo-kültürel, turistik, ekonomik, sürdürülebilir, rekreasyonel ve kent halkının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden planlanarak yaşama kazandırılmalıdır. Planlama yapılırken tarihi kent dokusu içerisinde bulunan; dini, sivil ve askeri mimari eserler ile anıtlar, çevresi ile bütünsel olarak düşünülmelidir. Peyzaj planlamada kullanılması planlanan tüm yapısal, bitkisel ögeler bu yapılar ile fiziksel ve görsel açıdan uyum içinde ve kent dokusunun sahip olduğu genel karakteristik yapıya uygun olacak şekilde bütünsel olmalıdır.

2.3.1 Tarihi Kent Dokularında Bozulma Nedenleri

Kentlerde hızla gelişen büyüme, artan nüfus, sosyal yapının değişmesi ve ekonomik nedenler, tarihi kent dokularında bozulmalara neden olmaktadır. Bu nedenlerin bir kısmını şöyle açıklayabilmekteyiz:

- Kent içerisinde yeni yolların açılması ve genişletilmesi için yapılan çalışmalarda kullanılan malzemeler, plansız ve biçimsiz şekil alan yollar dokuda fiziki ve estetik açılardan bozulmalara neden olmaktadır.
- Tarihi kent dokularının dar sokaklarında dolaşımına izin verilen çöp kamyonları, tankerler gibi kamuya ait olan araçlar ve yiyecek içecek dağıtım araçları, yol yapımında kullanılan malzemelere fazla yük bindirerek çökmelerin oluşmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte rahat hareket alanlarının olmayışı çarpma, sürtünme gibi sorunlara yol açarak yapılarda bozulma ve tahribatlar yaratmaktadır.

- Tarihi kent dokularının araç trafiğine açık olması sonucu, bu alanlarda rahatça dolaşım sağlayan araçlardan çıkan egzoz dumanları, yapı malzemelerinde kirliliğe yol açmakta ve yıpratmaktadır. Araçların oluşturduğu titreşim ise dokudaki yapıların strüktürlerine zarar vermektedir.
- Sosyal yapının değişmesi, kültürel ve sosyolojik sorunlar, toplumsal çöküntünün meydana gelmesi, tarihi çevreleri değersizleştirmekte, kasıtlı yıkıma ve hasarların oluşmasına neden olmaktadır.
- Geçmişte tarihi kent dokularında yaşamlarını sürdüren, yaşadıkları mahallelerde ve sokaklarda anı değerleri ve birikimleri olan aileler, çeşitli sebeplerle o alanları terk etmektedirler. Terk edilen konutlar ya boş bırakılarak bakımsız bir hal almakta ya da farklı bölgelerden gelen yeni nüfusa bırakılmaktadır. Yeni yerleşen nüfus için, konutların cazip olan tek yanları ucuz olmasıdır. Hiçbir değer yüklemedikleri bu konutlar, kötü kullanılmakta ve korumak için hiçbir çalışma yapılmamaktadır.
- Tarihi kent dokularında, yeni imar planlarına göre inşa edilen, çevreye uyumsuz yüksek binalar dokuyu bozmaktadır.
- Rant baskıları sonucu oluşan yoğun yapılaşmalar ve artan nüfus tarihi kent dokularında ciddi sorunların oluşmasına neden olmaktadır.
- Tarihi kent dokularını koruma ve yenileme çalışmalarına yönelik yeterli bilinç ve eğitim düzeyi bulunmamaktadır. Tarihi yapıların önemi ve değerinden yoksun bireyler kötü kullanıma sebep olmakta ve yapılara zarar vermektedir.

2.3.2 Tarihi Kent Dokularında Koruma ve Yenileme Çalışmaları

Tarihi kent dokularının yok olmasını önlemek, tarihi değerlerimizin gelecek kuşaklara bozulmadan aktarılabilmesini sağlamak için koruma ve yenileme çalışmaları önem arz etmektedir. Koruma ve yenileme çalışmaları yapılırken, tarihi kent dokusu çevresi ile bütünsel olarak ele alınmalıdır. Koruma alanında profesyonelliğin öneminden dolayı çeşitli mesleki disiplinleriyle birlikte çalışmak gerekmektedir.

Çalışma yapılacak alanın yapısına bağlı olarak değişebilecek olan koruma planında genelde, mimarlık, restorasyon, sanat tarihi, arkeoloji, sosyal bilimler, nüfus bilimi, alt yapı mühendisliği, çevre bilimi ve peyzaj mimarı gibi birçok uzmanlık dalı birlikte çalışmalıdır (Kuban, 2000).

Tarihi kent dokularında koruma ve yenileme çalışmalarının başlangıç aşaması, çalışma yapılacak alanın belirlenmesi ve dökümanların hazırlanması işlemidir. Bütünlük ve uyumun bozulmaması için bu döküman kapsamına, tarihi kent dokularını oluşturan; dini yapılar, konutlar, çeşmeler, anıtlar, yollar, açık ve yeşil alanlar gibi tüm ögeler alınmaktadır.

Bu belgelerin hazırlanması, onay kararlarının alınmasını sağlamak ve düzenli bir arşivin olması açısından önemlidir. Bir diğer önemi ise, koruma ve yenileme çalışmalarında gerekli önlemin alınmasını sağlamaktadır (Ahunbay, 2004).

Tarihi kent dokuları ve doku içerisinde yer alan peyzaj planlamanın korunma ve yenilenmesi için yapılması gereken çalışmaların bir kısmı şöyle sıralanmaktadır (Çelik ve Yazgan, 2009):

- Yapılacak koruma çalışmalarında, fiziksel ve yönetsel planlar hazırlanmalıdır,
- Çalışmanın yapılacağı alanda yaşayan halk bilinçlendirilmeli ve çalışmaya dâhil edilmelidir,
- Koruma ve yenileme çalışmalarının yapılacağı alanda, fiziki ve sosyo-kültürel yapı birlikte ele alınmalı ve ortak bir koruma çalışması hazırlanmalıdır,
- Çalışma alanında mevcut var olan bitkisel, yapısal peyzaj öğelerine uygun yeni tasarımlar ve çözümlemeler geliştirilmelidir,
- Yapılacak koruma ve yenileme çalışmalarının düzenli, programlı ilerleyebilmesi ve toplum tarafından anlaşılır olabilmesi için tasarım planları ve detay paftaları hazırlanmalıdır,
- Tarihi kent dokularının korunması ve yenilenmesi sonucunda gelişme göstermesi düşünülen turizm faaliyetleri, bir amaç değil araç olarak görülmelidir. Bu faaliyetlerden elde edilecek maddi kazanımlar ise kent dokusunun geleneksel kültürel, sosyal değerlerinin geliştirmesine ve korunmasına yönelik fon olarak değerlendirilmelidir,
- Kent dokularında yer alan sivil mimari örnekler, kültürel etkinliklerin ve eğitim çalışmalarının gerçekleştirileceği mekânlara dönüştürülmelidir,

- Tarihi kent dokularında planlanan yeşil alanlarda kullanılacak olan bitkisel peyzaj öğelerinin, tarihi doku ile şekil, renk, özellik açısından uyumlu ve bölgenin iklimine, toprak yapısına uygun türler olmasına dikkat edilmelidir,
- Tarihsel süreçte kentsel doku içerisinde oluşturulmuş olan yeşil alanlarda yer alan bitkilerin, periyodik olarak bakım işlemleri yapılmalıdır,
- Tarihi kent dokularında yeniden planlanacak ve tasarlanacak olan açık ve yeşil alanlarda yalnızca bitkisel peyzaj öğeleri değil yapısal peyzaj öğelerine ve su öğelerine de yer verilmelidir. Yapısal peyzaj öğelerinde kullanılacak malzemeler doku ve strüktürel olarak tarihi yapılar ile uyumlu olmalıdır. Tarihi kent dokularında geçmişe ait olan su öğelerinden çeşmeler, süs havuzları ve kuyuların bakımı yapılmalı yenilenmeli ve çevreleri uygun bitkiler seçilerek düzenlenmelidir,
- Araç trafiği kontrol altına alınmalı bazı bölgeler araç trafiğine kapatılarak yaya ve bisiklet aksları oluşturulmalıdır,
- Reklam panoları, gölgelendirme sistemleri ve levhalar doku ile uyumlu malzemeden yapılmalı ve kent dokularında uygun yerlere konumlandırılmalıdır.
- Tarihi kent dokularının oluşum ve gelişim süreçlerini kapsayan dönemlerde avlu kültürü önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde bu konutları barınma ve ticari alan olarak kullanan bireyleri avlularını korumaya ve geliştirmeye yönelik teşvikler hazırlanmalıdır,

Tarihi kent dokularında peyzajın korunmasının gerekliliğine yönelik birçok tavsiye ve karar çalışmaları yapılmıştır. 1976 yılında, UNESCO tarafından hazırlanan tarihi alanların korunması ve çağdaş rolü ile ilgili tavsiye kararları yasal, idari önlemler ve teknik, ekonomik, sosyal önlemler olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınmıştır (Ek 1).

Bu tavsiye kararlarının ilk bölümü olan, yasal ve idari önlemler başlığı altında ele alınan konuların bir kısmı şöyledir: Tarihi alanların ve çevrelerinin korunması için genel bir politika uygulanmalıdır. Yapılacak koruma çalışmalarına yönelik, planlar hazırlanmalı ve planların yönetilmesi ile ilgili kurum-kuruluşlar belirlenmeli, görev tanımları net olarak yapılmalıdır. Kamu yetkilileri ve bireylerin koruma çalışmalarına dâhil edilmesini sağlayacak bilinçlendirmeye yönelik yasa ve yaptırımlar hazırlanmalıdır.

Tarihi kent dokularında yeni inşa edilecek olan yapıların koruma yönetmeliklerine uygun ve katkı sağlayacak şekilde planlanması ile ilgili yasa ve yönetmelikler kamuya açık olarak hazırlanmalıdır.

Tavsiye kararlarının ikinci bölümü olan, teknik, ekonomik ve sosyal önlemler başlığı altında ele alınan konuların bir kısmı şöyledir: Korunacak tarihi alanların ve çevrelerinin listesi ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde oluşturulmalıdır. Bölgede yer alan arkeolojik, tarihi, mimari, teknik ve ekonomik verileri kapsayacak araştırmalar yapılmalıdır. Mimari araştırmaya ek olarak, sosyal, ekonomik, kültürel, teknik veri ve yapıların kapsamlı araştırmalarının yapılması gereklidir. Şehir planlama, mimari, ekonomik ve sosyal faktörlerin dikkate alındığı bir programlama işlemi hazırlanmalıdır. Koruma ve yenileme çalışmalarına yeniden canlandırma faaliyetleri dâhil edilmelidir. Bu kapsamda, mevcut esnaf ve zanaatkarların işlevlerinin korunması için yeni olanaklar oluşturulmalıdır (UNESCO, 1976).

Tarihi kentler ve kentsel alanların korunması için yapılan bir diğer çalışma, 1987 yılında ICOMOS Tüzüğü'nün (Washington Şartı) kabul edilmesidir. Bu tüzük, tarihi kentlerin korunmasının gerekliliğini vurgulayan ilkeler, hedefler ve yöntemlerin tanımlarından, tarihi kent dokularının yasal koruma altına alınması, korunması, yenilenmesi ve modern yaşama katılmasının öneminden oluşmaktadır (Ek 2).

Tüzükte belirlenen ilkeler ve hedef şöyle açıklanmaktadır: Koruma çalışmalarında etkili olabilmek için ekonomik, sosyal gelişme politikaları ve kent, bölge planları hazırlanmalıdır. Korunma çalışması yapılacak alanda araştırma çalışması yapılmalı ve listeler halinde raporlar hazırlanmalıdır. Bu raporlar bina ve açık-yeşil alan arasındaki ilişkiyi, yapıların boyut, biçim, renk ve malzeme özelliklerini, kent dokularının doğa ve bireyler arasındaki ilişkisini kapsamaktadır. Koruma çalışmalarında başarı elde edebilmek için, bölgede yaşayan halk programa dâhil edilmelidir, bunun için bilinçlendirmeye yönelik eğitim çalışmaları hazırlanmalıdır.

Çalışma sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlara karşı sağduyulu, sistemli ve disiplinli yaklaşılmalıdır. Bakım ve yenileme çalışmaları sürekli sağlanmalıdır. Yeni inşa edilecek olan yapılar, kentin tarihi dokusu ile uyumlu olmalıdır. Kentin tarihi iyi bilinmelidir, bu

konuyla ilgili arkeolojik araştırmalar yapılmalıdır. Araç trafiği kontrol altına alınmalı ve otoparklar dokuya zarar vermeyecek alanlarda çözümlenmelidir (ICOMOS, 1987).

1992 yılında “Kültürel Peyzaj” tanımının kültür mirası kategorilerine dâhil edilmesi, tarihi kent dokularında peyzajın korunması için yapılan önemli çalışmalarından biridir. Bir diğeri ise 2000 yılında “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi”nin kabul edilmesidir.

Bu sözleşme, peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar geliştirmenin gerekliliğini vurgulamaktadır (Ek 3). Sözleşmenin amaçları kapsamında peyzajın korunması şöyle açıklanmıştır (COUNCIL OF EUROPE, 2004):

“Peyzajın Korunması”, doğal oluşumu ve/veya insan eylemlerinden kaynaklanan miras değeri ile kararlaştırılan önemli ve karakteristik özelliklerinin korunması ve devamı için yapılan işlemlerdir;”

Bu sözleşmeler ve kararların tarihi kent dokularının korunması açısından yeterli düzeyde olmadığı düşüncesiyle alınan kararlar dikkate alınarak geliştirmek için, 2005 yılında Viyana’da gerçekleşen “Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi” başlıklı konferans sonucu “Viyana Memorandumu” sözleşmesi kabul edilmiştir (Ek 4). Bu sözleşmede tarihi kentsel peyzajın koruma ve yenileme çalışmalarında dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle açıklanmıştır:

Tarihi kentsel peyzaj ile ilgili, işlevsel kullanım, sosyal yapı, siyasal bağlam ve ekonomik kalkınma anlamında yapılacak olan değışimlerde, kentsel peyzajın şehrin geleneğinin bir parçası olduğu unutulmamalıdır ve bu bilgi doğrutusunda projeler hazırlanmalıdır. Koruma ve yenileme çalışmaları yapılırken tarihi kentin özgünlüğünü ve bütünlüğünü tehlikeye atmamak için şehir ve yönetim planları hazırlanmalıdır. Bölgede yaşayan halkın, yaşam kalitesi, üretim ilişkileri iş ve eğlence koşulları dikkate alınarak ve tarihi kent dokusunun sahip olduğu değerlerden ödün vermeden planlama hazırlanmalıdır. Tarihi kentsel peyzaj ile ilgili yapılacak olan korunma çalışmalarında; sosyologlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, mimarlar, bölgede yaşayan halk ve mülk sahipleri birlikte çalışmalıdır. Koruma çalışmalarında yalnızca peyzaj ele alınmamalıdır. Kentin mimari üsluplarına, tarihine, kültürüne ait bir araştırma çalışması yapılmalı ve tümü bütünsel

olarak ele alınmalıdır. Çalışma kapsamında, nihai hedef sürdürülebilirlik ilkesine bağlı kalarak tasarımlar oluşturmaktır (UNESCO,2005).

2011 yılında UNESCO, tarihi değerlerin bozulmasına, yok olmasına neden olan ve gün geçtikçe artan plansız kontrolsüz olumsuz gelişmelere karşı, tarihi kent dokularının, yaşayan tarihsel değerler olduğu ve insanlık için sosyal, kültürel, ekonomik anlamda önem arz ettiği bilinci ile ortaya çıkarılan tavsiye kararları ve sözleşmeleri dikkate alarak, koruma ve yenileme çalışmalarına yön verecek tavsiye kararını ortaya koymuştur ve üye devletler tarafından kabul edilmiştir (Ek 5). Bu tavsiye kararı, tarihi kent dokularının özelliklerini, sosyal-kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak, kentsel dokuyu koruyacak yönetecek bir peyzaj yaklaşımını önermektedir. UNESCO, önerdiği tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının, sürdürülebilir, sosyal, fonksiyonel çeşitliliği arttıran ve bölgede yaşayan bireyleri yaşadıkları çevreyi korumaya teşvik eden nitelikte olması gerektiğini vurgulanmıştır. Tarihi kentsel peyzaja ilişkin tavsiye kararı altı bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, tarihi kentsel doku, peyzaj, tarihi kentsel peyzaj gibi kavramların tanımı yapılmaktadır.

İkinci bölümde, tarihi kentsel peyzajın zorlukları ve fırsatları şöyle açıklanmaktadır: Tarihi kentsel peyzaj, halkın büyüme, gelişme isteklerini ve tarihsel değerlerinin sürdürülmesini desteklemektedir. Son yıllarda kentlerde artan nüfusa bağlı olarak çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlar hızla artış göstermektedir, tarihi kentsel peyzaj bu sorunların azaltmada ve yönetmede etkili olmaktadır.

Üçüncü bölümde koruma politikalarının önemi şu şekilde ele alınmıştır: Korumaya yönelik genel politika planlanmalı ve uygulanırlığı denetlenmelidir. Kentin tüm değerlerini kapsayan kentsel gelişim planları hazırlanmalıdır. Sivil toplum örgütleri tarihi kentsel peyzaj kavramının uygulanması ve yaygınlaştırılması için katılımcı bir rol üstlenmelidirler.

Dördüncü bölüm, tarihi kentsel peyzaja ilişkin; sivil katılım, bilgi- planlama, düzenleme ve finansal araçların uygulanmasının gerekliliğini içermektedir.

Beşinci bölüm, tarihi kentsel peyzajın anlaşılır olması için kapasite oluşturma, araştırmanın, bilişim ve iletişimin önemi doğru kullanılması gerektiği ele alınmıştır.

Altıncı bölümde ise, tarihi kentsel peyzajı geliştirmek için üye devletlerin birbirleriyle uluslararası iş birliği yapmalarının gerekliliğine değinilmiştir (UNESCO, 2011).

Kıbrıs'ta da 1981-1984 yıllarında Kıbrıslı Rum ve Türk toplumlarının temsilcilerinin katılımlarıyla Lefkoşa İmar Planı çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmanın birinci aşamasında, 1981 yılında Lefkoşa Eski Kenti başlığı altında, S.Diaz Barrio ve H.Watson tarafından koruma ve peyzaj raporu hazırlanmıştır. Eski kentin tanımı ve konumunun açıklanması ile başlayan raporda sorunlar ortaya çıkarılmış ve çözümü için dört madde sunulmuştur, bu maddeler şöyle açıklanmaktadır (Soygür, 2003):

- "1.Binaların ve dış çevrelerinin rehabilite edilmesi için maddi destek sağlanması.*
- 2.Yasaların peyzajın korunmasını ve yeniden planlamasını destekleyecek şekilde düzenlenmesi.*
- 3.Bina ve açık-yeşil alan düzenlerinin etkili olabilmesi için ayarlama ve eklemelerin yapılması.*
- 4.Kentte yaşam kalitesinin artması ve korunması için trafik ve otopark düzenlemelerinin yapılması."*

Ek olarak, tüm çalışma ekibinin birlikte koordineli, uyum içinde projeyi yürütmesinin gerekliliği vurgulanmış ve kentte yaşayan halkın sürece dâhil edilmesini sağlayacak bilinçlendirmeye yönelik eğitim çalışmalarının hazırlanmasının gerekliliği belirtilmiştir. (Soygür, 2003):

3. BÖLÜM

TARİHİ KENT DOKULARINDA PEYZAJ PLANLAMA ÖRNEKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, irdelenmek üzere seçilen tarihi kent doksuna sahip 10 örnek kentin (Vilnius, Palmanova, Rodos, Valletta, Prag, Dubrovnik, Kotor, Lyon, Lugo ve Diyarbakır) tarihi süreç içerisindeki oluşum ve gelişimlerini, kent planlarını, peyzaj planlamalarını ve koruma yenileme çalışmalarını şöylece izleyebilmekteyiz:

3.1 Vilnius Tarihi Kent Dokusu (Litvanya)

3.1.1 Tarihte Vilnius

Litvanya’da yer alan Vilnius kentinin, 1253 yılında Vytenis hükümdarlığında ticari bir kent olarak kurulduğu bilinmektedir. Bu dönemde kente ilk inşa edilen yapı Fransız Katolik Kilisesi’dir. Kent, 1323 yılında Grandük Gediminas hükümdarlığında yeni bir döneme başlamıştır. Bu dönemde başkent olan Vilnius kenti genişlemeye ve büyümeye başlamıştır. 1389-1392 yılları arasında, hükümdar Gediminas’ın torunları Vytautas ve Jogaila arasında kente sahip olabilmek için bir iç savaş yaşanmıştır. Vytautas, kentte kontrolü ele geçirebilmek için şehri kuşatmış ve yıkmıştır. Sonraki süreçlerde, Vytautas ve Jogaila aralarında yapılan anlaşmaya bağlı olarak Lublin Birliği ve Polonya-Litvanya Birliği oluşturulmuştur. 1503 ve 1522 yılları arasında kentte koruma amaçlı dokuz kapılı şehir surları ve üç kale inşa edilmiştir. 1579 yılında Polonyalı Kral Stefan Bathory tarafından eğitim kurumlarının kurulması ile birlikte kentte büyüme ve gelişme başlamıştır. Böylelikle kent, bulunduğu bölgenin en önemli bilimsel ve kültürel merkezi halini almıştır (Lokal Life, 2002). Bu dönemde kente, Polonya Krallığı, Büyük Dukalığı ve birçok bölgeden göçmenler yerleşmeye başlamıştır. Bu göçmenlerin kente; zanaat, ticaret ve bilim anlamında katkıları olmuş ve kent hızla gelişmeye, büyümeye devam etmiştir.

XVII. yüzyıl, kent için yıkım süreçlerinin başladığı dönem olmuştur. 1654-1667 yıllarında yaşanan Rus-Polonya savaşı sırasında Vilnius kenti, Rus güçleri tarafından işgal edilmiş,

yağmalanmış ve yakılmıştır. Büyük kuzey savaşı sırasında ise İsveç ordusu tarafından yıkıma uğramıştır. 1710 yılında ortaya çıkan veba salgını, kentte çok sayıda insanın ölümüne neden olmuştur. 1715 ve 1749 yılları arasında meydana gelen yıkıcı yangınlar kenti çok olumsuz etkilemiş ve kent uzun yıllar büyüme, gelişme gösterememiştir. Vilnius kenti, 1795 yılında Rus İmparatorluğu'na bağlanmış ve Vilna Valiliği'nin başkenti olmuştur. Bu dönemde kentin surları tahrip edilmiş ve dokuz şehir kapısından sekizi kapatılmıştır. Vilnius kenti, 1915'ten 1918'e kadar Alman ordusu tarafından işgal altında tutulmuştur. 16 Şubat 1918'de Litvanya'nın bağımsızlığını ilan eden Litvanya Bağımsızlığı Yasası yayınlanmıştır (Lokal Life, 2002).

Alman kuvvetlerinin çekilmesinden sonra şehir, Sovyet güçlerinin ilerlemesiyle Polonya öz savunma birimleri tarafından kontrol altına alınmıştır. Vilnius, Polonya-Sovyet Savaşı ve Litvanya Kurtuluş Savaşı sırasında tekrar el değiştirmiş ve 12 Temmuz 1920'de Sovyet-Litvanya Barış Anlaşması imzalandıktan sonra kent Litvanya'ya bırakılmıştır. 1916 yılında yapılan nüfus sayımına göre, kentin nüfusu 138.827 kişiden oluşmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında 19 Eylül 1939'da Vilnius, Sovyetler Birliği tarafından ele geçirilmiştir. 8 Ekim 1939'da Kızıl Ordu şehirden çekilmiştir ve Vilnius kenti Litvanya'ya verilmiştir. 22 Haziran 1941 tarihinde, Almanlar Sovyetler Birliği'ne karşı Barbarossa Operasyonu'nu başlatmış ve Vilnius kentini 24 Haziran'da ele geçirmiştir. Temmuz 1944'te Vilnius kenti, Sovyet ordusu tarafından Almanlar'dan geri alınmış ve kent bir kez daha Sovyetler Birliği'ne bağlı olarak Litvanya'ya bırakılmıştır. 1959 yılında yapılan nüfus sayımına göre kent toplamda 236.100 kişiden oluşmaktaydı. Litvanya, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir (Lokal Life, 2002).

Vilnius kenti ilk kurulduğu yıllarda olduğu gibi yine Litvanya'nın başkenti olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Yaşanan olumsuzluklar ve savaş süreçlerine bağlı olarak gerileyen ve yıkıma uğrayan kent hızlı bir şekilde gelişmeye ve büyümeye başlamıştır. 2011 yılında yapılan son nüfus sayımına göre kentin nüfusu toplamda 535.631 kişiden oluşmaktadır (Lokal Life, 2002).

Vilnius kenti, 2009 yılında Avrupa Kültür Başkenti ve Doğu Avrupa'daki en yeşil başkent olarak seçilmiştir. Günümüzde tarihi kent dokusu, turistik ve kültürel açıdan önemli bir

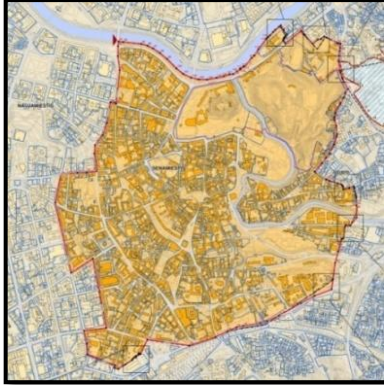
merkez olmasıyla birlikte bölgede yer alan tarihi Vilnius Üniversitesi'nin de etkisiyle, Vilnius kentinin, en aktif ve sosyal öğrenci bölgesi olarak varlığını sürdürmektedir.

3.1.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Vilnius tarihi kent dokusu (Senamiestis), tarihsel süreç içerisinde kentte yaşanan savaşlarda ve yıkımlarda en az zarar gören, ortaçağdan kalma eski bölgelerden biridir (Şekil 3.1). Eski şehrin kültürel ve mimari gelişimi üzerine Gotik, Rönesans, Barok ve Neoklasik üslupları önemli bir etkiye sahiptir (Žemaitis, 2013).

Tarihi kent dokusunda toplamda 28 kilise yer almaktadır. Roma, Ortodoks, Lutheran, Reform ve Doğu Rite Katolik topluluklarına ait olan bu kiliseler, bölgenin tarihi dokusunda önemli bir yere sahiptirler.

Katedral Meydanı ve Kale Tepesi Alanı tarihi doku içerisindeki önemli merkez noktalarından biridir (Şekil 3.2). XIII. yüzyılın ortalarında inşa edilmiş olan Vilnius Katedrali burada yer almaktadır. XIV. ve XV. yüzyılda inşa edilmiş olan Gediminas Tepesi, meydanın üst tarafında bulunmaktadır.

Şekil 3.1: Senamiestis kent planı
(Nordregio.org)

Şekil 3.2: Katedral Meydanı ve Gediminas Tepesi
(TripAdvisor, 2016)

Eski şehrin bir diğer büyük meydanı ise eski belediye binasının bulunduğu, Belediye Meydanı olarak ta bilinen Rotušės Meydanı'dır (Şekil 3.3). Saint Casimir Kilisesi ve Saint Nicholas Ortodoks Kilisesi meydanı çevreleyen önemli yapılar arasındadır. Meydanın güneyinde, Vilnius kentinin ayakta kalan tek kapısı olan Şafak Kapısı'na giden Aušros

Vartų Caddesi yer almaktadır. Şafak Kapısı kentin önemli dini merkezi alanlarından biridir. Kapının yanında üç farklı Hristiyan inancına ait olan, Rus Ortodoks Kilisesi, Kutsal Ruh Manastırı, Aziz Theresa Roma Katolik Kilisesi ve Saint Trinity Doğu Rite Katolik Kilisesi yer almaktadır.

Bölgenin önemli tarihi yapılarının bulunduğu Pilies Sokağı, doku içerisinde yer alan merkezi alanlardan biridir (Şekil 3.4). Saint John The Evangelist, Aziz John The Baptist Kilisesi ve Vilnius Üniversitesi burada yer almaktadır (Žemaitis, 2013).

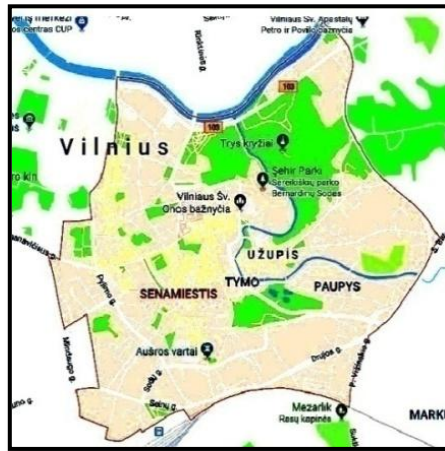

Şekil 3.3: Rotušės Meydanı (True Lithuania, 2015)

Şekil 3.4: Pilies Sokağı (Google Maps, 2017)

Tarihi dokuda peyzaj planlamanın önemli oranda gelişme gösterdiği ve dokunun büyük bir kısmının insanların vakit geçirdikleri, çeşitli etkinlik ve gösterilerin gerçekleştiği açık-yeşil alanlardan oluştuğu görülmektedir. Bölgedeki açık-yeşil alanların oluşmasında önemli bir yere sahip olan, onlara yaşam veren ise kentte yer alan Vilnia ve Neris nehirleridir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: Senamiestis (Old Town- Eski Şehir) yeşil alan haritası (Google Maps)

Vilnia ve Neris nehirleri kenarında yer alan yaklaşık 250 bin m² alanı kaplayan Kalnų Parkı, bölgede yer alan en büyük açık ve yeşil alanlardan biridir (Şekil 3.6). Parkta, gösteri ve konserlerin gerçekleştirildiği sahne, amfi, Üç Haçlar Anıtı, piknik alanları ve yürüyüş parkurları, çeşitli spor ve etkinlik alanları yer almaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.6:Kalnų Parkı Projesi
(Vilniusgo, 2016)

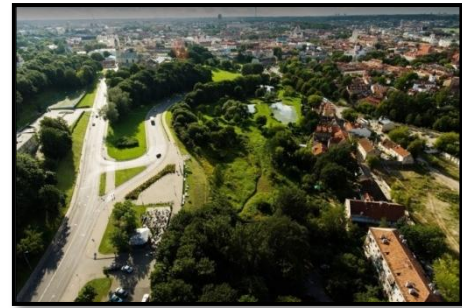

Şekil 3.7:Kalnų Parkı (VisitLithuania,
2018)

Bölgenin merkezinde yer alan bir diğer açık ve yeşil alan ise Kūdrų Parkı'dır (Şekil 3.8). Yaklaşık olarak 45 bin m² alanı kapsayan parkta; üç farklı gölet, piknik alanları, havyaların bulunduğu alanlar, kafeterya ve etkinlik alanları yer almaktadır. Birçok bitkisel ögenin yer aldığı park, merkezi alanda kolay ulaşımın sağlandığı, insanların dinlenebileceği ve keyifli vakit geçirebilecekleri bir kent parkıdır (Şekil 3.9).

Şekil 3.8:Kūdrų Parkı projesi (Vilniaus
Parkai, 2011)

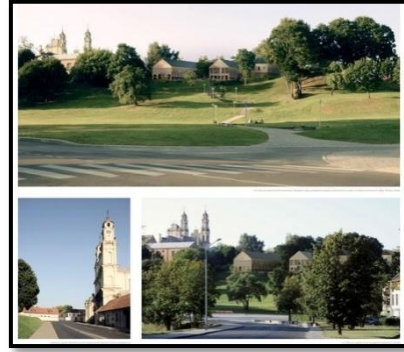
Şekil 3.9:Kūdrų Parkı (Google
Maps, 2017)

Maironio Caddesi üzerinde bulunan, Misionierių Sodai (Misyoner Bahçeleri) Şehir Parkı, 1739–1751 yıllarında inşa edilmiş olan Vilnius Eski Misyoner Manastırı ve Rab'bin Yükseliş Kilisesi'nin bahçesi olarak düzenlenmiştir.

2011 yılında bahçenin düzenlenip şehir parkı halini alması için, mevcut tarihsel, kültürel, doğal ve alt yapı kaynaklarının dâhil edilmesi ile bir proje hazırlanmıştır (Şekil 3.10). Projenin uygulanması sonucunda park; gözlem terasları, çeşitli kent mobilyaları ve bitkisel öğelerle merkezi alanda insanların vakit geçirdikleri rekreasyon alanı halini almıştır. Ayrıca park içerisinde oluşturulan yürüyüş yolları ve yaya akışlarının sağlandığı yollar parkın önemli, açık yeşil alan halini almasına neden olmuştur (Şekil 3.11).

Şekil 3.10: Misionierių Sodai Parkı projesi (Vilniaus Parkai, 2011)

Şekil 3.11: Misionierių Sodai Parkı (Pilotas.Lt, 2014)

Vilnia Nehri kıyısında ve Vilnius Sanat Akademisi karşısında yer alan Bernardine Şehir Parkı kentin önemli rekreasyon alanlarından biridir. Bernardine Şehir Parkı yaklaşık olarak 43.700 m² alanı kaplamaktadır (Şekil 3.12). Parkta; merkezi meydan, süs havuzu, çocuk oyun alanları, çok çeşitte kent mobilyalarından oluşan oturma ve dinlenme alanları, tarihi çeşmeler, spor ve etkinlik alanları yer almaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.12: Bernardine Şehir Parkı projesi (Vilniaus Parkai, 2009)

Şekil 3.13: Bernardine Şehir Parkı (Vilnius, 2018)

Tarihi dokuda, kent parkları dışında kiliselerin, kamu binalarının ve diğer birçok yapının çevresinin yeşil alan olarak planlandığı, yol kenarlarında ağaçlandırma çalışmalarının yoğun olduğu görülmektedir.

3.1.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Vilnius tarihi kent dokusunun korunması, Ulusal Güvenlik Yasası, Taşınmaz Kültür Mirasının Korunması, Kültürel Mirasın Devlet Komisyonu, Korunan Alanlara Yönelik Bölge Planlaması ve diğer yasal düzenlemeler ile öngörülen özel hükümler ile sağlanmaktadır.

Mülkün nitelikleri Vilnius Stratejik Planı, Vilnius Resmi Planı, Eski Kentin Korunması Yönetmeliği ve Eski şehir Canlandırma Programı tarafından gerçekleştirilen eylemler tarafından korunmaktadır. Dokuda yer alan kentsel çevreyi, mimari yapıları, anıtları korumak ve geliştirmek için 1995-1996 yıllarında UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Danimarka hükümetinin desteğiyle bir canlandırma stratejisi hazırlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda hazırlanan program yalnızca mimari yapılar ve kentsel peyzajın korunmasını kapsamamaktadır. Bölgenin ekonomik, politik ve sosyal özellikleri de dâhil edilmiştir (Unesco, 1994).

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda bölgenin vizyonu, eski kentte yaşamak ve çalışmak, hizmet altyapısı sorunları, sokaklar ve meydanlar, trafik ve park etme, parklar ve yeşil alanlar gibi konular üzerinde özellikle durulmuş ve bu konulara çözüm olabilecek sürdürülebilir uzun erimli hedefler üretilmiştir. Çalışma sürecinin yönetilmesi ve kontrolünü sağlamak için Vilnius Eski Kent Yenileme Ajansı (OTRA), kurulmuştur (Ek 6). Program başarı ile sonuçlanmış ve halen yenileme geliştirme için çalışmalar planlanmaktadır (Raugaliene, 2008).

Vilnius tarihi kenti, tarihsel süreç içerisinde birçok yıkım ve savaşa maruz kalmış olmasına rağmen korunmuş olan önemli bir tarihi dokudur ve 1994 yılında UNESCO tarafından dünya miras listesine alınmıştır. Peyzaj planlama ve korunan mimari yapılarıyla zengin çeşitliliğe sahip olan bölge, beşyüz yıl boyunca organik gelişme göstermiş olan Orta Avrupa planlarının önemli bir örneğidir. Bölgenin günümüzdeki durumunu incelediğimiz zaman yapılmış olan koruma çalışmaların da dokunun bütünsel olarak ele alındığını mimari yapılarla birlikte açık ve yeşil alanların da korunarak geliştirildiğini görüyoruz. Açık ve yeşil alanlar tarihsel süreç içerisinde oluşmuş ve günümüze kadar gelişerek ulaşmıştır. Bu durumun nedenlerinden biri ise bölgeye yaşam veren akarsuların olmasıdır.

3.2 Palmanova Tarihi Kent Dokusu (İtalya)

3.2.1 Tarihte Palmanova

Palmanova kenti, İtalya'nın kuzeyinde, Slovenya sınırına yakın bir konumda yer almaktadır. Kent, 1593 yılında Venedikliler tarafından Osmanlıların saldırılarına karşı bir askeri üssü olarak kurulmuştur. Kentin inşa sürecinin tamamlanması, yaklaşık bir yüzyıl sürmüştür ve 1797 yılına kadar Venedik yönetimi altında kalmıştır (World Urban Planning, 2015).

Palmanova, Napolyon hâkimiyetine girmesinden sonra imzalanan Campoformio Anlaşması ile birlikte 1798–1805 yılları arasında Avusturya'nın yönetimine geçmiştir. 1806 yılında İtalya Krallığı tarafından fethedilen kent, 1814 yılına kadar bu yönetim altında kalmıştır. Ardından Palmanova kenti, 1866 yılına kadar Heterojen Hapsburg İmparatorluğu'nun bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. 1866 yılında yapılan referandum sonucunda kent, tekrardan İtalya Krallığı ile birleşmiştir (World Urban Planning, 2015). 1871 yılında yapılan nüfus sayımına göre kentin nüfusu, 4456 kişiden oluşmaktaydı (Demo İstat, 2017).

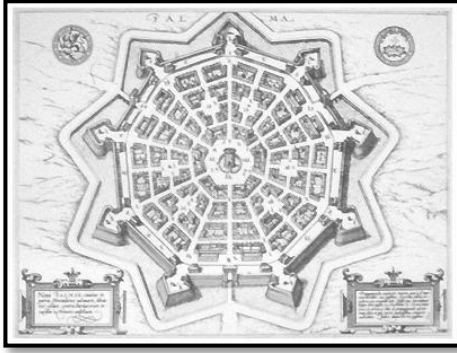
1960 yılında Palmanova kenti, İtalya Krallığı kararıyla ulusal bir anıt olarak ilan edilmiştir. 1961 yılında yapılan nüfus sayımına göre kent nüfusu, 5882 kişi olarak belirlenmiştir (Demo İstat, 2017). Palmanova, 2017 yılında UNESCO tarafından dünya mirası listesine eklenmiştir. 2017 yılında kentte yapılan son nüfus sayımına göre de kentin nüfusu, 5419 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (City Population, 2017). Günümüzde Palmanova, tasarım harikası bir kent olarak anılmaktadır ve turizm açısından önemli bir yere sahiptir.

3.2.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Palmanova, Rönesans döneminde ışınsal plan şeklinde uygulanmış tek ideal kent olarak bilinmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan ideal kent kavramının, Scamozzi'nin tasarımı olan Palmanova kentinde tam anlamı ile uygulandığı görülmektedir. Kent, dokuz köşeli yıldız şeklinde surlardan, üç adet kapı ve kenti çevreleyen bir hendekten oluşmaktadır. 1658–1690 yıllarında kentin surlarını daha da güçlendirmek için takviye çalışması yapılmıştır.

Kent surlarının yenilenmesi için yapılan bir diğer çalışma ise Napolyon kontrolünde 1806–1813 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda kent, dokuz ravelin (tabya-perde duvar), dokuz burç, dokuz lunettes ve on sekiz cavalier den oluşan bir şehir halini almıştır. Rasyonel bir plana ve mimariye sahip olan kent, meydandan ışınsal olarak çıkan düzgün yol akslarına ve ızgara plana sahiptir (Şekil 3.14), (Amusing Planet, 2015).

Palmanova kentinin merkezinde yer alan en büyük meydan Piazza Grande'dır. Altıgen biçimli meydan; caddeler, saraylar ve diğer sivil, dini mimari yapılar ile sınırlanmaktadır. Meydanda, süs havuzları, tarihi çeşmeler ve anıtlar yer almaktadır (Şekil 3.15). İdari görüşmelerin yapıldığı ve toplanma, buluşma alanı olarak kullanılan meydan, düzenli, kapalı ve işlevsel bir yapıya sahiptir.

Şekil 3.14: Palmanova kent planı
(Historic Urban Plans, 2014)

Şekil 3.15: Piazza Grande Meydanı
(Trip Advisor, 2013)

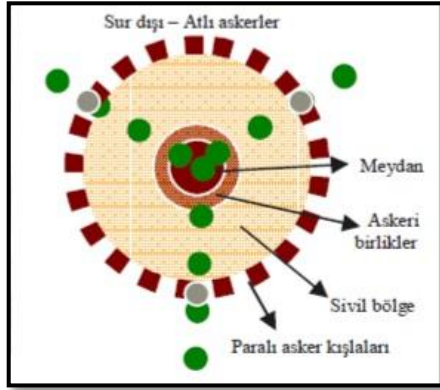
Kentin merkezinde yer alan Piazza Grande Meydanı ve kent surları arasında kalan bölge, sivil halkın yaşadığı alandır. Bu alan içerisinde, merkezdeki meydana ışınsal yollarla bağlanan caddeler ve küçük meydanlar yer almaktadır (Şekil 3.16).

Kente erişimin sağlandığı, üç adet anıtsal kapı bulunmaktadır. Günümüzde, tarihi mimari özelliklerini halen koruyan bu kapılar, işlevsellikleri ve sadelikleri ile dikkat çekmektedirler (Şekil 3.17), (Comune di Palmanova, 1999).

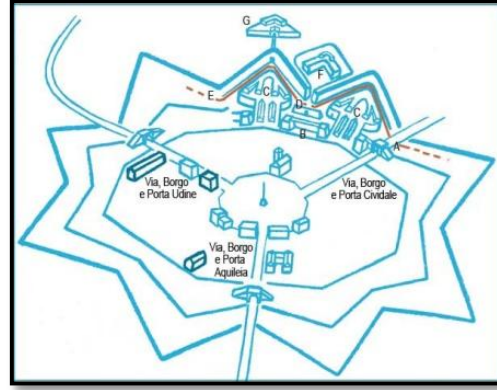
Bu kapılardan ilki; Porta Aquileia Kapısıdır ve 1598 yılında inşa edilmiştir. Kapı, kıvrımlı döşemeleri, zarif süslemeleri ve armaları ile Barok üslubunda tasarlanmıştır (Bisanzioit, 2012).

Porta Cividale kapısı, 1604–1605 yıllarında inşa edilmiştir. Birbirine açılı olarak yerleştirilmiş sütunlardan, korkuluklarla bağlanmış iki adet koruma kulelerinden oluşmakta

ve sağlam, sert hatlara sahiptir (Palmanova Citta' Fortezza, 2015). Porta Udine Kapısı, 1604–1605 yıllarında inşa edilmiştir. Kapının dış cephesi beyaz ve gri taştan yapılmıştır. Kapının iki yanında iki adet sütun ve bu sütunların üzerinde pilaster (sütunce), kapının üst tarafında ise iki adet nöbetçi kulesi yer almaktadır (Comune di Palmanova, 1999).

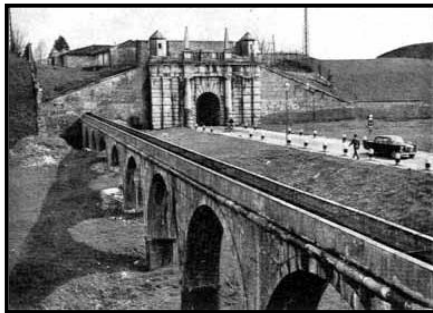

Şekil 3.16:Bölgeler ve fonksiyon alanları (Kürkçüoğlu, İ.E., 2010)

Şekil 3.17: Palmanova kent kapıları (Friulitipico, 2015)

Porta Udine Kapısına giden yolun kenarında yer alan antik su kemeri (Venedik Su Kemeri) 1655 yılında İl Alvise Molin tarafından, kente suların taşınması için inşa edilmiş, ancak sonraki dönemlerde bu işlevini yitirmiştir. Su Kemerine 2015 yılında yapılan restorasyon çalışması sonucunda taşıma su ile beslenmesi sağlanmıştır (Şekil 3.18). Bu sular, kemere iki küçük şelaleden ulaşmaktadır. Restorasyon sonucunda tekrardan yaşama kazandırılan antik su kemeri, etrafında yeşil alanların oluşmasına neden olmuş ve insanların keyifli vakit geçirdikleri bir kamusal alan haline almıştır (Şekil 3.19), (Bisanzioit, 2012).

Şekil 3.18:Venedik Su Kemeri eski görüntüsü (Natisone, 2008)

Şekil 3.19:Günümüzde Venedik Su Kemeri(Palmanova Citta'Fortezza, 2015)

Palmanova Kenti'nin kuruluş tarihi Venediklilerin Kıbrıs adasından çıkış tarihinden (1571) hemen sonradır. Lefkoşa kentinin surlarını da Venediklilerin inşa etmiş olması, iki kent

arasında birçok benzerliğin oluşmasına neden olmuştur. Kent planlarında tam anlamıyla bir ortaklık olmasa da kenti çevreleyen surların burçlarının aynı biçimlerde olması, surlarda üç adet kapının bulunması ve surların hendeklerle çevrenmesi, her iki kentte de ortak benzerliklerdendir. Her iki kentte de merkezi bir meydanın olması, bu meydanlarda idari yapıların yer alması, kent planlarında ki diğer ortak özelliklerdir.

Kentte peyzaj planlama kapsamında yer alan yeşil alanların, daha çok surların etrafında oluşturulduğunu görmekteyiz (Şekil 3.20). Surların etrafında oluşturulmuş olan açık ve yeşil alanlar, kent halkı tarafından yürüyüş yapmak, bisiklet sürmek gibi faaliyetler için kullanılmaktadır (Şekil 3.21).

Şekil 3.20:Palmanova kenti yeşil alan haritası (Google Maps, 2018)

Şekil 3.21:Venedik Su Kemerleri etrafı yürüyüş yolu (Magicoveneto, 2012)

Kent içerisinde yer alan Casa Dell'acqua Dı Palmanova (Palmanova Su Evi), alışveriş ve eğlence gibi mekânların bulunduğu caddelerden biri olan Via Pasqualigo Caddesi'ndedir (Şekil 3.22). Palmanova Su Evi, çocuk oyun alanları, banklar ve bitkisel peyzaj öğelerinden oluşmaktadır.

Kentte, kapsamlı olarak bir rekreasyon alanı bulunmamakta fakat birçok cadde de çoğunlukla bitkisel öğeler, banklar ve su öğelerinden oluşan kamusal açık yeşil alanlar yer almaktadır (Şekil 3.23), (Şekil 3.24).

Şekil 3.22:Palmanova kent parkı
(I Giardini Di Paolo, 17)

Şekil 3.23:Kent içerisinde yer alan
yeşil alanlar (Google Maps, 2018)

Palmanova kentinde açık ve yeşil alanların görüldüğü yerlerden bir diğeri avlulardır. Kentte yer alan yapılardan büyük çoğunluğunun bir avluya sahip olduğu görülmektedir. Bu bahçeler çoğunlukla bitkisel öğelerden oluşmaktadır (Şekil 3.25).

Şekil 3.24: Kent içerisinde yer alan yeşil
alandan bir görüntü (Google Maps, 2018)

Şekil 3.25: Kentte yer alan avlular
(Google Maps, 2018)

Yol kenarlarında kullanılan bitkisel öğeler, kentin yeşil alanlarındandır (Şekil 3.26). Otoparklar, duraklar gibi kamusal açık alanlarda da bitkisel öğelerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.27).

Şekil 3.26: Palmanova kentinde caddelerde
uygulanan bitkilendirme (Google Maps, 2018)

Şekil 3.27: Palmanova otopark
bitkilendirme (Cerber Info,2018)

3.2.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Palmanova tarihi kent dokusunun korunması ve yenilenmesi için 2015 yılında, Uniter Bölgesel Geliştirme Programı (PUVaT) hazırlanmıştır. Terk edilmiş olan muazzam kentsel ve mimari mirasın yeniden geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulayarak hazırlanan program, Özerk Bölge Başkanı, Palmanova Belediye Başkanı, Devlet Mülkiyet Ajansı ve Kültürel Miras-Faaliyetler Bakanı tarafından ortak yürütülmüştür (Udine20 it, 2016). Uniter Bölgesel Geliştirme Programı (PUVaT) altı aşamadan oluşmaktadır:

1.Aşama: Program unsurlarının ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi.

2.Aşama: Programın anlaşılması ve teknik tablosunun kurulması.

3.Aşama: Gelişme potansiyeli ve destek ihtiyaçlarının analizi, halkın katılımı.

4.Aşama: Fizibilite çalışmaları ve teknik yardımın verilmesi.

5.Aşama: Sonuçların analizi ve geliştirme girişimlerinin tanımının yapılması.

6. Aşama: Tanımlanan girişimlerin uygulanmasıdır.

Koruma ve yenileme programının içeriği üç ana başlıktan oluşmaktadır:

Birinci başlıkta, kenti çevreleyen surların burçların ve hendeklerin, bozulma nedenlerinin belirlenmesi ve yeniden kazanılması için koruma, geliştirme, yenileme çalışmalarının hazırlanması. Bu kapsamda surların dışında halkın kullanımına açılacak doğa yürüyüşü, golf gibi etkinlik alanlarının oluşturulması amaç edinilmiştir.

İkinci başlık, kent içerisinde yer alan kamusal yapıların yeniden işlev kazanmasını ve yenilenmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda yapıların sadece iş amaçlı değil aynı zamanda kültürel, sosyal ve kentsel refah için de geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Turizm açısından çekiciliği sağlayabilmek için yaşanılabilir ve sürdürülebilir kent yaratmanın önemine değinilmiştir. Yayalaştırma, meydanların düzenlenmesi, kent mobilyaları ve aydınlatma elemanlarının kente uygun şekilde dâhil edilmesi için projelerin hazırlanması.

Üçüncü başlıkta, iki konu ele alınmıştır. İlk olarak kentte ve surlarda turistleri sanal olarak gezdirecek teknolojik sistemin kurulması. İkinci konu ise yapılacak olan tüm çalışmalara

halkın dâhil edilmesi, fikirlerinin alınmasıdır. Kentte koruma ve yenileme çalışmalarının yapılması için hazırlanan program 2016 yılında kabul edilmiş, üç yıl (2016-2017-2018) içerisinde tamamlanması planlanmış ve toplam beş milyon Euro bütçe ayrılmıştır (Agenzia del demanio, 2013). Hazırlanan bu programın uygulanmasında, kısmi olarak başarı elde edilmiştir.

Palmanova kenti, askeri savunma kalesi olarak inşa edilmiş olan bir kenttir. Yapmış olduğumuz araştırmalara göre inşa edildiği ilk dönemlerde ve uzun bir süre insanların yaşamlarını sürdürdükleri bir yapıda olmadığı anlaşılmaktadır. Daha sonraları yaşamın gelişmesi için ticari ve sosyal anlamda birçok çalışma yapılmış ve tüccar, zanaatkâr ile köylülerin yaşayacağı örnek bir şehir olarak planlanmıştır. Tipik bir Rönesans planına sahip olan kent, düzenli bir yapıya sahiptir. Kent içerisinde çoğunlukla mimari yapılar bulunmaktadır. Açık ve yeşil alanlar ise mimari yapılara oranla daha azdır. Kentte yaşayan insanların dinleme eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşılayacakları açık ve yeşil alanlar, kısıtlı sayıdadır. Yeşil alanların çoğunlukla, kentin dışında, surların etrafında yer aldığı görülmektedir, bunun nedeni ise surların hemen dışında yer alan Venedik Su Kemeridir. Sokak kenarları, caddeler ve günlük yaşamda çok sık kullanılan açık alanlarda bitkisel öğelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bitkilerin şekil ve boyutlarından geçmiş tarihlere ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu bitkisel öğeler, kent peyzajında işlevsel ve estetik açıdan önemli bir yere sahiptir, fakat kentteki yeşil alan ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte değildir.

3.3 Rodos Tarihi Kent Dokusu (Yunanistan)

3.3.1 Tarihte Rodos

Rodos adası, Ege denizinin doğusunda yer almaktadır. Rodos, oniki ada takımının en büyük ve kalabalık adasıdır. Yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda, adada yaşamın Neolitik Çağ'da başlamış olduğu ortaya çıkmıştır. Adada ilk yaşam sürenlerin M.Ö. VIII. yüzyılda Dorianlar olduğu bilinmektedir. M.Ö. XV. yüzyılda Rodos, Miken Uygarlığı tarafından yönetilmiştir. M.Ö. XVI. yüzyıla kadar adada yönetimi sürdüren Mikenler Dönemi, Girit Medeniyeti olan Minoanlar'ın adayı ele geçirilmesiyle son bulmuştur. 300 yılı aşkın süren Minoanlar Dönemi, M.Ö. 357 yılında adanın Rodos Pers İmparatorluğu tarafından yönetilmeye başlamasıyla sona ermiştir. Adada Pers İmparatorluğu dönemi, 17

yıl kadar sürmüş, ardından Büyük İskender Dönemi başlamıştır. İskender'in ölümüyle birlikte yönetim, Roma İmparatorluğu'nun kontrolüne geçmiştir. Romalılardan sonra Bizans hâkimiyetinin başlamış olduğu ada, 654 yılında Emeviler tarafından ele geçirilmiştir. Ada, 1090 yılındaki Malazgirt Zaferi'ne bağlı olarak da Selçukluların eline geçmiştir. 1248 yılında Rodos adası, Cenevizliler tarafından işgal edilmiş fakat kısa süre sonra adadaki yönetimleri sona ermiştir. 1250 yılında Rodos'un hâkimiyeti Bizans İmparatorluğu'nun eline geçmiş 1309 Rodos Şövalyeleri (Hospitalier Şövalyeleri)'nin adaya gelmesiyle sona ermiştir. 1444 yılına kadar adada yönetimi elinde tutan Rodos Şövalyeleri kentin gelişimine önemli oranda katkı sağlamıştır ancak Mısır Sultanlığı Dönemi'nin başlamasıyla ada üzerindeki hâkimiyetleri sona ermiştir (YunanistanCo, 2019).

Rodos adası 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethedilmiş ve adada yaklaşık 400 yıl sürecek olan Osmanlı Dönemi başlamıştır. 1912 yılında ada, İtalyanlar tarafından ele geçirilmiştir. 1940 yılına kadar süren İtalyan Dönemi, adanın kontrolünün Nazi Almanyası'na devredilmesiyle son bulmuştur. 1947 yılında Rodos, Nazi Almanyası'ndan alınarak Yunanistan'a dâhil edilmiştir. 1951 yılında yapılan nüfus sayımına göre Rodos'un nüfusu 24.280, 1961 yılında yapılan sayımda 28.119, 1971 yılında yapılan sayımda ise nüfus 33.100 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Rodos Island Info, 2019).

1957 yılında Rodos'a yeni bir kent planı hazırlanmış ve 1960 yılında kent dokusunun sahip olduğu tarihi ve mimari değerler nedeniyle Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından korunması gerekli olan tarihi kent dokusu olarak tanınmıştır (Yunanistan Co, 2019).

1981 yılında kentte yapılan nüfus sayımına göre, kent nüfusu 41.425 kişiden, 1991 yılında yapılan sayımda 43.558, 2001 yılında yapılan sayımda ise 53.709 kişiden oluştuğu açıklanmıştır. 1988 yılında Rodos tarihi dokusu, UNESCO Dünya Mirası listesine eklenmiştir (Yunanistan Co, 2019). 2011 yılında kentte yapılan son nüfus sayımında, nüfusun, 49.541 kişiden oluştuğu kayıtlara geçmiştir (Rodos Island Info, 2019).

3.3.2. Kent planı ve peyzaj planlama

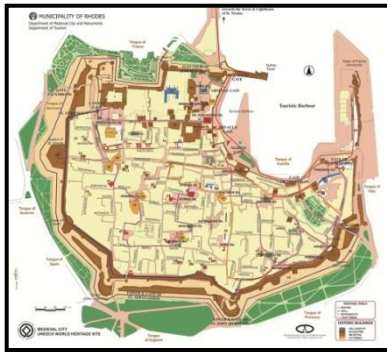
Rodos suriçinin, günümüze ulaşan mimari yapısının ve belirgin tarihi dokusunun oluşum döneminin, 1309 yılında adanın yönetimini ele alan Hospitalier Şövalyeleri (Malta

sonradan da Rodos Şövalyeleri olarak adlandırılan gurup) döneminde olduğu bilinmektedir (China İno Guide, 2018).

Kenti çevreleyen ortaçağ surları, yaklaşık olarak dört kilometre uzunluğundadır. Surlarda on bir adet kapı bulunmaktadır. Bunlar; Abouza, Aziz Athanasius, Aziz John, Akantia, Saint Catherine, Meryem Ana, Deniz, Arnald, Tarsana, Paul ve Özgürlük kapısıdır. Ancak bu kapılardan yalnızca üç tanesi aktif olarak kullanılmaktadır (China İno Guide, 2018).

Rodos kentinin tarihi dokusu, iki bölüme ayrılmıştır. Castello olarak da adlandırılan kuzey bölümü, şövalyelerin iç kalesi olarak bilinen ve idari binaların yer aldığı bölümdür. Güney bölümü ise Chora olarak adlandırılmakta ve sivil halkın yerleşim, yaşam (dinlenme, eğlenme, barınma gibi) alanları burada bulunmaktadır. Kentin bu planlanış şekli Gotik üslubu şehirciliği ile benzeşmektedir (Şekil 3.28), (Greece Travel, 2018).

Kentin en önemli meydanlarından birisi Hipokrat meydanıdır. Tarihi süreç içerisinde merkezi ve idari binalardan oluşan meydan, günümüzde alışveriş, eğlence gibi fonksiyonların yer aldığı, insanların çok sık vakit geçirdiği bir alan halini almıştır (Şekil 3.29), (Rodos Adası, 2013).

Şekil 3.28:Rodos Eski Şehir kent planı (Cellcode, 2019)

Şekil 3.29: Hipokrat Meydanı (Gezip Gördüm, 2017)

Sokrates Caddesi, kentin ana alışveriş merkezidir. Adada Osmanlıların hâkim olduğu dönemde de bu cadde alışveriş ihtiyaçlarının karşılandığı önemli bir merkez olarak kullanılmıştır. Sokrates caddesinde, Osmanlı döneminde inşa edilen Ağa Camii de bulunmaktadır. Mimari ve kültürel açıdan korunmuş olan Sokrates Caddesi, kentin tarihi dokusunda önemli bir yere sahiptir. (Şekil 3.30), (Rodos,2003).

Evreon Martiron Meydanı, Hipokrat Meydanı'na yakın konumda yer almaktadır. Daha çok lokanta, kafeterya gibi eğlence mekânlarının yer aldığı meydan, kentte önemli merkezi ve toplanma alanlarındandır (Şekil 3.31).

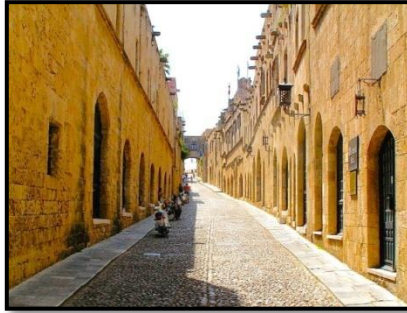
Kentin tarihi dokusuna ait önemli merkezi alanlardan bir diğeri ise Şövalyeler Sokağı (Odos Ippoton)'dır. Kente limandan girişin sağlandığı kapı ile Büyük Üstatlar Sarayı arasında kalan sokak, yaklaşık olarak iki yüz metre uzunluğunda altı metre genişliğindedir. Sokağın sağında ve solunda hanlar yer almaktadır. Bu hanlar, geçmiş dönemlerde şövalyelerin evleri olarak kullanılmıştır. Sokağı önemli kılan etkenler; özellikleri, konumu, bozulmadan korunmuş ve yenilenmiş olmasıdır (Şekil 3.32), (Rodos, 2003).

Şekil 3.30: Sokrates Caddesi
(Nereye Kaçsak, 2018)

Şekil 3.31: Evreon Martiron Meydanı
(Trip Advisor, 2016)

Şekil 3.32: Şövalyeler Sokağı (Greece Travel, 2018)

Tarihi dokuyu peyzaj planlama kavramı çerçevesinde incelediğimizde, insanların vakit geçirebilecekleri, rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kamusal açık yeşil alanların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Kentte yeşil alanlar, surların etrafında, sokaklarda, caddelerde ve meydanlarda yer almaktadır. Bu alanlar da çoğunlukla bitkisel öğelerden oluşmaktadır (Şekil 3.33).

Şekil 3.33:Rodos Eski Şehir yeşil alan haritası (Google Maps, 2017)

Surların etrafında yer alan bitkisel ögeler ve onlara bağlı olarak oluşturulan kıvrımlı yollar, yürüyüş alanı olarak kullanılmaktadır (İstanbul Lite, 2018). Buradaki bitkisel ögelerin boyut ve şekilleri, bizlere bu bitkilerin geçmiş yıllara ait olduğunu göstermektedir (Şekil 3.34).

Kent içerisinde insanların toplanma, buluşma gibi etkinliklerini gerçekleştirdikleri merkezi alanlarda yer alan bitkisel ögeler, çeşitli kent mobilyaları (bank, oturma grupları, aydınlatma elemanları v.b.) ile desteklenmiş daha da elverişli kullanım alanlarının oluşmasını sağlamıştır (Şekil 3.35).

Merkezi alanlara (meydan ve caddeler) bağlanan sokaklarda bulunan çoğunlukla ağaçlardan ibaret bitkisel ögeler, estetik ve işlevsellik (gölge etkisi yaratması, etrafında oturup dinlenme v.b.) açısından tarihi dokuya önemli katkı sağlamaktadır (Şekil 3.36).

Şekil 3.34: Rodos surları yeşil alan (Google Plus, 2011)

Şekil 3.35:Evreon Martiron Meydanı ve bitkisel ögeler (Nereye kaçsak, 2018)

Rodos'un tarihi dokusunda peyzaj planmanın bulunduğu diğer alanlar ise sivil, idari ve dini yapıların bahçeleridir. Bu alanlarda bitkisel ögeler yoğun olarak kullanılmıştır. Konutların bahçeleri, kente yeşil bir görüntü kazandırmakta ve estetik açıdan katkı sağlamaktadır. Kamusal alanların bahçeleri ise hem estetik hem de işlevsel açılardan önemli bir yere sahiptirler (Şekil 3.37).

Şekil 3.36: Rodos Eski Şehir'de bir sokak (Çıktık Yola, 2018)

Şekil 3.37: Rodos Eski Şehir'de bahçelerden bir görüntü (Kastrologos, 2012)

3.3.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Rodos suriçi, eski eserler ve kültürel mirasının korunması, arkeolojik kanun hükümleri ve resmi hükümet gazetesinde yayınlanan ayrı bakanlık kararnameleri ile sağlanmaktadır. Koruma planının yönetimi, sorumlu bölgesel hizmet (On ikililerin Antik Dönemi Ephorate) aracılığıyla Kültür, Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Yürütme kurulu ile kentin gelişiminden sorumlu olan organlar (Kamu, Bölgesel ve Belediye), işbirliği yapmaktadırlar. Kentte yenileme ve geliştirme projeleri, şehir planlama ve inşaat faaliyetlerinin sürekli, sistematik kontrolleri ile kurumsal ve yasal düzenlemelerin güncellenmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu projeler Avrupa Birliği, devlet ve özel kaynaklar tarafından finanse edilmektedir. Tarihi dokuda, Surlar, anıtlar, ortak kullanım alanları ve özel binalar üzerinde koruma çalışmaları devam etmektedir. Hem devlet hem de belediye yetkilileri, mülkün değerlerini daha etkin bir şekilde korumak amacıyla yerleşim alanının günlük işleyişiyle ilgili sorunlardan sorumludur. Tarihi dokunun tanıtılması ve ziyaretçilere daha iyi olanaklarla sunulması için (yeni sergiler, altyapılar) Büyük Üstatlar Sarayı ve Rodos Arkeoloji Müzesi geliştirilmiştir (UNESCO, 2019).

Rodos tarihi dokusu, Ortaçağ döneminin en güzel şehirlerinden biri olarak bilinmektedir. 1523 yılından sonra Osmanlıların adaya hâkim olması ile birlikte eklenen Türk mimarisi yapıları (hamamlar, camiler, kaleler, çeşmeler v.b.) şehrin tarihi dokusunu daha da ilgi çekici kılmıştır. Kentte var olan mimari yapıların yanı sıra bitkisel öğelerin de planlı bir şekilde kullanılmış olduğu görülmektedir. Kentsel peyzajın güçlü temellerinin 1912 yılında İtalyan dönemi ile atılmış olduğu ulaştığımız bilgilerdendir (UNESCO, 2019). Yaşayan tarihi şehir olan Rodos'u incelediğimiz zaman koruma ve yenileme çalışmalarının özenle, disiplinle gerçekleştirildiğini anlıyoruz. Kentte, peyzaj planlama açısından yeterli düzeyde gelişmişlikten bahsetmek pek mümkün olmasa da, bitkilerin oldukça fazla kullanılmış olması tarihi dokuyu yeşil bir kent olarak günümüze taşımıştır.

3.4 Valletta Tarihi Kent Dokusu (Malta)

3.4.1 Tarihte Valletta

Malta'nın başkenti olan Valletta, 1524 yılında Saint John Şövalyeleri tarafından Haçlı seferleri sırasında yaralı askerlere ve haçlılara sığınak olarak düzenlenmiş bir yerleşim alanıdır. 1565 yılında Büyük Kuşatma olarak adlandırılan Osmanlıların Malta'yı ele geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve kent yine Saint John Şövalyelerinin yönetiminde kalmıştır. Kent bu kuşatmada ciddi hasar görmüş, hasarın giderilmesi için Büyük Üstat La Valette'nin 1566 yılında başlattığı çalışmalar 1570 yılında tamamlanmıştır. Kent, 1734 yılında Portekizli Şövalye Manuel Pinto'nun yönetimine geçmiştir. 1749 yılında Müslüman köleler Pinto'yu öldürüp kenti ele geçirme girişiminde bulunmuşlar, fakat girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1773 yılında Pinto'nun ölümüyle kentin yönetimi Francisco Ximenes de Texada'ya geçmiştir. 1775 yılında, kentte isyancılar tarafından Rahiplerin Yükselişi olarak bilinen bir isyan gerçekleştirilmiş, ancak isyan bastırılmıştır. 1798 yılında Fransızlar Valletta'yı işgal etmişlerdir. 1800 yılına kadar kentin yönetimini ellerinde tutan Fransızların hâkimiyeti, İngilizlerin kenti ele geçirmesiyle son bulmuştur. İngilizler Dönemi'nde, kentin gelişimi için önemli çalışmalar yapılmıştır. İkinci dünya savaşında çok fazla hasar gören kentin tarihi dokusu, yapılan yenileme çalışmaları korunmuştur. Valletta, 1980 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne eklenmiştir. 1985 yılında yapılan nüfus sayımında kentin nüfusu 9340 kişi, 1995 yılında yapılan sayımda ise 7262 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (City Population, 2018).

Avrupa Birliği'nin en küçük başkenti olan Valletta, günümüzde Malta adasının en büyük ticari ve finans merkezi olarak önemli bir turizm kenti niteliğinede sahiptir. Kent, 2018 yılında da Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir (City Of Valletta, 2007). 2017 yılında yapılan son nüfus sayımında, kentin nüfusunun 5750 kişi olduğu kayıtlara geçmiştir (City Population, 2018).

3.4.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Engebeli bir yarımada üzerinde konumlanan Valletta, Marsamxett ve Grand Harbour (Büyük Liman) olarak isimlendirilen iki doğal limana sahiptir. Tasarımı İtalyan mühendis Francesco Laparelli tarafından hazırlanan, Valletta, kentini çevreleyen surların inşasına 1566 yılında Jean de Valette tarafından başlanmıştır. Surlar, dokuz adet kule, bir hendek ve süvari (tahkimat) den oluşmaktadır. Izgara kent planına sahip Valletta'nın oluşumu 1570 yılında büyük ölçüde tamamlanmıştır (Şekil 3.38), (City Of Valletta, 2007).

Kent surlarına ilk inşa edilen kapı, yapımı 1566 yılında başlayıp 1569 yılında tamamlanan Porta San Giorgio' dur. Kapı, 1633 yılında yıkılmıştır. İkinci kapı olarak bilinen Porte Nationale ise 1633 yılında inşa edilmiş, 1853 yılındaki genişletme çalışması sırasında yıkılmıştır. Kentte İngilizlerin hâkim olduğu dönemde 1853 yılında, surlara Kingsgate olarak isimlendirilen üçüncü kapı inşa edilmiştir. Bu kapının, İkinci dünya savaşı sırasında ciddi hasar görmüş olması 1964 yılında yıkılmasına sebep olmuştur. Kent surlarına 1965 yılında dördüncü kapı inşa edilmiştir. Kaynaklarda ismi ile ilgili net bir bilgi bulunmayan kapı, dördüncü şehir kapısı olarak anılmaktadır. Dördüncü kapı, 2011 yılında yenilme çalışmaları kapsamında yıkılmıştır. Valletta'nın, halen günümüzde var olan beşinci kapısı 2011-2014 yılları arasında inşa edilmiştir. Bu kapının inşa projesi kapsamında Pjazza Teatru Rjal olarak bilinen bir açık hava tiyatrosu da kente kazandırılmıştır (Airmalta, 2014).

Araştırmalarımız sonucunda ulaştığımız bilgilere göre, günümüzde kentteki diğer kapı, 1885 yılında İngilizler tarafından inşa edilmiş ve ismini Kraliçe Victoria'dan alan, Victoria Kapısıdır. Kapı, Büyük Liman bölgesinde yer almakta ve Liman'ın ana kapısı olarak bilinmektedir. Kapının, son restorasyonu 2009-2010 yılları arasında gerçekleştirilmiştir (Wayback Machine, 2010).

Valletta'nın kuruluşundan itibaren hep kent merkezi olan meydan, Cumhuriyet Meydanı'dır. Meydan tarihi dokusunu, idari binalar, otel, sinema, Malta Ulusal Kütüphanesi, anıt ve heykeller oluşturmaktadır. Günümüzde meydanda, kafe, lokantalar ve alışveriş mekânları yer almaktadır (Şekil 3.39), (Steden.net, 2019).

Şekil 3.38: Valletta kent planı
(Lonely Planet, 2019)

Şekil 3.39: Valletta Cumhuriyet Meydanı
(Google Plus, 2006)

Kentin ana caddesi, tarihte hep kentin en önemli kamusal alanı olan, Cumhuriyet caddesidir. Cadde, bu özelliğinden dolayı 2. Dünya Savaşı'nda Valletta'da ilk bombardımana uğrayan yer olmuş ve çok ciddi hasarlar görmüştür. Yapılan koruma ve yenileme çalışmaları sonucunda cadde, korunmuş ve günümüze ulaşmıştır. Cumhuriyet meydanına bağlanan cadde araç trafiğine kapalıdır ve burada alışveriş, eğlence gibi sosyal mekânlar yer almaktadır (Şekil 3.40), (Mygola, 2019).

Kentin diğer önemli bir merkezi alanı da Aziz John Meydanıdır. Meydan, adını orada yer alan Aziz John Katedralinden almaktadır. Kentte önemli bir kamusal alanı teşkil eden meydan, 2. Dünya savaşı öncesi alışveriş amacı ile kullanılan birkaç binanın yer aldığı bir alan niteliğineydi. Meydan, 2. Dünya Savaş sırasında önemli hasarlar görmüş ve sonrasında geliştirilerek yenilenmiştir. Günümüzde çok yoğun olarak kullanılan meydanda, çeşitli alışveriş alanları, kafeler ve lokantalar yer almaktadır (Şekil 3.41), (Malta Travel, 2019).

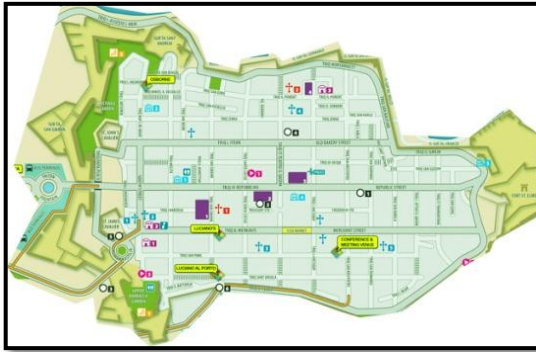
Şekil 3.40: Aziz John Meydanı
(Malta Travel, 2019)

Şekil 3.41: Valletta Cumhuriyet Caddesi (Gezimanya, 2019)

Valletta kentini peyzaj planlama açısından irdelediğimizde, meydanlarda, caddelerde ve sokaklarda bitkisel öğelerin yoğun olarak kullanılmış olduğunu görüyoruz. Bu alanlar dışında kentte, günümüze yenilerek ulaşmış üç önemli yeşil alan bölgesi bulunmaktadır (Şekil 3.42).

Hastings Bahçeleri, kente girişin batı tarafında bulunan burçlarda yer almaktadır. Bahçe, mimar Adriano De Vina tarafından tasarlanmıştır. Bahçede eski Malta valisi Lord Hastings'e ait bir anıt yer almaktadır ve bahçenin ismi de buradan gelmektedir. Birçok çeşitte bitkisel öge ve kent mobilyalarından oluşan bahçe, insanların dinlendikleri, kent manzarasını seyrettikleri bir alan olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.43), (Maltatina, 2018).

Şekil 3.42: Valletta yeşil alan haritası
(University of Malta, 2015)

Şekil 3.43: Hastings Bahçeleri
(Excelsior, 2019)

Yukarı Barrakka Bahçeleri, kentin güneydoğu bölgesinde yer almaktadır. 1560 yılında inşa edilmiş ve o dönemde yalnızca İtalyan şövalyelerinin kullanımına ait olan bahçe, XIX. yüzyılda halkın kullanımına açılmıştır. Gerald Strickland, Sir Thomas Maitland ve Sir Winston Churchill gibi birçok tanınmış kişilerin anıtlarının da yer aldığı parkta, bitkisel ve su öğeleri, çeşitli kent mobilyaları ve kafe bulunmaktadır.

Yukarı Barrakka Bahçelerinde, bitkisel öğelerden oluşan ve teras bahçe olarak adlandırılan bir bölüm yer almaktadır (Şekil 3.44), (Malta İno Guide, 2018).

Aşağı Barrakka Bahçeleri, Yukarı Barrakka Bahçeleri'ne yakın bir konumda ve biraz daha kuzeyde bulunmaktadır. Malta'nın ilk İngiliz valisi Sir Alexander John Ball'a ait bir anıtın da yer aldığı bahçe, çeşitli bitkisel öğeler, çiçek tarhları, kent mobilyaları ve kentin tarihi ile ilgili anıtlardan oluşmaktadır. Kent halkı tarafından çok yoğun olarak kullanılan bahçe, kenti ziyaret eden turistlerin de ilgisini çekmektedir (Şekil 3.45), (Malta Uncovered, 2019).

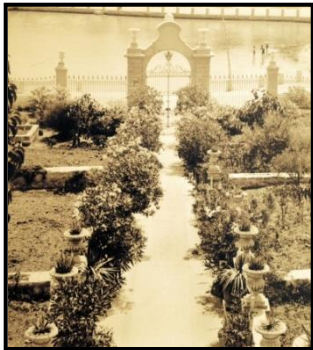

Şekil 3.44:Yukarı Barrakka Bahçeleri
(Expedia Co Uk, 2019)

Şekil 3.45: Aşağı Barrakka Bahçeleri
(Google Plus, 2018)

Valletta'da, Kral Bahçesi olarak bilinen yeşil alan, Francesco Buonamici tarafından tasarlanmış ve XVII. yüzyılda inşa edilmiştir. Barok Bahçe Sanatına uygun bir biçimde tasarlanan bahçe, bitkisel öğeler, su öğeleri ve dönemin yöneticilerine ait bir konuttan oluşmaktaydı (Şekil 3.46). Bahçenin bir kısmı XIX. Yüzyılda, geri kalan kısmı ise XX. yüzyılda bozulmuş, günümüzde bahçeden geriye yalnızca Barok çeşmesi kalmıştır (Şekil 3.47), (İndependent, 2014).

Şekil 3.46:Kral Bahçesi
(İndependent, 2014)

Şekil 3.47:Günümüzde Kral Bahçesi
(Revolvy, 2016)

3.4.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Valletta kentinin tarihi dokusunun korunması, 1990 yılında çıkarılan iki yasa ile sağlanmaktadır. Bu yasaların birincisi, çevre koruma yasası, ikicisi ise çevre koruma ve planlama geliştirme yasasıdır. Yasaların uygulanması 2002 yılında oluşturulan Grand Harbour Yerel Planı, Malta Çevre ve Planlama Kurumu tarafından sağlanmaktadır. Yasalar, tarihi kent ve çevresini koruma, yeniden planlamayı amaçlamaktadır. Valletta kenti, ticari, turistik ve nüfus açısından yaşayan bir kenttir ve her geçen gün gelişim göstermektedir. Buna bağlı olarak koruma ve yenileme gereksinimlerinin geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. 2012 yılında, kent için taslak bir yönetim planı hazırlanmış, planın uygulanması, geliştirilmesi, yönetilmesi için çalışmalar başlatılmıştır (UNESCO, 2019).

Valletta kenti, birçok savaş görmüş ve ciddi yıkımlar yaşamış olmasına rağmen, günümüze tarihi dokusunu koruyarak ulaşmıştır. Düzenli bir plana sahip olan kentin dar sokakları, cumbalı evleri, tarihi yapıları, kenti ilgi çekici kılmaktadır. Kentin kurulduğu tarihten itibaren, peyzaj alanları oluşturulmaya başlanmıştır (Archive, 2012).

Rekreasyon alanları, kent içerisinde belirli bölgelerde toplanmıştır. Buradaki bahçelerin şekillerinin dengeli, uyumlu olması, çiçek parterlerinin, çeşmelerin ve anıtların kullanılması, Barok Bahçe Sanatını yansıtmaktadır. Kent içerisinde insanların buluşma, toplanma alanları ve sıklıkla vakit geçirdikleri bölgelerde, bitkisel öğeler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

3.5 Prag Tarihi Kent Dokusu (Çekya)

3.5.1 Tarihte Prag

Prag, Çekya Cumhuriyeti'nin başkenti ve en büyük şehri olan Prag idir. kKentinde,te yaşamın Paleolitik Çağda başladığı, kentte yaşayan ilk sakinlerin ise M.Ö. 500 yıllarında Kelt Kabilesi olduğu bilinmektedir. Kabilenin bir kısmının M.Ö. bilinmektedir. M.Ö. 500 yıllarında Kelt Kabile568 yılında güneye doğru başlayan göç hareketleri IX. ve X. yüzyıllarda sona ermiştir. Bizans tarihçisi Prokopios, M.S. 512 yıllarında Slavların da burada yaşam sürdüğünden bahsetmektedir (Prague Cz, 2003).

Kentin yönetimi, 900 yılından 1306 yılına kadar Premyslid Hanedanı yöneticilerinde olmuştur. 1230 yılında yapılan nüfus sayımında, kentte 4000 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Kent, 1316 yılından 1526 yılına kadar Kral Charles ile Lüksemburg ailesinin hanedanlığı tarafından yönetilmiştir. Bu yıllarda kentin nüfusu 40.000 olarak kayıtlara geçmiştir (My Czech Republic, 2018).

Prag'da, 1526 yılından sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olarak bilinen Habsburg Hanedanlığı dönemi başlamıştır. 1848 yılında ilk milli kongrenin kurulması ile birlikte devrim hareketi başlamış ve 1918 sonrası Çekoslovakya Cumhuriyeti kurulmuştur. 1939 yılında kent, Hitlerin eline geçmiştir. 1950 yılında yapılan nüfus sayımında kentin nüfusu 931.500 olarak belirlenmiştir. 1948 yılına kadar yönetimi elinde tutan Hitler, askeri darbe sonucu yönetimi kaybetmiştir. 1968 yılında Prag baharı olarak bilinen dönem başlamış ve yönetim Rus'ların eline geçmiştir. 1980 yılında yapılan nüfus sayımında, kentin 1.182.800 kişiden oluştuğu açıklanmıştır (My Czech Republic, 2018). 1993 yılında Çekoslovakya Cumhuriyeti Çek ve Slovokya olarak ikiye ayrılmış ve Prag kenti Çek Cumhuriyetinin başkenti olarak varlığını sürdürmüştür (Prague Cz, 2003).

1993 yılında Prag'ın tarihi dokusu, UNESCO kültür mirası listesine eklenmiştir. Çek Cumhuriyeti, 1999 yılında Nato'ya, 2004 yılında ise Avrupa Birliği'ne girmiştir. Prag'da, 2000 yılında yapılan nüfus sayımında kentin nüfusunun 1.204.897 kişiden oluştuğu kayıtlara geçmiştir (My Czech Republic, 2018).

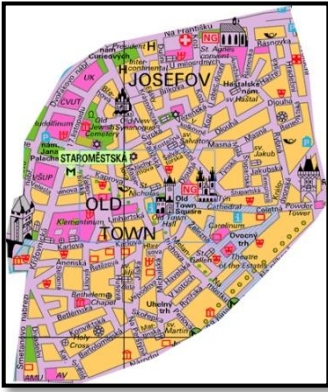
3.5.2. Kent planı ve peyzaj planlama

Prag kentinin kuruluş tarihinin kesin olarak bilinmemesine karşın tarihi kent dokusunun oluşumu ve gelişiminin IX. ve XVIII. yüzyıllar arasında olduğu bilinmektedir.

Kentin geçmişte, onüç kapılı, organik biçimli surlarla çevrili olduğu, surların çevresinde de savunma amaçlı hedenklerin bulunduğu bilinmektedir. XIV. yüzyılda kentin yeni bölgelerler genişlemesi sırasında, surlar ve hendekler yıkılmıştır. Günümüzde Prag tarihi kent dokusu, yeni kent bölgelerine ait yapılarla kuşatılmıştır (Şekil 3.48), (Old Prague, 2019).

Prag surların onüç kapısından yalnızca bir tanesi günümüze ulaşmıştır. Toz Kulesi (Powder Gate-Prašná Brána) isimli kapının, 1475 yılında başlayan inşaatı 1483 yılına kadar sürmüş ve yarım kalmıştır (Prague Cz, 2003). Kapı, 1875 ve 1886 yıllarında kule olarak yeniden inşa edilmiştir. Kule, günümüzde sergi alanı olarak kullanılmaktadır (Prague Cz, 2003).

Tarihi dokunun en önemli alanı, Eski Şehir Meydanı'dır. Bu alan, X. yüzyıldan günümüze kadar olan süreçte kentin merkezi meydanı olarak varlığını sürdürmüştür. Prag'ın kalbi olarak bilinen meydan, XX. yüzyılın başlarına kadar kentin merkezi alışveriş yeri olmuştur. Meydan çevresinde, Kinský Sarayı, Taş Çan Evi ve Štorch Evi gibi tarihi binalar bulunmaktadır. Günümüzde Eski Şehir Meydanı'nda lokanta, kafe ve çeşitli mağazalar yer almaktadır (Şekil 3.49), (Prague Cz, 2000).

Şekil 3.48:Prag Eski Şehir kent planı(Prague Experience,2002)

Şekil 3.49:Prag Eski Şehir Meydanı(Prague Go, 2017)

Celetna Caddesi, kentin önemli merkezi ve tarihi alanlarından biridir. Eski Şehir Meydanı'nı Cumhuriyet Meydanı'na bağlayan caddede, Ortaçağ, Barok ve Klasik döneme ait birçok mimari yapı bulunmaktadır. Geçmiş yıllarda cadde, açık çarşı-pazar alanlarının yer aldığı merkezi alışveriş alanı olarak kullanılmıştır. Günümüzde bu caddede, alışveriş, eğlence gibi amaçlara hizmet eden fonksiyonlar bulunmaktadır (Şekil 3.50), (Pragu Guide, 2017).

Mariánské Náměstí Meydanı, tarihi dokunun önemli kamusal alanlarından biridir. Meydan dokusunda; Prag Milli Kütüphanesi, Prag Belediye Binası, Belediye Kütüphanesi, Tarihi Terezka Çeşmesi ve Barok dönemine ait önemli saraylar (Trauttmannsdorf Sarayı, İstiridye Sarayı) gibi tarihi yapılar bulunmaktadır. Günümüzde bu alanda dinlenme, eğlenme ve

alışveriş amaçlarına hizmet eden mekânlar yer almaktadır (Rragi Tecture, 2011). Meydan, gerek kent halkı, gerekse turistler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.51).

Şekil 3.50:Prag Celetna Caddesi
(Pragu Guide, 2017)

Şekil 3.51:Mariánské Náměstí Meydanı
(Doktorun Gezi Rehberi, 2012)

Prag tarihi kent dokusunun, önemli kamusal alanlarından bir diğeri ise Charles Caddesi'dir. XII. yüzyılda Jesuits Cadde'si olarak adlandırılan cadde, Ortaçağ caddesi ve Kraliyet Yolu'nun bir parçasıdır ve Eski Şehir Meydanı ile Charles Köprüsü'nü birbirine bağlamaktadır. Caddede, Gotik ve Rönesans dönemine ait birçok yapı bulunmaktadır. Günümüzde, bu yapıların büyük bir kısmı turizm amacıyla, alışveriş, yeme-içme gibi ihtiyaçların karşılandığı mekânlara dönüştürülmüştür (Şekil 3.52), (Virtual Prague, 2008).

Orta Avrupa'daki en güzel taş meydanlardan biri olarak anılan Křižovnické Meydanı'nın oluşum tarihinin XIV. yüzyılın sonları olduğu bilinmektedir. Meydanda dokusunda; kiliseler, tarihi konutlar, anıtlar ve heykeller yer almaktadır. Günümüzde dini ziyaretler dışında, kent halkının buluşma ve toplanma gibi amaçlarını karşılamak için çok sık kullanıldıkları bir alandır (Şekil 3.53), (Praha Virtualni, 2008).

Şekil 3.52:Charles Caddesi(Prague Guide, 2015)

Şekil 3.53:Křižovnické Meydanı
(Prague City Line, 2016)

Prag tarihi dokusunun peyzaj planlamasında, yeşil alanların, kentin belirli bölgelerinde oluşturulduğu görülmektedir. Tarihi doku, Vltava Nehri kenarında yer almaktadır. Yeşil alanlar da çoğunlukla nehrin kenarında oluşturulmuştur. Kent içerisinde tarihi yapıların bahçeleri, meydanlar ve caddeler yeşil alanların bulunduğu yerlerden bazılarıdır. Bir diğer kamusal alan ise mezarlıktır, tarihi dokuda bulunan mezarlık büyük bir yeşil alandan oluşmaktadır. Kentin bazı bölgelerinde ise kent parkları yer almaktadır (Şekil 3.54).

Vltava Nehri kenarında yer alan yeşil alan, ağaçlardan, kent mobilyalarından, kafelerden ve çeşitli tarihi olayları simgeleyen heykellerden oluşmaktadır. Yeşil alan, Nehrin kenarında olmasının da etkisiyle insanların çok sık vakit geçirdiği bir alan olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 3. 55).

Şekil 3.54:Prag Eski Şehir Yeşil alan haritası (Mappery, 2009)

Şekil 3.55:Vltava Nehri kenarında yer alan yeşil alan (Google Maps, 2017)

Tarihi dokunun meydan ve caddelerindeki peyzaj planlamanın çoğunlukla bitkisel öğelerden ve kent mobilyalarından oluştuğu görülmektedir (Şekil 3. 56).

Halkın kullanımına açık olan yapıların bahçeleri de kent parkı niteliğinde işlev kazanmış ve meydan, cadde gibi kamusal alanlarda yer almalarından dolayı, yoğun kullanıma sahiptirler (Şekil 3. 57).

Şekil 3.56:Meydan ve peyzaj planlama (Google Plus, 2009)

Şekil 3.57:Kamusal alan bahçesi peyzaj tasarımı (Google Plus, 2016)

XV. yüzyılda kurulmuş olan, Eski Yahudi Mezarlığı-Müzesi (Old Jewish Cemetery), Prag'ın tarihi dokudaki en eski mezarlık olarak bilinmektedir. Çeşitli hayvan figürleri ve bitkisel motiflerden oluşan heykellerin yer aldığı mezarlıkta bitkisel öğeler oldukça yoğun kullanılmıştır (Şekil 3.58). Tarihi mezarlık günümüzde, müze niteliğiyle de ziyaret edilen bir kamusal alandır (Jewish Museum In Prague, 2013).

Prag'ın tarihi dokusunda, birbirlerine çok yakın konumlandırılmış spor alanları ve sanat galerisi olarak tasarlanmış açık yeşil alanlar yer almaktadır. Spor alanında, çeşitli spor aktivitelerin gerçekleştirileceği yerler, çocuk oyun alanları, kent mobilyaları ve bitkisel öğeler yer almaktadır. Sanat galerisi ise anfi, sahne, birçok farklı türde bitkisel öğeler, kent mobilyaları ve çeşitli heykellerden oluşmaktadır (Şekil 3. 59). Kentte, bu alanlar dışında, sanatsal ve spor aktivitelerinin gerçekleştirildiği birçok alan bulunmaktadır ve bu alanların tamamına yakını bahçelidir. Bu bahçelerde, bitkisel öğeler, su öğeleri ve oturma alanları gibi birçok peyzaj elemanı yer almaktadır.

Şekil 3.58:Eski Yahudi Mezarlığı-Müzesi (Google Plus, 2008)

Şekil 3.59:Spor ve sanat alanları uydu görüntüsü (Google Maps, 2019)

Tarihi dokuda kent parkı olarak tasarlanmış alanlar da bulunmaktadır (Şekil 3.60). Kentin işlek caddelerinden birinde yer almakta olan ve bitkisel öğelerden, kent mobilyalarından oluşan parklar, bulunduğu konumunda etkisiyle insanların, rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alanlardır. Kent parklarında yoğun bitki kullanılmış olması, hem işlevsel hem de estetik açıdan tarihi dokuya katkı sağlamaktadır (Şekil 3.61)

Şekil 3.60:Prag kent parkı uydu görüntüsü (Google Maps, 2019)

Şekil 3.61:Prag kent parkı (Google Maps, 2017)

3.5.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Prag tarihi dokusunun korunması ile ilgili kuruluş, Ulusal Miras Enstitüsü (NPU)'dür. Bu kuruluş, Çekya'da yer alan tüm tarihi alanların koruma ve yenilenmesini sağlayan bir araştırma kuruluşudur. Ülkede, halen geçerli olan Devlet Mirası Koruma Yasası 20/1987 sayılı kanundur. Bu yasa, taşınmaz eserler (kaleler, tarihi kır evleri ve diğer ulusal miras alanları), taşınır kültürel eserler (resim ve heykel gibi güzel sanat eserleri) ve Anıt listesinden oluşmaktadır.

Devlet Mirası Koruma Yasası'ndaki koruma alanları; koruma seviyesine, miras topluluğunun doğasına, rezervasyonlarına, bölgelerine ve miras tampon bölgelerine göre çeşitli kategorilere ayrılmıştır.

Bu kategorilerden birincisi, Miras Rezervasyonlarıdır. Bu rezervasyonların çoğu taşınmaz kültürel miras alanı olarak belirlenmiş, mimari açıdan değerli yapıların büyük bir kısmına sahip olan yoğun, tarihi yerleşim alanlarını kapsamıştır. İkincisi, diğer miras rezervasyonu, korunan alanı sınıflandırmanın mümkün olmadığı durumlarda özel durumlara atıfta bulunur. Kategorilerden üçüncüsü miras bölgeleri, kasaba ya da köy miras bölgelerini ifade etmektedir.

Miras koruma yasasının yönetim süreci, halkın katılımı, Kültürel Miras Merkezi Kayıt Merkezi'nde kayıtların tutulması, ulusal düzeyde yıllık izleme raporlarının hazırlanması gibi işlemlerden oluşmaktadır (Academia Edu, 2019).

Birçok farklı döneme ait tarihi eserleri bünyesinde barındıran Prag tarihi kent dokusunda yer alan tarihi yapıların büyük bir kısmı, koruma yenileme çalışmaları yapılarak günümüze kadar ulaştırılmıştır.

Tarihi dokunun peyzaj planlama açısından gelişiminin en önemli etkeni, kentin Vltava Nehri kenarında yer almasıdır. Buna bağlı olarak yeşil alanların, daha çok nehir kenarında olduğu, kent içerisinde ise yoğunlukla kamusal yapıların bahçelerinde geliştirildiği görülmektedir.

3.6 Dubrovnik Tarihi Kent Dokusu (Hırvatistan)

3.6.1 Tarihte Dubrovnik

Dubrovnik, Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi sahilinde yer alan bir liman kentidir. VII. yüzyılda bir grup mülteci, kentlerini yıkan Avarlardan kaçarken burada bir yerleşim oluşturmuşlardır. Kentte ilk yerleşimin bu dönemde başladığı ve Ragusa olarak isimlendirildiği bilinmektedir. Kent, IX. yüzyılın başlarından XII. yüzyılın sonlarına kadar Bizans Hükümdarlığı tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde, Dubrovnik, deniz ticareti açısından önemli bir liman olarak gelişme göstermiştir. Venediklilerin kente sahip olmak, Bizanslıların ise yönetimlerini sürdürmek için çeşitli girişimleri olmuştur. Bu rekabet sonucunda, Venedikliler kentte yönetimi ele geçirmişlerdir. 1205 yılında başlayan Venedik dönemi, 1358 yılında Zadar Antlaşmasıyla sona ermiştir. Bu antlaşmaya göre, Dubrovnik, Hırvat-Macaristan devletinin yönetimine geçmiştir (Absolute Dubrovnik, 2018).

Kent, 1365 yılında Osmanlı himayesine alınmış ve yıllık vergiye tabi tutulmuştur. Osmanlı Yönetimi, 1808 yılında Fransızların kenti ele geçirmesiyle sona ermiştir. Fransızların yönetimi ise 1815 yılında düzenlenen Viyana Kongresi ile bitmiştir. Yapılan kongreye göre Dubrovnik, Avusturya yönetimine geçmiştir. 1918 yılında, Avusturya-Macaristan yönetimin sona ermesiyle kent, ilk önce Sırlar, Hırvatlar ve Slovenler Krallığı'na daha sonra Yugoslavya Krallığı'nın idaresine geçmiştir. 1929 yılında Yugoslavya Krallığı'nın farklı krallıklara bölünmesi sonucunda Dubrovnik, Zeta Krallığı'nın bir parçası olmuştur.

1939 yılında ise yeni oluşturulmuş olan Hırvatistan Krallığı tarafından yönetilmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Dubrovnik, ilk önce İtalyan ordusu daha sonra Alman ordusunun işgallerine maruz kalmıştır. 1944 yılında işgal sona ermiş ve kent yönetimi tekrardan Yugoslavya'ya geçmiştir (Absolute Dubrovnik, 2018).

1981 yılında yapılan nüfus sayımına göre kent nüfusu, 43.990 kişi olarak tespit edilmiştir (Allcock, 2003). Yugoslavya, 1991 yılında bir iç savaşa maruz kalmış ve dağılmıştır. Yugoslavya'nın parçalanması sonucunda ortaya çıkan devletlerden biri Hırvatistan oluşmuştur ve Dubrovnik Hırvatistan'a bağlanmıştır. 1991 yılında yapılan nüfus sayımında kent, 71.419 kişilik nüfusa sahipti. 2017 yılında son yapılan nüfus sayımına göre de, kente 44.149 kişinin yaşadığı kayıtlara geçmiştir (Allcock, 2003). Tarihi doku, 1979 yılında UNESCO dünya miras listesine alınmıştır (UNESCO, 2018). Kent, günümüzde liman ticareti ve turistik açıdan önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmektedir.

3.6.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Yapılan arkeolojik çalışmalarda, VII. yüzyılın öncesinde kenti çevreleyen surların olduğu ortaya çıkmasına rağmen, surların, VII. yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmeye başlandığı bilinmektedir. Bu dönemde şehrin yalnızca güney doğu bölgesi surlarla çevrelenmişti. IX. ve X. Yüzyılda, kentin doğu kısmı da surla çevrelenmiştir. XIII. yüzyılda ise şehrin tamamı organik plana sahip surlarla kuşatılmıştır (Dubrovnik City, 1999).

Tarihi dokunun, doğu tarafında Ravelin Kalesi, batıda Fort Bokar Kalesi, güneydoğu tarafında St. John Kalesi, kuzeyde ise Minčeta Kulesi yer almaktadır. Kent surlarında, Pile Kapısı, Ploce Kapısı, Peskarija Kapısı ve Ponta Kapısı olmak üzere dört adet kapı bulunmaktadır. Bu kapılardan ikisi limana, ikisi ise karaya açılmaktadır (Şekil 3.62), (Dubrovnik City, 1999).

Placa veya Stradun Caddesi olarak bilinen alan, tarihi dokunun merkezi açık kentsel alanı ve en önemli toplanma yeridir. Yaklaşık 300 metre uzunluğa sahip olan cadde, kentin ana ticaret merkezidir, şehri kuzey ve güney yönlerde ikiye bölmektedir. XI. yüzyılın sonlarında oluşturulan cadde, 1667 yılında kente ciddi bir yıkım yaratan depremden olumsuz etkilenmiştir. Yeniden yapılan düzenleme çalışmalarıyla, kefelerin, lokantaların

ve çeşitli alışveriş mekânlarının eklendiği cadde, günümüze ulaştırılmıştır (Şekil, 3.63), (Dubrovnik Travel Net, 1999).

Şekil 3.62: Dubrovnik Eski Şehir kent planı (Dubrovnik Travel Net, 2019)

Şekil 3.63: Stradun Caddesi (Croatia Hr, 2019)

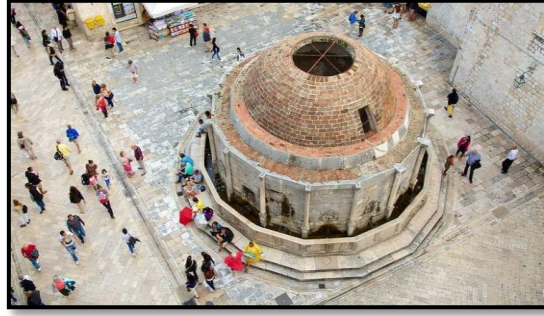
Luza Meydanı, Stradun Caddesi'nin doğu ucunda bulunmaktadır. Meydan dokusunda, Sponza Sarayı, Saat Kulesi, Dubrovnik Katedrali gibi birçok tarihi yapı yer almaktadır. Tarihi süreç içerisinde, kentin, ticari merkezi alanlarından biri olan meydanda, günümüzde kafeler ve çeşitli alışveriş mekânları bulunmaktadır (Şekil 3.64), (Gpsmy City, 2019).

Pile kapısının girişinde yer alan Onofrio Meydanı, ismini, burada bulunan Onofrio Çeşmesinden almıştır. Çeşme 1438 yılında, yaklaşık 12 km. uzaklıktaki Dubrovacka Nehri'nden kente taşınan suyun dağıtımı için inşa edilmiştir. Günümüzde meydan, yerli halk ve turistler açısından popüler bir buluşma, toplanma alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.65), (Dubrovnik Travel Experience, 2019).

Gundulic Meydanı, 1667 yılında yaşanan büyük depremde yapıların yıkılması sonucunda oluşmuştur. Meydanda, 1893 yılında inşa edilmiş olan, Dubrovnik şairi Ivan Gundulić'in heykeli ve Amerling çeşmesi yer almaktadır. Meydan, tarihi süreçte olduğu gibi günümüzde de bölgede yetiştirilen çeşitli sebze, meyve gibi ürünlerin ve hediyelik eşyaların satıldığı pazar alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.66), (Absolute Croatia, 2017).

Şekil 3.64: Luza Meydanı
(Booking, 2015)

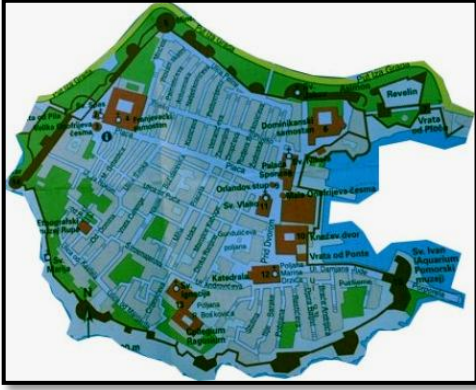
Şekil 3.65: Onofrio Meydanı
(Expedia, 2019)

Şekil 3.66: Gundulic Meydanı
(Telegraph, 2017)

Dubrovnik tarihi dokusunda Peyzaj planlama; surların etrafında, meydanlarda, caddelerde ve bazı tarihi yapıların bahçelerinde yeşil alanlar olarak yer almaktadır. Tarihi dokuda kent parkı olarak tasarlanmış rekreasyon alanlarının olmadığı, daha çok merkezi bölgelerde bitkisel öğelerden oluşan peyzaj alanlarının yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.67).

Surların etrafında bulunan yeşil alanlar, çeşitli türde ağaçlardan oluşmakta ve bu ağaçların biçim ile boyutları, geçmiş yıllara ait olduklarını göstermektedir. Surların çevresindeki yeşil alanlar, kent halkı için bir dolaşım alanı niteliğindedir. Surlar ile çevrili kente yeşil bir görüntü katan bu bitkisel öğeler, hem estetik hem de işlevsel açıdan önemli bir etkiye sahiptir (Şekil 3.68).

Şekil 3.67: Eski Şehir yeşil alan haritası (Tripadvisor, 2019)

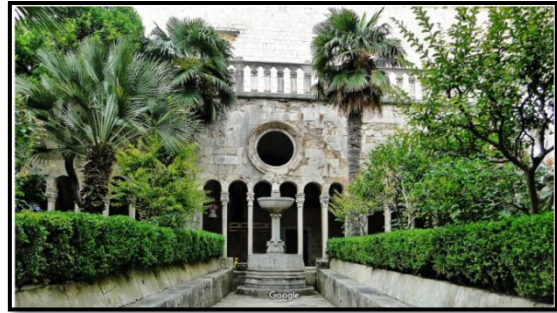
Şekil 3.68: Eski Şehir surları yeşil alan (Google Plus, 2018)

Tarihi dokunun, meydanlarında, caddelerinde, sur kapılarının etrafında ve bazı sokaklarda peyzaj planlamanın çoğunlukla bitkisel öğelerden, kent mobilyalarından oluştuğu görülmektedir. Bu alanlarda, bitkisel öğelerin yoğun olarak kullanılması, kente, fonksiyon ve estetik açılarından katkı sağlamaktadır (Şekil 3.69).

Tarihi dokuda yeşil alanları gördüğümüz bir diğer alan ise bazı tarihi yapıların bahçeleridir. Günümüzde bu yapılar halka açık, müze şeklinde kullanılmakta ve bahçeleri de gelişmiş peyzaj planlamalarıyla kent halkının yeşil ile buluşma alanlarını oluşturmaktadır (Şekil 3.70).

Şekil 3.69: Eski Şehir kapı girişi yeşil alan (Picfair, 2019)

Şekil 3.70: Tarihi yapının bahçesinden bir görüntü (Google Plus, 2011)

3.6.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Dubrovnik’de, tarihi dokunun korunması ve yenilenmesi, iki farklı kuruluşun ortak yürüttükleri çalışmalar ile gerçekleştirilmektedir. Birinci kurum, 1952 yılında surların, kalelerin, kulelerin bakımı ve tanıtımı amacıyla bölgede yaşayan halk tarafından kurulmuş,

Dubrovnik Antika Dostları Derneği'dir. Koruma ve yenileme çalışmalarının yönetimine halkın katıldığı, planlamaların ortak belirlendiği bir yapılanma olan dernek, turizm ticaretinden elde edilen geliri ve halkın desteği ile oluşturulan bütçeyi, yenileme çalışmaları için kullanmaktadır. İkinci kurum ise kamu kurumu olan Dubrovnik Restorasyon Enstitüsü'dür. Bu kurum, bütünsel olarak tarihi kentin korunması ve yenilenmesi için çalışmalar yürütmektedir. Enstitü ayrıca, tarihi dokunun yönetim planının geliştirilmesinde de önemli görev üstlenmektedir. Çalışmalar, Kültür Bakanlığı ve Dubrovnik Koruma Dairesi ile ortak yürütülmektedir. Yenileme için ihtiyaç duyulan mali destek, Hırvatistan Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir. Günümüzde Dubrovnik Restorasyon Enstitüsü, tarihi merkez ve irtibat bölgeleri için bir yönetim planı geliştirme aşamasındadır. Bu yönetim planı, sivil toplum örgütleri, bölgede yaşayan halk ve uzmanlar dâhil edilerek hazırlanmaktadır (UNESCO, 2017).

Dubrovnik tarihi kent dokusu, tarihinde geçirmiş olduğu büyük deprem ve savaşlarla büyük yıkımlara maruz kalmıştır. Bu olumsuzluklara rağmen, kentin Ortaçağ'dan kalma dokusu ve tarihi değerleri korunarak, yenilenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Dar sokaklar, bu sokakların bağlandığı ana caddeler ve merkezi meydanlar çoğunlukla mimari yapılar, anıtlar, heykellerle kaplıdır. Bu tarihi yapıların günümüzdeki durumları, bölgede yürütülen restorasyon çalışmalarının başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir. Peyzaj planlama açısından aynı oranda koruma ve yenileme çalışmasının yapıldığını söylemek pek mümkün değildir. Kentte yaşayan nüfusun az olmasının da etkisiyle bir rekreasyon alanının geliştirilmediğini, peyzaj alanlarının belirli bölgelerde yer aldığını, bu alanların da çoğunlukla bitkisel öğelerden oluştuğunu görmekteyiz.

3.7 Kotor Tarihi Kent Dokusu (Karadağ)

3.7.1 Tarihte Kotor

Kotor, Karadağ'da yer alan bir liman şehridir. Kentte ilk yerleşimin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. Edindiğimiz bilgilere göre kent, M.Ö. 168 yılında Romalılar tarafından kurulmuştur. O dönemde Kotor, Acruvium olarak isimlendirilmekteydi. Kent, 535 yılında Bizans İmparatorluğu'nun yönetimine geçmiştir. 1002 yılına kadar süren Bizans yönetimi, Bulgar İmparatorluğu'nun işgali ile sona ermiştir. Bizanslılar kenti tekrar ele geçirmek için birkaç kez girişimde bulunmuşlar fakat bu girişimler başarısızlıkla

sonuçlanmıştır. Bulgar İmparatorluğu'nun hâkimiyeti, 1185 yılında Sırp Krallığı'nın yönetime geçmesi ile sona ermiştir. Bu dönemde, kent önemli bir ticaret limanı olmuştur. Yaklaşık 200 yıl süren Sırp Krallığı yönetimi, 1371 yılında sona ermiştir. 1371 yılından 1384 yılına kadar olan süreçte kent, Macar İmparatorluğu ve Venedik Cumhuriyeti arasında el değiştirerek yönetilmiştir. Kotor, 1384 yılında Kral Tvrtko I Kotromanić idaresinde, Bosna Krallığı tarafından yönetilmiştir. 1391 yılında Tvrtko'nun ölümü ile birlikte Kotor bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin tehlike oluşturmaya başlaması ve çeşitli girişimleri sonucu, kenti güvence altına alabilmek için yönetim tekrar Venedik Cumhuriyeti'ne geçmiştir. 1538 yılına kadar yönetimi sürdüren Venedikliler, Osmanlıların kenti kuşatması ile hâkimiyeti kaybetmişlerdir. 1657 yılına kadar Osmanlıların idaresinde kalan kentin idaresi, tekrardan Venedik Cumhuriyetine geçmiştir. 1797 yılında, Venedikliler kentte yönetimi tamamen kaybetmişler ve idare Habsburg İmparatorluğu'na geçmiştir. 1918 yılında Kotor, Yugoslavya'nın bir parçası olmuştur. 1941 yılında, yönetim İtalya Krallığı'na geçmiştir. 1943 yılında tekrar Yugoslavya idaresine geçen kent, uzun bir süre Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biri olan Karadağ'da varlığını sürdürmüştür (Montenegro, 1996). 1981 yılında yapılan nüfus sayımında kent nüfusu, 10.780 kişiden olarak belirlenmiştir (Population, 2015).

Kotor, 2003 yılında Sırbistan-Karadağ federasyon yönetimine geçmiştir. 2006 yılında yapılan referandum sonucunda Karadağ bağımsızlığını ilan etmiş ve Kotor da buraya bağlanmıştır. Kentin tarihi dokusu, 1979 yılında Unesco Dünya Mirası listesine alınmıştır (Montenegro, 1996).

2013 yılında yapılan son nüfus sayımında kentin nüfusu, 13.176 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Population, 2015).

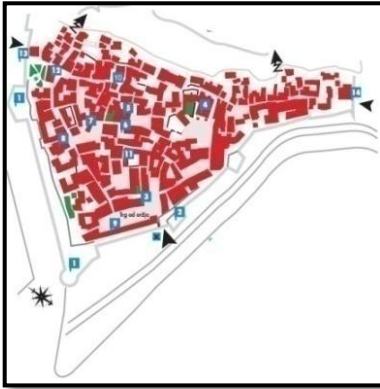
Günümüzde Kotor'un suriçi tarihi dokusu, küçük bir yerleşim olmasına rağmen sahip olduğu tarihi değerler ve doğal peyzajı ile turizm açısından önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmektedir.

3.7.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Kotor tarihi dokusunun çevresindeki surlar, IX. yüzyılda inşa edilmeye başlanmış ve XIV. yüzyıla kadar devam etmiştir. Kent, dar sokakları, Rönesans ve Barok dönemine ait birçok mimari yapısı ile dikkat çekmektedir. Kentin surlarında, üç adet kapı bulunmaktadır.

Bu kapılardan ilki, 1555 yılında inşa edilmiş olan Deniz Kapısı'dır. İkincisi, X. yüzyılda inşa edilmiş olan Güney Kapısı, üçüncüsü ise XVI. yüzyılda inşa edilmiş olan, Nehir Kapısı olarak da bilinen Kuzey Kapısı'dır (Şekil 3. 71), (Discover Montenegro, 2017).

Silah Meydanı, tarihi dokunun merkezi alanlarından biridir. Kentin Deniz Kapısı girişinde yer almaktadır. Venedik döneminde gelen silahlar, burada bulunan Arsenal binasında depolandığı için meydan bu ismi almıştır. Meydanda, saat kulesi, Prens'in Sarayı ve Şehir Muhafız Kalesi gibi birçok tarihi yapı yer almaktadır (Şekil 3.72). Günümüzde çeşitli kafeterya ve lokantaların bulunduğu meydan; karnaval, konser, şölen gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği merkezi toplanma alanıdır (Visit Montenegro, 2017).

Şekil 3.71: Kotor Eski Şehir kent planı (Viagallica, 2017)

Şekil 3.72: Silah Meydanı (Pixels, 2018)

Un Meydanı, tarihi dokuda bulunan bir diğer merkezi alandır. Meydan adını, tarihsel süreç içerisinde burada bulunan un depolarından almıştır. Asil ailelere ait olan saraylar burada bulunmaktadır. Günümüzde meydanda, çeşitli kafeteryalar ve hediyelik eşya mağazaları yer almaktadır (Şekil 3.73), (Montenegro, 1996).

Aziz Tryphone Meydanı, kentin diğer bir kamusal açık alanıdır. Bu alanda, St. Tryphon Katedrali gibi çeşitli tarihi yapılar yer almaktadır (Visit Montenegro, 2017).

Kentte yer alan bir diğer önemli meydan ise Müze Meydanı'dır, Bu alanda, günümüzde denizcilik müzesi olarak kullanılan tarihi Grguriny Sarayı yer almaktadır. Meydan günümüzde, kafe ve butik otellerin bulunduğu bir yerdir (Şekil 3.74), (Devoner, 2018).

Şekil 3.73: Un Meydanı
(Devoner, 2018)

Şekil 3.74: Müze Meydanı
(Devoner, 2018)

Tarihi dokunun peyzaj planlamasındaki yeşil alanları; surların etrafında, bazı meydanlarda, caddelerde ve bazı yapıların bahçelerinde görülmektedir (Şekil 3.75).

Kotor tarihi kent dokusu, Scurda Nehri kenarında yer almakta ve nehir, surların etrafında yeşil alanların gelişmesine önemli oranda katkı sağlamaktadır. Buradaki yeşil alanların, çoğunlukla bitkisel öğelerden oluştuğu görülmektedir (Şekil 3.76).

Şekil 3.75: Eski Şehir yeşil alan haritası (Viagallica, 2017)

Şekil 3.76: Eski Şehir surların etrafı yeşil alan (Discover Montenegro, 2017)

Meydanlarda ve caddelerde peyzaj planlama, çoğunlukla bitkisel öğelerden ve kent mobilyalarından oluşmaktadır. Kent halkının yoğun olarak kullandığı bu kamusal açık alanlardaki peyzaj, kente çevresel ve ekolojik yararlar sağlamaktadır (Şekil 3.77).

Müze olarak kullanılan bazı yapıların bahçeleri, yapıya estetik açıdan güzel bir görüntü kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra insanların dolaşım esnasında dinlenebilecekleri, vakit geçirebilecekleri bir alan oluşmasını da sağlamaktadır (Şekil 3.78).

Şekil 3.77: Kentmeydanı ve peyzaj planlama (Travel Food Drink, 2019)

Şekil 3.78: Mimari yapıların bahçesinden bir görüntü (My Wanderlust, 2019)

3.7.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Kotor'da tarihi dokunun korunması ve yenilenmesi, Karadağ Cumhuriyeti Kültürel Anıtları Koruma Enstitüsü tarafından sağlanmaktadır. 1979 yılında, bölgede yaşanan deprem, kenti çok olumsuz etkilemiştir. Bu süreçten sonra tüm bölgenin koruma ve geliştirme yönetimi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yardımı ile Güney Adriyatik Kalkınma Planı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu plan, tarihi dokunun sahip olduğu kültürel mirasın korunması ve rehabilitasyonunu içermektedir. Kotor'da, 1980 yılında, tarihi değerlerin korunması ve yönetilmesi için, Belediye Kültür Mirası Koruma Enstitüsü kurulmuştur. 1992 yılında, Kotor'un da içlerinde bulunduğu, toplamda 4 farklı alan için ortak bir çalışma hazırlanmıştır. Bu alanların tamamı, Bölge Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür. 2011 yılından günümüze kadar olan süreçte, koruma, yenileme, saha çalışmaları ve koruma kılavuzlarının hazırlanması gibi tüm işlemler, Karadağ Kültür Mirası Koruma, Karadağ Koruma ve Arkeoloji Merkezi tarafından yürütülmektedir. Bunlara ek olarak, tarihi dokunun korunması için yeni yasalar düzenlenmiştir. Bu yasalar, 2010 yılında kültürel varlıkların korunması kanunu ve 2013 yılında Kotor'un doğal ve kültürel tarihi bölgesinin korunması kanunudur. Tarihi dokunun korunması, yönetilmesi ve yönetimin koordine edilmesi için halen yeni yasalar hazırlanmakta ve çalışmalar sürmektedir (UNESCO, 2012).

Tarihi doku, 1979 yılında yaşanan depremde ağır hasar görmüş olmasına rağmen, başta tarihi anıtlar olmak üzere tüm kentsel alanlar yenilenerek, özgün tarihi doku, günümüze ulaştırılmıştır. Ancak peyzaj planlama için yapılan koruma ve yenileme çalışmalarında bu derece bir başarı elde edilememiştir.

Yeşil alanların, çoğunlukla kentin dışında surların etrafında geliştirildiği, insanların yoğun kullanım alanı olan merkezi bölgelerde ise yalnızca bitkisel öğelerin kullanıldığı ve ihtiyaçları karşılayabilecek nitelikte olmadığı görülmektedir. Tarihi dokunun dağlık bir bölgede bulunması, Scurda Nehri'ne yakın konumda yer alması, doğal peyzaja sahip olduğunu göstermektedir. Tarihi dokunun, sahip olduğu düzenli plan, doğal peyzaj ile bütünsel ve uyumlu bir şekilde gelişme göstermesine neden olmuştur.

3.8 Lyon Tarihi Kent Dokusu (Fransa)

3.8.1 Tarihte Lyon

Lyon, Fransa'nın güneyinde yer alan, ülkenin önemli tarihi kent dokusuna sahip şehirlerinden biridir. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda, ilk yerleşimin 40 bin yıl önceye dayandığına dair kalıntılara ulaşılmıştır (This İs Lyon, 2017). Farklı kaynaklara göre ise kentin tarihi, M.Ö. 120 yıllarında Romalılar ile başlamaktadır (French Moments, 2013). Romalılar Dönemi'nde Lyon, hem kentsel hem de sosyal açılardan hızlı ve sürekli gelişim göstermiştir. Yaklaşık 300 yıl süren Roma Dönemi, V. yüzyılda Burgonya Krallığı'nın işgali ile sona ermiştir (This İs Lyon, 2017).

Oldukça büyük bir alana hâkim olan Burgonya Krallığı, Lyon'u başkent olarak seçmiş, ancak 534 yılında Fransız Piskoposları karşısında güçsüz kalarak şehrin hâkimiyetini kaybetmiştir. Böylece, Lyon'da Fransız Piskoposları ile başlayan dönemde dini gücün baskın olduğu bir yönetim şekli ortaya çıkmıştır. Yüzyıllarca süren dini egemenlik nedeniyle kentin gelişimi Fransa'daki diğer şehirlere göre yavaşlamıştır. Kentte, XIII. yüzyılda, din adamları, soylular ve burjuva arasında çıkan antlaşmazlıklar sonucu, burjuva bazı haklar kazanmış ve bu haklarla birlikte, 1267 yılında politik bir konsey oluşmuştur. Kente yaşanan bu bölünmeyi fırsata çeviren Fransa Krallığı, 1311 yılında yönetimi ele geçirmiş ve Lyon'da tekrardan ticaret ile demografik yapı gelişme göstermiştir.

Ortaçağın sonlarına doğru meydana gelen veba salgınları, sel ve kıtlık, kenti yeniden gerilemeye sürüklemiştir. Rönesans Dönemi ile birlikte kent tekrardan gelişme göstermiş ve Fransa'nın önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Buna bağlı olarak kentin nüfusu da artarak, 1450 yılında 25 bine, 1520 yılında ise 35 bine ulaşmıştır (French Moments, 2013).

XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda, Napolyon kent yönetimine hâkim olmuştur. Bu dönemde kentte farklı sektörlerde ticari gelişmeler başlamıştır. Ticari gelişmelere bağlı olarak da kentin nüfus yapısında işçi sınıfı çoğunluğu teşkil etmiştir. Buna bağlı olarak da birçok ayaklanma yaşanmış ve nihayetinde de 1789 yılında Fransız Devrimi gerçekleşmiştir (French Moments, 2013).

İkinci Dünya savaşı sırasında Almanya'ya karşı mücadele yürüten kent, ciddi hasarlar ve yıkımlar yaşamıştır. Savaşta hasar gören yapıların onarımı ve yenilenmesi ile birlikte Lyon, XX. yüzyılın ilk yarısında yeniden kent kimliğini kazanmıştır. 1980 yılında, nüfusu 400 bin olan Lyon'un tarihi dokusu, 1998 yılında UNESCO tarafından dünya mirası listesine alınmıştır. Gelişmelere ve yenilenmelere bağlı olarak kent, Avrupa'nın en büyük ticari merkezi olmuş ve 2011 yılında yapılan nüfus sayımında, Lyon'un nüfusunun 491.268 kişi olduğu açıklanmıştır (French Moments, 2013). Günümüzde Lyon, Fransa'nın önemli bir ticari merkezi olması yanı sıra, sahip olduğu tarihi doku ile de önemli bir turizm merkezi niteliğini taşımaktadır.

3.8.2. Kent planı ve peyzaj planlama

Lyon'un Tarihi kent dokusu, yeni kent bölgesi, Presgu ve Saone Nehri'nin arasında yer almaktadır. Vieux Lyon olarak da bilinen tarihi kent dokusunun oluşumu, Romalılar Dönemi'nde başlamıştır. Ortaçağ ve Rönesans Dönemlerine ait birçok yapının bulunduğu tarihi kent dokusu, Kuzey Eski Şehir (Saint Paul), Eski Kent Merkezi (Saint Jean), Güney Eski Şehir (Saint Georges) olmak üzere, Hristiyan Azizlere atfen üç bölgeye ayrılmış ve isimlerini o alanda bulunan dini yapılardan almışlardır (Şekil 3. 79), (İssmys Eu, 2014).

Şekil 3. 79: Vieux Lyon kent planı (Vieux Lyon Org, 2009)

Saint Paul Meydanı, tarihi kent dokusunun kuzey bölgesinde yer almakta ve kentin tarihindeki tüm dönemlerinde sahip olduğu merkezi özelliğini geçmişten bu yana korumaktadır. Meydan, Roma dönemi sonlarında, kentin merkezi kamusal alan niteliğini yitirmiş XIX. Yüzyılın başlarında, 1874 yılında ise burada tren istasyonunun inşa edilmesi ile birlikte de tekrardan merkezi olma özelliğini kazanmıştır. Ayrıca meydan dokusunda, Ortaçağ ve Rönesans dönemine ait birçok tarihi yapı da yer almaktadır. Meydan, günümüzde, sanatsal ve kültürel dernekler, kafeteryalar, barlar ve lokantaların bulunduğu Lyon'un merkezi bir alanı olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.80), (Ruesdelyon, 2017).

Değişim Meydanı, Lyon'un tarihi dokusunun oluştuğu ilk yıllardan günümüze kadar olan süreçte ticari açıdan önemli bir merkezi alan olarak kullanılmıştır. Meydan, Rönesans ve Ortaçağa ait birçok mimari yapı ile çevrelenmektedir. Günümüzde Değişim Meydanı, alışveriş, eğlence gibi çeşitli ihtiyaçların karşılandığı bir kamusal alandır (Şekil 3.81), (French Moments, 2013).

Şekil 3.80: Saint Paul Meydanı
(French Moments, 2013)

Şekil 3.81: Değişim Meydanı
(Yelp, 2011)

Aziz John Caddesi, III. yüzyılın sonlarında, bölgede yaşayan insanların su temin etmek için çıktıkları tepeden aşağı ineilmeleri için inşa edilmiştir ve kısa bir süre sonra tarihi dokunun önemli bir ögesi haline almıştır. Tarihi dokunun kuzey bölgesinden güneyine kadar uzanan cadde, yaklaşık olarak 500 metre uzunluğundadır. Günümüzde, sanat atölyeleri ve eğlence mekânlarının yanı sıra tarihi dokunun ana alışveriş caddelerinden biri olarak bilinmektedir (Şekil 3.82), (The Frenchtouch, 2009).

Trinité Meydanı, adını tarihi süreç içerisinde o bölgede ikamet etmiş olan din adamı Trinitarian'dan almıştır. Üçgen Meydan olarak da bilinmektedir. Meydanda, XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait birçok tarihi bina, anıt ve heykel yer almaktadır. Meydan günümüzde, kafe, lokanta gibi çeşitli eğlence ve yeme içme mekânlarının yer aldığı popüler bir toplanma, buluşma alanı olarak tarihi dokuda varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.83), (Routard, 2019).

Şekil 3.82: Aziz John Caddesi
(Vieux Lyon, 2009)

Şekil 3.83:Trinité Meydanı
(Pagesperso Orange, 2006)

Lyon'un tarihi kent dokusu, peyzaj planlama açısından önemli oranda gelişim göstermiştir. Kentin, Saône Nehri'nin karşı kıyısında yer alması, bu gelişime katkı sağlamıştır. Bölgede yeşil alanların; nehir kenarında, caddelerde, sivil, dini mimari yapıların bahçelerinde ve otoparklarda oluşturulduğu görülmektedir. Bunlar dışında, tarihi dokuda kent parkları ve kamusal bahçeler de yer almaktadır.

Saône Nehri karşı kıyısında yer alan yeşil alanlar, farklı türlerde ağaçlardan ve çeşitli kent mobilyalarından oluşmaktadır. Bitkilerin boyut ve şekillerinden, geçmiş yıllara ait oldukları anlaşılmaktadır. Ağaçların dikim planı, nehir kenarı boyunca bir dolaşım alanı oluşturmuş, burada yer alan oturma grupları da dolaşım sırasındaki dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlenmiştir (Şekil 3.84).

Caddelerde, kent içi yollarda ve otoparklarda bitkisel elemanların çok sık kullanıldığı görülmektedir. Bu bitkisel alanlar; çoğunlukla sarmaşık, sarılıcı bitkilerden ve çeşitli ağaç türlerinden oluşmaktadır. Geçmişe ait olduğu anlaşılan yeşil alanlar, kente estetik ve fonksiyonel açılardan katkı sağlamaktadırlar (Şekil 3.85).

Şekil 3.84: Saône Nehri çevresi bitkisel öğeler (Google Maps, 2017)

Şekil 3.85: Meydanlarda peyzaj planlama örneği (Google Plus, 2018)

Kentte konutlar başta olmak üzere, birçok mimari yapının bahçesi olduğu görülmektedir. Konutlarda yer alan bahçeler, bitkisel elemanlardan oluşmaktadır. Bu bahçeler, özel alanlar olması nedeniyle kentte yaşayan tüm halka hizmet etmemekte, ancak ekolojik ve estetik açılardan kente önemli işlevlerle kente katkı sağlamaktadırlar. Peyzaj planlamayı gördüğümüz diğer alanlar ise dini ve idari yapıların avlularıdır. Kente, fonksiyon ve estetik açılardan katkı sağlayan ve günümüzde müze olarak kullanılan bazı tarihi yapıların avlularındaki peyzaj düzenlemelerini bitkiler ve su öğeleri oluşturmaktadır (Şekil 3.86).

Gadagne Bahçesi, kentin merkezi bölgesinde yer alan, Rönesans Dönemine ait iki tarihi mimari yapının bahçesidir. Rönesans Bahçe Sanatı üslubuna uygun olarak tasarlanmış olan yeşil alanda, birbirleriyle uyumlu olarak planlanmış çok farklı türlerde bitkisel elemanlar, tarihi çeşme ve kafeterya yer almaktadır (Yelp, 2004). Kent halkının dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları bir alan olan bu bahçe, turistler açısından da ilgi çekici niteliktedir (Şekil 3.87).

Bâtonnier Valensio kent parkı, Lyon tarihi kent dokusunun güneyindeki Saint Georges bölgesinde yer almaktadır. Park, bitkisel öğelerden, çocuk oyun elemanlarından, spor ekipmanları ile kent mobilyalarından oluşmaktadır. Tarihi dokuda işlevsel açıdan önemli bir yere sahip olan kent parkı bölge halkı tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.88).

Şekil 3.86: Mimari yapıların bahçelerinden bir görüntü (Google Plus, 2013)

Şekil 3.87: Gadagne Bahçesi, (Trip Advisor, 2013)

Şekil 3.88: BâtonnierValensio kent parkı (Google Maps, 2019)

3.8.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Lyon'daki tarihi dokunun korunması amacıyla, 1830 yılında, Société Académique d'Architecture (Akademik Mimarlık Derneği) olarak isimlendirilen özel bir meslek kuruluşu kurulmuştur. Bu kuruluş, tarihi değerler ile ilgili çalışmaların genişletilmesini teşvik edecek hassasiyetle görevini sürdürmüştür. 1891 yılında, koruma çalışmaları ile ilgili detaylı bir çalışma yürütmek amacıyla Vieux Lyon Belediye Komisyonu kurulmuştur. Koruma ve yenileme çalışmalarının artırılmasının gerekliliğine bağlı olarak 1946 yılında Rönesans du Vieux Lyon olarak bilinen bir kuruluş faaliyete geçmiş ve böylece tarihi mirasın korunmasına yönelik olumlu politikalar geliştirilmiştir.

Günümüzde Vieux Lyon, 1962 yılında çıkarılan ve Fransa'nın genelini kapsayan Malraux Yasası isimli, koruma ve geliştirme yasaı ile korunmaktadır. Bu yasa, iki önemli konuyu amaçlamaktadır:

Birinci amaç, tarihi bölgelerde meydana gelen, geri dönüşümü olmayan zararları ve yıkımı önlemek, ikinci amaç ise tarihi, mimari ve kentsel mirası, çağdaş yaşam tarzına uygun olacak şekilde modernize ederek yenilemektir.

Bu yasa dışında, tarihi dokunun önemli alanlarını tanımlayan ve olası müdahalelere ilişkin düzenleme ortaya koyan bir Kapsamlı Gelişim Planı bulunmaktadır. Planın yönetimi, denetlenmesi, Kültür Bakanlığı, Tarihi Eserler Bölgesel Küratörü, Tarihi Eserler Şefi ve Kültürel İşler Bölge Müdürlüğü ortaklığıyla sağlanmaktadır. İdari birimler dışında da tarihi dokunun korunması ve yenilenmesine katkı koymayı amaçlayan birçok gönüllü sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır (UNESCO, 1997).

Vieux Lyon olarak bilinen, kentin tarihi dokusu, Roma ve Ortaçağ'dan günümüze kadar olan tüm dönemlere ait usuplarla biçimlenmiştir. Kendine özgü bir şehir planlamasının gelişimini temsil eden tarihi doku, korunarak, yenilenerek gelişme göstermiş ve günümüze zengin bir tarihi değer olarak ulaşmıştır. Tarihi doku, iki nehrin ve üç tepenin birleştiği yerde bulunmaktadır. Alanın sahip olduğu coğrafik ve topoğrafik özellikleri, tarihi dokuda doğal peyzajın oluşmasına neden olmuştur.

Şehir planlanırken doğal peyzajın neredeyse hiç zarar görmediği, aksine bu doğal değere uygun, uyumlu bir planla tasarlandığı görülmektedir. Tarihi kentlerde, kent parkları gibi rekreasyon alanları ile çok nadir karşılaşmaktadır. Vieux Lyon' da ise belirli alanlarda kent parklarının oluşturulmuş, kamusal binaların avlularının neredeyse bir park gibi tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra, insanların çok sık kullandığı merkezi alanlarda, bitkisel öğelerin yoğunlukta kullanılması, bu bitkilerin birçoğunun geçmiş yıllara ait olması ve zarar görmeden günümüze korunarak ulaşmış olması önemli bir olgu olarak görülmektedir.

3.9 Lugo Tarihi Kent Dokusu (İspanya)

3.9.1 Tarihte Lugo

Lugo, İspanya'nın Kuzey Batısında, Galiçya Özerk Bölgesi'nde yer almaktadır. Lugo, M.Ö. XIII. yüzyılda Romalılar tarafından askeri bir kamp olarak kurulmuş, daha sonra da yakın bölgelerdeki nüfusun buraya yerleşmesiyle kent gelişmeye başlamıştır. Kent, yaklaşık elli yıl sonra Roma kültürünü ve yaşam biçimini temsil eden önemli bir merkez halini almıştır.

Kentin, 460 yılında Swabya Kabilesi tarafından işgal edilmesi ile birlikte Roma Dönemi sona ermiştir. Swabyalılar ile birlikte yeni bir döneme başlayan şehir, yönetimde piskoposların olmasının da etkisiyle, kent planlama ve idari açılardan değişikliklere maruz kalmış ve nüfusta da azalmalar olmuştur. 714 yılında, Müslümanlar bölgeye hâkim olmak için girişimlerde bulunmuşlar ve Lugo'yu ele geçirmişlerdir. Bu dönemde, Roma kalıntılarını yok etmek ve kenti yeniden inşa etmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Lugo, dini bir kent halini almıştır. 842 yılında, Galiçya Ordusu'nun kenti fethetmesiyle birlikte Müslümanların bölgedeki hâkimiyeti sona ermiştir. 1088 yılında, şehrin yönetimine piskoposlar geçmiştir. 1312 yılında Lugo halkı, bir konsey oluşturarak isyan başlatmış ve yönetimi ele geçirmişlerdir (Lugoaccessible, 2019). 1842 yılında bölgede yapılan nüfus sayımında, kent nüfusu, 13.986 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (İne Es, 2019).

XX. yüzyıl boyunca kent, İspanya'nın idaresinde büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir. 1936 yılında, bölgede iç savaşın ortaya çıkmasıyla kentin yönetimi, milliyetçilerin kontrolüne geçmiştir. 1930 yılında yapılan nüfus sayımında, kentin 31.137 kişilik nüfustan oluştuğu açıklanmıştır (İne Es, 2019). 1979 yılında, sanayinin gelişmesi ile birlikte bölgede önemli reformlar gerçekleşmiş (Lugoaccessible, 2019) ve buna bağlı olarak da kent nüfusunda da önemli değişiklikler gözlemlenmiştir; 1970 yılında, kent nüfusu 63.830 iken 1991 yılında yapılan sayımda, kent nüfusu 87.605'e ulaşmıştır (İne Es, 2019).

Günümüzde Lugo, ticari açıdan önemli bir merkez olması yanı sıra, coğrafik konumu ve sahip olduğu tarihi değerler nedeniyle önemli bir turizm ve kültür merkezidir. Bölgede yer alan tarihi doku suriçi, Batı Avrupa'daki Geç Roma surlarının en güzel örneği olması nedeniyle 2000 yılında, UNESCO tarafından dünya miras listesine eklenmiştir (UNESCO, 2000).

3.9.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Lugo tarihi dokusunu çevreleyen surlar, kenti, yerel kabilelerin ve Cermen istilacılarının saldırılarına karşı korumak için 263 ile 276 yılları arasında Romalılar tarafından inşa edilmiştir.

Yaklaşık olarak 34.4 hektarlık bir alanın çevresindeki surların genişliği 4.2 metre, yüksekliği ise 8 metre ile 12 metre arasında değişmektedir. Surların, ilk inşa edildiği dönemde, beş adet kapı bulunmaktaydı, 1853 yılından sonra kentin genişlemesi ve nüfus artışının da etkisiyle, surlara beş adet kapı daha eklenmiştir (Şekil 3.89), (Spain Info, 2018).

Mayor Meydanı, Suriçi tarihi dokusunun önemli merkezlerinden biridir. XVI. Yüzyılda açık pazar alanı olarak kullanılan meydan, zamanla yeni binaların inşa edilmesiyle genişlemiş ve merkezi bir hal almıştır. Fransiskanlar Manastırı, Lugo Kültür Derneği, Saat Kulesi gibi çeşitli tarihi yapıların yer aldığı meydanın merkezinde geniş yeşil alanlar ile tarihi müzik kulesi bulunmaktadır. Burada yer alan bazı tarihi binalar günümüzde kafeterya, lokanta olarak kullanılmaktadır. Bunlar dışında çeşitli ticari mekânların da yer aldığı meydan, konumu gereğince çok sık kullanılan geçiş yeri olmasının da etkisiyle, Lugo halkının buluşma yeri ve yürüyüş alanı olarak kullandığı önemli bir kamusal alandır (Şekil 3.90), (Puedo Viajar, 2013).

Şekil 3.89: Lugo, Suriçi kent planı
(Pilgrimage Traveler, 2015)

Şekil 3.90: Mayor Meydanı (Lugo Virtual, 2019)

Santa Maria Meydanı, tarihi dokuda yer alan en güzel meydanlardan biri olarak bilinmektedir. Meydanın tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Bu alan, 1917 yılında Katedrale ulaşılan kapının girişinde yer alan bir bahçe olarak kullanılmıştır. Meydanda, yapılan yenileme ve düzenleme çalışmalarında, zemini granit ile kaplanmış ve günümüzdeki görüntüsünü kazanmıştır. Meydanın batısında, Piskoposluk Sarayı, doğusunda, Luis Pimentel'in Merdiveni yer almaktadır. Ayrıca, Caixa Galicia Vakfı ve XVI. yüzyıla ait Saat Kulesi de burada bulunmaktadır. Günümüzde meydan, çeşitli etkinlik

ve gösterilerin gerçekleştirildiği bir açık alan olarak kent halkına hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 3.91), (Puedo Viajar, 2013).

Lugo'nun tarihi dokusuna ait merkezi meydanlarından bir diğeri ise Santo Domingo Meydanı'dır. Meydan, ismini burada bulunan tarihi Santo Domingo Manastırı'ndan almaktadır. Birkaç defa yenileme ve düzenleme çalışması yapılan meydanda, çevresindeki mimari yapılar, zemin döşemesi ve bitkisel alanlar düzenlenmiş ve yenilenmiştir. Meydanın merkezinde, 1967 yılında yapılmış olan bir Roma Kartalı heykeli yer almaktadır. Merkezi konumda olan meydan, günümüzde, alışveriş, eğlence gibi ihtiyaçların karşılanması ve kentteki yaya ulaşımı için çok yoğun olarak kullanılmaktadır. (Şekil 3.92), (Minube, 2007).

Şekil 3.91: Santa Maria Meydanı
(Pilgrimage Traveler, 2015)

Şekil 3.92: Santo Domingo Meydanı (Flickr, 2008)

Campo Meydanı, tarihi dokuda yer alan merkezi açık alanlardan biridir. Meydan dokusunda, belediye binası ile birçok tarihi bina yanı sıra, çocuk oyun alanları, çeşitli kafeterya ve lokantalar yer almaktadır. Meydanın, kentin merkezi bir konumda olması nedeniyle, kent halkının yoğun olarak kullandığı bir kamusal açık alandır (Şekil 3.93), (Lugo Virtual, 2019).

Ferrol Meydanı, 1768 yılında inşa edilen San Froilán Kilisesi'nin bahçelerinin yer aldığı alanda oluşturulmuştur. Bu alanda, Plaza del Ferrol'un Sanatoryumu, Surlara erişimin sağlandığı merdivenler gibi tarihi yapılar yer almaktadır. Günümüzde dokusunda, yeşil alanları, kafeteryaları da barındıran meydan, San Marcos Sarayı'na yakın bir konumda olmasının da etkisiyle, yerli halk ve turistler açısından çok sık ziyaret edilen bir açık alan olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.94), (En Lugo, 2019)

Şekil 3.93: Campo Meydanı
(Pilgrimage Traveler, 2015)

Şekil 3.94: Ferrol Meydanı
(Lugo Virtual, 2019)

Lugo kentinin tarihi dokusundaki peyzaj planlama; surların etrafında, bazı idari, dini ve sivil mimari yapıların bahçelerinde, caddelerde, otoparklarda ve meydanlardaki yeşil alanlardan oluşmaktadır. Bunların dışında, kentin belirli bölgelerinde kent parklarının oluşturulduğu görülmektedir. Surların etrafındaki yeşil alanlar, çoğunlukla yer örtücü bitkilerden (çim) ve çeşitli ağaçlardan oluşmaktadır. Kullanım açısından çok fazla işlevsel olmayan bu yeşil alanlar, estetik açıdan tarihi Roma Surları ile uyumlu bir görüntü sağlamaktadır (Şekil 3.95).

Tarihi dokuda yer alan sivil, dini ve idari yapıların bazılarının bahçelerindeki yeşil alanlar çoğunlukla bitkisel elemanlardan oluşmakta ve bu alanların bir kısmı, halkın kullanımına kapalı özel alanlar olarak kente yalnızca estetik, ekolojik açılardan değer katmaktadırlar. Halkın kullanımına açık olan kamusal alanlar ise kent parkı niteliğindeki fonksiyonlarıyla kent halkına hizmet etmektedirler.

Tarihi dokudaki peyzaj tasarımını, otoparklar, caddeler ve meydanlarda ise özenle planlanmış yeşil alanlar olarak görmekteyiz. Bu alanlarda ağaç ve çalı grubu bitkisel öğeler yoğunlukla kullanılmış, bank, oturma grubu gibi kent mobilyalarında yeşil alanların tamamlayıcı öğeleri olarak yer almıştır. Peyzaj planlamaya büyük ölçüde yer verilen meydanlarda ise, farklı ağaç türleri dışında, çim alanlar, bitki tarhları ve kent mobilyaları (oturma grupları, aydınlatma elemanları v.b.) yanı sıra çocuk oyun ekipmanları da yer almıştır (Şekil 3.96).

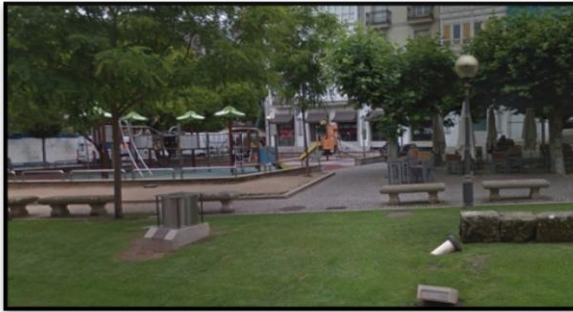
Şekil 3.95: Lugo Surları yeşil alanlar
(Pilgrimage Traveler, 2015)

Şekil 3.96: Meydanlarda peyzaj
planlama (Galicia Guide, 2005)

Campo Castelo Parkı, tarihi dokuda merkezi bir alanda bulunan Campo Meydanına yakın bir konumda yer almaktadır. Park, çeşitli bitkisel öğelerden, kent mobilyalarından, çocuk oyun alanından oluşmaktadır. Kentin halkının rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yoğun kullandıkları bir yeşil alandır (Şekil 3. 97).

Tarihi dokuda, kent merkezinden uzakta, surların yakınında yer alan bir diğer kent parkı, Canil do Carril das Estantigas Parkıdır. Birçok farklı türde bitkisel elemanların bulunduğu bu alanda, kent mobilyaları ve tarihi çeşmeler de yer almaktadır (Şekil 3. 98).

Şekil 3.97: Campo Castelo Parkı (Google
Maps, 2019)

Şekil 3.98: Campo Castelo Parkı
(Google Maps, 2019)

3.9.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Lugo surları tarihi dokusu, İspanyol Anayasası, Galiçya Özerkliği Statüsü'nün 1/1981 sayılı kanuna ve 2434/1982 sayılı Kraliyet Kararına göre korunmaktadır. Bu yasalara göre, Roma Surları, Kültürel İlgi Varlığı olarak kabul edilmektedir. Tarihi dokuda, yenileme amacıyla yapılan tüm çalışmalar, İspanyol Tarihsel Mirası ve Kültür Kanununda belirtilen düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilmektedir.

Tarihi dokunun korunması ve yenilenmesi için gerçekleştirilen düzenlemeler, Merkezi Devlet Otoriteleri, Galiçya Bölgesel Oteriteleri ve Lugo Şehir Konseyi'nin işbirliğiyle sağlanmaktadır. Lugo Şehir Konseyi, surların ve tarihi dokunun tamamının hazırlanan düzenlemelere uygun olacak şekilde, koruma ve yenileme çalışmalarının yürütülmesinden sorumludur. Tarihi dokuda, 1960 yılının sonunda yapılan mülkiyet araştırması sonucunda, surların korunması, İspanya Devletine bağlı olan Eğitim ve Bilim bakanlığına verilmiş, 1994 yılında ise Kraliyet Kararnamesine bağlı olarak Galiçya'ya devredilmiştir. Bu kararnamede, yapılacak tüm çalışmalarda belediye yetkilileriyle işbirliği yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Lugo tarihi dokusunun, korunması ve yenilenmesi için 1992 yılında bir master plan hazırlanmıştır. Plan, yenileme konusunda yapılması gerekenler için öneriler içermektedir. Bu plana ek olarak 1997 yılında, Lugo İlçesi Güçlendirilmiş Koruma ve İç Reform Özel Planı hazırlanmıştır. Hazırlanan planlar kapsamında; trafik planlaması, açık alanların oluşturulması, bina yüksekliklerinin kontrol edilmesi gibi birçok konuda çalışmalar yapılmıştır.

Günümüzde, surlar ve çevresinin korunması, yenilenmesi için güncel bir yönetim planı yoktur. 1992 yılında hazırlanmış olan plan çerçevesinde çalışmalara devam edilmektedir. Aynı zamanda koruma ve yenileme çalışmalarından özel olarak sorumlu bir teknik birim de yoktur. Galiçya Kültür Mirası Genel Müdürlüğü, koruma alanında çalışma yürütebilecek gönüllü kişi ve kurumlarla, iletişim kurabilmek, bilinçlendirebilmek ve koruma, yenileme ve bakım programlarının geliştirilip, uygulanması için çalışmalar yapmaya devam etmektedir (UNESCO, 2000).

Lugo suriçi, Batı Roma İmparatorluğu'ndaki Roma askeri mimarisinin en eksiksiz ve iyi korunmuş bir örneğidir. Lugo tarihi dokusu, peyzaj planlamanın insan yaşamındaki önemi dikkate alınarak planlanmış bir kentsel yerleşim örneğidir.

3.10 Diyarbakır Tarihi Kent Dokusu (Türkiye)

3.10.1 Tarihte Diyarbakır

Diyarbakır Şehri, Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu bölgesinde, Mezopotamya'nın kuzeyinde, tarihi ipek yolu üzerinde yer almaktadır. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda kesin olmamakla birlikte, burada ilk yerleşimin, Yontma Taş ve Mezolitik Dönemlerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Archive, 2014). Başka bir kaynaktan ulaştığımız bilgiye göre de milattan üç bin yıl önce Hurri'lerin bölgede yaşam sürmüştür, ilk uygar halk olduğu bilinmektedir (Akbulut, 1996).

Bu uygarlık, M.Ö. iki bin yılının ortalarında, Hurri ve Mittani olarak iki gruba ayrılmıştır. İlk zamanlarda güçlü olan Hurri'ler iken daha sonraki süreçte Mittani Krallığı gücü kazanmış ve Hurri'ler Krallığı sona ermiştir. M.Ö. 1260 tarihinde bölgeye, Asurlular ve Urartular hâkim olmuş ve M.Ö. 653 tarihinde bu hâkimiyet sona ermiştir. Sonraki süreçte Diyarbakır sırasıyla: İskitler (M.Ö. 653-625), Medler (M.Ö. 625-550), Persler (M.Ö. 550-331), Büyük İskender (M.Ö. 331-323), Selevkoslar (M.Ö. 323-140), Partlar (M.Ö. 140-85), Büyük Tigran (M.Ö. 85-69) ve Romalılar (M.Ö. 69- M.S. 53) tarafından yönetilmiştir (Akbulut, 1996).

Kent, M.S. 53 tarihinden, 395 tarihine kadar olan süreçte, Partlar-Romalılar ve Sasanılar-Romalılar arasında yaşanan savaşlarla el değiştirerek yönetilmiştir. Ancak hâkimiyet daha çok Romalılar'da olmuştur. 395 tarihinden sonra, bölgenin yönetimi Bizanslılara geçmiştir. 639 tarihine kadar Bizans kontrolünde olan kentte, dönem dönem İran-Bizans savaşları yaşanmıştır. Yaşanan bu savaşlar iki kesimi de önemli oranda zayıflatmıştır. Bu durumu fırsata çeviren İslam Orduları, 634 tarihinde, Halife Ömer öncülüğünde, kenti işgal etmişler ve 644 tarihinde, bölgede Halife Osman'ın dönemi başlamıştır. Bu dönemde, bölgede çok daha fazla alana yayılan İslam Ordusu'nun gücü artmıştır. Kentin yönetimi, 656 tarihinde Halife Ali'nin kontrolüne geçmiştir (Akbulut, 1996).

661 tarihinde sona eren 3 Halife döneminden sonra kent tarihi sıralamaya göre; Emeviler (661-750), Abbasiler (750-869), Şeyhoğulları (869-899), Halife Mu'tezid, Muktefi, Muktedir (899-930), Hamdaniler (930-980), Büveyoğulları (980-984) egemenliğinde

yönetilmiştir. 984 tarihinden sonra yönetim Mervani'lere geçmiştir. 1085 yılına kadar süren yönetimde, Diyarbakır başkent olarak kullanılmıştır (Archive, 2014).

Bu yıllarda, Büyük Selçukluların bölgeye gelmesiyle yönetim İnaloğulları'na verilmiştir (1097). İnaloğulları'nın yönetim süreci 1142 tarihinde, Nisanoğulları'nın yönetimde aktif rol almasıyla sona ermiştir. Selahaddin Eyyübi, 1183 tarihinde kenti fethetmiş ve yönetimi Artukoğulları'na vermiştir. Artukoğulları, bölgeyi 1232 tarihine kadar yönetmişlerdir (Akbulut, 1996).

Kent, 1232 tarihinde Eyyübiler'in idaresine geçmiş ve 1240'da Anadolu Selçukluların gelişiyle Eyyübiler'in hâkimiyeti ortadan kalkmıştır. 62 yıl süren Anadolu Selçuklu'ları dönemi, 1302 tarihinde Mardin Artukluları'nın yönetimi ele geçirmesiyle sona ermiştir. Mardin Artukluları'nın egemenliği 92 yıl sürmüştür. 1394'de Diyarbakır'a egemen olan Timur, 1401 tarihinde yönetimi, Akkoyunlu'lara vermiştir. 1507 yılına kadar süren Akkoyunlu'lar döneminde de Diyarbakır başkent olma özelliğini korumuştur. 1507 yılında bölgede, Akkoyunlu'lar ile Safeviler arasında çıkan savaş sonucunda, kentin idaresi Şah İsmail'e geçmiştir (Akbulut, 1996).

Diyarbakır, 1515 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilmiş, böylelikle Osmanlı Devletinin yönetimine geçmiştir. Kent, Osmanlılar ile birlikte parlak bir dönem yaşamıştır. Yeniden yapılanma sürecine girilen kentte, birçok cami, çeşme, medrese, mescid, han ve hamamlar inşa edilmiştir. Kent, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir (Diyarbakır Kültür Turizm, 2019). 1518 yılında kentin nüfusu 13.260 kişi, 1540 yılına ait nüfus verilerine göre de 11.772 kişi olarak bilinmektedir (İlhan, 1992).

Kent, 1993 yılında çıkarılan kanun hükmünde kararname ile büyükşehir unvanını kazanmıştır. 2000 yılında yapılan nüfus sayımında kentin nüfusu 1.317.750 kişi olarak belirtilmiştir (Tuik, 2018).

2012 yılında çıkarılan yasa ile il sınırları çizilmiştir. 2015 tarihinde Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri, UNESCO tarafından dünya mirası listesine eklenmiştir. 2013 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Diyarbakır'ın nüfusu 1.607.437 kişi olarak tespit edilmiştir. 2018 yılında son yapılan nüfus sayımına göre şehrin, 1.732.396 kişilik bir nüfusa sahip

olduğu açıklanmıştır (Tuik, 2018). Günümüzde turizm açısından önemli bir yere sahip olan Diyarbakır şehri, ticaret, kültür, sanat ve eğitim alanlarında da merkezi olarak varlığını sürdürmektedir (Diyarbakir, 2019).

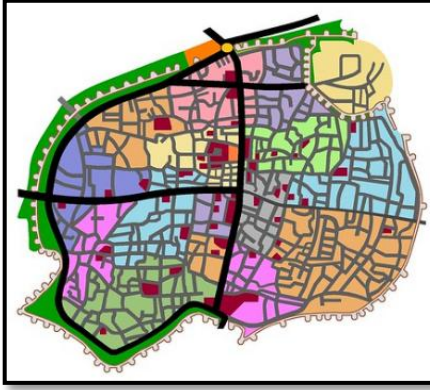
3.10.2 Kent planı ve peyzaj planlama

Diyarbakır Kalesi, İç ve Dış Kale olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Dış kaleyi oluşturan tarihi surların, 349 yılında Romalılar tarafından inşa edildiği bilinmektedir. 367-375 tarihleri arasında surların genişletilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, surlar günümüzdeki şeklini almıştır. Yaklaşık olarak 5 km. uzunluğa sahip olan surların yüksekliği 10-12 metre, kalınlığı ise 3-5 metre arasındadır.

Surlar, 82 burca ve Dağkapı (Harput Kapı), Urfakapı (Rumkapı), Mardinkapı (Tellkapı), Yenikapı (Dicle veya Sukapı) olmak üzere dört kapıya sahiptir. Dışkale surlarının dışında geçmişte başka bir surun daha yer aldığı bilinmektedir. Bu surlar, 1232 yılında Eyyubi Hükümdarlığı döneminde yıkılmıştır, taşları ise günümüzdeki surların onarımında kullanılmıştır (Tekin ve Soyukaya, 1997).

İç Kale, Dış Kale'nin kuzey doğu tarafında yer almaktadır. Surlarla çevrili olan İç Kale, 1524-1526 tarihlerinde Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde genişletilmiştir. Surların dört kapısı bulunmaktadır. Bu kapılardan Fatih ve Oğrun dışa, Saray ve Küpeli ise kente açılmaktadır (Şekil 3. 99), (Tekin ve Soyukaya, 1997).

Gazi caddesi, tarihi dokunun önemli merkezi alanlarından biridir. Dağkapıdan Mardin kapısına kadar uzanan, suriçini ortadan ikiye bölen ana cadde de: Ulu Cami, Salos Cami, Vahap Ağa Hamamı, tarihi çeşme ve han yer almaktadır. Günümüzde cadde, alışveriş ve yeme-içme fonksiyonlarının yer aldığı bir kamusal açık alan olarak yoğun kullanılmaktadır (Şekil 3.100).

Şekil 3.99: Diyarbakır Sur kent planı (Flickr, 2011)

Şekil 3.100: Gazi Caddesi (Wow Turkey, 2007)

Dağkapı Meydanı, suriçinde yer alan bir diğer merkezi alandır. Dağkapı'nın girişinde yer alan meydan, bulunduğu konumun da etkisiyle, insanların gün içinde çok yoğun olarak kullandıkları bir dolaşım alanıdır. Günümüzde, çeşitli kafeterya, lokanta ve alışveriş mekânlarının yer aldığı bir kamusal alan olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.101).

Tarihi dokunun peyzaj planlamasını, yoğunlukla surların etrafındaki yeşil alanların oluşturduğu görülmektedir. Kent parkı olarak planlanan alanlarda, çocuk oyun alanları, spor ekipmanları, bitkisel öğeler ve kent mobilyaları yer almaktadır (Şekil 3.102).

Şekil 3.101: Dağkapı Meydanı (34 Volt, 2014)

Şekil 3.102: Sur çevresi kent parkı (Unesco, 2008)

Tarihi dokunun en önemli peyzaj alanı ise 103.5 hektarlık alanı kaplayan, Dicle Nehri kenarında yer alan Hevsel Bahçeleri'dir. Kültürel peyzaj alanı olarak bilinen bahçe, kentin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Tarımsal üretim alanı olarak da kullanılan bahçe dört parçaya bölünmüş bir plana sahiptir.

Hevsel Bahçeleri, tarım alanı olarak kullanılmasının yanı sıra, tarihin her döneminde, insanların dinlenme, vakit geçirme amacıyla kullandıkları, günlük yaşama dahil edilen rekreasyon alanı olarak da önemli bir yere sahiptir ve On Gözlü tarihi köprü de bu alanda yer almaktadır. Günümüzde Dicle Nehri ve Hevsel Bahçeleri etrafında kent halkının sosyal buluşmalarını gerçekleştirdikleri çeşitli mekânlar ve yürüyüş alanları yer almaktadır (Şekil 3.103), (World Heritage Turkey, 2014).

Şekil 3.103: Hevsel bahçeleri (Unesco, 2013)

3.10.3 Koruma ve yenileme çalışmaları

Diyarbakır Sur ve Hevsel Bahçeleri, iki kanun kapsamında, kentsel alan olarak isimlendirilerek korunmaktadır. Bu karar ve kanunlar şöyle açıklanmaktadır: Bölgesel Kültür Mirası Koruma Kurulu ve Kültür-Tabiat Varlıklarını Koruma yasalarıdır. Tarihi dokuda yapılacak tüm çalışmalar için Diyarbakır Bölgesel Kültür Mirası Koruma Kurulu'ndan izin alınmakta ve yapılan çalışmaların takibi Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Müzesi Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır.

Kültürel peyzaj alanı olan Hevsel Bahçeleri'ndeki tarımsal faaliyetlerin kontrol edilmesi ve korunmasında, Diyarbakır İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Diyarbakır İl Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri de sorumlu birimlerdir. Suriçinde koruma ve yenileme için hazırlanan planın, uygulanması ve denetlenmesi için de ayrı birimler bulunmaktadır. Bu birimler: Denetim Birimi, Site Yöneticisi, Danışma Kurulu, Koordinasyon ve Denetleme Kurulu'dur. Danışma Kurulu, hazırlanan koruma ve yenileme planını gözden geçirmek, revize etmekten sorumludur. Koordinasyon ve Denetleme Kurulu, hazırlanan planın uygulanmasından, bu birimlerde çalışma yürüten kişilerin

eğitiminden sorumludur. Ancak kurulan bu yönetim sistemi yeterli düzeyde hizmet verememektedir (UNESCO, 2015).

Diyarbakır'ın tarihi dokusu, Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri olmak üzere iki merkezi alandan oluşmaktadır. Bölgede, tarihi süreç içerisinde birçok farklı uygarlıklar ve medeniyetler hüküm sürmüştür. Her dönemin özgün ihtiyaçları doğrultusunda biçimlenip şekil alan kent, yedibin yıllık tarihi değere ve mirasa sahiptir. Tarihi dokunun korunması için birçok farklı birim kurulmuştur. Ancak, karmaşık bir yapıya sahip olan yönetim birimlerinin yeterli bir çalışma yürütmediği görülmektedir.

Tarihi dokuda yer alan, sivil ve dini yapılar, özellikle konutlar bozulma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kentte yer alan mimari yapılarla ilgili imar değişiklikleri, sokakların, caddelerin ve meydanların tarihi ve kültürel değerlerinin büyük oranda zarar görmesine neden olmaktadır. Avlu kültürünün önemli bir yere sahip olduğu coğrafyada yer alan Hevsel Bahçeleri, kentin kurulduğu ilk tarihten günümüze kadar olan süreçte işlevini yitirmeden sürdürmüştür. Halkın kullanımına açık olan bahçeler, tarımsal değerlerin yanı sıra, tarihi ve kültürel açıdanda önemli bir yere sahiptir. Ancak son dönemlerde, bu alanda kültürel peyzaja uygun olmayan çalışmalar yapılmış; bu çalışmalar kapsamında, buraya gereğinden fazla mekânlar inşa edilmiştir. Ahşap bir görüntüye sahip olan bu mekânların, zemininde kullanılan malzemelerin de peyzaj alanı ile uygun olmadığı görülmektedir. Bunlar dışında, Hevsel Bahçeleri'nde, çok büyük bir alanı kaplayan betonarme bir camii inşa edilmiştir. Ayrıca, buradaki dolaşım alanlarında kullanılan zemin kaplama malzemeleri ile kent mobilyalarının; malzeme, biçim ve detay özelliklerinin, tarihi kültürel peyzaj alanına uygun olarak tasarlanmadığı da görülmektedir.

Tarihi dokunun, korunma ve yenilenmesi için çalışmalar yürüten yönetim sisteminin çalışmaları yetersiz kalmakta ve tarihi doku zarar görmektedir.

4.BÖLÜM:

KUZAY LEFKOŞA SURİÇİ TARİHİ DOKUSUNDA PEYZAJ PLANLAMA

4.1 Tarihte Lefkoşa

Lefkoşa kenti, Kıbrıs adasının ortasında, geniş bir düzlükte yer almaktadır. Kentin ilk kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, bu bölgede yapılan kazılarda Tunç Çağı'na ait kalıntılara rastlanılmış olması, Lefkoşa'nın tarihinin çok eskilere dayandığını göstermektedir (Gürkan, 2006).

İkibinbeşyüz yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Lefkoşa'nın yer aldığı alanda, tarihi süreçte birçok yerleşim merkezi bulunduğu bilinmektedir. Bu yerleşimlerden biri olan Lidra (Ledrae-Ledra) antik kenti, M.Ö VII. yüzyılda, günümüzdeki Lefkoşa'nın güneybatısında yer almaktaydı. Arap saldırıları sonucu yıkılan kent, M.Ö. 280 yılında Mısır Kralı 1. Ptolemy'nin oğlu Levkon tarafından Lefkoşa'nın halen bulunduğu alana inşa edilmiştir. Lefkoşa'nın ise bu antik kentin devamı olduğu kabul edilmektedir (Marıtı, 2015).

Lefkoşa adının, kenti yeniden inşa eden Mısır Kralı 1. Ptolemy'nin oğlu Levkon'dan geldiğinin ve "Levkontheon" olarak anılıp zamanla Lefkoşa'ya dönüştüğü bilinmektedir. Kimi bilgilere göre ise Lefkoşa ismi, Yunanca kavak koruluğu anlamına gelen "Levkae" kelimesinden türemiştir (Gürkan, 2006).

Kent, sahip olduğu verimli coğrafi kaynaklar ve konumu nedeniyle Bizans Dönemi'nden başlayarak günümüze kadar olan süreç içerisinde başkent olma özelliğini korumuştur. Bu özelliği Lefkoşa'yı, önemli bir idari ve ticari merkeze dönüştürmüştür.

Lüzinyanlar, 1191 yılında adaya sahip olan İngiliz Kralı I. Richard'a 100 bin altın ödeyerek Kıbrıs'a hâkim olmuşlar ve adada 1489 yılına kadar sürecek olan Lüzinyan Dönemi başlamıştır. Lefkoşa'yı idari merkez olarak seçen Lüzinyanlar, kentte mimari ve sanatsal alanlarda birçok eser ortaya koymuşlardır. Üç yüz yılı aşkın süren Lüzinyan

dönemi, Lefkoşa'nın sosyal kültürel ve ticari olarak önemli ölçüde gelişmesinin temellerini oluşturmuştur (Gürkan, 2006).

1489 yılında adayı ele geçiren Venedikliler 1570 yılına kadar Lefkoşa'yı başkent olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Venediklilerin adayı ele geçirmesinin sebebi, burayı ticarete transit ambarı olarak görmeleri olmuştur. Ancak Kıbrıs'ın ticari bir liman olma özelliğini yitirmesi ve Osmanlı Devleti'nin ada çevresine yakın olan bölgeleri ele geçirmesi, Venediklileri zora sokmuş ve adayı kaybedecek olma düşüncesinden dolayı Lefkoşa'nın gelişimine katkı sağlamamışlardır. Daha çok askeri anlamda çalışma yürüten Venedikliler, bu çalışmalar kapsamında kenti küçültmüşler ve Lüzinyan Dönemi'nde inşa edilen birçok yapıyı yıkmışlardır. Venedik Dönemi, Lefkoşa'nın eski görkem ve zenginliğini yitirdiği, birçok yıkımın ve eserlerin yok edildiği bir dönem olmuştur (Cobham, 2013).

1571 yılında, Osmanlılar ile birlikte yeni bir dönem başlayan Kıbrıs adasında, Lefkoşa başkent olma özelliğini korumuştur. 1878 yılına dek sürecektir olan bu dönemde, Osmanlılar Lefkoşa'da kentin gelişimine önemli katkılar sağlayacak hanlar, hamamlar, camiler, çeşmeler, evler gibi birçok yapı inşa etmişlerdir (Gürkan, 1982). Yaklaşık 308 yıl süren bu dönemde, Osmanlılar Lefkoşa'nın yapısal, sosyal ve ticari anlamda gelişmesine önemli oranda katkı sağlamıştır.

Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından İngilizlere kiralanması ile birlikte başlayan İngiliz Dönemi'nde (1878-1960) Lefkoşa kenti, yine başkent olarak varlığını sürdürmüştür. Kentin adadaki ticari merkez olma özelliği bu dönemde de devam etmiş ve gelişme göstermiştir (Gürkan, 2006).

Kıbrıs adasında, bütünlüklü ve sistematik olarak nüfus sayımlarının yapılmasına, İngiliz Döneminde başlanmıştır. 1881 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Lefkoşa'nın nüfusu 11.531 kişi olarak açıklanmıştır. 1931 yılında yapılan sayımda ise Lefkoşa'nın nüfusu 23.234 olmuştur (Gürkan, 2006). Kentin artan nüfusuna bağlı olarak yapılaşmada da artış olmuş ve kent surlar dışına taşmaya başlamıştır. 1930'lu yıllarda suriçinin kuzey doğusunda Yenikapı-Çağlayan, kuzeybatısında Köşklüçiftlik, kuzey kısmında ise Yenişehir semtleri oluşmaya başlamıştır. Ancak bu semtlerde yaşayan yeterli sayıda nüfus olmadığından dolayı ayrı bir semt olarak gösterilmemiş, suriçinin mahallelerine

bağlanmışlardır. Köşklüçiftlik-Arabahmet, Yenikapı-Çağlayan Yeni Camii, Yenişehir-İbrahim Paşa mahallelerine dâhil edilmiştir (Hikmetağalar, 2005). 1946 yılında yapılan nüfus sayımında, Lefkoşa'nın nüfusu 34.485 olarak kayıtlara geçmiştir (Gürkan, 2006).

Bu dönemde kentte yaşanan bir diğer önemli gelişme ise motorlu araçların adaya gelmesi olmuştur. Buna bağlı olarak kentin dolaşım alanları değişime uğramış ve trafik aksları oluşmuştur (Turkan, 2008). İngiliz Dönemi, kentin tarihi dokusunun biçimlenmesinde önemli bir süreç olmuştur. Sürekli büyüyen Lefkoşa, ticari, sosyal ve mimari olarak büyük oranda gelişime ve değişime uğramıştır.

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, Lefkoşa başkent olma özelliğini korumuştur. Bu dönemde, İngilizlerin kurduğu ticari ilişkiler geliştirilmiş ve yeni çalışmalar yapılmıştır. Kentte birçok tarihi yapı, evler ve bahçeleri yıkılarak yerlerine betonarme çok katlı binalar inşa edilmiştir. 1960 yılında, adanın genelini kapsayan nüfus sayımında, Lefkoşa kentinin nüfusu 45.490 olarak açıklanmıştır (Archive, 2014). 1964 yılında Kıbrıs'ta başlayan Türk ve Rum toplumları arasındaki siyasi antlaşmazlıklar ve silahlı çatışmalar neticesinde Lefkoşa, kuzey ve güney olarak yeşil hat ile ikiye bölünmüştür. Kent bu olumsuzluklardan etkilenmiş ve tarihi doku zarar görmüştür. Bu dönemde yaşanan göçler nedeniyle Kuzey Lefkoşa suriçinin nüfusunda artış olmuştur (Gürkan, 1996).

1974 yılında Kıbrıs'ta yaşanan savaş ve siyasi değişimler sonrasında, ada Kuzey ve Güney olmak üzere iki bölüme ayrılmış ve Kuzey'de 13.02.1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. 1978 yılında yapılan nüfus sayımı sonucunda Lefkoşa'nın nüfusu 68.286 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (K.K.T.C Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, 2001).

Bu dönemde yeni idari düzenleme neticesinde 1975 yılında Eski Eserler ve Müzeler Dairesi kurulmuştur. Böylece Kuzey Lefkoşa'nın sahip olduğu tarihi dokuda koruma çalışmaları başlamıştır (Turkan, 2008).

15.11.1983 tarihinde ise adanın kuzeyinde yeni bir idari değişiklikle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu dönemde de Kuzey Lefkoşa başkent olarak varlığını sürdürmüştür. Kentin nüfusunun artması yeni yapılaşmaların oluşumunu da beraberinde getirmiştir ve çevresel olarak büyümesine neden olmuştur.

Kentte 1980'li yılların sonlarından itibaren üniversitelerin açılmaya başlaması, kuzey Lefkoşa'nın öğrenci merkezli bir kent olmasını sağlamıştır. Yeni bir cumhuriyetin merkezi olarak hızla gelişen ve büyüyen kuzey Lefkoşa; ticari, sosyal, kültürel ve sanatsal alanlarda da önem kazanmıştır.

2006 yılına ait nüfus verilerine göre, Lefkoşa'nın nüfusu 85.579, 2011 yılında yapılan son nüfus sayımında ise 94.824 kişi olarak açıklanmıştır (K.K.T.C. Devlet Planlama Örgütü, 2011). Kentteki üniversitelerde öğrenim gören 40 bini aşkın öğrenci de kentin nüfus yoğunluğuna katkı sağlamaktadır.

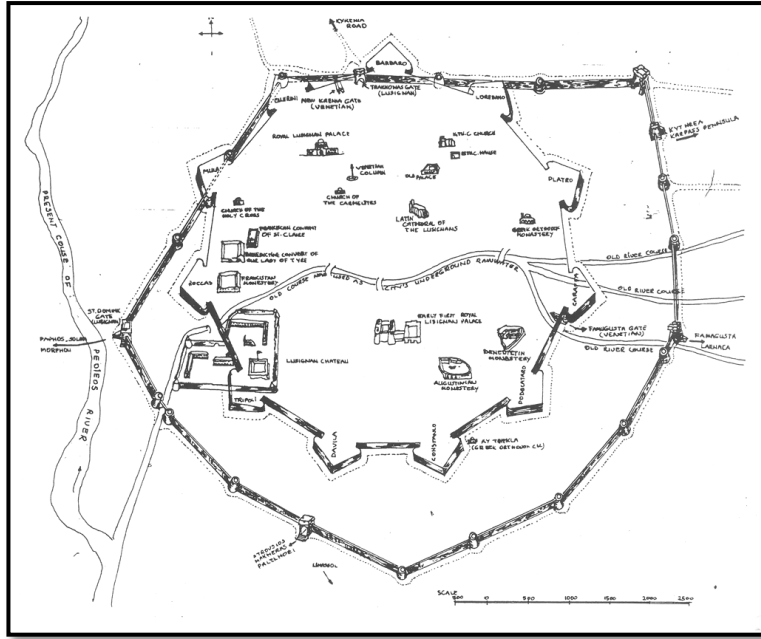
4.2 Kuzey Lefkoşa Suriçi Tarihi Dokusunda Peyzaj Planlama

Lefkoşa'nın yaklaşık olarak ikibinbeş yüz yıllık tarihi geçmişinde, Kıbrıs'ta yaşanan farklı kültürlere ait dönemlerin mimari mirasları, kentin tarihi dokusunun oluşumuna ve gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Lüzinyanlar Dönemi'nden itibaren Kıbrıs adasını ziyaret eden birçok gezginin, gazetecinin ve tarihçinin gezi notlarında, Lefkoşa'nın meydanları, çarşıları, sokakları ve bahçeleri hayranlıkla anlatılarak kentin tarihi dokusu ve peyzajı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Kuzey Lefkoşa suriçi tarihi kent dokusu ve peyzaj planlamasını aşağıdaki kronolojik sırayla şöylece izleyebilmekteyiz

4.2.1 Lüzinyanlar Dönemi (1191-1489)

Lüzinyanlar, Kıbrıs adasının başkenti olarak seçtikleri Lefkoşa'nın tarihi dokusunda önemli bir yere sahip olan, günümüz surlarından daha geniş bir alanı çevreleyen beş kapılı surları, çevresine manastırlar ve suriçine de kiliseler, katedraller, büyük konaklar inşa etmişlerdir (Şekil 4.1).

Kentte yerleşimin artmasına neden olan bu yapılar, geniş sokakların, mahallelerin ve açık alanların oluşmasını da beraberinde getirmiştir (Gürkan, 1996).

Şekil 4.1: Lüzinyan Dönemi Lefkoşa Suriçi Haritası (Turkan, 2008)

Sarayönü Meydanı'nın ilk oluşumu Lüzinyanlar Dönemi'ne dayanmaktadır. Meydanın oluşumu, 1427 yılında bu alana Lüzinyan Kraliyet Sarayı'nın (Le Baume Sarayı) inşa edilmesiyle başlamış ve meydan isminide bu saraydan almıştır. Sarayın, dönemin idari yapısı olması nedeni ile burası Lüzinyanlar Dönemi'nden itibaren kentin önemli ve aktif bir alanı olmuştur (Şekil 4.2), (Turkan, 2008).

Bu dönemdeki merkezi alanlardan bir diğeri ise günümüzdeki Selimiye Meydanı'nın bulunduğu alandır. Bu alanda meydan oluşumu, 1319 yılında burada inşa edilmiş olan kentin en büyük dini yapısı St. Sophia Katedrali ile başlamıştır. Selimiye Meydanı'nın oluşumuna katkı koyan bir diğer önemli tarihi yapı ise yine Lüzinyanlar Dönemi'nde Katedralin kuzey yönüne, 1329 yılında inşa edilmiş olan, Latin Başpiskoposluğu binasıdır. XIV. y.y'da Katedralin güney yanına inşa edilmiş olan St. Nicholas kilisesi ile birlikte bölge, Lefkoşa'da önemli bir dini merkez olma özelliğini kazanmaya başlamıştır (Turkan ve Özburak, 2018).

Şekil 4.2: Lüzinyan Dönemi Sarayönü Meydanı (Turkan, 2008)

Lüzinyanlar Dönemi'nde Lefkoşa'da gelişme gösteren yapılaşmanın yanı sıra büyük sebze ve meyve bahçeleri, bitkisel yeşil alanların da bulunduğu kaynaklardan edindiğimiz bilgilerdendir (Gürkan, 2006). 300 yıl süren Lüzinyan döneminde, gün geçtikçe sayısı artan yeni yapılarla aynı oranda açık ve yeşil alanlar da gelişme göstermiştir (Gürkan, 1996). Kentte yer alan yeşil alanlar dışında manastırların, kiliselerin, konakların ve sarayların avlularında da özenli bir şekilde peyzaj planlama yapılmıştır. Bu durum, Lüzinyanların büyük bir gösteriş ve ihtişamla inşa ettikleri yapılara verdikleri önemin, yeşil alanlara da verildiğini göstermektedir. Kentte hâkim olan yeşil alanlar, ziyaretçilerin dikkatini çekmiş ve anılarında hayranlıkla bahsetmelerine neden olmuştur. 1394 yılında adayı ziyaret eden İtalyan noteri Nicolai Martoni, Lefkoşa kentini şöyle anlatmıştır (Cobham, 2013):

“(...) Bu Lefkoşa kentinde St. Francis, St. Dominic ve St. Augustine’ e adanmış manastırlar ve ziyaret yerleri vardır ki her biri çok büyük ve güzel olup biri büyük, öteki de küçük ikişer iç bahçeleri bulunur ki buralarda portakal vesair meyveler yetişir. Kentin içinde birçok bahçe ve meyve ağaçlığı olduğu gibi sebze, arpa, buğday ekili tarlalar da vardır. Gerçekten de St. Augustine Manastırının yanında ve kent surları içinde arpa buğday ekili ve 30 modia’dan büyük bir tarla gördüm. Aynı şekilde bir rahibeler kilisesi olan St. Theodor’un bahçelerinde lahana ve sair çeşitli meyveler gördüm. Bu bahçeler 20 modia büyüklüğündeydi.”

Lüzinyan krallarının soyundan gelen Kıbrıslı Dominikan rahibi, Etienne de Lusignan 1573 yılında İtalya’da basılan “Chorografia” isimli kitabında, Lüzinyan dönemindeki Lefkoşa kentini şöyle anlatmıştır (Cobham, 2013):

“ (...) Hava mükemmel, su tatlı, yerin kendisi hoş bir şekilde sebze ve meyve bahçeleriyle doludur. (...) Bu kent vaktiyle çevresi 3 fersah veya 9 mil olan büyük bir

yerdi. Doğrudur, tümünden meskûn değildi ama birçok bahçeleri vardı. Hem de büyük bahçeler. (...) Kentin dışında. Aşağı kapıdan St. Dominic Kapısına dek bütün arazi bahçelerle doluydu ki bunlar bir fersah ötelere dek yayılırdı. Su işte böylesine boldu ve Mağusa'da olduğu gibi kuyulardan bir tür büyük dolaplarla çekilirdi."

Bu dönemde Lefkoşa'da yeşil alanların gelişmesinin bir diğer önemli nedeni ise Kanlı Derenin bir kolunun kentin merkezinden geçmesi olmuştur. Merkezi konumda yer alan derenin çevresinde, açık ve yeşil alanların oluşturulduğu bilinmektedir. 1394 yılında adayı ziyaret eden, İtalyan noteri, Nicolai Martoni'nin Lefkoşa'ya dair kaleme aldığı gezi notlarında dereden şu şekilde bahsedilmiştir (Severis ve Şevketoğlu, 2003):

"(...) Lefkoşa zannedersem Aversa'dan daha büyüktür ve ortasında bir dere akar ve yağmur yağmadığında insan içindeki taşlara basa basa dereyi geçebilir. Yağmurlu havalarda dereden çok miktarda su akar ve bu yüzden dere üzerinde birkaç köprü bulunur ki bazısı taştan, bazısı da tahtadandır. Yağışlarda halk bunlardan geçer."

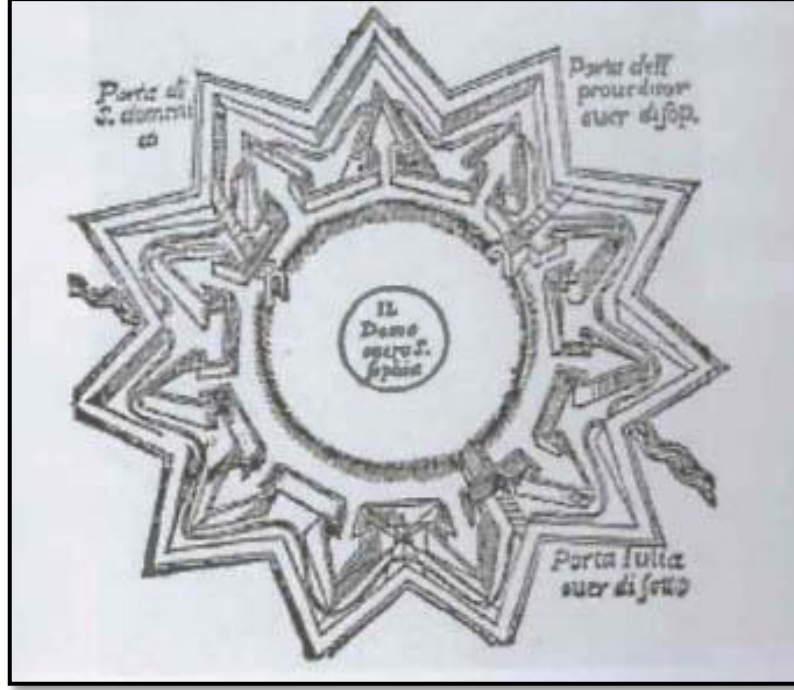
Lüzinyanlar Dönemi, Lefkoşa'nın gelişiminin ve buradaki tarihi doku oluşumunun başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde inşa edilmiş olan katedraller, saraylar, kiliseler, manastırlar ve konaklar, Lefkoşa'da kentsel oluşuma katkı sağlamıştır. Kentte, inşa edilen mimari yapılar yanı sıra önemli ölçüde açık ve yeşil alanlar da olması, Lefkoşa'nın Lüzinyanlar Dönemi'nde yeşil bir kent olduğunu göstermektedir.

4.2.2 Venedikliler Dönemi (1489-1571)

Lefkoşa, Venedikliler Dönemi'nde de başkent olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Venedikliler, kenti küçülterek dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı daha etkin bir savunma düzeni sağlamak amacıyla, çevresi yaklaşık 5 km uzunluğunda olan günümüzdeki surları inşa etmişlerdir. Surlar, onbir adet burç ile üç adet kapıdan (Baf Kapısı, Girne Kapısı ve Mağusa Kapısı) oluşmaktadır. (Şekil 4.3), (Gürkan, 1996). Venedikliler, kentte Lüzinyanlar Dönemi'ne ait birçok yapıyı yıkmışlar ve bu yapılara ait taşları, surların inşasında kullanmışlardır. Bu dönemde yaşanan yıkımı ve değişikliği, Kıbrıs'lı tarihçi-rahip Etienne de Lusignan şöyle anlatmaktadır (Cobham, 2013):

" (...) 1567'de Venedik Sinyorluğu, onu hâkim isteğiyle bir fersaha veya 3 mile indirdi ve eskiden olduğu gibi 3 kapı bıraktı ve üçüncü parçasını orada bırakarak kentin üçte ikisini her tarafta yerle bir etti. Bu şekilde pek çok evle saraylar ve muhtelif mezheplere ait seksen tane kiliseyi yıktılar. Bu kentin Kral I. Jacques tarafından inşa ettirilen bir iç kalesi (Citadel – HMG) vardı ve topun bilinmediği günlerde güçlü ve iyi takviye edilmişti. İçinde yalnızca Kraliyet sarayı ve Sr. Dominic Manastırı bulunurdu. Ve

çevresindeki hendekten sular akardı. Venedikliler adayı alınca bu iç kaleyi ve sarayı ve iner kalkar köprüyü tahrip ettiler ve sadece duvarları bıraktılar. Bunları da yeni tahkimatı yaparken yıktılar.”

Şekil 4.3: Venedik Dönemi Lefkoşa planı (Numan, 1999)

Lefkoşa'nın bu dönemde uğramış olduğu yıkım ve küçülme, kentin gelişiminde birçok olumsuzluğa neden olmuştur. Lüzinyan Döneminde oluşturulmaya başlanan açık ve yeşil alanların, bu dönemde, gelişim açısından yeterli düzeyde ilerleme kaydetmediği anlaşılmaktadır.

Günümüzdeki Sarayönü Meydanı'nın da yer alan Lüzinyan Kraliyet Sarayı, Venedikliler Dönemi'nde de, Venedik Valileri tarafından idari merkez olarak kullanılmıştır. Alanın kullanım amacı, meydanın oluşumu ve gelişiminde önemli etken olmuştur. Yapmış olduğumuz araştırmalara göre, bu dönemde, sarayın karşı tarafında Latin Kilisesi yer almaktaydı (Gürkan, 1996).

Venedikliler, adaya egemen olduklarının göstergesi olması amacıyla, günümüzde meydanın merkezinde yer almakta olan “Venedik Kolonu” ’nunu Salamis harabelerinden taşıyarak, Latin Kilisesi'nin bahçesine yerleştirmişler ve meydanın doku oluşumuna katkı sağlamışlardır.

Bunlarla birlikte, surlarda yer alan üç kapıdan biri olan Girne Kapısı'ndan kente ulaşımın sağlandığı aksın meydana bağlanması da Sarayönü Meydanı'nı merkezi kılmıştır ve oluşumuna katkı sağlamıştır (Turkan, 2008).

Venedikliler, günümüzdeki Selimiye Meydanı'nın çevresinde yer alan, Lüzinyanlar Dönemi'nde inşa edilmiş olan yapıları kilise ve başpiskoposların sarayı olarak kullanmaya devam etmişler ve meydanın doku oluşumuna katkı sağlayacak başka yapılar da inşa ederek günümüzdeki Selimiye Meydanı'nın çevre sınırlarını oluşturmuşlardır. Bu yapılardan ilki, St. Sophia Katedrali'nin güney doğu tarafına inşa edilen iki katlı yapı (Chapter House), ikincisi ise katedralin doğu yönünde "Venedik Evi" olarak isimlendirilen iki katlı yapıdır (Turkan ve Özburak, 2018).

Venedikliler Dönemi'nde, Lefkoşa kentini peyzaj planlama açısından incelediğimizde, yeşil alanların, yapıların avlularında ve bazı bölgelerde yer alan sebze-meyve bahçeleri olarak oluşturulduğu görülmektedir. Bu dönemde, Venedikliler kenti küçültmek için yalnızca yapıları yıkmamışlar, bu yapılarla birlikte birçok ağacı da kesmişler ve kentin merkezinden geçen Kanlı derenin güzergâhını değiştirip surlar dışına çıkarmışlardır (Gürkan, 2006). Bu dönemde, kentte yaşanan yıkımla birlikte ağaçların kesilmesini ve ortaya çıkan tahribatı, Kıbrıs'lı tarihçi Etienne de Lusignan şöyle anlatmaktadır (Cobham, 2013):

"(.....) Venedikliler aynı şekilde Kraliyet Manastırı'nı da tahrip ettiler. Bu manastırın içi portakal ağaçlarıyla dolu ve güzel mermer döşeli iki iç bahçesini de tahrip ettiler. (.....) Dere kentin ortasından geçirdi. Kente bir taraftan girer öte taraftan çıkardı. 1567'de kent tahkim edilirken dereyi dışarıdan kestiler."

Venedikliler Dönemi'nde yaşanan yıkım ve tahribatlar kente önemli ölçüde zarar vermiş olsa da Lefkoşa, sahip olduğu su kaynakları ve verimli toprağın da etkisiyle, yeşil kent görüntüsünü nispeten koruyabilmiştir. Kıbrıs'a 1518 yılında gelmiş olan, Fransız ipek tüccarı Jacques le Saige, Lefkoşa'da bulunan manastırların avlularını, çevrelerindeki yeşil alanları, sebze-meyve bahçelerini ve suyun bolluğunu gezi notlarına şöyle taşımıştır (Cobham, 2013):

"Manastırların yanında, bir kuyudan sulanan büyük bir bahçe vardır. Bir at büyük bir dolaba çevirir ve bu dolaba takılı birçok toprak kap şaşılacak miktarda su çeker kuyudan. Bahçede birçok ince borular döşenmiş olup su bunlarla dağıtılır. Çoğu nar

olmak üzere çok miktarda meyve ağacı vardı ve onların altlarındaki arazi kabaklar, karpuz, hıyar ve diğer güzel şeylerle doluydu. Bu kuyular olmasa Kıbrıs'ta bu meyve ve sebze çıkmazdı. Ve bu kadar kuyu bulunması da hayret vericidir.”

Kıbrıs adasını 1553 yılında ziyaret etmiş olan, İngiliz hac yolcusu John Locke, dönemin Lefkoşa'sında yer alan bitkilerin adaya kattığı güzelliği, kent içerisinde yer alan yeşil alanları ve su kuyularının çokluğunu şöyle kaleme almıştır (Cobham, 2013):

“Ekimin altıncı günü, Arnacho'dan 7 Kıbrıs mili uzaktaki Lefkoşa'ya gittik. Burası adanın en eski kentidir ve çevresi bir surla çevrildir. (.....) Kentin her tarafında oturulmaz ama içinde birçok büyük bahçesi, hurma ağaçları, bol bol nar ve sair meyve ağaçları bulunur. Adanın her kontu ve soylu kişileri hep burada oturur. Adanın her kontu ve soylusunun burada bir evi vardır. Kentte Venedik Devleti'ne ait bir su kaynağı vardır ki bunun suyuyla her sekiz günde bir bahçeler sulanır (.....) Kentin dışında Alt Kapı'dan St. Dominic Kapısı'na kadar uzanan arazi 1 fersaha kadar uzanan bahçelerle kaplıydı. Su boldu ve Mağusa'da olduğu gibi bazı büyük dolaplarla kuyulardan çekilirdi.”

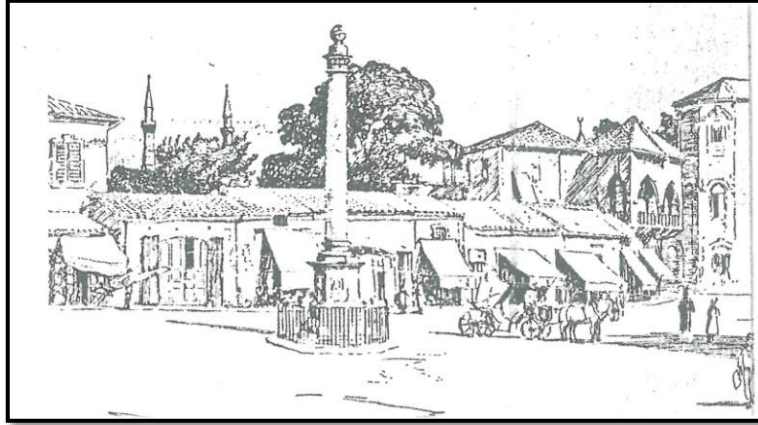
Venedikliler Dönemi, Lefkoşa tarihi kent dokusu için bir yıkım ve tahribat dönemi olmasına rağmen Kıbrıs adasının sahip olduğu coğrafik ve iklimsel özelliklerin de katkısıyla bu dönemde Lefkoşa'da peyzaj planlama, önceki döneme ait peyzajın bir kısmının korunması ile birlikte nispeten varlığını koruyabilmiştir.

4.2.3 Osmanlı Dönemi (1571-1878)

1571 yılında Osmanlıların Kıbrıs adasına hâkim olması ile birlikte yeni bir dönemin başladığı adada, Lefkoşa Kenti, başkent olma statüsünü (Paşa Sancağı) korumuştur. Osmanlı Devleti, Lefkoşa'da kentin gelişiminde önemli rol oynayacak Türk mimari tarzında birçok yeni yapılar inşa etmiş bununla birlikte sosyal ve ekonomik anlamda da yeni gelişmeler oluşmuştur. Kentte önceki dönemlerde var olan geniş sokaklar, meydanlar ve yeşil alanlar bu dönemde yeni inşa edilen yapıların da etkisiyle kıvrımlı akslar ve dar sokaklar şeklinde değişime uğramış adeta bir labirent halini almıştır (Gürkan, 2006). 1596 yılında Lefkoşa'yı ziyaret eden İtalyan din adamı Girolamo Dandini, kentte yaşanan değişimleri şöyle anlatmıştır (Cobham, 2013):

“(...) Lefkoşa büyük bir kenttir ve doğu tarzında inşa edilmiştir. Ne var ki son savaşlarda muhtelif yerleri tahrip olunmuştur. Türkler kenti Venediklilerden alalı 27 yıl olmuştur. Tanrı ada Rumlarının günahlarını ve dini görüş ayrılıklarını bu şekilde cezalandırmayı yeğlemiş... Çan kuleleri ya tahrip edilmiş durumdadır ya da çanları yoktur. Türkler bu çanları eritip top yapmışlardır.”

Lefkoşa’da Lüzinyanlar ve Venedikliler ile birlikte oluşmaya başlayan meydanlar, merkezi alanlar Osmanlı Dönemi’nde geliştirilmiş ve kimlik bulmuştur. Oluşumu Lüzinyanlar Dönemi’nde başlayan günümüzdeki Sarayönü Meydanı, Osmanlı Dönemi’nde de kentin merkezi olmuştur. Bu alanda yer alan Lüzinyan Sarayı, Osmanlılar tarafından Vali Konağı olarak kullanılmıştır. Venedikliler tarafından inşa edilen Latin Kilisesinin bahçesinde bulunan Venedik Kolonu’nun yeri değiştirilmiş, kilise ise camiye çevrilmiş ismi de “Ordu Önü Camisi” olarak değiştirilmiştir. Lüzinyan Sarayı’nın giriş tarafına, Osmanlıların Lefkoşa kuşatması sırasında yaşamını kaybeden askerler için mezarlık yapılmıştır. Sarayın doğu yönüne ise sıra halinde dükkânlar ve konutlar inşa edilmiştir. Osmanlılar tarafından inşa edilen ve Sarayönü Meydanı’nın oluşumuna ve gelişimine katkı sağlayan bir diğer yapı ise günümüzde meydanın kuzeydoğu yönünde yer alan sekizgen planlı çeşmedir (Turkan, 2008). Büyük oranda oluşumunu tamamlamış olan meydan, yapısal değişimlerin yanı sıra işlevsel olarak da değişimlere uğramış ve idari merkez özelliği yanında ticari merkez olma niteliği de kazanmaya başlamıştır (Şekil 4.4), (Bağışkan, 2005).

Şekil 4.4: Osmanlı Dönemi Sarayönü Meydanı (Turkan, 2008)

Selimiye Meydanı, Osmanlı Dönemi’nde de merkezi bir alan olarak gelişmeye devam etmiştir. Meydanın oluşumunda ilk inşa edilen yapı ve Lefkoşa’nın en büyük kilisesi olan St. Sophia Katedrali, bu dönemde çan kulelerine minareler eklenerek camiye çevrilmiş ve “Ayasofya Camii” ismini almıştır. Yine Lüzinyanlar tarafından inşa edilmiş katedralin güney yanındaki St. Nicholas Kilisesi, işlev değiştirerek ticari yapı haline gelmiş ve “Bedesten” olarak isimlendirilmiştir. Katedralin kuzey yönünde bulunan Latin

Başpiskoposluk Sarayı ise Kadı Menteş Efendi tarafından, Geleneksel Türk Evi'ne dönüştürülmüş ve Kadı Konağı olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde bu alana: medreseler, çeşmeler ve kütüphane (Sultan II. Mahmut Kütüphanesi) gibi yeni yapılar inşa edilmiş, böylelikle günümüzdeki Selimiye Meydanı ve çevresi tarihi dokusu açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur (Bağışkan, 2005). Meydanın oluşumunun başladığı ilk yıllardan Osmanlı Dönemi'ne kadar olan süreçte, Lefkoşa'nın önemli dini merkezi alanı olan Selimiye Meydanı, bu dönemde yaşanan gelişmelerin etkisiyle, ticari merkez olma özelliği de kazanmaya başlamıştır (Turkan ve Özburak, 2018).

Tarihi kent dokularında çarşılar, pazarlar gibi açık ve yarı açık alanlar yalnızca alışveriş anlamı taşımamaktadır. Bu alanlar hem ticari açıdan hem de kentte yaşam süren insanların buluşma, toplanma, sosyalleşme ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri birer kamusal alan işlevi görmektedir. Osmanlıların hâkim olduğu kentlerde çarşılar, insanların etkileşim içinde olabildikleri önemli merkezi alanlar olarak anlam kazanmıştır (Dağlı, 1999). Lefkoşa kentinde geçmiş yıllardan beri var olan çarşı ve pazarlar, bu dönemde önemli anlamda gelişime ve değişime uğramış, canlılık kazanmıştır.

Kentte yer alan çarşılar, genellikle üstü hasır veya keten kumaşla örtülü, yarı açık alanlar olarak planlanmışlardır. Çarşılar kentin ticari yaşamına büyük oranda katkı koymasıyla birlikte, kente gelen ziyaretçiler açısından da dikkat çekici olmuştur. 1872 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden Arşidük Louis Salvator, ziyaretinden bir yıl sonra Lefkoşa üzerine yazmış olduğu kitabında, kentte yer alan çarşıları detaylı bir şekilde anlatmış, her birinde farklı zanaat ve meslek faaliyetlerinin yürütüldüğü 23 ayrı çarşıdan şöyle bahsetmiştir (Şekil 4.5), (Yektaoğlu, 2012):

“Bütün Türk kentlerinde olduğu gibi Lefkoşa'da da çarşılar sosyal yaşamın merkezidirler. Bu çarşılar Mağusa ile Baf Kapıları arasında uzanır ve bu bakımdan kenti adetaikiye bölerler. Dükkânların Türk usulü iner kalkar kepenkleri vardır. Çarşılarda, köşede bucakta bir de küçük su kuyusu görürüz. Bu kuyularda bir tahta dolap, hayvanların su içmesi için de bir yalak bulunur(.....). Lefkoşa'da toplam yirmi üç çarşı vardır: 1. Manifaturacılar Çarşısı; 2. Terziler Çarşısı; 3. Basmacılar, Kilimciler, Dericiler Çarşısı; 4. Avrupalı Kunduracılar Çarşısı; 5. Kunduracılar Çarşısı; 6. Türk Ayakkabıcıları Çarşısı; 7. İplik Çarşısı; 8. Marangozlar Çarşısı; 9. Arabacılar Çarşısı; 10. Bakırcılar Çarşısı; 11. Gümüşçüler Çarşısı; 12. Demirciler Çarşısı; 13. Toprak Eşyalar Çarşısı; 14. Kumaşçılar Çarşısı; 15. Meyhaneciler Çarşısı; 16. Sebze ve Et Çarşısı; 17. Balık Çarşısı; 18. Helvacılar Çarşısı; 19. Kadınlar Çarşısı; 20.

Pamukçular Çarşısı; 21. Un Çarşısı; 22. Buğday ve Arpa Çarşısı; 23. Hayvan Pazarı. Bunlardan bazılarında eşyalar sadece, genel pazar günü olan Cuma günleri satılıyor. Son bahsedilen beş Bazaar başka semtlerde bulunuyor; biz bunlara sonra değineceğiz. Geriye kalanlar, küçücük sokaklarda öyle bir karışıklık oluşturuyor ki, yabancı biri için doğru yolu bulmak çok zorlaşıyor. (.....)”

(a) Osmanlı Dönemi çarşılar - 1872
(Yektaoğlu, 2012)

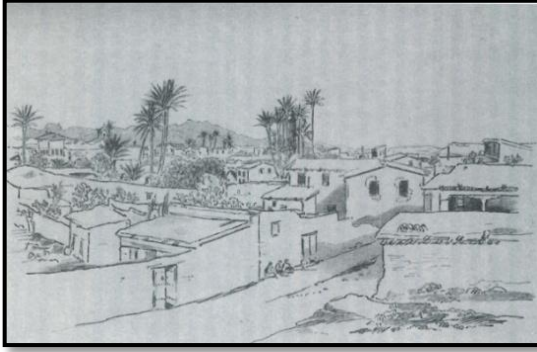
(b) Osmanlı Dönemi çarşılar-1878 (E.
Eryener'den)

Şekil 4.5: Osmanlı Dönemi Lefkoşa çarşıları

Osmanlı Dönemi'nde, kentte inşa edilen yapılar nedeniyle geçmişe göre azalan geniş yeşil alanlar ve bahçelerden dolayı Lefkoşa'nın peyzajında zayıflama meydana gelmiştir. Buna rağmen Lefkoşa kentsel peyzaj açısından önemini korumuş ve bu dönemde kenti ziyaret eden gezginlerin gezi notlarında önemle bahsedilmiştir. 1631 yılında Lefkoşa'ya gelen, Fransız gezgin Stockhove, gezi notlarında, Lefkoşa'nın bahçe bakımından çok zengin olduğunu bu bahçelerinde hurma ağaçlarıyla dolu olduğunu anlatmıştır (Cobham, 2013).

1872 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden ve bir yıl boyunca Lefkoşa'da kalmış olan, Avusturyalı Arşidük Louis Salvator, Lefkoşa'da yer alan çok çeşitte bitkilerin kentin peyzajına katkısını şöyle anlatmıştır (Şekil 4.6), (Yektaoğlu, 2012):

“Bir dizi hoş görünümlü tepeyi geçtik den sonra, bomboş bir düzlükte kurulmuş Lefkoşa, ince uzun hurmaları ve minareleri, gerilerde pitoresk sıra dağlarıyla karşımıza çıkıverdi. Sanki Bin bir Gece Masalları'ndan bir rüya gerçekleşiyordu: Yeşilden yoksun bir ülkede portakal ve hurma ağaçlarından oluşan bir buket, insan eliyle yapılmış duvarların çevrelediği bir vaha...”

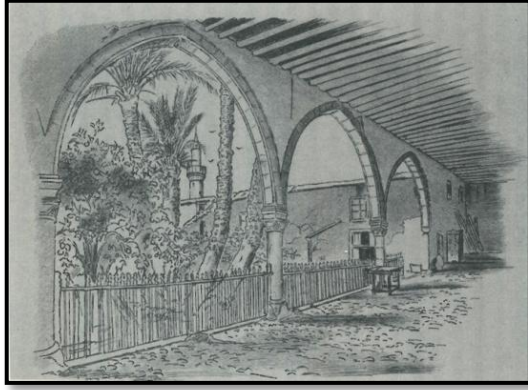
(a) Kentsel peyzaj - 1872 (Yektaoğlu, 2012) (b) Kentsel peyzaj -1878 (E. Eryener'den)

Şekil 4.6: Osmanlı Dönemi'nde Lefkoşa'da peyzaj planlama

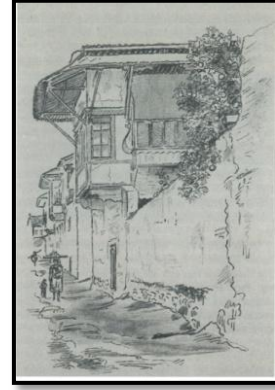
Osmanlı Dönemi'nde Lefkoşa Kentinde yer alan konutların neredeyse tamamı avluluydu. Kentte önemli bir yere sahip olan avlu kültürünün gelişim göstermesinin başlıca etkenleri, bölgenin sahip olduğu iklim şartları, verimli su kaynakları bir diğeri ise Türk yaşam kültüründe avlunun yeridir. Sokak yaşantısı ile ilişkinin azaltılması ve mahremiyet alanlarının oluşturulabilmesi için yüksek duvarlarla çevrelenen bu avlular: çocukların vakit geçirmesi, komşuluk ilişkilerin yaşanması, konutlarda yaşayan insanların günlük işlerini yapabilmesi amaçlarıyla kullanılan sosyal açık alanlar olmuştur (Dağlı, 1999).

Osmanlı Dönemi'nde yer alan avlular, birçok farklı türde bitkilerden, su öğelerinden ve insanların dinlenebilecekleri, işlerini yapabilecekleri alanlardan oluşmaktaydı. 1800 yılında Lefkoşa'yı ziyaret eden W.M. Leake isimli gezgin, kentte yer alan bahçeleri şöyle anlatmıştır (Şekil 4.7), (Cobham, 2013):

"(.....) Portakal ve limon dolu bahçelerin içinde bulundukları haliyle düz damlı, kafes pencere ve küçük balkonlarıyla belli olan daha iyi sınıftan evler, hisarlarla birlikte Lefkoşa'ya uzaktan saygın ve pitoresk bir görünüm verir."

(a) Avluların içeriden görüntüsü
(Yektaoğlu, 2012)

(b) Avluların dışarıdan görüntüsü
(Yektaoğlu, 2012)

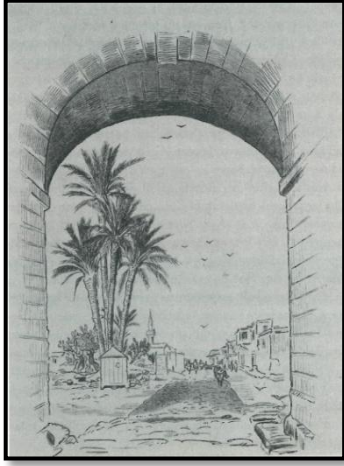
Şekil 4.7: Osmanlı Dönemi'nde avlularda peyzaj planlama

1801 yılında Kıbrıs'ı ziyaret etmiş olan, Dr. Edward Daniel Clarke isimli İngiliz gezgin, Lefkoşa'da kalmış olduğu evin avlusundan ve avluda yer alan meyve ağaçlarından anılarında şöyle bahsetmiştir (Cobham, 2013):

“Ev sahibi bizlere güzel bahçesini gösterdi: Bahçe artık meyveleri olgunlaşmış kayısı ağaçlarıyla doluydu. Ve yine onun dediğine göre yemekte içeceğimiz şarap; portakal, sitron, limon, incir, asma ve nar ağaçlarının gölgesindeki mermer bir çeşmede soğumaktaydı.”

1872 yılında kenti ziyaret etmiş olan Louis Salvator, Lefkoşa'yı anlatmış olduğu kitabında bahçeler için ayırdığı bölümde, bahçelerde yer alan bitkileri, su kuyularını şöyle anlatmıştır (Şekil 4.8), (Yektaoğlu, 2012):

“Hemen her evin bir portakal bahçesi vardır. Buralarda dev gibi hurmalar meyve ağaçları arasından yükselir. Bu özel bahçelerin yanı sıra, kent sınırları içinde halka ait geniş bahçeler bulunur. Bu bahçeler kent yüzeyinin yarısından fazlasını kaplar. Tüm bu bahçeler yola bakan yüzlerinde kerpiç duvarlarla çevrilidir. Bahçenin evin sundurmasına bakan tarafındaysa alçak bir parmaklık bulunur. Bahçeler ya kuyulardan ya da doğrudan gerizlerden alınan sularla sulanırlar. Buralarda her türden meyve yetiştirilir. (.....) Meyve ağaçlarının yanı başındaki yerler güzel sebze bahçelerini oluşturur. Bunlar suyu alıp uzağa sıçratan bir tür dolapla sulanır.”

(a) Bitkisel peyzaj alanları
(Yektaoğlu, 2012)

(b) Bitkisel peyzaj alanları (Yektaoğlu,
2012)

Şekil 4.8: Osmanlı Dönemi peyzaj planlamada kullanılan bitkisel öğeler

Osmanlı Dönemi'nin sonlarına doğru Lefkoşa kentinin dokusunda önemli oranda bozulmalar başlamış ve bir düzensizlik hâkim olmuştur. Birçok yapının yıkılmaya yüz tuttuğunu, sokakların, caddelerin ve meydanların temizlenmediğini, 1860-1872 yılları arasında, İmperial Ottoman Bank (Emperyal Osmanlı Bankası)'ın müdürü R. Hamilton Lang 'ın, Kıbrıs üzerine yazdığı kitabının şu bölümünden anlıyoruz (Gürkan, 1982).

“Kente girince dıştan gördüğümüz o güzellik ortadan silinmişti. Kötü döşenmiş, dar sokaklardan geçiyorduk. Koku alma organlarımız kentin temizliğine hiç dikkat edilmediğini bize hemencecik duyuruyordu. Şurada burada viran evler ve yıkık gerizler Hilal ve Ay'ın ihmal olunmuş bir beldesinde bulunduğumuzu bize ispatlıyordu...”

Kıbrıs adasına yaklaşık olarak 308 yıl hâkim olmuş olan Osmanlılar, yaşanan bu süreç içerisinde Lefkoşa'nın yapısal, sosyal ve ticari anlamda gelişmesi için, Türk mimarisi karakterinde yeni binalar, hanlar, çeşmeler, hamamlar, camiler, medreseler ve evler inşa etmişlerdir. Geçmiş yıllardan beri Lefkoşa'da var olan zanaatkârlık, çarşı ve pazar kültürünü önemli oranda geliştirmişler hem ticari hem de sosyal anlamda başarı kaydetmişlerdir. Osmanlılar için büyük öneme sahip olan avlu kültürünü Lefkoşa'ya da getirmişler ve kentin peyzaj açısından gelişmesine fayda sağlamışlardır.

4.2.4 İngiliz Dönemi (1878-1960)

1878 yılında, Kıbrıs adasının Osmanlılar tarafından İngilizlere kiralanması ile birlikte başlayan İngiliz Dönemi'nde, Lefkoşa kenti, yine başkent olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönem, Lefkoşa kenti için değişim ve refah dönemi olmuştur. Yeni binalar, oteller, dükkânlar ve hanlar inşa edilmiş, yollar, sokaklar ve meydanlar gelişmiş yeniden şekillenmiş ve nüfus oldukça artmıştır. Yaşanan bu değişim sonucunda Lefkoşa, geçmiş yıllarda kentte yaşayanların tanımakta zorlanacağı bir hale gelmiştir. Adadan İngiliz Dönemi'nin başladığı yıllarda ayrılmış olan Menteşzade İsmail Hakkı Efendi, 52 yıl sonra geldiği Lefkoşa'daki değişimi büyük bir şaşkınlıkla karşılamış ve şöyle anlatmıştır (Cobham, 2013):

“Lefkoşa'nın yakınlarındaysa bahçelerle süslü şatoların, hoş ormanlarının, geniş sokaklarının seyrine doyamadım. Biraz daha ilerleyerek yine yüksek, büyük binalar, temiz ve düzenli fakat biraz dar sokaklardan geçerek gördüğüm bayındırlıktan yüreği gururla dolu olarak ve adeta yanlış bir memlekete mi çıkım gibi fikrim kıcıkılarak otomobilden buranın neresi olduğunu sordum. 'Lefkoşa' dedi. 'Kale kapısından içeri geçmedik' diye açıklama istememe karşı 'Kale yok' diye olumsuz bir cevap vermekle kıcıklanan belleğim bir kat daha dalgalandı. Bundan sonra otomobil yine durup nereye gideceğim soruldu. Görüp anlayamadığım bir şehirde yer saptamasını olanaksız gördüğümünden önceleri mahallemiz olan ve kesinlikle değişmeyeceğine tam inancım olan Ayasofya'ya dedim. Biraz gittikten sonra otomobil durup Ayasofya'ya vardığımız duyuruldu. Baktım orada okuduğumuz, yeri cennet olan Cezayirli Hocamızın ne okulu var ne de karşılıklı cami avlusu kapıları var. Değişmez saydığım mahallem de değiştiğini anlayarak civarda Amerikan Otel'i diye adlandırılmış otele eşyalarımı taşıtırıp otelin altında bulunan kahvehaneye oturdum. Otelci Hasan Efendi adında terbiyeli bir kişi yine yaşlı başlı bir iki kişi yanıma gelmekle konuşmaya başladık. Konuşma esnasında durumumdan bir şey anlayamadıkları için olacak, nereden geldiğimi ve nereli olduğumu anlamak istediler. Buralı ve Menteş ailesine mensup bulunduğumu ve Ayasofya civarında bizim ve dayılarımızın evleri olup onlardan bir iz göremediğimi ve geliş nedenimi bildirmem üzerine o konaklar yıkıldı, yerlerine birtakım otel ve han ve dükkânlar yapıldı, yarın sizi gezdiririz' diye lütfedici vaadde bulundular. Akşamın yaklaşması yüzünden o geceyi geçirip ertesi gün yeğenim İzzet Beyefendi'yle buluştuğumuzdan o kişilerin zahmete girmelerine meydan vermeyip civar mahallemizi ve sair mahalleleri gezip dolaşarak bütün şehrin ta kökten değiştiğini anladım...”

İngilizlerin, Kıbrıs adasına hâkim oldukları ilk aylarda Lefkoşa'yı ziyaret etmiş olan İngiliz yazar ve araştırmacı, W. Hepworth Dixon kenti gezip inceledikten sonra, Lefkoşa'nın birbirinden farklı 4 bölgeye ayrılabilirliğini düşünmüş, bu bölgeleri: Konak Mahallesi, Camii Mahallesi, Levantin Mahallesi, Katedral Mahallesi olarak isimlendirmiştir.

Bölgeleri ayırırken o bölgede bulunan yapıları, açık ve yeşil alanları, bölgelerde yaşayan nüfusu dikkate almıştır. Dixon 'un bu anlatımı bizlere kentin o dönemdeki biçimi ve durumu hakkında oldukça bilgi vermektedir (Ek 7), (Gürkan, 2006).

İngilizler kentte yeni inşa etmiş oldukları yapılar ile birlikte, kentin merkezi alanlarını da (caddeler, meydanlar) geliştirmişler ve yeni alanlar oluşturmuşlardır. Bu dönemde geçmiş yıllarda var olan kamusal açık alanların gelişimini ve yeni oluşturulan alanları şöyle izleyebilmekteyiz:

Sarayönü Meydanı, İngiliz Dönemi'nde de Lefkoşa'nın merkezi alanı olma özelliğini korumuş ve önemli değişimlere uğrayarak gelişme göstermiştir. İngilizler, 1901 yılında meydana adını veren, geçmiş dönemlerde idari merkez binası olarak kullanılan Lüzinyan Sarayı'nın yıkımına başlamışlar ve idari binalarını kentin güneybatısında bulunan Cıkko Medoşu'na alanına taşımışlardır. 1905 yılında yıkımı tamamlanan sarayın bulunduğu alana ise günümüzde halen kullanımda olan Adliye ve Postahane binalarını, Adliye Binası'nın kuzeyine ise Polis Merkez binasını inşa etmişlerdir. Meydanda yer alan, Osmanlı Dönemi'ne ait "Ordu Önü Camii" 1902 yılında yıkılmış yerine ise 1903 yılında günümüzdeki "Sarayönü Camii" yapılmıştır. Meydandaki Venedik Kolonu (Dikilitaş), bulunduğu yerden taşınarak meydanın merkezine yerleştirilmiştir.

İngiliz Dönemi'nde, Sarayönü Meydanı'nın çevresinde yer alan, geçmiş dönemlere ait tek katlı, kerpiç binaların yerine çok katlı, kesme taş yapılar inşa edilmiştir. Günümüzdeki Saray Otel binası, bu dönemin son yıllarında, kentin merkezi oteli olarak inşa edilmeye başlanmıştır (Turkan, 2008). Sarayönü Meydanı'na inşa edilen yeni yapılar ile birlikte meydanın doku oluşumu önemli oranda gelişme göstermiş ve meydan Lefkoşalıların, sosyal yaşamında önemli bir anlam kazanmıştır. Meydan, buluşma ve toplanma gibi aktiviteler amacıyla çok sık kullanılan bir alan halini almıştır (Şekil 4.9).

(a) Sarayönü Meydanı-1905 (E. Eryener'den)

(b) Sarayönü Meydanı-1947 (E. Eryener'den)

Şekil 4.9: İngiliz Dönemi Sarayönü Meydanı

Selimiye Meydanı, İngiliz Dönemi'nde önemli değişimler yaşamıştır. Bu alanın en eski yapısı olan, Ayasofya Camii bir tadilat geçirerek bakımı ve onarımı yapılmış ismi de “Selimiye Camii” olarak değiştirilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde ticari bir alan olarak kullanılan Bedesten, onarımı yapıldıktan sonra fonksiyonunu yitirmiş ve ambar olarak kullanılmıştır. Yine Osmanlılar tarafından, eğitim yapısı olarak inşa edilmiş olan, Büyük Medrese, ilk olarak yoksullar yurdu olarak kullanılmış, 1934 yılında da yıkılmış yerine de, Evkaf idaresi tarafından sıra odalardan oluşan bir din okulu inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Kadı Konağı olarak kullanılan Kadı Menteşoğlu Konağı, 1878-1924 tarihleri arasında, İngiliz yönetiminde görev alan idareci bir kişinin konutu olarak kullanılmış; 1925 yılında ise “Ayasofya Kız İlkokulu” olan konağın bu işlevi 1979 yılında sona ermiştir. İngilizler, meydanın batı yönüne, yapımına 1920 yılında başlanan ve 1940 yılına dek süren, sıra halinde iki katlı üç adet konut inşa etmişlerdir.

Bu dönemde, yeni yapıların inşası ve geçmiş yıllardan beri bu alanda var olan yapıların onarımının yapılması, işlevinin değiştirilmesi ile birlikte Selimiye Meydanı doku oluşumu biçimlenmiş ve gelişimini tamamlamıştır. Bu bölgede, ticari faaliyetlerin artması ile birlikte meydan, araç trafiğine açılmıştır. Meydanın geçmiş yıllarda sahip olduğu dini ve ticari merkez olma özelliği, bu dönemde de korunmuş, bunun yanı sıra sosyal bir kamusal açık alan olarak da önem kazanmıştır (Şekil 4.10), (Turkan ve Özburak, 2018).

(a) Selimiye Meydanı- 1956 (E. Eryener'den)

(b) Selimiye Meydanı- 1956 (E. Eryener'den)

Şekil 4.10: İngiliz Dönemi Selimiye Meydanı

İngiliz Dönemi'nde kentin ana alışveriş caddelerinden biri de Lidra Caddesi olmuştur. Kent halkı tarafından çok yoğun olarak kullanılan bu cadde ticari işlevinin yanı sıra bir sosyal buluşma alanı niteliğini de kazanmıştır (Şekil 4.11), (Gürkan, 2006).

(a) Lidra Caddesi-1928 (E. Eryener'den)

(b) Lidra Caddesi-1950 (E. Eryener'den)

Şekil 4.11: İngiliz Dönemi Lidra Caddesi

İngiliz Dönemi'nde yer alan bir diğer önemli arter ise günümüzde “Salahi Şevket Sokağı” olarak bilinen Viktorya Sokağı olmuştur. Sokak üzerinde sıra sıra dizili birçok farklı amaca hizmet etmekte olan ticari mekânlar, sokağın yer aldığı Arabahmet mahallesinde ikamet eden ermenilere aitti. Viktorya Sokağı, hem alışveriş hem de insanların vakit geçirmeleri açısından Lefkoşa'nın en işlek ve merkezi caddelerinden biri olmuştur (Şekil 4.12), (Dağlı, 1999).

(a) Viktorya Sokağı-1958 (E. Eryener'den)

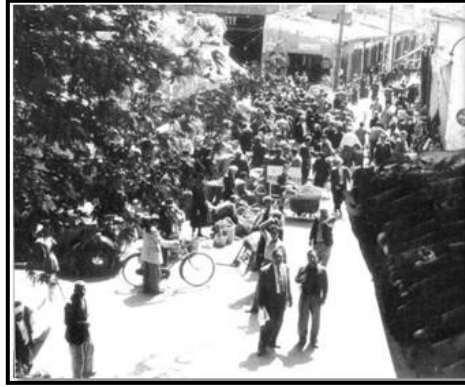
(b) Viktorya Sokağı-1931 (E. Eryener'den)

Şekil 4.12: İngiliz Dönemi Viktorya Sokağı

Kentte, geçmiş dönemlerde de var olan çarşı ve pazar kültürü bu dönemde de varlığını koruyarak gelişme göstermiştir. Bu gelişme, 1878 yılında Lefkoşa'yı ziyaret eden Yazar Mrs. Esme Scott-Stevenson'un anılarında detaylı olarak yer bulmuştur. Stevenson, Mağusa Kapısı'ndan geçtikten sonra dar sokaklarda farklı zanaatların işlenmiş olduğu çarşılarla karşılaştığını ve bu çarşıların kent için çok büyük bir öneme sahip olduğunu gezi notlarında şöyle anlatılmıştır (Cobham, 2013):

“ (...) ilkin birçok dericinin çalıştığı bir sokağa daldık, sonra da iplik ve bez boyacılarının sıralandığı bir sokaktan geçtik. Ayaklarımızın arasından mavi ve koyu kırmızı boyaların oluşturduğu derecikler akıyordu. Yürüdük ve bu kez bir bakırcı ve zilciler çarşısından geçtik. Çekiç sesleri ve bağrısmalar kulakları sağır edecek derecedeydi. Derken sağa döndük ve kendimizi sebze çarşısında bulduk. Her tarafta kocaman karpuzlar, kabaklar vardı, soğan, incir, üzüm yığınları yerleri doldurmuştu. Bir köşe daha dönünce kasapların sokağına girdik. Sıksa sığır gövdelerinin yanı sıra, keçi ve oğlaklar asılıydı ve bunlardan bazılarının üzerleri sineklerden kapkaraydı. Buralara bir göz attıktan sonra önümüze kadınlar pazarı çıktı. Beyaz örtüler içinde kadınlar, önlerinde yerli kumaş topları, çömelmiş oturuyorlardı...”

Mrs. Esme Scott-Stevenson'un, Lefkoşa'daki gezintisi, bir iki gün kadar sürmüştür. Bu süre içerisinde yazmış olduğu anılarında, kentte yer alan çarşıların anlatımına uzun bir yer vermiştir. Çarşılar dışında, bu alanlarda çalışan insanlardan, nüfus yapısından da bahsetmiştir. Çarşıların sahiplerinin, çoğunlukla Türkler ve Rumlar olduğunu yazan Stevenson, Lefkoşa'da çarşılardan başka gezilecek yerlerin olmadığını söyleyerek anı yazısını sonlandırmıştır (Şekil 4.13), (Cobham, 2013).

Şekil 4.13: Lefkoşa çarşıları-1947 (E. Eryener'den)

İngiliz Döneminde, kentte yaşanmış olan önemli değişikliklerden biri de kentin mimari tarzındaki değişikliklerdir. İngilizler adaya hâkim oldukları ilk yıllarda, Osmanlı Dönemine ait mimari tarzı devam ettirmişler daha sonra yeni bir koloni mimarisi diye bilinen bir mimari tarzı kullanmışlardır. Bu değişiklikler, dış mekânı da etkilemiş, yollar genişlemiş ve kentin sahip olduğu avlu kültürü bu dönemde de yaşamın önemli alanında yerini almıştır (Dağlı, 1999). 1889 yılında adayı ziyaret etmiş olan W.H. Mallock isimli İngiliz yazar, kentte yer alan avluları ve sokaklarla olan ilişkilerini, uyumlarını, 1889 yılında çıkarmış olduğu “In An Enchanted Island” (Büyülü Bir Adada) isimli kitabına şöyle anlatmıştır (Şekil 4.14), (Gürkan, 2006):

“(.....) Bir sokaktan ötekine geçtik. Bu daha dar bir sokaktı. Sonra bir başkasına ve derken diğer sokaklara daldık. Bunların bazıları yüksek kerpiç duvarlar boyunca uzanan bir geçitler. Duvarların üzerinden hurma ya da meyve ağaçlarının yeşilliği görünüyordu.”

(a) Kent peyzajı-1940 (E. Eryener'den) (b) Kent peyzajı-1957 (E. Eryener'den)

Şekil 4.14: İngiliz Dönemi Lefkoşa peyzaj planlama

İngiliz Dönemi'nin başlarından itibaren adayı birçok yazar ve gezgin ziyaret etmiş ve hepsi anılarında Lefkoşa'dan hayranlıkla bahsetmişlerdir. Gezinlerden birçoğu, kentin sahip olduğu peyzajdan kaynaklı Lefkoşa'yı Şam'a benzetmişlerdir. Bu benzetmenin en temel nedeni ise; onlara göre kuru ve yeşilden uzak bir ovanın merkezinde bulunan Lefkoşa'nın bol ağaçlı yemyeşil bir görünüme sahip olmasıdır (Gürkan, 2006).

Lefkoşa'yı 1878 yılında ziyaret etmiş olan W. Hepworth Dixon, kente dair gözlemlerini ve anılarını, 1879 yılında yayınlanan "British Cyprus" (İngiliz Kıbrıs) adlı kitabında anlatmıştır. Kitapta kentin peyzajına da yer vermiş, bu bölümde, Lefkoşa'da bulunan farklı türlerde ağaçlardan ve kente kattıkları güzellikten şöyle bahsetmiştir (Gürkan, 2006):

"Bulunduğumuz yerden başkentin camileri ve ağaçları görünüyordu. Alçak bir hisar, tabyalarıyla önümüzde sağa ve sola uzanıyordu. (.....) Hisarın ve kapının üzerinden minareler, çan kuleleri ve ağaçlar yükseliyordu. (.....) selvilerden tutun da portakal, incir ve hurmaya dek çeşitli koyulukta ağaçlar göze çarpıyordu."

Lefkoşa'ya ait 1881 yılı ile tarihlenen, Kitchener peyzaj haritasına göre, kentin yeşil alan bakımından oldukça zengin bir görünüme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde, Lefkoşa'da yeşil alanlar; meydanlarda, caddelerde, cami avlularında ve neredeyse tüm evlerin bahçelerinde yer almaktadır. Haritayı detaylı bir şekilde incelediğimiz zaman, kentin belirli bölgelerinde yer alan bitki sayılarının çok fazla olması Lefkoşa'nın ormanlık bir alan görüntüsü kazanmasına neden olmaktadır (EK 8), (Z. Turkan'dan).

İngilizlerin adada ki hâkimiyetleri 1960 yılına kadar sürmüş ve geçen bu süre içerisinde Lefkoşa'da, ticari, sosyal, kültürel anlamda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tarihi kent dokusunun oluşum ve gelişiminde önemli bir yere sahip olan bu döneme ait birçok yapı, günümüze ulaşabilmiştir. Kentin sahip olduğu peyzajın da önemli oranda gelişme gösterdiğini, gerek o dönemde kenti ziyaret etmiş olan gezginlerden, gerekse de ulaştığımız bilgilerden anlayabilmekteyiz.

4.2.5 Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi ve Sonrası (1960-1983)

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde de Lefkoşa başkent olma özelliğini korumuştur. Kentin idari merkez niteliği, kentteki ticari, sosyal ve kültürel fonksiyonların da hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır.

Yeni cumhuriyetin başkenti olarak Lefkoşa, Ortadoğu’da önemli bir transit merkezi niteliğini de kazanmıştır. Bu dönemde, kentte birçok tarihi yapı ve evler yıkılmış yerlerine betonarme çok katlı binalar inşa edilmiştir. Yapıların yıkıma uğraması ile birlikte bu yapıların bahçeleri de zarar görmüştür. Dönemin kentteki yapısal değişimleri, meydanların, caddelerin, sokakların da değişimine etki etmiştir. 1964 yılında, Kıbrıslı Türk ve Rum toplumları arasındaki siyasi antlaşmazlıklar nedeniyle Lefkoşa, kuzey ve güney olarak yeşil hat ile ikiye bölünmüştür. Bu bölünme, Lefkoşa kentinin gelişip büyümesi açısından bir duraklama dönemi olmuştur. Kentin sahip olduğu eski karakteristik yapısı, değişime uğrayarak bozulmuştur. Bölgede yaşayan insanların büyük bir kısmının, yaşadıkları yerleri terk etmesi nüfus yapısında değişikliklere sebebiyet vermiştir.

Sarayönü Meydanı; Kıbrıs Cumhuriyet Dönemi’nde de kentin merkezi ve en önemli meydanı olmuştur. Sarayönü Meydanı’nda, İngiliz Dönemi’nin son yıllarında inşasına başlanan Saray Otel’in yapımı, 1962 yılında tamamlanmıştır (Dağlı, 2010). Otelin, çok katlı ve betonarme karkas yapım sistemi ile çağdaş malzemeler kullanılarak inşa edilmesi, Sarayönü Meydanı’nın tarihi dokusundaki az katlı geleneksel malzeme ve sistemlerle inşa edilmiş yapılarla uyumsuz olmuş ve tarihi doku ile çelişmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Lefkoşa’nın araç trafiğini düzenleme çalışmaları kapsamında, Sarayönü Meydanı’nın simgesi olan Venedik Sütunu (Dikilitaş)’nın, etrafı yeşil alan olarak genişletilmiş ve çember görevi görmeye başlamıştır (Şekil 4.15).

(a) Saray Otel inşaatı-1961 (E. Eryener’den)

(b) Sarayönü Meydanı-1962 (E. Eryener’den)

Şekil 4.15: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Sarayönü Meydanı

1970 yılının ortalarında, İngilizler tarafından inşa edilmiş olan, meydanın kuzeydoğusunda bulunan Türk Bankası'na ait tarihi bina yıkılmış yerine ise dört katlı, çağdaş bir cepheye sahip olan bina yapılmıştır. Meydanın doğu yönünde yer alan, geçmiş dönemlerde önemli ticari mekânlar olarak kullanılan, doku ile uyumlu, tek katlı kerpiç yapılar yıkılmış, yerine çok katlı iş merkezleri inşa edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi, Sarayönü Meydanı açısından, önemli değişim, yıkım ve bozulmaların yaşandığı bir dönem olmuştur (Şekil 4.16), (Turkan, 2008).

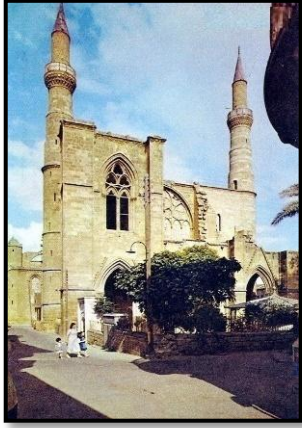
(a) Sarayönü Meydanı-1960 (E. Eryener'den)

(b) Sarayönü Meydanı-1964 (E. Eryener'den)

Şekil 4.16: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Sarayönü Meydanı

Selimiye Meydanı; bu dönemde de önemli bir dini merkez olarak kullanılmıştır. Meydanda yer alan geçmiş yıllara ait yapılar, işlevini korumuş herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. Bu dönemde, Kıbrıs adasında yaşanan siyasi sorunların etkisiyle, meydan ve çevresinde, koruma-yenileme çalışmaları yapılmamıştır. Meydanda yer alan, Sultan Mahmut Kütüphanesi'nin kuzeyine, 1967 yılında, Mücahitler Anıtı konumlandırılmıştır. Selimiye Meydanı tarihi dokusuna, Kıbrıs Cumhuriyeti sonrası eklenen ilk yapı olan anıt, bu dönemde meydanın askeri tören alanı olarak kullanılmasına neden olmuştur (Şekil 4.17), (Turkan ve Özburak, 2018).

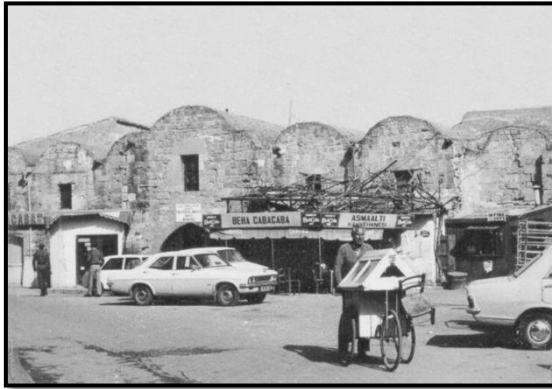
(a) Selimiye Meydanı-1962 (E. Eryener'den)

(b) Selimiye Meydanı-1964 (E. Eryener'den)

Şekil 4.17: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Selimiye Meydanı

Lefkoşa kentinin sahip olduğu en belirgin karakteristik özelliklerinden biri olan çarşı ve pazar kültürü, Kıbrıs Cumhuriyeti ve sonrasında yeterli oranda gelişme gösterememiş ve bozulmalara maruz kalmıştır (Şekil 4.18). Adanın içinde bulunduğu siyasi sorunların Lefkoşa'yı ikiye bölgese bu bozulmanın en önemli nedenlerindendir. Kentin ikiye bölünmesi ile birlikte; nüfus yapısının, geleneksel yaşam tarzının değişmesi tarihi dokuda yer alan çarşı kültürüne zarar vermiş, bazı ticari mekânlar kapatılmış, bazı mekânların yerine ise lokantalar, modern alışveriş mağazaları açılmıştır (Şekil 4.19), (Gürkan, 2006).

Şekil 4.18: Asma Altı-1970 (E. Eryener'den)

Şekil 4.19: Arasta çarşıları-1973 (E. Eryener'den)

Bu dönemde, Lefkoşa kentinin kuzey yarısındaki peyzaj planlama, geçmiş yıllarda sahip olduğu önemini koruyamamış özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminin hemen sonrasında yaşanan olumsuzluklardan dolayı zarar görmüş ve büyük oranda yok olmuştur.

Ayrıca tarihi dokuda yer alan evler yıkılırken avluları da bozulmuş; dokudaki büyük sebze ve meyve bahçeleri yok olmuş, cadde ve meydanlarda yer alan birçok bitki de kesilmiştir.

1964 yılından itibaren toplumlar arası çatışmaların yaşanması, Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarının ayrılması, kentte birçok sorun ve olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan biri dolaşım ve ulaşımındaki olumsuzluklar ile Lefkoşa Türk kesiminde yaşayan halkın buluşma, toplanma gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri rekreasyon alanlarının olmamasıdır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için kuzey Lefkoşa tarihi dokusuna ait hendeklerin içerisinde parklar oluşturulmuştur. Bu kent parklarından ilki, Musalla Burcu ile Cevizler Burcu arasında yer alan Çağlayan Çocuk Parkı'dır. Diğer ikisi ise Girne Kapısı'nın doğu ve batı taraflarında yer alan Mücahitler Parkı ve Kuğulu Park'tır.

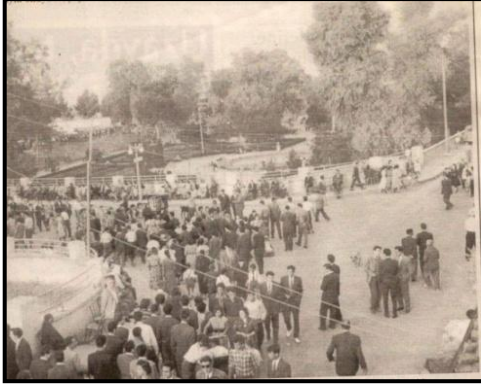
Lefkoşalılardan edindiğimiz bilgilere göre; İsmi havuzlarındaki kuğulardan alan Kuğulu Park, birçok bitkisel öğelerin bulunduğu peyzaj düzenlemeleri ve burada gerçekleşen müzikli etkinlikler ile Lefkoşa'nın yoğun kullanılan bir sosyal buluşma alanı olmuştur. 1974 yılından sonra Kıbrıs'ın kuzeyinde oluşan siyasi değişimle elde edilen dolaşım ve ulaşım rahatlığı bu parkın önemini yitirmesine neden olmuştur.

Girne Kapısının doğu tarafında bulunan Mücahitler Parkı, bakımlı peyzajı ve çeşitli sosyal etkinliklerin gerçekleştiği bir park olarak Lefkoşa'nın sosyal yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Mücahitler Parkı -1971 (K. Ozaltın, 2018)

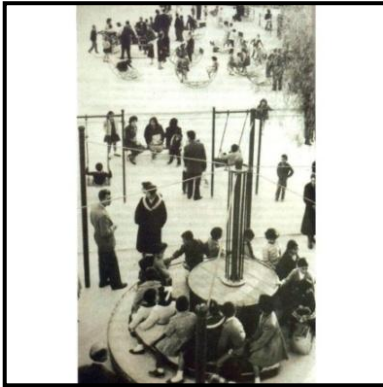
Çağlayan Çocuk Parkı, çocuk oyun araç gereçlerinin burada yer alması ve diğer parklara nazaran daha geniş peyzajdan oluşması nedeniyle Lefkoşalıların çocukları ile birlikte zaman geçirdikleri önemli bir kent parkı olmuştur (Şekil 4.20).

(a) Çağlayan Parkı - 1960 sonrası
(S. Olgun'dan)

(b) Çocuk oyun ekipmanları- 1968 (M. Altuner'den)

(c) Çocuk bahçesi- 1960 (T. Bağışkan'dan)

(d) Çağlayan Parkı - 1962 sonrası (T. Bağışkan'dan)

Şekil 4.21: Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi Çağlayan Çocuk Parkı

Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi'nde ve sonrasında yaşanan değişimler, Lefkoşa tarihi dokusunun değersizleşmesine ve önemli oranda yıkıma, tahribata uğramasına neden olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti, tarihi dokunun korunmadığı, bozulmaların yaşandığı ve geleneksel yaşam tarzının, sosyal kültürel yaşamın başka bir boyut kazandığı dönem olmuştur.

4.2.6 K.K.T.C Dönemi (1983 - ...)

1983 yılında Kıbrıs'ta değişen yönetim sonucunda, oluşan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile birlikte yeni bir dönemin başladığı adada, Lefkoşa'nın kuzeyi yine başkent olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde, Lefkoşa'nın tarihi dokusu olan suriçi bölgesinde 1970'li yıllarda başlayan nüfus yapısı ile geleneksel yaşam tarzındaki değişimler artarak devam etmiş; yapılarıdaki uygunsuz işlev ve tadilatlar gibi birçok nedenler tarihi dokuda önemli hasarlara yol açmıştır. Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunda meydana gelen bu bozulmalar ve sorunlar, dokuyu bir bütün olarak olumsuz etkilemiş, açık-yeşil kamusal alanlarla birlikte özel yeşil alanlarında yok oluşa sürüklenmesine neden olmuştur.

Sarayönü Meydanı (Atatürk Meydanı), K.K.T.C. döneminde de geçmiş dönemlerde olduğu gibi, bu alanda yer alan idari ve ticari yapıların fonksiyonlarının devamı ile kentin en aktif merkezi olma özelliğini korumuştur. Bunun yanı sıra, buradaki oturma ve yeme, içme mekânlarının varlığı, meydanın, tarihi dokunun bir sosyal buluşma alanı olma özelliğini de devam ettirmiştir.

Bu dönemde, Sarayönü Meydanı, sosyal, siyasi buluşmalar ile çeşitli gösteriler için de kullanılmakta ve geçmiş dönemlerdeki merkezi olma özelliğini nispeten korumaktadır. Meydanda kullanılan kent mobilyalarının, tarihi doku ile çok fazla uyumlu ve işlevsel olmadığı görülmektedir (Şekil 4.22). Günümüzde meydan, ilgili kurumların denetim yetersizliği nedeniyle, tarihi özgün kimliğinde bozulmalar meydana gelmiş ve zarar görmüştür.

(a) Sarayönü Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

(b) Sarayönü Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.22: Sarayönü Meydanı günümüz

Geçmişte Lefkoşa'nın önemli bir dini ve eğitim merkezi olan Selimiye Meydanı, bu dönemde, kentin en büyük camisi olan Selimiye Camisi ile önemini kısmen korumuş; burada yer alan diğer tarihi yapılar ise sürekli işlev değiştirmiştir. Günümüzde, bu yapıların büyük bir kısmı; lokanta, bar ve kafeterya, bir kısmı ise resmi kurumlar tarafından kullanılmaktadır.

Selimiye Meydanının yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için, 2000 yılında, Birleşmiş Milletlerin maddi desteği ile yenileme çalışması başlatılmış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Çalışma kapsamında; meydan yayalaştırılmış ve araç trafiğine kapatılmıştır (Turkan ve Özbek, 2018). Bu çalışma sonucunda, meydan, kent için kamusal açık alan olarak önemli bir işlev kazanmıştır. Bu alanda yer alan yeme-içme ve eğlence mekânları dış alan kullanımları ile meydana daha da aktif bir yaşam kazandırmışlardır. Günümüzde Selimiye Meydanı, sergi, gösteri, fuar gibi kültürel ve sanatsal amaçlara hizmet etmesinin de etkisiyle, kent halkının buluşma, toplanma ve eğlence gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları bir alan olarak kullanılmaktadır. Bu alan, kentte yaşam süren halk dışında, kuzey Lefkoşa tarihi dokusunu ziyaret eden turistlerin de ilgi ile zaman geçirdiği bir uğrak yeridir. Lefkoşa Türk Belediye'si tarafından meydana yakın zamanda yerleştirilen oturma grubu, kitaplık, aydınlatma elemanı gibi kent mobilyalarının, gerek yerleri, gerekse malzemelerinin tarihi dokuyla uyum sağlamadığı görülmektedir (Şekil 4.23). Selimiye Meydanı, halen kuzey Lefkoşa tarihi dokusunun önemli bir meydanı olarak varlığını sürdürmektedir.

(a) Selimiye Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

(b) Selimiye Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.23: Selimiye Meydanı günümüz

Lefkoşa tarihi dokusunda yer alan bir diğer meydan ise Asmaaltı Meydanı'dır. Meydan ismini bu alanda bulunan tarihi Kumarcılar Hanı'nın önünde yer alan Asma (Üzüm) ağacından almıştır, bu ağacın 2010 yılına kadar meydanda varlığını sürdürdüğü, daha sonra yeterli bakımın gösterilmemesinden dolayı yok olduğu bilinmektedir (Archive, 2013).

Günümüzde meydanın, çevresinde bulunan, birer alışveriş ve eğlence mekânı olan Kumarcılar Hanı ile Büyük Han ve meydan çevresindeki diğer kafeler ve barlar buranın, gündüz ve gece tarihi dokunun yoğun kullanılan alanı olmasını sağlamıştır.

Meydanın düzenlenmesi ve geliştirilmesi için, Lefkoşa İmar Planı, Selimiye Rehabilitasyon Projesi altında, Asmaaltı Meydanı yayalaştırma projesi hazırlanmıştır. 2013 yılında uygulanması tamamlanan çalışma kapsamında; trafiğin düzenlenmesi, alt yapı, cephe iyileştirmeleri yapılmış ve meydan araç trafiğine kapatılarak yeni akslar oluşturulmuştur (Lefkoşa Belediyesi, 2013). Çalışmanın ana hedeflerinden biri olan, meydanın insanlar tarafından aktif olarak kullanılması, amacına ulaşılmıştır. Asmaaltı Meydanı'nda da oluşan aktifliği daimî kılabilmek için çeşitli yenilikler yapılmış yeni kent mobilyaları yerleştirilmiştir. Bu alana da yeni eklenen kent mobilyaları bakımsızlıktan zarar görmüş ve yıpranmıştır (Şekil 4.24).

(a) Asmaaltı Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

(b) Asmaaltı Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.24: Asmaaltı Meydanı günümüz

Lefkoşa kentini, kuzey ve güney olarak ikiye bölen Yeşil Hat üzerinde bulunan geçiş kapılarından biri olan Lokmacı Kapısı'nın yakınında yer alan Arasta Meydanı, Kuzey Lefkoşa'daki kamusal açık alanlardan biridir. Meydanın çevresinde; lokantalar, kafeteryalar, barlar ve çeşitli alışveriş mekânları bulunmaktadır. Asma germe sistemi gölgelendirme elemanı ile örtülmüş meydanın, merkezinde dairesel formda bir oturma

bankı yer almaktadır. Araç trafiğine kapalı olan Arasta Meydanı, bulunduğu konumdan dolayı, tarihi dokunun yaya trafiğinde yoğun kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra; buluşma, toplanma, alışveriş ve eğlence gibi ihtiyaçların karşılandığı bir alan olarak da tarihi dokuda önemli bir yere sahiptir. Günümüzde meydan, iki toplumlu etkinliklere, sergi, konser ve gösterilere de ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede yaşayan halk ve turistler açısından yoğun olarak kullanılan bu alanın, korunması, yenilenmesi ve geliştirilmesi için yeterli düzeyde çalışmanın yapılmadığı, meydanda yer alan kent mobilyalarının (oturma grupları, aydınlatma elemanları, çöp kovaları) ise kullanım açısından yeterli sayıda ve işlevde olmadığı görülmektedir. Gereken bakımın yapılmamasından dolayı bu ekipmanların büyük çoğunluğu yıpranmış ve zarar görmüştür. Geçmiş dönemlerde bitkisel öğelerin de bulunduğu meydanda, günümüzde yeşil yalnızca saksı içerisindeki bitkilerle görülmektedir. Bu durum, meydana peyzaj planlama açısından da yeterli önemin gösterilmediğini ortaya koymaktadır (Şekil 4.25).

(a) Arasta Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

(b) Arasta Meydanı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.25: Arasta Meydanı günümüz

Lefkoşa tarihi dokusunun geçmiş dönemlerindeki geleneksel kültüründe önemli bir yere sahip olan alışveriş kültürünün yaşam bulduğu Arasta Çarşısı'nın, K.K.T.C. döneminde özgünlüğü değişime uğramış, buradaki yapılarda gerçekleştirilen düzenlemeler tarihi doku ile çelişmiştir (Şekil 4.26). Bu dönemde önemini ve yoğun kullanımını yitirmiş olan çarşı, yakın geçmişte hemen yakınındaki kuzey ve güney Lefkoşa'yı bağlayan sınır kapısının (Lokmacı Kapısı) açılmasıyla birlikte yeniden yoğun kullanılmaya başlanmıştır. Güney Lefkoşadan gelen ziyaretçilerinde yoğun şekilde alışveriş yaptıkları çarşıda, gıda haricinde birçok ihtiyaca yönelik mağazalar bulunmakta ve burada yaşam akşam saatlerine kadar aktif olarak sürmektedir.

(a) Arasta Çarşısı (E. Köksaldı – 2019)

(b) Arasta Çarşısı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.26: Arasta Çarşıları günümüz

Kuzey Lefkoşa suriçinin peyzaj planlaması, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti döneminin ilk yıllarından itibaren süratle bozulmaya başlamış ve zamanla yeşil alanların büyük çoğunluğu yok olmuştur. Geçmiş dönemlerde Kıbrıs adasının en büyük yeşil kenti olan ve o dönemlerin ziyaretçilerinin hayranlıkla bahsettikleri Lefkoşa tarihi dokusunun kuzeyindeki güncel durumunu, kurak ve yeşilden uzak bir kent olarak tanımlamak mümkündür. Suriçinde, yapılaşmanın artması ve yeterli düzeyde koruma planı ile çalışmanın olmaması nedeniyle yeşil alanlar zarar görmüş ve bu alanları oluşturan birçok bitki kesilmiş veya bakımsızlıktan kurumuştur. Günümüzde peyzajdan yoksun kamusal alanlarda, yeşil ihtiyacı, saksılardaki bitkiler ile tamamlanmaya çalışılmaktadır (Şekil 4.27).

(a) Kent mobilyaları ve bitkisel peyzaj öğeleri (E. Köksaldı – 2019)

(b) Meydanlarda kullanılan kent mobilyaları (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.27: Kamusal açık alanlarda peyzaj planlama

Tarihi dokuda, geçmiş dönemlerde peyzaj planlamayı gördüğümüz bir diğer alan ise burada yaşam süren insanların evlerinin, özenle düzenleyip bakımını yaptıkları avluları olmuştur. Dokuda yer alan konutların avlularının hemen hemen tamamına yakınının peyzajı, günümüzde büyük oranda bozulmuştur.

Avluların önemini yitirmesinin en önemli etkenleri; konutlarda yaşayan insanların, tarihi dokunun geleneksel kültüründen uzak olması ve bu alanlara yeterli özeni göstermemeleridir. Bu avluların büyük alanlara sahip olması kullanıcıları tarafından, mekânsal eklemelerle işlev değitirmiş ve böylece peyzajı azalmıştır. Bozulmaların meydana gelmesinin bir diğer önemli etkeni ise tarihi dokunun korunması için hazırlanan planlara peyzajın yeterli düzeyde dâhil edilmemesidir (Şekil 4.28).

(a) Tarihi yapıların avlularından bir görüntü (E. Köksaldı – 2019)

(b) Tarihi yapıların avlularından bir görüntü (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 4.28: Tarihi dokuda yer alan avluların günümüzdeki durumu

Suriçinde bulunan diğer dini ve idari yapıların avluları ise nispeten korunmuş çok fazla bozulmaya maruz kalmamıştır. Ancak, bu alanların geliştirilmesi ve yenilenmesi için yeterli özen gösterilmemiş ve çalışma yapılmamıştır (Şekil 4.29).

(a) Turizm ve Çevre Bakanlığı avlusu (E. Köksaldı - 2019)

(b) Arabahmet Cami avlusu (E. Köksaldı - 2019)

Şekil 4.29: Tarihi dokuda yer alan dini ve idari yapıların avlularının günümüzdeki durumu

Tarihi doku içerisinde yer alan tek yeşil alan, Lefkoşa surlarının Yiğitler Burcu üzerindeki, Lefkoşa Türk Belediyesi'nin sorumluluğundaki Yiğitler Burcu Parkı olarak isimlendirilen alandır. Parkın, kenti bölen yeşil hatın hemen yanında bulunması ve birinci dereceden askeri alan olması, kullanımı kısıtlamakta ve suriçinde yaşayan insanların en temel

gereksinimi olan yeşil alan ihtiyacını yeterli düzeyde karşılamamaktadır. Günün belirli saatlerinde halkın kullanımına açık olan parkta yer alan ağaçlar, kentin tarihi kimliğini yansıtır niteliktedir. Bu alanda yer alan bitkisel ögeler, alanın konumu gereği çok fazla zarar görmemiştir. Park içerisinde ayrıca çocuk oyun elemanları ve büfe yer almaktadır. Günümüzde parktaki çocuk oyun ekipmanları oldukça eski ve bakımsız durumda, dolaşım alanlarındaki kaplama malzemelerinin de yıpranmış ve kötü durumda olduğu görülmektedir. Ayrıca burada yer alan bank, aydınlatma elemanı, çöp kovası gibi kent mobilyaları yetersiz sayıdadır ve yıpranmışlardır (Şekil 4.30).

(a) Kent mobilyaları (E. Köksaldı - 2019)

(b) Yürüyüş yolları (E. Köksaldı - 2019)

(c) Çocuk oyun ekipmanları (E. Köksaldı - 2019)

(d) Bitkisel ögeler (E. Köksaldı - 2019)

Şekil 4.30: Yiğitler Burcu Parkı günümüzdeki durumu

Lefkoşa tarihi kent dokusunu çevreleyen surların kuzeyinde yer alan hendekte konumlanmış ve 1963-1974 yılları arasında kuzey Lefkoşa'nın en aktif sosyal buluşma alanları olan; Kuğulu Park, Mücahitler Parkı ve Çağlayan Parkı, günümüzde kent parkı işlevlerini büyük oranda yitirmişlerdir.

Girne kapısının batı tarafında yer almakta olan Kuğulu Park'ın içerisinde halen; kafeterya, çocuk oyun ekipmanları, çöp kovası, aydınlatma elemanları, bank gibi çeşitli kent

mobilyaları ve içi toprakla doldurulmuş süs havuzu vardır. Parkta yer alan bitkisel elemanların ise geçmiş dönemlerden günümüze ulaştığı biçim ve boyutlarından anlaşılmaktadır. Park günümüzde, bölgenin yaya ulaşımında bir geçiş alanı ve bazen de çeşitli amaçlarla toplanma alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.31).

(a) Genel görünüm (E. Köksaldı - 2019)

(d) Süs havuzu ve kafeterya (E. Köksaldı - 2019)

Şekil 4.31: Kuşulu Park'ın günümüzdeki durumu

Girne kapısının doğu tarafında yer almakta olan Mücahitler Parkı da Kuşulu Park gibi park işlevinden yoksun ve oldukça bakımsız durumdadır. Yine bölgenin bir yaya geçiş alanı ve zaman zaman araç parkı olarak kullanılan parkta; günümüzde, kafeterya, büfeler ve yeni inşa edilmiş süs havuzu bulunmaktadır. Burada yer alan bitkisel öğeler ise geçmişe aittir (Şekil 4.32).

(a) Genel görünüm (E. Köksaldı - 2019)

(b) Süs havuzu (E. Köksaldı - 2019)

Şekil 4.32: Mücahitler Parkı günümüzdeki durumu

Geçmiş yıllarda Lefkoşa'nın yoğun kullanılan çocuk parkı olan Çağlayan Parkı'nda günümüzde, büfe, çocuk oyun ve spor ekipmanları, aydınlatma, çöp kovaları, pergola ve heykeller gibi çeşitli kent mobilyaları, hayvan (tavus kuşu) barınağı ve bitkisel öğeler

bulunmaktadır. Parkta yakın geçmişte Lefkoşa Türk Belediyesi tarafından bakım ve onarım çalışmaları yapılmış ancak günümüzde geçmişteki kadar kulacılar tarafından tercih edilmemektedir. Parkta, yer alan bitkisel öğelerin büyük çoğunluğunun geçmiş dönemlere ait olduğu, bazı bitkilerin ise yeni düzenlemeler gereğince kesildiği anlaşılmaktadır. Günümüzde park, zaman zaman çeşitli festival ve sergi etkinlikleri gibi kullanımlara hizmet etmekte, bazen de kent halkı tarafından buluşma, toplanma amaçlarıyla kullanılmaktadır (Şekil 4.33).

(c) Bitkisel öğeler ve kesilen bitkiler (E. Köksaldı - 2019)

(d) Çocuk oyun ekipmanları ve döşeme elemanları (E. Köksaldı - 2019)

Şekil 4.33: Çağlayan Parkı günümüzdeki durumu

Lefkoşa kentinin tarihi geçmişinde; konut-sokak, sokak-cadde, cadde-meydan arasında sürdürülebilir bir ilişki olduğu, insanların ise bu alanları sosyal yaşamları için yoğun olarak kullandıkları bilinmektedir. Aktif olarak kullanılan bu alanlar, kullanıcıların gereksinimleri ile biçimlenmiş ve gelişme göstermiştir. Araştırma ve gözlemlerimiz neticesinde kuzey Lefkoşa tarihi kent dokusuna ait açık ve yeşil alanların, K.K.T.C Dönemi'nden itibaren, önemli yıkım ve bozulmalara maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bozulmanın en temel nedeni ise tarihi dokunun ikiye bölünmesinin getirisi olan fiziki olumsuzluktur. Bu olumsuzluklar tarihi dokuyu genelde etkilemiş ve dokunun tarihi değerinin sürdürülebilirliğine zarar vermiştir.

4.3 Kuzey Lefkoşa Suriçi Tarihi Kent Dokusunda Koruma ve Yenileme Çalışmaları

Kıbrıs adasında tarihi dokunun korunması ve yenilenmesi için yasal olarak ilk çalışma, İngiliz Dönemi'nde (1878-1960) hazırlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu döneme ait anayasa içerisinde iki farklı başlık olarak ele alınmış olan koruma yasaları, doğrudan eski eserlerin korunması ile ilişkili kılınmıştır. Bu yasalar:

Fasıl 31. Eski Eserler Yasası: 1935 yılında uygulanmaya başlanmış olan bu yasa ile Kıbrıs'ta, yasal olarak ilk kez tarihi yapıların korunması ve geliştirilmesi için bir adım atılmıştır. M.Ö. 1700 tarihi öncesinde inşa edilmiş olan anıtsal binaların listelenmesini ve korunmasını amaç edinen bu yasa, 1949 ve 1959 tarihlerinde yeniden revize edilmiştir. Yasada yapılmış olan bu düzenlemeler sonucunda, artistik ve mimari değeri olan binaların da listelenmesinin gerekliliğine karar verilmiştir. Yasaya bağlı olarak hazırlanan listeler, iki farklı çizelgeden oluşmaktadır. Birinci çizelge, devlete ait olan eski eserler, ikinci çizelge ise özel mülke ait olan eski eserlerden oluşmaktadır (Mahkemeler Net, 1959).

Eski Eserler Yasası'na bağlı olarak hazırlanmış olan listeler, sonradan incelendiğinde tarihi yapıların tamamının listelerde yer almadığı görülmüştür. Bu sonuca bağlı olarak yasanın tam anlamı ile amaca hizmet etmediği anlaşılmaktadır.

Fasıl 96. Yollar ve Binalar Yasası: 1946 yılında yürürlüğe girmiş ve 27.12.2018 tarihinde son revizyonu yapılmış olan (Mahkemeler. Net, 2018), tarihi dokuların korunmasını hedefleyen bu yasa, İmar Yasası olarak hazırlanmış fakat tam anlamıyla imar yasası niteliğinde olmadığı için yapılan koruma çalışmalarında istenilen sonuç elde edilememiştir.

Yollar ve Binalar Yasası'nda yer alan bazı maddeler, tarihi dokuların sürdürülebilirliğini hedeflerken bu alanlara olumlu ve olumsuz anlamda etkide bulunmuştur. Yasada Madde 12 olarak yer almakta olan kural, yolların genişletilmesini ve düzenlenmesini hedeflemektedir. Bu maddeye bağlı kalınarak, 1930 yılında Lefkoşa suriçinde yapılmış olan düzenlemeler tarihi dokuya zarar vermiş, yolların sahip olduğu organik formda bozulmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yine bu yasada yer alan Madde 15, tarihi dokulardaki insanların kullanımına uygun olmayan tehlikeli binalar olarak isimlendirilen yapıları kapsamaktadır. Bu kurala bağlı olarak yapılan çalışmalar kapsamında, birçok tarihi bina yıkılmıştır (Mahkemeler Net, 1959).

Kuzey Kıbrıs'ta, tarihi dokunun korunması ve yenilenmesi için yapılan bir diğer çalışma ise 1989 yılında yürürlüğe girmiş olan İmar Yasası'dır. Bu yasaya göre Lefkoşa suriçi, koruma alanı olarak ilan edilmiştir. Yasanın, 5. 6. ve 7. Bölümleri tarihi dokuların korunması, yenilenmesi, çalışma prensibi, planlamada görev alacak olan kurum ve kuruluşların yetki ve sorumluluklarını, tarihi dokuya zarar verenlere uygulanacak olan ceza ve yaptırımları içermektedir (Mahkemeler Net, 1989).

Kuzey Kıbrıs'ta, Lefkoşa tarihi dokusunun korunması ve yenilenmesi için, yasalara bağlı olarak çalışma yürüten birçok kurum yer almaktadır. Bu idari birimlerin işleyişi, görev ve sorumlulukları şöyle açıklanmaktadır;

K.K.T.C Eski Eserler ve Müzeler Dairesi: Lefkoşa tarihi dokusunun korunması ve yenilenmesi için 1975 yılında, yasal olarak kurulmuş olan ilk idari birim, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'dir. Bu kurumun, başlıca amaçları; Tarihi dokuda yer alan, kültürel mirasa sahip olan eski eserleri ve eserlerin sergilenmekte olduğu müzeleri korumak ve yenilemektir. Bir diğer amaç ise geçmiş dönemlerde var olan kültür ve kültürel varlıkların araştırılması, ortaya çıkarılması ve bu değerlerin korunması, yaşatılmasıdır.

Kurumun bünyesinde hazırlanan çalışmaların yürütülmesi için çeşitli meslek disiplinlerinden kişiler görev almaktadır. Bunlar; Mimar, İnşaat Mühendisi, Arkeolog, Sanat Tarihçisi gibi ilgili meslek dallarından oluşmaktadır (eemd, 1989). Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin başlıca görevleri ise (Mahkemeler Net, 1989):

- Belirlenmiş olan ana amaçların tespit edilmesine yardımcı olmak ve yapılacak çalışmalara önerilerde bulunmak,
- Eski eserler ve müzeler ile ilgili yasa önerileri, önerme ve yönetmelikler hazırlamak. Hazırlanan bu yasaların uygulanmasını sağlamak,
- Geçmiş dönemlere ait tüm eserlerin korunması, yenilenmesi için çalışmalar yapmak,
- Bölgede yaşamakta olan halkı bilinçlendirmek için çalışmalar yapmak,
- Eski eserlerin güvenlik önlemlerinin alınmasını sağlamak,
- Diğer ülkelerde bulunan tarihi eserlerin korunması ile ilgili kuruluşlar ile ilişki kurmak ve ortak çalışmalar yürütmek,

K.K.T.C. Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu: Eski Eserler Dairesi'nden farklı olarak yapılan çalışmaların bilimsel esaslara bağlı olarak yürütülmesi amacı ile 1994 yılında kurulmuştur. Bu kurulda çalışma yürütmekte olan görevliler ise Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürü, Röleve ve Restorasyon şube amiri veya temsilcisi, Arkeolog, Kültür Dairesi, Vakıflar İdaresi, Şehir Planlama Dairesi, Çevre Koruma Dairesi, Belediyeler Birliği, K.T.M.M.O.B. Mimarlar Odası ve K.T.M.M.O.B. Şehir Plancıları

Odası temsilcilerinden oluşmaktadır. K.K.T.C Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görevleri ise (Mevzuat Kamunet, 1994):

- Listelenmiş olan taşınmaz eski eserleri, koruma alanlarının sınırlarını, arkeolojik, tarihi ve doğal sit alanları ile ilgili konuları görüşmek, karar almak ve onaylamak,
- Korunması gerekli olan tarihi alanlar ve eski eserler ile ilgili yapılacak olan çalışmanın alanda bulunan yapılar ile mimari, tarz, özellik ve çevre ile uyumlu şekilde planlanmasını sağlamak,
- Yenileme, onarım ve bakım çalışmalarında uyulması gereken kural ve kanunları belirlemek,
- Planlar hazırlamak, oluşturulan planlar ile ilgili programlar belirlemek ve planların uygulanması sırasında gerekli kontrolleri yapmak,
- Koruma ve yenileme amacıyla ilgili kurumlar tarafından hazırlanan planları incelemek bu planlar ile ilgili görüş bildirmek, karar almak ve onaylamak,

Şehir Planlama Dairesi: 1988 yılında K.K.T.C Cumhuriyet Meclisi tarafından resmi olarak kurulmuş olan Şehir Planlama Dairesi'nde; daire müdürü, mimar, mühendis, bölge plancısı, şehir plancısı, sosyolog, iktisatçı, teknisyen gibi ilgili meslek gruplarından kişiler görev almaktadır. Kentlerde fiziki planlama yetkisine sahip olan bu kurum, Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda temsilci bulundurarak tarihi dokuların korunması ve yenilenmesi için alınan kararlara dâhil olma ve öneride bulunma yetkisine sahiptir. Dairenin tarihi dokuların korunmasına yönelik görev ve sorumlulukları şöyle açıklanmaktadır (Mahkemeler Net, 1988):

- Dengeli, düzenli ve sürdürülebilir kentleşmenin oluşmasını sağlamak ve geliştirmek,
- İnsanların sosyal ve sağlıklı ortamlarda yaşamlarını sürdürebilmeleri için planlamalar hazırlamak,
- Doğal ve tarihi çevrelerin korunması ve geliştirilmesini sağlamak,

K.K.T.C. Vakıflar İdaresi: 1571 yılında Osmanlı Dönemi'nde kurulmuş olan vâkıfın o dönem kuruluş amacı dini, sosyal ve kültürel amaca hizmet eden kuruluşların mal varlıklarını kontrol etmek, düzenlemektir (Evkaf Org, 2018). Lefkoşa suriçinde bulunan

birçok tarihi yapının yönetimini elinde tutan dairenin, tarihi dokuyu koruma amacıyla yapmakta olduğu çalışmalar, 1991 yılında düzenlenmiş olan yasada şöyle açıklanmıştır (Mahkemeler Net, 1991):

"Tarihi ve mimari değeri olanlar başta olmak üzere mazbut veya mülhak vakıflara ait eski eser, abideler ve mabetlerin tamir, bakım ve muhafazalarını sağlar;"

Günümüzde Vakıflar İdaresi, Vakıflar Örgütü ve Din İşleri kuruluşunda yer almakta olan bir daire olarak hizmet vermektedir.

Lefkoşa Türk Belediyesi: K.K.T.C.'de tarihi dokuların korunması ve geliştirilmesi için çalışma yapma, projelere ortak olma yetkisine sahip olan idari yapılardan biri de belediyelerdir. 1995 yılında kabul edilmiş olan Belediyeler Yasası'nda, belediyelerin tarihi dokuların korunmasına yönelik sahip olduğu görevler şu maddelerle açıklanmıştır (Mahkemeler Net, 1995):

- Belediyeler, tarihi, milli, kültürel ve sanatsal değerlerin korunması, yenilenmesi için yapılacak olan çalışmalara katkıda bulunabilir ve destek verebilir,
- Tarihi, kültürel yapılar ve çevrelerinin korunması, geliştirilebilmesi için bu alanlara zarar verilmesini önlemek amacıyla yasalar belirlemek, zarar verenleri engellemek ve cezalandırmak,

Lefkoşa Türk Belediye'si, suriçinin korunması ve yenilenmesi için, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Şehir Planlama Dairesi ile ortaklaşarak önemli projelere hazırlamış ve bu projelerin büyük bir kısmını gerçekleştirmişlerdir. Bu projeler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, UNHCR, UNOPS, UNDP, EP gibi birçok yabancı kaynaklardan alınan mali katkı ile finanse edilmiştir (Lefkosa Belediyesi, 2017).

4.3.1 Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunun korunması ve geliştirilmesi için yapılmış olan çalışmalar

Lefkoşa tarihi dokusunun korunması, yenilenmesi ve geliştirilmesi için bazı plan çalışmaları hazırlanmış bu planların bir kısmı da uygulanabilmiştir. 1970'li yıllarda başlanan bu çalışmaları, ulaşabildiğimiz kaynaklar doğrultusunda irdelenmiş ve buna bağlı olarak da üç farklı çalışmanın hazırlandığı görülmüştür. İlk yapılmış olan çalışma, 1979

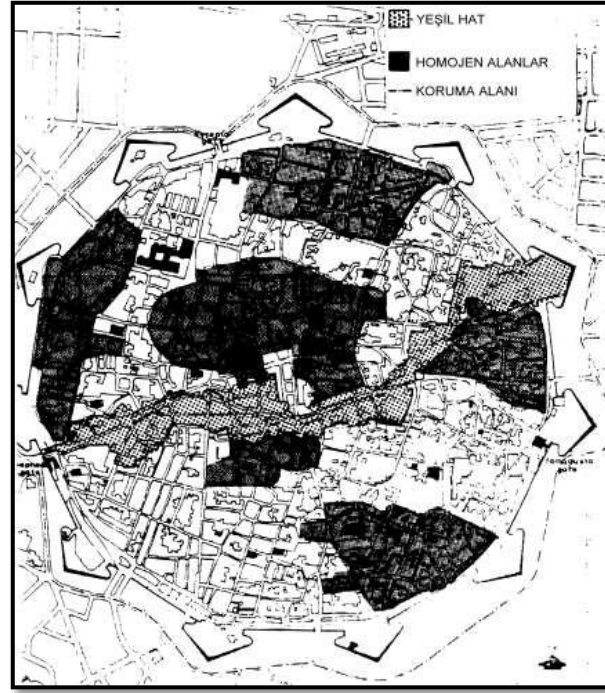
yılında, UNDP katkısıyla iki toplumun ortak hazırlamış olduğu "Lefkoşa İmar Planı (NMP)' dır" (Ewers, 2018). İkinci çalışma, 1999 yılında, K.K.T.C. Şehir Planlama Dairesi tarafından hazırlanmış olan "Başkent Lefkoşa İmar Planı'dır" (Spd,1999). Bir diğerk çalışma ise 2008 yılında, Lefkoşa Surlariçi İzleme, Koordinasyon ve Yönlendirme Kurulu tarafından hazırlanmış olan, "Lefkoşa Surlariçi, Surlar ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma ve Geliştirme Stratejisi'dir" (Doc Player, 2008). Bu çalışmaların amacı, planlanan sonucu ve diğerk detaylarını şöyle açıklayabilmekteyiz:

4.3.1.1 Lefkoşa İmar Planı (NMP)

1979 yılında UNDP önderliğinde başlamış olan Lefkoşa İmar Planı'nın amacı, Lefkoşa kenti tarihi dokusunda var olan ve gelecekte ortaya çıkabilecek problemleri kontrol altına almak ve suriçi bölgesinde yaşayan insanların yaşam alanlarını düzenleyecek planları hazırlamaktır.

Dokunun, ileriki yıllarda yaşayacağı fiziki ilerleme ile alakalı olarak iki toplumlu oluşturulan projede, kuzey-güney Lefkoşa'dan ve UNDP/UNCHS temsilcileri görev almıştır. Plan, iki aşamaya ayrılmıştır bu aşamalar şöyle açıklanmaktadır (Ewers, 2018):

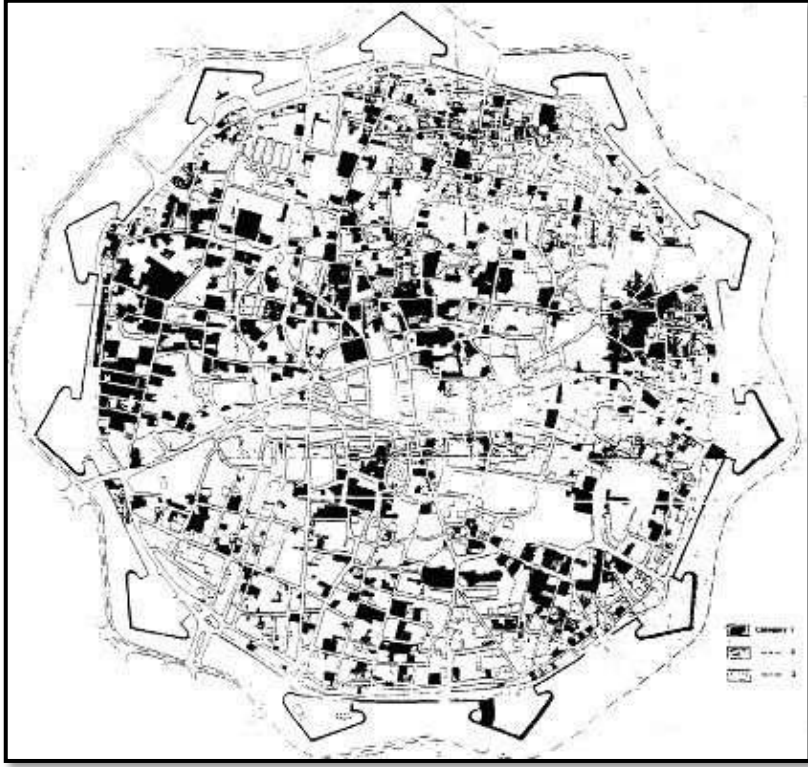
Lefkoşa İmar Planı (NMP) birinci aşama (1981-1984): 1981 yılında çalışmalarına başlanmış olan Lefkoşa İmar Planı'nın birinci aşaması 1984 tarihinde tamamlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, bazı bölgeler seçilerek planlama yapılmıştır. Seçilen bölgelerde, bölgelerin tarihi doku içerisinde bulunduğu konum ve sahip olduğu diğerk önemli özellikler dikkate alınmıştır (Şekil 4.34). Planlama kapsamında, eğitim, sanayi, konut, açık ve yeşil alanlar için arazi kullanımı, tarihi dokunun yeniden hayata kazandırılması amacıyla sosyal ve kültürel alanların oluşturulması hedeflenmiştir (Ewers, 2018).

Şekil 4.34: Öncelikli rehabilitasyon alanlarını oluşturan bölgeler (Architecture, 1985)

Planlama çerçevesinde, Lefkoşa suriçini bir bütün olarak kabul etmek ve çalışmanın bu doğrultuda yürütülmesi istenmiş fakat dokunun sahip olduğu mevcut koşullardan dolayı bu istek gerçekleşememiş ve plan iki bölge olarak hazırlanmıştır.

Bu kapsamda, korunmaya ve yenilenmeye ihtiyacı olan mimari yapılar ve alanlar; yapıların sahip oldukları mimari önem, yapıların bulundukları (cadde, sokak) ortamdaki önemi, koruma ve yenileme çalışmalarına ne ölçüde yatkın oldukları dikkate alınarak belirlenmiş, hızla çalışmalara başlanmıştır (Şekil 4.35), (Ewers, 2018).

Şekil 4.35: 1982 yılında belirlenen kategorilere göre korunacak bina ve alanlar
(Architecture, 1985).

Lefkoşa İmar Planı'nın birinci aşamasında, tarihi kent dokusunun sürdürülebilir çerçevede gelişmesini kapsayan 2 rapor hazırlanmıştır, bu raporlar:

Koruma ve Peyzaj Raporu (1981): Çalışmamızın 2. Bölümde yer alan "Tarihi Kent Dokularında Koruma ve Yenileme Çalışmaları" başlığı altında rapor ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Lefkoşa İmar Planı Kentsel Koruma Raporu (1982): Dr. Arch. Salvador Diaz Barrio tarafından 1982 yılında hazırlanmış olan bu raporda, koruma-yenileme çalışmalarını etkileyebilecek problemlerin belirlenmesi ve çözüm yöntemlerinin oluşturulması amaçlanmıştır.

Rapor, tarihi dokuda 1881-1882 yıllarında oluşan açık-yeşil alanlardaki ve mimari yapılardaki farklılığı inceleyerek sorunları ortaya koymuştur. Raporda, ortaya çıkan bu sorunların nedenleri şöyle açıklanmaktadır:

- Bölgenin, sosyal ve ekonomik yapısında yaşanan değişimler,

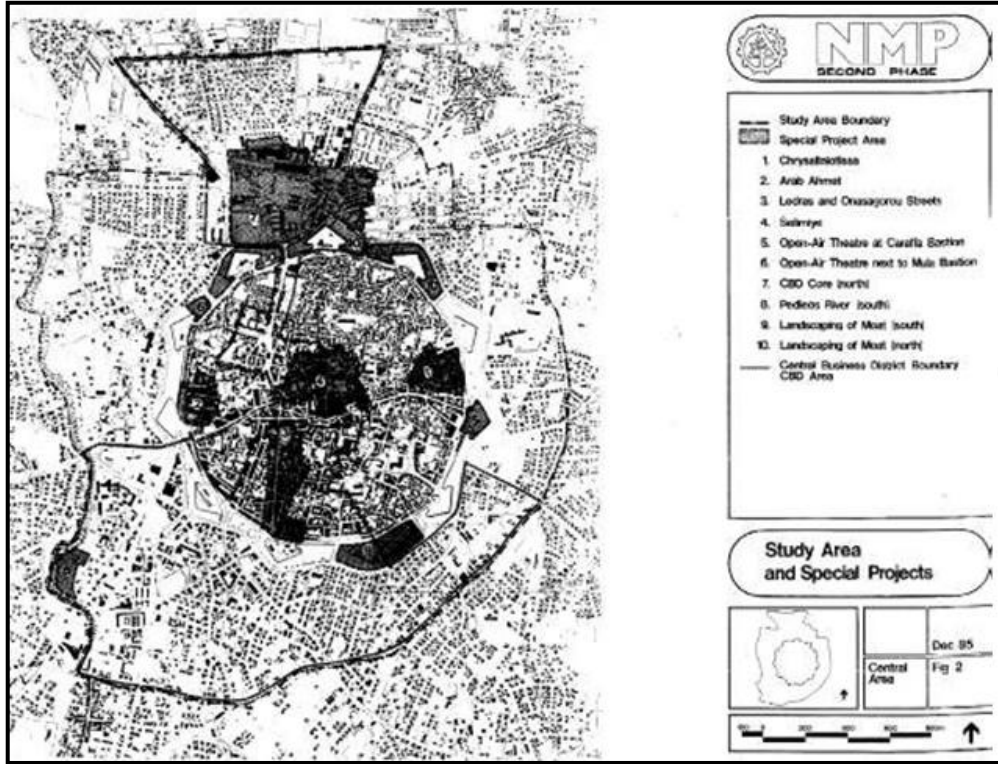
- Tarihi dokuda yapılan koruma ve yenileme çalışmalarının yetersiz olması,
- Dokuya uygun olmayan binaların inşa edilmesi, bu binalarda kullanılan malzeme ve materyallerin uyumsuzluğu,
- Trafik aksları ve otoparkların düzensizliği,

Sorunların tespit edilmesinden sonra çözüm önerileri ise şöyle açıklanmıştır:

- Tarihi dokuda yer alan kültürel ve doğal değerlere sahip bölgelerin belirlenmesi ve yenileme çalışmalarının yapılması,
- Bölgenin, turizm ve sosyo-kültürel açıdan değer kazanmasını sağlayacak planların hazırlanması,
- Dokunun bütünsel olarak düşünülüp peyzaj, akslar, açık ve yeşil alanların sürdürülebilirliğe uygun olarak planlanması,
- Koruma ve yenileme için yapılacak olan tüm çalışmaların arşivlenmesi,
- Dokunun korunmasını vurgulayacak yasaların düzenlenmesi bu yasalara uymayan kişiler için yaptırımların belirlenmesi,
- Yapılacak olan çalışmalar için bütçelerin oluşturulması,
- Özellikle bölgede yaşayan ve diğer alanlardaki halkın bilinçlenmesini sağlayacak eğitim programlarının hazırlanması ve çalışmalara halkın dâhil edilmesidir,

Lefkoşa İmar Planı (NMP) ikinci aşama (1984-1985): Lefkoşa İmar Planı'nın ikinci aşaması, birinci aşamada olduğu gibi yine UNDP/ UNCHS'nin katkılarıyla finanse edilmiştir. 1984 yılında çalışmalarına başlanılan plan, Lefkoşa merkezini ve suriçi alanlarını kapsamaktadır.

Bu kapsam doğrultusunda hedeflenen ana amaç, tarihi dokuda ve merkezi alanda ileriye dönük sürdürülebilir, yeni tasarımlarla oluşturulacak koruma ve yenileme projelerinin hazırlanmasıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan bu projelerin kentsel gelişimi, büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir (Şeki 4.36), (Architecture, 1985).

Şekil 4.36: Lefkoşa İmar Planı'nın ikinci aşamasında belirlenmiş olan çalışma alanları (Architecture, 1985).

İmar planı kapsamında, tarihi dokusu farklı bir konu olarak ele alınmış ve araştırmalar, incelemeler bu doğrultuda yapılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında tarihi dokuda yer alan sorunlar tespit edilmiş, ikinci aşamada ise çözüm yolları belirlenmiştir. İncelemeler sonucunda tarihi dokunun zarar görmesine ve bozulmasına neden olan sorunların, Lefkoşa İmar Planı Birinci Aşaması'nda ortaya konulanlardan farksız olmadığı sonucuna ulaşılmış ve birinci aşamanın devamı niteliğinde olan ikinci aşamada daha geniş kapsamlı çözüm yöntemleri belirlenmiştir. Tarihi dokunun korunması, yenilenmesi ve geliştirilmesini hedefleyen çözüm politikaları ayrı başlıklar halinde açıklanmıştır. Bu başlıklar şöyle açıklanmaktadır (Architecture, 1985):

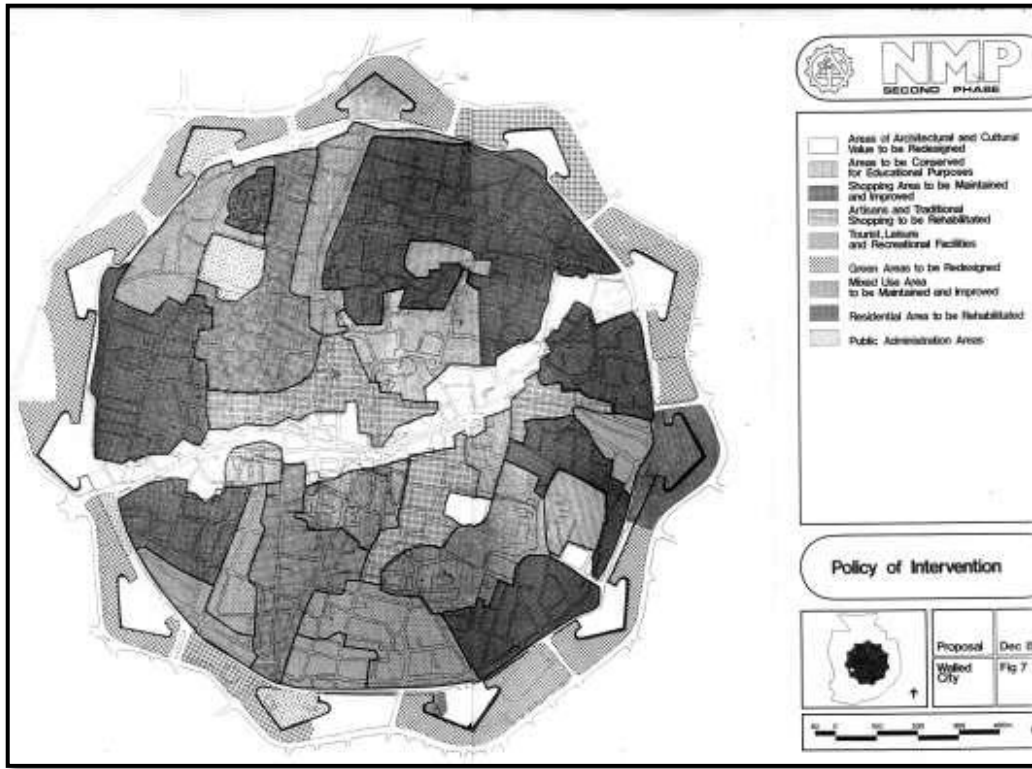
Geliştirme Statejisi: Tarihi dokunun sahip olduğu fiziksel, yapısal, sosyal ve ekonomik durum üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda dokunun geliştirilmesi için uygulanması gerekli olan müdahale yöntemleri dört farklı başlık altında açıklanmıştır, bunlar (Şekil 4.37), (Architecture, 1985):

1) Rehabilitasyon: Tarihi dokuda yer alan, çevresel ve mimari açıdan önemli değere sahip, ciddi anlamda zarar görmüş, bozulmaya maruz kalmış mimari yapı ve tarihi alanların rehabilite edilmesi, yeniden kazanılması.

2) Yeniden Canlandırma: Ticari ve kültürel anlamda önemli değere sahip olan alanların ve buralarda bulunan mimari yapıların yeniden canlandırılması.

3) Koruma: Tarihsel anlamda değerli bir yere sahip olan dini yapılar ve anıtların yoğun olarak var olduğu alanların korunması.

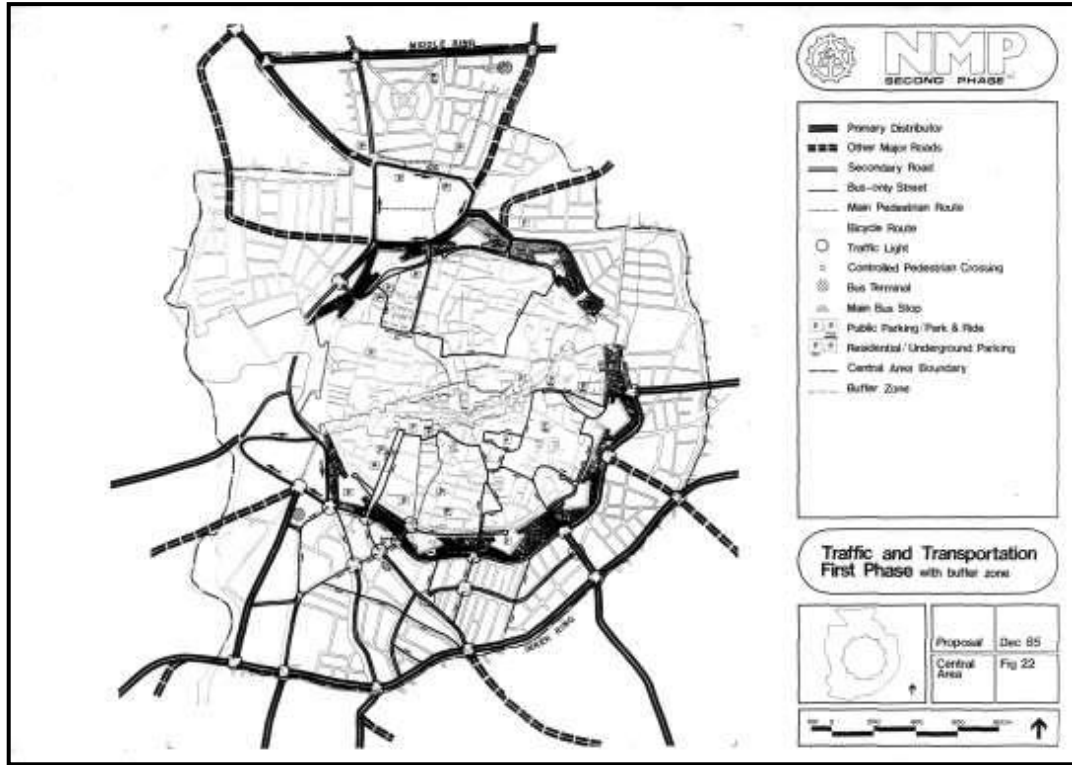
4) Yeniden Geliştirme: Tarihi dokuda bulunan, koruma ve yenileme için çalışma yapmanın hem ekonomik hem de çevresel değer olarak pek bir anlam ifade etmediği alanların yeniden farklı bir tarz ve düzen doğrultusunda planlanması.

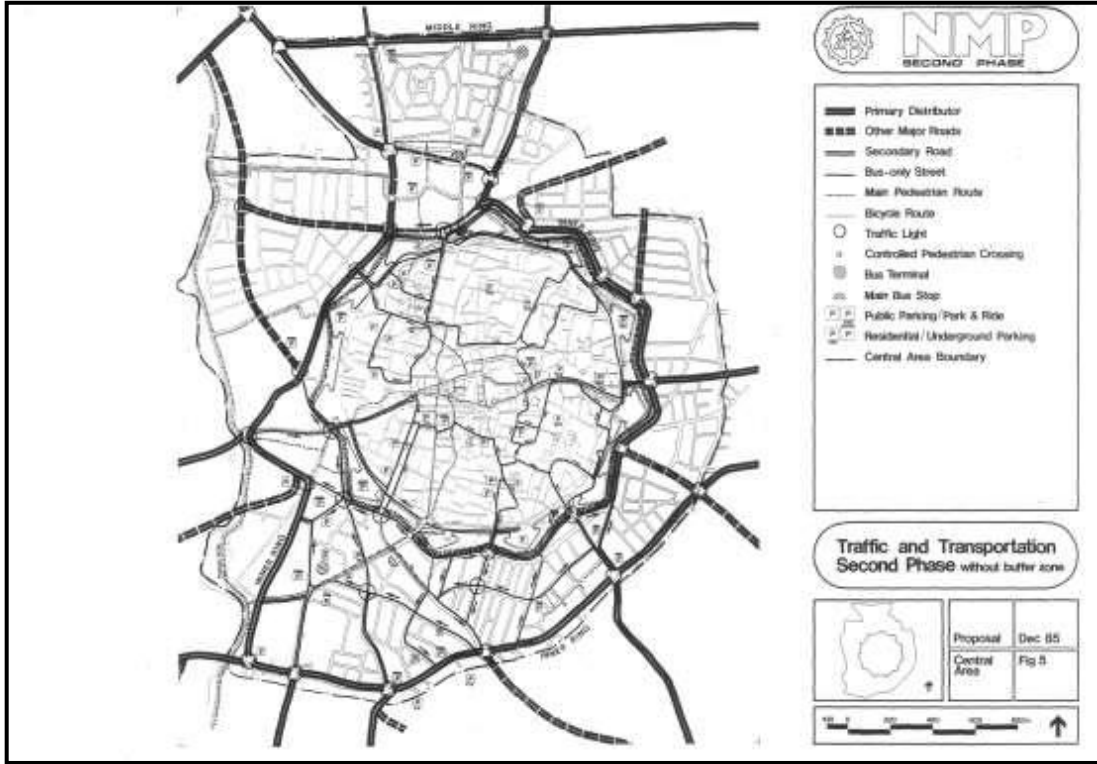
Şekil 4.37: Müdahale Politikası planı (Architecture, 1985).

Geliştirme stratejisi başlığı altında ele alınan bir diğer konu ise trafik, ulaşımdır. Lefkoşa İmar Planı Birinci Aşaması'nda incelenen ve çalışılan ulaşım konusu ikinci aşamada ayrıntılı olarak çalışılmıştır. Suriçinde uygulanması amacıyla iki farklı trafik ve ulaşım paftası hazırlanmıştır.

Birinci pafta, yeşil hattın var olduğu şartlarda (Şekil 4.38), ikinci pafta ise yeşil hattın olmaması durumunda nasıl bir trafik döngüsü uygulanmadır sorusuna cevap olmak üzere hazırlanmıştır (Şekil 4.39), (Architecture, 1985).

Şekil 4.38: Trafik ve Ulaşım paftası "Yeşil Hat olması koşulunda" (Architecture, 1985)

Şekil 4.39: Trafik ve Ulaşım paftası "Yeşil Hat olmaması koşulunda" (Architecture, 1985)

Özel-Yatırım Projeleri: İmar Planı'nın ikinci aşamasında, tarihi dokunun yenilenmesi ve geliştirilmesi için yapılacak çalışmaları hızlandırmak amacıyla kısa dönemde hayata geçirilebilecek farklı projeler hazırlanmış ancak birçoğu günümüzde dahi henüz uygulanamamıştır. Bu projeler, "Özel Projeler" olarak isimlendirilmiştir ve şöyle açıklanmaktadır (Architecture, 1985):

- Panagia Chrysaliniotissa Kilisesi rehabilitasyonu (Güney Lefkoşa),
- Arab Ahmet bölgesi rehabilitasyonu,
- Ledra ve Onasagorou caddeleri yayalaştırma projesi (Güney Lefkoşa),
- Selimiye Meydanı yayalaştırma projesi ve rehabilitasyonu,
- Altun (Caraffa) burcu açık hava tiyatrosu (Güney Lefkoşa),
- Zahra (Mula) burcu yanında yer almakta olan hendek içerisinde açık hava tiyatrosu,
- Kanlı Dere (Pedhieos)'un bir bölümünde peyzaj düzenlemesi yapılması,
- Bayraktar (Costanza) burcunda ve hendek alanında peyzaj düzenlemesi yapılması,
- Zahra (Mula) burcundan Derviş (Loredano) burcuna kadar olan hendek alanına peyzaj düzenlemesi yapılması,

Özel-Yatırım Projeleri Uygulama Aşamaları: Lefkoşa İmar Planı İkinci Aşaması'nda hazırlanmış olan özel projelerin uygulanabilmesi için üç önemli aşamadan bahsedilmektedir. Bu aşamalar, gelişme kontrolü, doğrudan yatırım ve halkın katılımıdır (Architecture, 1985).

Sosyo Ekonomik Etkiler: Suriçi tarihi dokusunun geliştirilmesi ve korunması amacıyla hazırlanmış olan özel projelerin uygulanması sonucunda dokunun sosyal, kültürel açıdan önemli ölçüde gelişme kaydedeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte bölgede yaşayan halkın yaşam kalitesinde olumlu yönde değişimlerin yaşanılacağı vurgulanmıştır (Architecture, 1985).

4.3.1.2 Başkent Lefkoşa imar planı

Başkent Lefkoşa imar planı, 1999 tarihinde K.K.T.C Şehir Planlama Dairesi tarafından, 1984'de hazırlanmış olan Lefkoşa İmar Planı'na paralel olarak düzenlenmiş 2001 yılında ise resmi olarak kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Bu plan; Lefkoşa, Gönyeli, Alayköy, Hamitköy, Haspolat ve Kanlıköyü kapsamaktadır (Spd, 1999).

Başkent Lefkoşa imar planının amaçları ise: insanların sağlıklı, düzenli bir kentte yaşamasına olanak sağlamak. Tarıma elverişli toprakların yok olmasını önlemek. Düzensiz ve plansız büyümeyi, gelişmeyi önlemek. Kent içinde ulaşımın düzenli ve kolay ulaşılabilir olmasını sağlamak. Tarihi değeri olan alanların korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır (Spd, 1999).

İmar planında suriçi bölgesi, 2001 yılında hazırlanmış olan karar raporunda kentsel koruma başlığı altında ele alınmış ve tarihi dokunun sahip olduğu değerlerin korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kentsel koruma ana başlığı altında çalışılan konular; sorunlar, vizyon, ana hedefler, politika, öneriler ve uygulamalardır. Sorunlar konusu altında, suriçinin bozulma ve zarar görmesine neden olan sorunlar tespit edilmiştir. Bu sorunlar; fiziki ve mekânsal, ekonomik, sosyal ve kültürel, yasal sorunlar olmak üzere 4 ana başlık altında açıklanmıştır. Sorunların tespit edilmesinin ardından, çözümün sağlanabilmesi, koruma ve yenileme çalışmalarının hazırlanması, dokunun bir vizyon kazanabilmesi için yeni bir planlama yönteminin oluşmasının gerekliliği savunulmuş bu konuda planlama yaklaşımları ile ilgili beş madde belirlenmiştir. Bu maddeler (KTSPÖ, 2001):

- Arazi kullanımının planlanması,
- Ulaşım ve trafik akslarının planlanması,
- Koruma, restorasyon ve yenileme için yapılacak olan çalışmaların gerekliliği,
- Yapılacak olan çalışmalarda sürdürülebilirliğin sağlanması için yasal, ekonomik, sosyal ve teknik birikimin oluşturulması,
- Denetimin önemi ve gerekliliği,

Politika ve öneriler konusunda ise Eski Eserler ve İmar Yasaları'nda ele alınmış olan, tarihi, mimari yapıların detaylı bir şekilde incelenmesi, listelenmesinin önemine ve sürdürülebilir bir koruma planının hazırlanması, uygulanması için yasaların net olarak belirlenmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Suriçinin yeniden kazanılabilmesi için dokunun bir bütün olarak ele alınması ve bu alanda yapılacak olan çalışmalara, sosyal kültürel, ekonomik anlamda katkı sağlayacak, yaşam koşullarını geliştirecek düzeyde projelerin hazırlanmasının zorunlu bir ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır (KTSPÖ, 2001).

4.3.1.3 Lefkoşa Surlariçi, Surlar ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma ve Geliştirme Stratejisi

2008 yılında, suriçinde kuzey ile güney Lefkoşa'yı bağlayan Lokmacı Kapısı'nın açılması ile birlikte, tarihi doku yeni bir olgu ile karşı karşıya kalmış ve suriçi bölgesi, turizm açısından önem kazanabilecek bir döneme girmiştir. Bu anlamda hem bölgede yaşayan halkın hem de turistlerin gelişmiş ve sağlıklı bir alanda vakit geçirebilmesi için koruma çalışmalarının hızlandırılmasının gerekliliği bir kez daha göz önüne çıkmıştır. Bu gerekliliğe bağlı olarak 2008 Nisan ayında suriçi, "Turizm Bölgesi" ilan edilmiştir. Tarihi dokunun, özel turizm alanı olması ile birlikte bu alandaki çalışmaların yürütülmesi amacıyla, Lefkoşa Surlariçi, izleme, koordinasyon ve yönlendirme kurulu oluşturulmuştur. Kurul, 2008 yılında " Lefkoşa Surlariçi, Surlar ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma ve Geliştirme Stratejisi" raporunu hazırlamıştır (Doc Player, 2008).

Raporda ilk olarak mevcut durum ve sorunlar ortaya konulmuş, ikinci aşamada, çözüm hedefleri, üçüncü aşamada önlemler belirlenmiş son aşamada ise uygulama planları hazırlanmıştır.

Koruma canlandırma ve geliştirme stratejisi raporunda, tarihi dokunun sahip olduğu sorunlar "Başkent Lefkoşa İmar Planı"nda yer alan sorunlardan farklı değildir ancak daha detaylı olarak ele alınmıştır. Yine dört ana başlık altında toplanan sorunlar şöyle açıklanmaktadır (Doc Player, 2008):

Ekonomik sorunlar:

- Tarihi doku ile uyumlu ve ortak bir ekonomi planının olmaması,
- Bölgede yer alan ticari mekânların gelişimini destekleyecek ve yeni mekânların oluşmasını teşvik edecek mali kaynakların yeterli düzeyde olmaması,
- Tarihi dokunun sahip olduğu değerlerin tanıtılmasının ve turizme yönelik düzenlemelerin yetersiz olması,
- Bölgede yer alan ticari mekânların, sosyo-kültürel açıdan beklentileri karşılayacak düzeyde olmaması ve bazı işletmelerin kayıt dışı hizmet vermesi,
- Bölgede, imalat, depolama, tamirhane gibi dokuyla uyumlu olmayan işletmelerin varlığı,
- Konutların, düzensiz ve plansız bir amaçla kullanılması buna bağlı olarak turistik konaklamaların gelişim gösterememesi,
- Kültürel ve geleneksel zanaatların işlendiği mekânların olmaması,

Fiziki ve mekânsal sorunlar:

- Çevresel, ekonomik, mali, sosyal ve kültürel konuları kapsayan ortak bir politikanın olmaması,
- Koruma ve yenileme için yapılan çalışmalara halkın katılımının sağlanamaması,
- Tarihi dokuda yer alan, sokak cephelerine ve binalara uygun olmayan malzemelerle eklemelerin yapılması, reklam amaçlı afişlerin yerleştirilmesi,
- Tarihi dokuda önemli bir yere sahip olan avlu kültürünün yok olması,
- Altyapının zarar görmüş olması, sokakların bakımsız ve pis olması,
- Tarihi binalara yeterli bakımın, onarımın yapılamaması ve dokuyla uyumlu olmayan yapılaşmanın oluşması,
- Trafik, ulaşım ve otopark sorunları ve yoğun araç trafiğinin tarihi yapılara zarar vermesi,

Sosyal ve kültürel sorunlar:

- Bölgedeki demografik yapının hızlı bir şekilde değişime uğraması,
- Tarihi binalarda önceki yıllarda yaşam süren insanların bölgeyi terk etmesi ve doku ile hiçbir bağı olmayan kişilerin buralara yerleşmesi,
- Bölgede yer alan tarihi yapıların büyük çoğunluğunun Vakıflar'ın idaresinde olması,
- Restore edilmiş binaların büyük çoğunluğunun, ofis ve dernek olarak kullanılması,
- Bölgede değişen nüfus yapısına ve bozulmalara bağlı olarak suç oranlarında artış yaşanması,

Yasal, örgütsel ve mali sorunlar:

- Bölgenin korunması, yenilenmesi ve geliştirilmesi için aynı konularda düzenlemeler yapan birden fazla yasanın olması,
- Tarihi dokunun korunması ile ilgili yapılacak olan tüm çalışmaları yönlendirecek, planlayacak ortak bir uygulamanın bulunmaması,
- Koruma ve yenileme amacıyla hazırlanmış olan planların uygulanması için gerekli bütçenin kısıtlı olması,

Suriçi bölgesinin, büyük bir olumsuzluk ve bozulma içerisinde olmasına gelişimin yavaşlamasına, yıkımın gün geçtikçe daha da fazla artmasına neden olan sorunların belirlenmesinden sonra ikinci bölümde çözüm yolları ve gelecek için hedefler belirlenmiştir. Bu vizyon ve hedefler şöyle sıralanmaktadır (Doc Player, 2008):

- Tarihi dokunun sahip olduğu kültürel, sosyal ve çevresel değerlerin korunduğu, tarihi yapı ve çevrelerin restore edilerek yenilendiği, doku ile uyumlu kent mobilyaların kullanıldığı bir alana dönüştürmek,
- Kültürel, yerel ve kaliteli Türkiye markalarının satışının yapıldığı ticari mekânlar oluşturmak,
- Kıbrıs kültürel yaşamının sergilenebileceği müzeler ve anıtlar oluşturmak,
- Eğitimli nüfusun yaşadığı çağdaş ve modern mahalleler oluşturmak,
- Araç ve yaya trafiğine yön verebilecek düzenli ulaşım ağı, akslar planlamak ve yeterli otopark alanı oluşturmak,

- Tarihi binaları, turizm, eğitim ve kültürel amaca hizmet edecek biçimde restore etmek,
- Sosyal yapının çağdaş bir seviyeye ulaşabilmesi için bölgenin yaşam koşullarını iyileştirmek,

İleriye dönük vizyon ve hedeflerin belirlenmesinden sonra bu amaçlara ulaşabilmek, mevcut var olan sorunlara ve yeni oluşabilecek sorunlara karşı durabilmek için, bölgenin tamamını kapsayacak önlemlerin alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu önlemler 5 farklı başlık altında şöyle açıklanmıştır (Doc Player, 2008):

Ekonomik önlemler:

- Dokuda yer alan; fiziki, çevresel, kültürel ve sosyan sorunlara karşı koruma ve yenileme için yapılacak çalışmalar için mali kaynakların oluşturulması,
- Bölgenin rehabilite edilebilmesi için var olan ticari mekânların geliştirilmesine, yenilenmesine olanak sağlamak ve yeni işletmelerin oluşabilmesi için özendirici, teşvik edici düzenlemeler oluşturmak,
- Eğlence, sosyal, kültürel ve turistik faaliyetlerin arttırılmasını sağlamak,
- Tarihi doku ile uyumlu olmayan işletmelerin bölgeden çıkarılmasını ve yerine doku ile uyumlu mekânların oluşturulmasını sağlamak,
- Boş ve doku ile uyumsuz kullanıma sahip olan tarihi binaları kontrol altına almak,

Fiziki ve mekânsal önlemler:

- Tarihi binaların restorasyonunda kullanılan malzemelerin ve yeni inşa edilecek yapıların doku ile uyumlu olmasını sağlamak,
- Tarihi dokuda yer alan hasar görmüş, tehlike altında olan yapıların tespit edilmesini ve hızlı bir şekilde yenileme çalışmalarının yapılmasını sağlamak,
- Tarihi doku ile uyumlu kent mobilyaların kullanımına dair planların hazırlanması,
- Bölgeye özel araç girişini durdurabilmek için toplu taşıma ve bisiklet ulaşımının gelişmesini ve otopark sorununun çözülmesini sağlamak,
- Yaya yollarının rahat ve ulaşılabilir bir güzergâh doğrultusunda gelişmesini sağlamak,

Sosyal ve kültürel önlemler:

- Bölgede yaşayan insanların sağlıklı ortamlarda yaşayabilecekleri zemini oluşturmak,
- Bölgenin nüfus yapısının sosyal ve eğitim anlamında gelişmesini sağlamak,
- Anıt ve müzelerin geliştirilmesini sağlamak,
- Koruma ve yenileme için yapılacak olan çalışmalarda yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri gibi yapılarla ortaklaşacak birlikte çalışılabilecek planların hazırlanması,
- Tarihi dokunun tanıtımını sağlayacak kitapçıkların hazırlanması,
- Sosyal ve kültürel etkinliklerin artırılması,
- Ortaya çıkan sorunlara anında müdahale edebilmek için şikâyet birimleri oluşturmak,
- Yerel Kıbrıs ürünlerinin üretiminin ve satışının yapılabileceği mekânlar oluşturmak,
- Müzelerin ve diğer turistik tarihi yapıların sürekli ziyarete açık olmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması,

Hazırlanmış olan raporun son aşaması olan uygulama başlığı altında, yapılması planlanan çalışmaların uygulanabilirliği değerlendirilmiş ve çalışmalara başlanılmıştır.

Uygulamanın, 3 aşamada tamamlanabileceği ön görülmüş birinci aşamada, uygulama etapları belirlenmiştir. İkinci aşamada, uygulamanın gerçekleşebilmesi için örgütlenme ve işbirliğinin nasıl sağlanabileceği planlanmıştır. Son aşamada ise yapılması planlanan uygulamaların denetlenmesinin, incelenmesinin gerekliliği ve önemi ifade edilmiştir.

Bu sıralamaya göre, uygulamanın etaplandırılması aşamasında, suriçi tarihi dokusu öncelikli, acil müdahale edilmesi gerekenler kriterine göre üç farklı bölgeye ayrılmış ve üç etap belirlenmiştir. Hızlı ve kontrollü bir şekilde ilerleyebilmek için "Uygulama Eylem Planı" hazırlanması hedeflenmiştir.

İkinci aşama olan örgütlenme ve kurumlar arası işbirliği başlığı altında ise suriçinin korunması ve yenilenmesi için yapılması planlanan tüm çalışmalarda, yasalar dikkate alınarak, bu konuda görev ve sorumluluğa sahip olan tüm kurumların işbirliği halinde olması, kararların ortak alınması ve koordineli hareket edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Hazırlanmış olan strateji raporunda, yapılması planlanan çalışmaların, kontrollü ve plan dâhilinde gerçekleştirilmesi için düzenli olarak izlenmesi ve iki hafta aralıklarla Bakanlar Kurulu'na ilerleme raporunun sunulmasına ve bu rapora bağlı olarak yeni etapların, planların belirlenmesine, önlemlerin oluşturulmasına karar verilmiştir (Doc Player, 2008). Bu plan çerçevesinde hazırlanmış olan I. Etap projesi ile ilgili bilgiler EK 15' de verilmiştir.

5. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Tarihi kent dokuları, kentlerin oluşum ve gelişim süreçlerine ait sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını ve yaşam biçimlerini yansıtmaktadırlar. Tarihi kentlerin, dönemlerinin olanakları ile oluşturulmuş üstün nitelikli kent planlarına sahip oldukları görülmektedir. Bu kent planları; genelde ulaşım aksları, meydanlar ve yerleşim alanları, özelde de yapı sokak ilişkileri, yapıların mimari özellikleri yanı sıra peyzaj planlama açısından da olumlu çözümler içermektedirler. Tarihi kent dokularının günümüzde izlediğimiz kamusal alan düzenlemeleri, geçmişte buralarda yaşam sürmüş insanların sosyal, üretken ve aktif bir yaşam biçimine sahip olduklarını göstermektedir. Tarihi kentlerde, peyzaj planlamanın özenli olarak gelişme göstermesi, tarihi kent dokularına yaşam kazandırmıştır. Buna bağlı olarak tarihi kent dokuların önemi ve zenginliği, yalnızca yapısal olarak değil, peyzaj planlamaya verilen önem ile de bütünleşerek değer kazanmaktadır.

Çalışmamızda, tarihi doku ve peyzaj planlama kapsamında, seçip irdelediğimiz Vilnius, Palmanova, Rodos, Valletta, Prag, Dubrovnik, Kotor, Lyon, Lugo ve Diyarbakır'ın tarihi kent dokuları, bu kentlerin tarihlerindeki farklı medeniyetlerin kültür mirasları ile oluşup gelişmiş ve birer kültür mozaïği olarak biçimlenmiştir. Palmanova, Rodos, Valletta, Dubrovnik, Kotor, Lugo ve Diyarbakır'ın tarihi kent dokuları, burçları olan surlarla çevrili kent merkezlerinde yer almaktadır.

Örnek tarihi kentlerden Vilnius, Rodos, Valletta, Prag, Dubrovnik, Kotor, Lyon ve Lugo'nun tarihi kent dokularında yer alan kamusal açık-yeşil alanlar özenli bir koruma ve düzenleme çalışması ile yaşam kazandırılarak günümüzdeki yoğun kullanımları sağlanmıştır. Bu tarihi dokularda yer alan merkezi meydanlar ile caddelerdeki yapılar ise kültür, sanat ve eğlence amaçlı fonksiyonlara ait kullanımlarla aktif ve sürdürülebilir bir yaşama kavuşturulmuştur. Bunun yanı sıra, büyük ve geniş kamusal alanlara önem verilmesi ve bu kamusal alanlarda peyzaj planlamanın önemli kılınması, tarihi kent dokularında yeşil alanların artmasına neden olmuştur.

Kentlerden, Valletta, Dubrovnik ve Kotor liman kentleridir. Vilnius, Prag, ve Lyon kentlerinin tarihi dokuları içerisinde akarsu geçmekte, Palmanova tarihi dokusunda ise antik su kemeri yer almaktadır.

Bu kentlerin su ögesi ile bütünleşmesi, tarihi dokularına yaşam kaynağı olmuş ve peyzaj planlamalarının gelişmesine de önemli katkılar sağlamıştır.

Vilnius, Valletta, Prag ve Lugo tarihi kent dokularında, birçok büyük kent parkları yer almaktadır. Bu kent parklarının bir kısmı, geçmiş dönemlerde var olan bitkisel elemanların korunması ile oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra tarihi dokularda yer alan meydanlar ile caddelerde de peyzaj planlamaya önem verildiği görülmektedir. Palmanova, Rodos, Dubrovnik, Kotor, Lyon tarihi kent dokularında, büyük kent parkları yer almamaktadır. Ancak meydanlarda, caddelerde ve sokaklarda bitkisel ögeler ve kent mobilyalarının kullanımı ile etkili bir peyzaj planlama yapılmıştır. Günümüzde örnek tarihi kentlerin tamamına yakınında, dini ve idari yapıların bahçeleri çeşitli peyzaj ögeleri ile kamusal yeşil alan olarak yeniden düzenlenmiş ve halkın kullanımına açılmıştır. Diyarbakır tarihi kent dokusunda ise yakın zamanda gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında, bazı meydan ve caddelerde bitkisel ögeler ile birlikte çeşitli kent mobilyaları kullanılarak peyzaj düzenlemeleri yapılmış ancak diğer örnek kentlerdeki kadar nitelikli sonuca ulaşılamamıştır. Diyarbakır tarihi kent dokusundaki en önemli yeşil alanı teşkil eden Hevsel Bahçeleri'nde doku ile uyumlu olmayan düzenlemeler sonucunda büyük oranda değişim ve bozulma olmuştur.

Çalışmamızda örnek olarak seçtiğimiz tarihi kent dokularının büyük çoğunluğunda ulaşım ile ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle merkezlerdeki dolaşım aksları araç trafiğine kapatılmış ve yaya trafiği için düzenlenmiştir. Bu akslar yalnızca günün belirli saatlerinde temizlik ve servis amaçlı araçlara hizmet vermektedir.

Araştırmamız kapsamındaki tarihi kentlerin tamamı UNESCO tarafından dünya miras listesine alınmış ve korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu tarihi kentlerin büyük çoğunluğunda koruma ve yenileme için hazırlanan yasalar, dokuyu bütünsel olarak kapsamaktadır. Vilnius, Rodos, Valletta, Lyon ve Lugo tarihi kentlerinde yapılmış olan koruma çalışmalarında, mimari yapılar ile peyzaj planlama birlikte ve aynı hassasiyetle değerlendirilmiştir. Palmanova, Prag, Dubrovnik ve Kotor kentlerinde ise peyzaj planlama

ile ilgili yapılan koruma çalışmaları, tarihi yapıların korunması için yapılan çalışmalar kadar başarılı olmamıştır. Bu tarihi kentlerde var olan koruma yasalarının geliştirilmesi için halen çalışmalara devam edilmektedir.

Diyarbakır tarihi kent dokusuyla ilgili hazırlanan koruma yasalarının ve çalışmaların yetersiz olduğu ve dokudaki bozulmanın devam ettiği görülmektedir.

rnek olarak seçtiğimiz kentlerin tarihlerinde yaşanmış savaşlardan gördükleri hasarlar yanı sıra çeşitli salgın hastalıklar, doğal afetler tarihi dokuları olumsuz etkilemiş ve bozulmalara neden olmuştur. Ancak gerçekleştirilen kararlı koruma çalışmaları ile tarihi dokulara yeniden kullanıma kazandırılarak yaşam verilmiştir. Günümüzde ise bu tarihi kent dokularının tamamına yakını turizm, eğitim, ticaret ve kültür merkezleri olarak varlıklarını sürdürmekte ve ülkelerinin ekonomilerine katkı sağlamaktadırlar.

Lefkoşa'nın suriçi kent merkezinde yer alan tarihi kent dokusu, örnek kentlerde olduğu gibi kentin zengin tarihindeki farklı dönemlerin (Roma, Bizans, Lüzinyan, Venedik, Osmanlı, İngiliz, Kıbrıs Cumhuriyeti ve sonrası) eserleri ile oluşmuş ve adeta bir açık hava müzesi niteliği ile günümüze ulaşmıştır.

Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunda bulunan kamusal açık alanlar, örnek kentlerdeki kamusal alanlar kadar büyüklüğe sahip değillerdir. Lefkoşa suriçi, dar ve kısa sokaklar ile az miktarda küçük meydanlardan oluşmuştur. Kuzey Lefkoşa suriindeki kamusal açık alanlar ve evre dokuları, örnek kentlerden farklı biçimde, kimlikleriyle uyumsuz olarak işlevlendirilmeleri, bu alanların günümüze özgün biçim ve fonksiyonları ile ulaşmasını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca rnek kentlerde hassasiyetle uygulanan koruma ve düzenleme Lefkoşa suriçinde görülmemektedir. Lefkoşa tarihi dokusunda kamusal alanlar ile ilgili yapılan restorasyon ve düzenlemelerde meydana gelen değişimlerin tarihi doku ile uyumsuz olması dokuda bozulmalara neden olmuştur.

Kuzey Lefkoşa tarihi dokusu, örnek kentlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi kamusal alanlardaki peyzaj planlama açısından korunmuş ve gelişmiş değildir. rnek kentlerin bir kısmında peyzaj planlamanın gelişmiş olmasının en önemli nedeni, tarihi kent içerisinden geçen akarsuların korunmuş ve peyzaj çalışmalarına dâhil edilmiş olmasıdır.

Kuzey Lefkoşa’da ise Venedik Dönemi’ne kadar, suriçinden Kanlı Derenin bir kolunun geçiyor olması, o döneme kadar kentin peyzaj planlamasının oluşumuna ve gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Venedikliler Dönemi’nden sonra tarihi dokunun peyzajı su ögesinin eksikliği ile bozulmaya başlamış ve günümüze değin geçen süreç içerisinde dünyadaki küresel ısınmanın yarattığı her yıl kuraklaşan iklim koşullarının etkisiyle de tarihi doku peyzajdan ve yeşilden yoksun hale gelmiştir.

Kuzey Lefkoşa tarihi kent dokusunda yeşil alanların gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlayan dini ve idari yapıların bahçeleri ile konutların avluları örnek kentlerde olduğu gibi korunmamıştır (Şekil 5.1), (Şekil 5.2). Günümüzde Kuzey Lefkoşa’nın tarihi dokusunda yer alan bu yapıların bahçeleri, düzensiz, bakımsız ve kamuya açık değildir (Şekil 5.3), (Şekil 5.4). Bu alanlardaki peyzaj düzenlemeleri korunmamış, peyzaj öğeleri yok edilmiş ve yapılan mekânsal eklemelerle bozulmuştur (Şekil 5.5). Avlularda yaşanan bu olumsuzluk Lefkoşa tarihi kent dokusunun peyzaj planlamasını büyük ölçüde bozulup yok olmasına neden olmuştur.

Şekil 5.1: Mahkemeler Binası İç Avlusu
(E. Köksaldı – 2019)

Şekil 5.2: Eski Eserler ve Müzeler
Dairesi Avlusu (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 5.3: Yenicami Avlusu (E.
Köksaldı – 2019)

Şekil 5.4: Yenicami Avlusu (E.
Köksaldı – 2019)

Şekil 5.5: Yenicami Avlusu (E. Köksaldı – 2019)

Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunda yaya ve araç ulaşımı ile ilgili, örnek tarihi kentlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi tarihi dokuya zarar vermeden, doku ile uyumlu ve planlı bir şekilde çözümlenmeler yapılmamıştır. Kuzey Lefkoşa suriçi tarihi dokusundaki tüm sokaklarda, her türlü motorlu araç tarafından kullanılması tarihi dokuya geri dönüşü mümkün olmayan zararlar vermektedir. Ayrıca yaya ulaşımını sağlayabilecek yeterli düzeyde dolaşım akslarının olmaması yaya trafiğinde zorluklar ve olumsuzluklar yaratmaktadır (Şekil 5.6), (Şekil 5.7).

Şekil 5.6: Tarihi dokunun sokaklarında uygunsuz araç dolaşımı (E. Köksaldı – 2019)

Şekil 5.7: Tarihi dokunun sokaklarında uygunsuz araç dolaşımı (E. Köksaldı – 2019)

Kuzey Lefkoşa suriçi tarihi dokusunda, örnek tarihi kentlerin tamamına yakınında olduğu gibi tabela ve bildiri panolarının çevreye zarar vermeden, doku ile uyumlu bir standartta kullanılmasını kapsayan çalışmalar yapılmamış, buna koruma yasalarında yer verilmemiştir (Şekil 5.8). Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunda bu konu ile ilgili herhangi bir düzenleme ve denetimin olmaması tabelaların, afişlerin, panoların tarihi yapıların cephelerinde, kamusal açık alanlarda doku ile uyumsuz bir şekilde kullanılması, hem görüntü kirliliği yaratmakta hem de tarihi dokuda önemli bozulmalara neden olmaktadır (Şekil 5.9).

Şekil 5.8: Tabelaların uyumsuz kullanımı
(E. Köksaldı – 2019)

Şekil 5.9: Afişlerin uyumsuz kullanımı
(E. Köksaldı – 2019)

Kuzey Lefkoşa tarihi kent dokusu, örnek tarihi kentler gibi bünyesinde tarihine ait kültürlerin mirasları ile önemli bir turizm kaynağı olmasına rağmen, turizmde yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca nedenleri ise Kıbrıs'ın siyasi durumunun dünya kamuoyunda yarattığı olumsuz etkenler, tarihi dokunun turizme yönelik olarak değerlendirilmemesi, Kuzey Kıbrıs'ın turizm politikalarının yetersiz kalmasıdır.

Kuzey Lefkoşa tarihi dokusunun korunması ile ilgili adanın İngiliz Dönemi'nden itibaren başlayan çalışmalar ve hazırlanan yasalar olmasına rağmen gerek merkezi yönetimlerin gerekse yerel yönetimlerin uygulamadaki ve denetimdeki yetersizlikleri nedeniyle koruma gerçekleşmesinde örnek kentlerin bir kısmında olduğu gibi başarı elde edilememiştir. Günümüzde kuzey Lefkoşa tarihi dokusunun korunması, yenilenmesi ve yeniden sürdürülebilir kullanıma kazanılması için örnek kentlerde olduğu gibi çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Fakat bu çalışmalar yeterli düzeyde değildir.

Kuzey Lefkoşa tarihi kent dokusu ile ilgili yaptığımız araştırmalar ve incelemelere göre, dokunun tarihi yapılarında ve peyzaj planlamasında önemli ölçüde bozulmaların yaşandığı ve yaşanmaya devam etmekte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bozulmanın en temel nedeni adanın içinde bulunduğu siyasi krizin yarattığı olumsuzluklar yanı sıra tarihi dokudaki demografik yapının değişmiş olması, koruma ve yenileme planlarının yeterli olmaması, denetimin, koruma bilincinin eksik olması ve tarihi kente yeteri kadar önemin verilmemesidir. Sonuç olarak kuzey Lefkoşa tarihi kent dokusunda özellikle kamusal açık-yeşil alanların sürdürülebilirlik kapsamında yeniden kullanıma kazandırılabilmesi, düzenlenmesi ve yaşam kalitesinin artırılabilmesine yönelik başlıca önerilerimizi şöyle sıralayabilmekteyiz:

- Tarihi dokuda yer alan sokak, cadde, meydan gibi kamusal alanların korunması ve düzenlemelerinde özgün planlamalarına uyumda hassasiyet gösterilmesi ve çevre dokuları ile birlikte aktif yaşam bulmalarına yönelik politikaların geliştirilmesi,
- Tarihi dokunun peyzajına önem verilmeli, kamusal alanlarda yeşil alan olgusu özenle dikkate alınıp geliştirilmeli, bu yolla sosyal buluşma alanlarındaki yaşamın canlandırılması ve özel mülklerdeki peyzaj için de teşvik ve yardımlar yoluyla katkı sağlanması,
- Dini, idari ve müze gibi kamu yapılarının açık alanları, peyzaj planlama ile bakım ve koruma altına alınması ve kamunun yararlanacağı yeşil alanlar haline getirilmesi,
- Lefkoşa surlarını çevreleyen hendeğin, kentin tarihi dokusunun peyzajı ile bütüncül olarak ele alınarak yeniden planlanması,
- Yaya ve araç ulaşım akslarındaki düzenlemelerde peyzajın da yer alması ve böylece tarihi dokunun yeşil alanları artırılmalısı. Görsel ve çevresel kirliliğin önlenmesi (katı atıklar, kanalizasyon, elektrik kablolarının geçiş yerlerinin düzenlenmesi, reklam ve ilan panolarının doku ile uyumlu düzenlenmesini sağlamak v.b.) için çalışmalar yapılmalıdır,
- Lefkoşa suriçinde bulunan tarihi dokuyla uyumsuz işlevlerin kaldırılması ve tarihi yapıların kimliklerine uygun işlevlerle yaşatılması. Turizme yönelik hizmet sağlayabilecek; kültür, sanat, ticaret ve eğlence işlevlerine öncelik verilerek tarihi dokunun turizmde hak ettiği yere ulaştırılması,
- Koruma için gerekli kullanıcı bilincinin artırılması, korumayla ilgili kurumların uygulama yanında denetim yetki ve sorumluluklarının artırılması ve kentin yaşamından sorumlu olan yerel yönetimin, korumada hassasiyetle yer alması,

Geleceğimiz, geçmişimize, kültür varlıklarımıza sahip çıktığımız oranda var olacaktır. Tarihindeki farklı kültürlerin eserleri ile ülkemizde ve Akdeniz’de adeta önemli bir açık hava müzesi konumundaki Lefkoşa tarihi kent dokusunun korunup yaşatılmasında öncelikli görevin kent halkında olduğu kanısındayız. Çalışmamızın Lefkoşa tarihi kent dokusuna dair gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak olmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- 34 Volt (2014). Diyarbakır Dağ Kapı Meydanının Adı Şeyh Said Meydanı Oldu. 8 Nisan 2019 tarihinde <https://www.34volt.com/images/haber-baslik/diyarbakir-dagkapi-meydani-nin-adi-seyh-said-meydani-oldu-ek-fotograf-198387.jpg> adresinden alındı.
- Absolute Croatia (2017). Gundulic Square. 16 Mart 2019 tarihinde <https://www.absolute-croatia.com/dubrovnik-region/dubrovnik/shopping/item/gundulic-square-dubrovnik> adresinden alındı.
- Absolute Dubrovnik (2018). History Of Dubrovnik. 15 Mart 2019 tarihinde <https://www.absolute-dubrovnik.com/dubrovnik/history-of-dubrovnik> adresinden alındı.
- Academia Edu (2019). Prague Heritage conservation. 14 Mart 2019 tarihinde https://www.academia.edu/5785586/Prague_Heritage_conservation adresinden alındı.
- Agenzia del demanio (2013). Programma Unitario di Valorizzazione Territoriale. 5 Ocak 2019 tarihinde [http://www.agenziademanio.it/export/sites/demanio/download/agenziaal/In formation-Memorandum-Palmanova.pdf](http://www.agenziademanio.it/export/sites/demanio/download/agenziaal/In%20formation-Memorandum-Palmanova.pdf) adresinden alındı.
- Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. Türkiye, İstanbul: Yapı Yayın (ISBN: 975-7438-38-3).
- Airmalta (2014). Valletta: The City Gates. 10 Mart 2019 tarihinde <https://www.airmalta.com/destinations/malta/blog/detail/valletta-the-city-gates> adresinden alındı.
- Akbulut, İ. (1996). *Diyarbakır*. Türkiye, İzmir: Tükelmat A.Ş.
- Allcock, J.B. (2003). Dubrovnik: the historical and contemporary significance of the Old Town. 15 Mart 2019 tarihinde <http://www.heritage.sense-agency.com/assets/dubrovnik-old-city/sg-2-06-old-town-signif-en.pdf> adresinden alındı.
- Amusing Planet (2015). The Fortress Town of Palmanova. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://www.amusingplanet.com/2014/03/fortress-town-of-palmanova.html> adresinden alındı.
- Archive (2012). Set 8 pitturi / paintings - 1. Gnien is-Sultan - Grandmaster's Garden. 11 Mart 2019 tarihinde <https://web.archive.org/web/20160703132302/http://malta-canada.blogspot.com.mt/2012/03/1-gnien-is-sultan.html> adresinden alındı.
- Archive (2013). Tarihi Asma Can Çekişiyor. 16 Haziran 2019 tarihinde <http://web.archive.org/web/20190214233424/https://www.havadiskibris.com/tarihi-asma-can-cekisiyor/> adresinden alındı.
- Archive (2014). Statistical Service of Cyprus 18 Nisan 2019 tarihinde [http://web.archive.org/web/20141016191920/http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/7F6BB26ED9D00A00C2257AD90055542A/\\$file/POP_CEN_11-POP_PLACE_RESID-EN-170414.xls?OpenElement](http://web.archive.org/web/20141016191920/http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/7F6BB26ED9D00A00C2257AD90055542A/$file/POP_CEN_11-POP_PLACE_RESID-EN-170414.xls?OpenElement) adresinden alındı.

- Archive (2014). Diyarbakır Tarihi ve Tarihçesi Tarihsel Gelişimi. 7 Nisan 2019 tarihinde <http://web.archive.org/web/20150108162512/http://www.diyadinnet.com:80/YararliBilgiler-638&Bilgi=diyarbak%C4%B1r-tarihi-ve-tarih%C3%A7esi-tarihsel-geli%C5%9Fimi> adresinden alındı.
- Architecture (1985). The Central Area Of Nicosia Volume One: Area Scheme Report. 2 Ekim 2019 tarihinde http://architecture.gau.edu.tr/download/nicosia_area_schema_report.pdf adresinden alındı.
- Bağışkan, T. (2005). *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri*. Kıbrıs, Lefkoşa: Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği. (ISBN: 542-880-737-3).
- Bisanzioit (2012). Palmanova Ponte canale dell'acquedotto. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.bisanzioit.blogspot.com/2012/10/palmanova.html> adresinden alındı.
- Bisanzioit (2012). Palmanova. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://mehmetbilgehanmerki.blogspot.com/2015/11/palmanova.html> adresinden alındı.
- Booking (2015). Art House Dubrovnik. 16 Mart 2019 tarihinde <https://t-ec.bstatic.com/images/hotel/max1024x768/974/97425350.jpg> adresinden alındı.
- Canil do Carril das Estantigas. 7 Nisan 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Canil+do+Carril+das+Estantigas/@43.0127076,-7.5614801,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipPV8fIG5otWTFmaVKfhcCaiem7oOm7vqLqns!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2F5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPV8fIG5otWTFmaVKfhcCaiem7oOm7vqLqns%3Dw203-h152-k-no!7i4193!8i3145!4m13!1m7!3m6!1s0xd31ce80b130876d:0x1f305fbf2867050c!2sLugo,+Lugo+ili,+%C4%B0spanya!3b1!8m2!3d43.0097384!4d-7.5567582!3m4!1s0xd31ce8f5cda3d1b:0x2f8378485f1fb17!8m2!3d43.0127074!4d-7.5614798?hl=tr> adresinden alındı.
- Cellcode (2019). Island Greece Medieval Rhodes. 28 Şubat 2019 tarihinde <https://cellcode.us/quotes/island-greece-medieval-rhodes.html> adresinden alındı.
- Cerber Info (2018). Palmanova Outlet Village Italy. 5 Ocak 2019 tarihinde <http://cerber.info/2018/palmanova-outlet-village-italy.html> adresinden alındı.
- City Of Valletta (2007). 4 Mart 2019 tarihinde <http://www.cityofvalletta.org/content.aspx?id=147394> adresinden alındı.
- City Of Valletta (2007). History of Valletta. 3 Mart 2019 tarihinde <http://www.cityofvalletta.org/content.aspx?id=46634> adresinden alındı.
- City Population (2017). The population development of Palmanova. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://www.citypopulation.de/php/italy-friuliveneziagiulia.php?cityid=030070> adresinden alındı.
- City Population (2018). The population development of Valletta. 3 Mart 2019 tarihinde <https://www.citypopulation.de/php/malta-admin.php?adm2id=01101> adresinden alındı.

- Cobham, C.D. (2013). *Excerpta Cypria*. Kıbrıs, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları (ISBN 978-9963-660-53-7).
- Comune di Palmanova (1999). Le Porte- Porta Udine. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.comune.palmanova.ud.it/index.php?id=20954> adresinden alındı.
- Comune di Palmanova(1999). Le Porte. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.comune.palmanova.ud.it/index.php?id=20953#top> adresinden alındı.
- Council Of Europe (2004). European Landscape Convention. 9 Ekim 2018 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/176> adresinden alındı.
- Croatia Hr (2019). Dubrovnik. 16 Mart 2019 tarihinde https://croatia.hr/Images /t538x320_crop-8984/Dubrovnik-%7C-Stradun.jpg adresinden alındı.
-  elik, D., Yazgan, M.E. (2009). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi  evre Yenileme  alışmalarının Araştırılması: Beypazarı  rneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3,6. <http://hdl.handle.net/20.500.11776/1487>
-  ıktık Yola (2018). Rodos. 2 Mart 2019 tarihinde https://ciktikyola.com/wp-content/uploads/2018/07/IMG_0764.jpg adresinden alındı.
- Dağlı, U. U., (1999). *Kıbrıs Sokaklarında Mimariye Yaşama ve  evreye Dair*. Kıbrıs, Lefkoşa: Ada-M Basın Yayın Ltd.
- Dağlı, U. U., (2010). Saray Otel ve İçindeki Derin Tartışmalar. *Mek n Perest Kent Mimarlık ve Tasarım Gazetesi*, 13. http://web.archive.org/web/20190412171005/https://farc.emu.edu.tr/old_website/foa/tr/foa/pages/news/meکانperest/no13/no13.pdf
- Demo İstat (2017). Bilanciodemografico anno 2017 Italia. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://demo.istat.it/bilmens2017gen/index.html> adresinden alındı.
- Devoner (2018). Kotor Montenegro. 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.devoner.com/wp-content/uploads/2018/05/Square-Of-Flore-768x432.jpg> adresinden alındı.
- Devoner (2018). Kotor Montenegro.18 Mart 2019 tarihinde <https://www.devoner.com/wp-content/uploads/2018/05/Museum-Square-768x576.jpg> adresinden alındı.
- Discover Montenegro (2017). Kotor old town. 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.discover-montenegro.com/kotor-old-town/> adresinden alındı.
- Discover Montenegro (2017). Kotor, 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.discover-montenegro.com/wp-content/uploads/2016/10/skurda-river-kotor-1.jpg> adresinden alındı.
- Diyarbakır Kültür Turizm (2019). Diyarbakır'ın Tarihçesi. 8 Nisan 2019 tarihinde <http://www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr/TR-56882/tarihce.html> adresinden alındı.

- Diyarbakir (2019). İlk Çağlardan Osmanlı Devletinin Sonuna Kadar Diyarbakırın Kısa Tarihi. 8 Nisan 2019 tarihinde <http://www.diyarbakir.com/diyarbakir/Tarihce/tarih.asp> adresinden alındı.
- Doc Player (2008). Lefkoşa Surlariçi, Surlar Ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma Ve Geliştirme Stratejisi. 28 Eylül 2019 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/9734222-Koruma-canlandirma-ve-gelistirme-stratejisi.html> adresinden alındı.
- Doktorun Gezi Rehberi (2012). Prag,Görülecek Yerler. 13 Mart 2019 tarihinde https://doktorungezirehberi.files.wordpress.com/2015/04/male_namesti.jpg adresinden alındı.
- Dubrovnik City (1999). Dubrovnik City Walls. 15 Mart 2019 tarihinde https://www.dubrovnikcity.com/dubrovnik/attractions/dubrovnik_city_walls.htm adresinden alındı.
- Dubrovnik Travel Experience (2019). Onofrio's Fountains. 16 Mart 2019 tarihinde <https://www.dubrovnik-travel-experience.com/onofrios-fountains.html> adresinden alındı.
- Dubrovnik Travel Net (1999). Stradun – Dubrovnik. 16 Mart 2019 tarihinde <https://www.dubrovnik-travel.net/stradun-placa/> adresinden alındı.
- Dubrovnik Travel Net (2019). Dubrovnik Old City Map. 15 Mart 2019 tarihinde <https://www.dubrovnik-travel.net/map-dubrovnik-old-town/?fbclid=IwAR18pnLr5oQ7rjwz8whsdWeeXyB4xb1Ghlc8PWvJeDwiJQd7v5s2vKqgsxA> adresinden alındı.
- Eemd (1989). Eski Eserler ve Müzeler Dairesi (Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları) Yasası. 19 Haziran 2019 tarihinde http://eemd.gov.ct.tr/Portals/1068/eski_eserler_ve_m%C3%BCzeler_dairesi_yasas%C4%B1.pdf adresinden alındı.
- En Lugo (2019). Plazas Importantes de Lugo. 6 Nisan 2019 tarihinde <http://enlugo.es/plazas-importantes/> adresinden alındı.
- European Urban Knowledge Network (2011). Vilnius Old Town Revitalisation Programme.25 Aralık 2018 tarihinde <https://www.eukn.eu/news/detail/vilnius-old-town-revitalisation-programme/> adresinden alındı.
- Evkaf Org (2018). Kıbrıs Vakıfları'nın Kısa Tarihi. 24 Eylül 2019 tarihinde <http://www.evkaf.org/site/sayfa.aspx?pkey=2> adresinden alındı.
- Excelsior (2019). Hastings Garden – Valletta. 7 Mart 2019 tarihinde <https://www.excelsior.com.mt/wp-content/uploads/2013/08/hastings-garden-malta-300x212.jpg> adresinden alındı.
- Expedia (2019). Onofrio's Fountain. 16 Mart 2019 tarihinde https://thumbnails.trvl-media.com/FYmEpwUXyhSI9z17CKo_ux6RNeE=/768x432/images.trvl-media.com/media/content/shared/images/travelguides/destination/6050111/Dubrovnik-89630.jpg adresinden alındı.

- Expedia Co Uk (2019). Upper Barrakka Gardens. 7 Mart 2019 tarihinde https://thumbnails.trvl-media.com/VzQC5RcecrG-ENuwr0OpGc-gjew=/768x432/images.trvl-media.com/media/content/shared/images/travelguides/destination/2341_Upper-Barrakka-Gardens-85293.jpg adresinden alındı.
- Ewers, C.M (2018). The Nicosia Master Plan: Historic Preservation as Urban Regeneration. 28 Eylül 2019 tarihinde https://www.academia.edu/37767222/The_Nicosia_Master_Plan_Historic_Preservation_as_Urban_Regeneration adresinden alındı.
- Flickr (2008). Águila del Bimilenario (Lugo). 6 Nisan 2019 tarihinde <https://www.flickr.com/photos/chairego/2559002526> adresinden alındı.
- Flickr (2011). Diyarbakır Sur Harita 01. 8 Nisan 2019 tarihinde <https://www.flickr.com/photos/fatixxx/6456398271/in/photostream/> adresinden alındı.
- French Moments (2013). Lyon History. 19 Mart 2019 tarihinde https://frenchmoments.eu/lyonhistory/?fbclid=IwAR1pK3kj6YoY0Lc4xsrp1XpTzktfTGS1qSE6yGeu5UnzkaBZN_E8pwMAGHQ adresinden alındı.
- French Moments (2013). Lyon Old Town. 19 Mart 2019 tarihinde <https://i0.wp.com/frenchmoments.eu/wp-content/uploads/2013/05/Gare-Saint-Paul-001.jpg?resize=384%2C256> adresinden alındı.
- French Moments (2013). Lyon Old Town. 27 Mart 2019 tarihinde https://frenchmoments.eu/lyon-old-town/?fbclid=IwAR2SI-VmpyBV_OSTvJGDjksBq4nkYq_HDfdObu6kGjv4fEHRKvA2TjmdurN4 adresinden alındı.
- Friulitipico (2015). Map And Touristic Guide Of Town Fortress PALMANOVA İn Friuli Region. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.friulitipico.org/prt/localita-e-zone-mainmenu-112/udine-mainmenu-130/palmanova-mainmenu-133/546.html#rifiutaCokie> adresinden alındı.
- Galicia Guide (2005). Lugo's plazas, squares and gardens. 7 Nisan 2019 tarihinde <http://www.galiciaguide.com/pics/maior-square.jpg> adresinden alındı.
- Gezimanya (2019). Valletta'da Alışveriş. 6 Mart 2019 tarihinde <https://gezimanya.com/malta/vallettada-alisveris> adresinden alındı.
- Gezip Gördüm (2017). Rodos Gezilecek Yerler. 1 Mart 2019 tarihinde <https://gezipgordum.com/wp-content/uploads/2017/02/Hippocrates-Square-rhodos.jpg> adresinden alındı.
- Google Maps (2012). Šventaragio g.Vilnius, Vilnius County. 20 Aralık 2018 tarihinde <https://www.google.com/maps/@54.6849038,25.2892627,3a,63.2y,9.09h,82.49t/data=!3m6!1e1!3m4!1sVk9yKSQuMpYb1HirQlrpgg!2e0!7i13312!8i6656> adresinden alındı.
- Google Maps (2017). Kūdrų Parkı. 20 Aralık 2018 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/K%C5%ABdr%C5%B3+parkas,+Vilnius,+Litvanya/@54.678152,25.2983502,3a,75y/data=!3m6!1e2!3m6!1sAF1QipNyACSY0F1VR07Zf2nMNBntgqrLNxVCnmpDPXvj!2e10!3e12!6shttps:%2F%2F5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipN>

yACSY0F1VR07Zf2nMNBntgqrLNxVCnmpDPXvj%3Dw203-h152-k-no!7i1921!8i1440!4m13!1m7!3m6!1s0x46dd9413b1f67c6b:0x2600d18d4c454541!2sSenamiestis,+Vilnius,+Litvanya!3b1!8m2!3d54.6783931!4d25.2865091!3m4!1s0x46dd943949fd8c5d:0xd676d0d6a82a8c74!8m2!3d54.6781516!4d25.2983487 adresinden alındı.

Google Maps (2017). Lyon, Auvergne-Rhône-Alpes. 1 Nisan 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/@45.7638748,4.8293764,3a,75y,328.2h,101.58t/data=!3m6!1e1!3m4!1s822PHfJUPkknJLriGz2YQA!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr> adresinden alındı.

Google Maps (2017). Maiselova Prag. 13 Mart 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/@50.0903984,14.4182882,3a,80.5y,90.31h,92.15t/data=!3m6!1e1!3m4!1s6KjADTVN96m8YcYoKkCa8A!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr> adresinden alındı.

Google Maps (2017). Prag. 13 Mart 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/@50.0889716,14.4139599,3a,35.2y,185.99h,94.05t/data=!3m6!1e1!3m4!1s2BcDJPBkVjp4re_fHMN4tg!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr adresinden alındı.

Google Maps (2018). 45 SP33 Palmanova, Friuli-Venezia Giulia. 5 Ocak 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/@45.9068965,13.3143606,3a,73.9y,147.77h,95.77t/data=!3m6!1e1!3m4!1sUxhy2GFdWfW2TTPmciw6bA!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr> adresinden alındı.

Google Maps (2018). 16 Via Cairoli. 5 Ocak 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/@45.903902,13.3077149,3a,90y,220.45h,94.48t/data=!3m6!1e1!3m4!1s9ugB2WNcXgJWAnSnH3cPgwl!2e0!7i13312!8i6656> adresinden alındı.

Google Maps (2018). 18 Contrada Savorgnan. 5 Ocak 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/@45.9037703,13.305361,3a,90y,75.59h,114.65t/data=!3m7!1e1!3m5!1sACWzw3Ics6AhNPi7a2cwGQ!2e0!6s%2F%2Fgeo2.ggpht.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DACWzw3Ics6AhNPi7a2cwGQ%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26thumb%3D2%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D148.74632%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i13312!8i6656?hl=tr adresinden alındı.

Google Maps (2018). Contrada Garibaldi. 5 Ocak 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/@45.9038994,13.3079518,3a,90y,311.08h,106.96t/data=!3m6!1e1!3m4!1sf9cn9ztLX65x7OH1EFfk_Q!2e0!7i13312!8i6656 adresinden alındı.

Google Maps (2018). Misionierių Sodai Uydu Görüntüsü, 24 Aralık 2018 tarihinde <https://www.google.com/maps/search/Misionieri%C5%B3+Sodai+/@54.6768235,25.2931106,362m/data=!3m2!1e3!4b1!5m1!1e4> adresinden alındı.

Google Maps (2018). Old Town Castle, Platonos, Rhodes, Greece. 2 Mart 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Castle+Of+The+Old+Town/@36.4438189,28.2253913,1704m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x149561e9866eb3e7:0x335132786931e153!8m2!3d36.44315!4d28.2269599?hl=tr> adresinden alındı.

Google Maps (2018). Palmanova. 24 Aralık 2018 Tarihinde <https://www.google.com/maps/@45.9056233,13.3111182,15z> adresinden alındı.

- Google Maps (2018). Palmanova. 5 Ocak 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/@45.9084946,13.3123329,154m/data=!3m1!1e3?hl=tr> adresinden alındı.
- Google Maps (2018). Senamiestis, Vilnius, Litvanya Harita Verileri. 30 Kasım 2018 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Senamiestis,+Vilnius,+Litvanya/@54.6807788,25.2798664,14.04z/data=!4m5!3m4!1s0x46dd9413b1f67c6b:0x2600d18d4c454541!8m2!3d54.6783931!4d25.286509> adresinden alındı.
- Google Maps (2019). Prag parque. 13 Mart 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Star%C3%A9+M%C4%9Bsto,+110+00+Prag+1,+%C3%87ekya/@50.0907625,14.4178374,65a,35y,99.53h,46.52t/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x470b94e919e5d5e9:0x2600af105c20fb51!8m2!3d50.0894377!4d14.4194074?hl=tr> adresinden alındı.
- Google Maps (2019). Place François Bertras. 1 Nisan 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/@45.757948,4.8251753,3a,72.6y,336.29h,103.01t/data=!3m6!1e1!3m4!1s8eJ2MO7DxyU9EocRzemg_w!2e0!7i16384!8i8192?hl=tr adresinden alındı.
- Google Maps (2019). Campo Castillo. 7 Nisan 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/place/Campo+Castillo/@43.0095944,-7.5550931,3a,75y,88.84h,90t/data=!3m7!1e1!3m5!1sGTHDIMqZZ8HqcjU6XXnq5A!2e0!6s%2F%2Fgeo3.ggpht.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DGTTHDIMqZZ8HqcjU6XXnq5A%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dsearch.TACTILE.gps%26thumb%3D2%26w%3D211%26h%3D120%26yaw%3D88.84048%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i13312!8i6656!4m13!1m7!3m6!1s0xd31ce80b130876d:0x1f305fbf2867050c!2sLugo,+Lugo+ili,+%C4%B0spanya!3b1!8m2!3d43.0097384!4d-7.5567582!3m4!1s0xd31ce9b060baf9f:0x67e3df745d9b283a!8m2!3d43.0096301!4d-7.55484?hl=tr adresinden alındı.
- Google Maps (2019). Masna stadium. 13 Mart 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Masna+Stadium+Prague+Westcoast+F.C./@50.088924,14.4246099,119m/data=!3m1!1e3!4m13!1m7!3m6!1s0x470b94e919e5d5e9:0x2600af105c20fb51!2zU3RhcsOpIE3Em3N0bywgMTEwIDAuIFByYWcgMSwgw4dla3lh!3b1!8m2!3d50.0894377!4d14.4194074!3m4!1s0x470b94ea23c13433:0xe8666078c4c208c2!8m2!3d50.0891727!4d14.4247397?hl=tr> adresinden alındı.
- Google Plus (2006). panoramio-119110938.jpg. 6 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/111575215136945250603/6625841385228753922> adresinden alındı.
- Google Plus (2008). Panoramio-9372163.jpg. 13 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/109973848979484513065/6629175760719451746> adresinden alındı.
- Google Plus (2009). Panoramio-60184240.jpg. 13 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/111447930809285624892/6626983774481008834> adresinden alındı.
- Google Plus (2010). Panoramio-125506446.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/101835695692241004876/6626561779852898146> adresinden alındı.

Google Plus (2010). Panoramio-39086598.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/112364333569751709313/6628589468108580498> adresinden alındı.

Google Plus (2010). Panoramio-39086604.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/112364333569751709313/6626473753804318706> adresinden alındı.

Google Plus (2010). Panoramio-39088252.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/112364333569751709313/6628587524578825602> adresinden alındı.

Google Plus (2011). Panoramio-70600727.jpg. 2 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/113756334407420589485/6636405221163615058> adresinden alındı.

Google Plus (2013). Panoramio-95912304.jpg. 1 Nisan 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/108370578390156968629/6624183305922718066> adresinden alındı.

Google Plus (2014). Panoramio-112417475.jpg2 4. Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/101003291516080216442/6629027147670046626> adresinden alındı.

Google Plus (2014). Panoramio-117086458.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/101003291516080216442/6629155579520612370> adresinden alındı.

Google Plus (2015). Dubrovnik - 063.JPG. 16 Mart 2019 tarihinde https://www.google.com.tr/maps/place/Old+Town,+20000,+Dubrovnik,+H%C4%B1rvatistan/@42.6416376,18.1070654,3a,75y,111.07h/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipMj5Q3zKtdLamXZR_8tR104mrEsq5prNGU2AcQ!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2F5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMj5Q3zKtdLamXZR_8tR104mrEsq5prNGU2AcQ%3Dw203-h152-k-no!7i4032!8i3024!4m5!3m4!1s0x134c0b32f93c5965:0xdaab5b77b07f1455!8m2!3d42.6409629!4d18.1104404!5m1!1e4?hl=tr adresinden alındı.

Google Plus (2015). Franjevački samostan Male braće. 17 Mart 2019 tarihinde <https://www.google.com.tr/maps/place/Old+Town,+20000,+Dubrovnik,+H%C4%B1rvatistan/@42.6415136,18.1081608,3a,75y,118.48h/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipPBa2S646eKKvsGf1eE8dHy41EG7SXZH8UhVcEi!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2F5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPBa2S646eKKvsGf1eE8dHy41EG7SXZH8UhVcEi%3Dw203-h114-k-no!7i1920!8i1080!4m5!3m4!1s0x134c0b32f93c5965:0xdaab5b77b07f1455!8m2!3d42.6409629!4d18.1104404!5m1!1e4?hl=tr> adresinden alındı.

Google Plus (2016). Panoramio-134535558.jpg. 13 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/109218835173013903122/6626902628059488642> adresinden alındı.

Google Plus (2018). DSC_0110.jpg. 1 Nisan 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/110937208144944258913/6591411554593199538> adresinden alındı.

- Google Plus (2018). DSC_0936.JPG. 7 Mart 2019 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/104432604852755746721/6586002054479281970> adresinden alındı.
- Google Plus (2018). DSC_5746-01.jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://plus.google.com/photos/photo/102085605724163692371/6592918736160292994> adresinden alındı.
- Gpsmy City (2019). Luža Square, Dubrovnik. 16 Mart 2019 tarihinde <https://www.gpsmycity.com/attractions/luza-square-26364.html> adresinden alındı.
- Greece Travel (2018). Old City of Rhodes. 1 Mart 2019 tarihinde <https://www.greece-travel.com/rhodes/photoalbum/oldtown/08oldtownknights.JPG> adresinden alındı.
- Greece Travel (2018). Old City of Rhodes. 1 Mart 2019 tarihinde <https://www.greece-travel.com/rhodes/oldtown.htm> adresinden alındı.
- Gül, A., Küçük, V. (2001). Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 27-48.
- Gürkan, H.M. (2006). *Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa*. Kıbrıs, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları (ISBN 996-366-003-7).
- Gürkan, H.M. (1982). *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*. Kıbrıs, Lefkoşa: Nehir Yayınları.
- Hikmetağalar, H. (2005). *Eski Lefkoşa'da Semtler ve Anılar*. Türkiye, İstanbul: Marifet Yayınları (ISBN 975-359-086-5).
- Historic Urban Plans (2014). İtalya Palmanova Kent Planı. 1 Aralık 2018 tarihinde <https://historicurbanplans.com/catalog-list-only/palma-nova-1598/> adresinden alındı.
- I Giardini Di Paolo (2017). Parco Giochi – Palmanova Outlet Village. 5 Ocak 2019 tarihinde <http://www.giardinidipaolo.it/wp-content/uploads/2018/04/palmanova-outlet-village-giardini-di-paolo-6.jpg> adresinden alındı.
- ICOMOS (1987). Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü. 15 Kasım 2018 tarihinde <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR0884650001353670152.pdf> adresinden alındı.
- İlhan, M. M. (1992). Xvi. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehrinin, Nüfusu Ve Vakıfları: 1518 Ve 1540 Tarihli Tapu Tahrir Defterlerinden Notlar. 8 Nisan 2019 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/22/82.pdf> adresinden alındı.
- Independent (2014). Lost Landmarks of Malta: Gardens no longer. 10 Mart 2019 tarihinde <http://www.independent.com.mt/articles/2014-07-11/arts-and-culture/lost-landmarks-of-malta-gardens-no-longer-5798133762/> adresinden alındı.
- Independent (2014). Lost Landmarks of Malta: Gardens no longer. 10 Mart 2019 tarihinde <http://www.independent.com.mt/uploads/filebrowser/The%20ornamental%20.jpg> adresinden alındı.
- İne Es (2019). Alteraciones de los municipios en los Censos de Población desde 1842: Provincia: 27 Lugo, Municipio: 27028 Lugo. 4 Nisan 2019 tarihinde <http://www.ine.es/>

intercensal.do?search=1&cmbTipoBusq=0&textoMunicipio=lugo&btnBuscarDenom=Submit+selection&L=0 adresinden alındı.

İssmys Eu (2014). The city of Lyon. 19 Mart 2019 tarihinde <http://www.issmys.eu/local-information/the-city-of-lyon?fbclid=IwAR2PIcQdpwIU9-QCQ2IGPT-0PXpHZnonJQNQvUiRrbtm-SrguwHQkqWyVRI> adresinden alındı.

Jewish Museum In Prague (2013). Old Jewish Cemetery. 13 Mart 2019 tarihinde <https://www.jewishmuseum.cz/en/explore/sites/old-jewish-cemetery/> adresinden alındı.

Kastrologos (2012). Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. 28 Şubat 2019 tarihinde <https://www.kastra.eu/pics/rodocity67.jpg> adresinden alındı.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Türkiye, Ankara: İmge (ISBN: 975-5331-81-6).

KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü (2001). *İstatistik Yıllığı 1999*. Kıbrıs, Lefkoşa: KKTC Devlet Basımevi (ISBN: 157-7544-43-2).

KTSPÖ (2001). Başkent Lefkoşa İmar Planı Raporu (Konsolide). 2 Ekim 2019 tarihinde <http://ktspo.org/blip-rapor/> adresinden alındı.

Korkut B., A., Şişman, E. E. ve Özyavuz M. (2010). *Peyzaj Mimarlığı*. Türkiye, Tekirdağ: Verda Yayıncılık & Danışmanlık (ISBN: 978-605-8831-0-9).

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu*. Türkiye, İstanbul: Yem Yayınları.

Kürkçüoğlu, İ.E. (2010). İdeal Arayışında Bir Dönüm Noktası: Yıldız Şehirler. *Dergi Park*, 1, 78-95

Lefkoşa Belediyesi (2013). Asmaaltı Yayalaştırma Projesi nedir? 16 Haziran 2019 tarihinde <https://www.lefkosabelediyesi.org/asmaalt-yayalast-rma-projesi-nedir/> adresinden alınmıştır.

Lefkosa Belediyesi (2017). Projeler. 25 Eylül 2019 tarihinde <https://www.lefkosa.belediyesi.org/projeler/> adresinden alınmıştır.

Local Life (2002). The History of Vilnius. 30 Kasım 2018 tarihinde <https://www.local-life.com/vilnius/articles/history> adresinden alındı.

Lonely Planet (2019). Valletta. 4 Mart 2019 tarihinde https://www.lonelyplanet.com/maps/europe/malta/valletta/map_of_valletta.jpg adresinden alındı.

Lugo Accesible (2019). Plaza del Campo. 6 Nisan 2019 tarihinde <http://www.lugoaccesible.net/index.php/es/lugo-turismo/60-plaza-del-campo> adresinden alındı.

Lugo Virtual (2019). Plaza De Campo Castelo En Lugo. 6 Nisan 2019 tarihinde <http://www.lugo-virtual.com/plaza-campo-castelo-lugo/3-13-53-13.htm> adresinden alındı.

- Lugo Virtual (2019). Plaza Mayor De Lugo. 6 Nisan 2019 tarihinde http://www.lugo-virtual.com/uploads/plazamayor_panoramica2_420.jpg adresinden alındı.
- Lugo Virtual (2019). Uno de los edificios de la Plaza de Lugo. 6 Nisan 2019 tarihinde <http://www.lugo-virtual.com/fotos/plazadeferrol1.jpg> adresinden alındı.
- Lugoaccessible (2019). Historia de Lugo. 4 Nisan 2019 tarihinde <http://www.lugoaccessible.net/index.php/es/el-origen> adresinden alındı.
- Magicoveneto (2012) Città fortificata di Palmanova. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://www.magicoveneto.it/friuli/palmanova/Palmanova-Fortezza-F62.jpg> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1959). Antiquities Chapter 31 Of The Laws. 23 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap31.pdf> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1959). Streets And Buildings Chapter 96 Of The Laws. 23 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap96.pdf> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1989). Eski Eserler Ve Müzeler Dairesi (Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları) Yasası (41/1992 ve 25/1994 sayılı Yasalar ile değiştirilmiş şekliyle) 23 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/23-1989.doc> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1989). İmar Yasası İç Düzeni 55/1989. 23 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/55-1989.doc> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1988). Şehir Planlama Dairesi (Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları) Yasası. 24 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/47-1988.doc> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1991). Vakıflar Örgütü Ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları. 24 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/73-1991.doc> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (1995). Belediyeler Yasası İçdüzeni. 25 Eylül 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/51-1995.doc> adresinden alındı.
- Mahkemeler Net (2018). Yollar ve Binalar (Değişiklik)Tüzüğü. 23 Aralık 2019 tarihinde <https://www.mahkemeler.net/tuzuk/1100-2018.pdf> adresinden alındı.
- Malta Info Guide (2018). Upper Barakka Gardens. 7 Mart 2019 tarihinde <https://www.maltainfoguide.com/upper-barakka-gardens.html> adresinden alındı.
- Malta Travel (2019). St. John's Square. 5 Mart 2019 tarihinde <https://maltatravel.ca/landmarks/st-johns-square.html> adresinden alındı.
- Malta Travel (2019). St. John's Square. 6 Mart 2019 tarihinde <https://maltatravel.ca/images/stjohnssquare.jpg> adresinden alındı.
- Malta Uncovered (2019). The Upper and Lower Barrakka Gardens in Valletta. 7 Mart 2019 tarihinde <https://www.maltauncovered.com/valletta-capital-city/points-of-interest-things-to-do-events/upper-lower-barrakka-gardens/> adresinden alındı.

- Maltatina (2018). Why visit the Hastings Gardens in Valletta? 7 Mart 2019 tarihinde <https://www.maltatina.com/visit-and-relax-at-hastings-gardens-in-valletta/> adresinden alındı.
- Mappery (2009). Prague Old Town Map. 13 Mart 2019 tarihinde <http://www.mappery.com/Prague-Old-Town-Map> adresinden alındı.
- Marıtı, G. (2015). *Travels in the Island of Cyprus*. Kıbrıs, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları: (ISBN 9789963660612).
- Mevzuat Kamunet (1994). Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tüzüğü. 23 Eylül 2019 tarihinde http://mevzuat.kamunet.net/mmd/tuzukler.htm/tasinmaz_eski_eserler_ve_anitlar_yuksek_kurulu_tuzugu.html adresinden alındı.
- Minube (2007). Opiniones Sobre Plaza Santo Domingo. 5 Nisan 2019 tarihinde <https://www.minube.com/rincon/plaza-santo-domingo--a740651?fbclid=IwAR1AqxeMUHZ71Bl-cCnetXMQNiv8VoBdDrsXKNGjHP87-FB9NUV0-eCxs94> adresinden alındı.
- Montenegro (1996). Kotor Attractions. 18 Mart 2019 tarihinde https://www.montenegro.com/city/kotor/Kotor_Attractions.html adresinden alındı.
- Montenegro (1996). Kotor, Montenegro. 17 Mart 2019 tarihinde <https://www.montenegro.com/city/kotor> adresinden alındı.
- My Czech Republic (2018). History of Prague through the Centuries. 7 Mart 2019 tarihinde http://www.myczechrepublic.com/prague/history/prague_history.html adresinden alındı.
- My Wanderlust (2019). Kotor Old Town And Beyond – Why You Should Spend At Least 2 Days There. 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.mywanderlust.pl/wp-content/uploads/2017/07/visit-kotor-old-town-241.jpg> adresinden alındı.
- Mygola (2019). Republic Street. 5 Mart 2019 tarihinde <http://www.mygola.com/republic-street-p52964/related-attractions> adresinden alındı.
- Natisone (2008). Palmanova. 24 Aralık 2018 tarihinde <https://www.natisone.it/0store/natisone/foto1/palme.jpg> adresinden alındı.
- Nereye Kaçsak (2018). Rodos Adası. 1 Mart 2019 tarihinde <http://www.nereyekacsak.com/wp-content/uploads/2015/08/rodos-sokrates-caddesi.jpg> adresinden alındı.
- Nereye Kaçsak (2018). Rodos Adası. 2 Mart 2019 tarihinde <http://www.nereyekacsak.com/wp-content/uploads/2015/08/rodos-evreon-martiron-meydani.jpg> adresinden alındı.
- Nordregio.org (2010). Vilnius: Heated debate produced new policy. 30 Kasım 2018 tarihinde <http://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/Journal-of-Nordregio-2010/Journal-of-Nordregio-no-2-2010/Vilnius-Heated-/index.html> adresinden alındı.

- Numan, İ. (1999). Kıbrıs'ta Venedik'ten Bir Osmanlı. 24 Eylül 2019 tarihinde <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/1999/Numan.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı.
- Old Prague (2019). Old Postcards Of Prague The Old Town. 12 Mart 2019 tarihinde <http://www.old-prague.com/history-prague-old-town.php> adresinden alındı.
- Ozaltın, K. (2018). Lefkoşa Mücahitler Parkı 1971. 4 Aralık 2019 tarihinde <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=409620976158687&set=a.142621532858634&type=3&heater> adresinden alındı.
- Önder, S., Polat, A.T., (2012). Kentsel Açık-Yeşil Alanların Kent Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *Research Gate*, https://www.researchgate.net/publication/277310689Kentsel_Acik-YesilAlanlarin_Kent_Yasamindaki_Yeri_ve_Onemi
- Öztürk, B. (2004). Kentsel Açık ve Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması: Kayseri Kent Bütünü Örneği. *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Doktora Tezi*, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1576/2207.pdf?show>
- Pagesperso Orange (2006). Trinity Meydanı. 28 Mart 2019 tarihinde <http://jo.photos.pagesperso-orange.fr/LYON/Vues%20de%20Lyon/slides/Place%20de%20la%20Trinite.JPG> adresinden alındı.
- Palmanova Citta' Fortezza(2015). Porta Cividale (1604-1605). 24 Aralık 2018 tarihinde http://www.palmanova.it/en/palmanova_porte.php adresinden alındı. .
- Palmanova Citta' Fortezza(2015). Porta Udine Acquedotto_04.Jpg. 24 Aralık 2018 tarihinde http://www.palmanova.it/img/porte/PORTA_UDINE_ACQUEDOTTO_04.jpg adresinden alındı.
- Picfair (2019). Dubrovnik old town Ploce gate entrance view. 17 Mart 2019 tarihinde <https://www.picfair.com/pics/07057006-dubrovnik-old-town-ploce-gate-entrance-view> adresinden alındı.
- Pilgrimage Traveler (2015). Elle Walking in the Praza de Santa María. 6 Nisan 2019 tarihinde <https://www.pilgrimagetraveler.com/images/plaza-mayor-to-cathedral.jpg> adresinden alındı.
- Pilgrimage Traveler (2015). Map of the Old Town. 6 Nisan 2019 tarihinde <https://www.pilgrimagetraveler.com/images/lugo-spain-medieval-city-plan.jpg> adresinden alındı.
- Pilgrimage Traveler (2015). Roman Walls. 7 Nisan 2019 tarihinde <https://www.pilgrimagetraveler.com/images/lugo-spain-roman-walls.jpg> adresinden alındı.
- Pilotas.Lt (2014). Misionierių Sodų Konkursas://Laimėjo,,Do Architects“ Architektų Grupė. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://pilotas.lt/2014/10/02/uncategorised/misionierių-sodu-konkursaslaimejo-do-architects-architektu-grupe/> adresinden alındı.

- Pixels (2018). Kotor Square Of Arms. 18 Mart 2019 tarihinde <https://pixels.com/featured/kotor-square-of-arms-sally-weigand.html> adresinden alındı.
- Population (2015). Kotor Population. 18 Mart 2019 tarihinde <http://population.city/montenegro/kotor/> adresinden alındı.
- Pragu Guide (2017). Celetna Street. 12 Mart 2019 tarihinde <https://www.prague-guide.co.uk/celetna-street/> adresinden alındı.
- Pragu Guide (2017). Celetna Street. 12 Mart 2019 tarihinde <https://www.prague-guide.co.uk/wp-content/uploads/2015/11/celetna.jpg> adresinden alındı.
- Prague City Line (2016). Křižovnické Náměstí. 13 Mart 2019 tarihinde http://www.praguecityline.cz/wp-content/gallery/praha-1-krizovnicke-namesti/pha1-krizovnicke-namesti110518_002.jpg adresinden alındı.
- Prague Cz (2000). Old Town Square - the centre of historical Prague. 12 Mart 2019 tarihinde <http://www.prague.cz/old-town-square/> adresinden alındı.
- Prague Cz (2003). Prague Old Town. 12 Mart 2019 tarihinde <http://www.prague.cz/prague-ld-town.asp> adresinden alınmıştır.
- Prague Experience (2002). Prague Map. 12 Mart 2019 tarihinde <https://www.pragueexperience.com/maps/large-map.asp?PlaceID=605> adresinden alındı.
- Prague Go (2017). Prague Old Town Square (Staromestske Namesti): History, Facts, Attractions & Location. 12 Mart 2019 tarihinde <http://1447667236.rsc.cdn77.org/wp-content/uploads/2016/04/old-town-square-during-dusk.jpg> adresinden alındı.
- Prague Guide (2015). Charles Street. 13 Mart 2019 tarihinde <https://www.prague-guide.co.uk/images/karlovaulice.jpg> adresinden alındı.
- Praha Virtualni (2008). Křižovnické Náměstí. 13 Mart 2019 tarihinde <http://virtualni.praha.eu/nocni/krizovnicke-namesti.html> adresinden alındı.
- Praha Virtualni (2008). The Charles Street. 13 Mart 2019 tarihinde <http://virtualni.praha.eu/night/the-charles-street.html> adresinden alındı.
- Puedo Viajar (2013). Plaza de Santa Maria, Lugo. 5 Nisan 2019 tarihinde https://www.puedoviajar.es/poi/plaza-de-santa-maria-lugo.aspx?fbclid=IwAR3m9gaAG1lhUqO4wq6_2dkRFtQm89_oN1egpU3TUACaAcUsfAy5keejX9Y adresinden alındı.
- Puedo Viajar (2013). Plaza Mayor, Lugo. 5 Nisan 2019 tarihinde <https://www.puedoviajar.es/poi/plaza-mayor-lugo.aspx> adresinden alındı.

- Raugaliene, J. (2008). The Revitalization of Vilnius Old Town, 1995 – 2005. *Global Urban Development Magazine*, 4, 1. https://www.globalurban.org/GUD_Mag08_Vol4Iss1/Raugaliene.htm
- Revolvy (2016). Ġnien is-Sultan 10 Mart 2019 tarihinde <https://www.revolvy.com/page/%C4%A0nien-is%252DSultan> adresinden alındı.
- Rodos İsland Info (2019). Πόδος Πληροφορίες. 29 Ocak 2019 tarihinde <http://www.rodosislandinfo.gr/rodosisland/index.html> adresinden alındı.
- Routard (2019). Place de la Trinité Toulouse - Guide et photos. 28 Mart 2019 tarihinde https://www.routard.com/guide_voyage_lieu/7312-place_de_la_trinite.htm adresinden alındı.
- Rragi Tecture (2011). Mariánské náměstí 190/5: Klementinum. 13 Mart 2019 tarihinde <https://pragitecture.eu/klementinum/> adresinden alındı.
- Ruesdelyon (2017). Place Saint Paul. 19 Mart 2019 tarihinde <https://www.ruesdelyon.net/places/73-place-saint-paul.html> adresinden alındı.
- Severis, R.C. ve Şevketoğlu, M., (2003). Lefkoşa: Anıtlar Ve Anılar. Kailas Basım (ISBN: 9963 42 701 4).
- Soygür, A., (2003). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tarihi Değerleri Koruma Anlayışı ve Lefkoşa Suriçi Öneri Koruma Plan Yaklaşımı. *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, <https://polen.itu.edu.tr/bitstream/11527/10084/1/1991.pdf>
- Spain Info (2018). Lugo City Walls. 4 Nisan 2019 tarihinde https://www.spain.info/en_US/que-quieres/arte/monumentos/lugo/murallas_de_lugo.html adresinden alındı.
- Spd (1999). Başkent Lefkoşa İmar Planı. 28 Eylül 2019 tarihinde <http://spd.gov.ct.tr/L%C4%B0P-KARAR-RAPORU> adresinden alındı.
- Steden.net (2019). Republic Square. 5 Mart 2019 tarihinde <https://www.steden.net/malta/valletta/republic-square/> adresinden alındı.
- Tekin, A., Soyukaya, N., (1997). Diyarbakır Anadolu Tarihinin Taşlara Yazıldığı Kent. Türkiye, Diyarbakır: D.Ü. Basım Evi.
- Telegraph (2017). Croatia: things to do. 16 Mart 2019 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/content/dam/Travel/Destinations/Europe/Croatia/croatia-do-market.jpg?imwidth=1400> adresinden alındı.
- The Dubrovnik Times (2017). Number of people living in Dubrovnik historic centre drops. 15 Mart 2019 tarihinde <https://www.thedubrovniktimes.com/news/dubrovnik/item/2375-number-of-people-living-in-dubrovnik-historic-centre-drops> adresinden alındı.

- The Frenchtouch (2009). Lyon. 28 Mart 2019 tarihinde <https://thefrenchtouch.wordpress.com/lyon/> adresinden alındı.
- This Is Lyon (2017). Lyon Legends and Mysteries. 28 Mart 2019 tarihinde <https://thisislyon.fr/discover-lyon/history-of-lyon/some-mysteries-and-legends-of-lyon/> adresinden alındı.
- Travel Food Drink (2019). Entrance, Old Town Kotor, Montenegro. 18 Mart 2019 tarihinde <http://www.travelfooddrink.com/entrance-old-town-kotor-montenegro/> adresinden alındı.
- Trip Advisor (2013). Photo: jardins gadagne. 1 Nisan 2019 tarihinde <https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-l/03/a8/09/85/cafe-gadagne.jpg> adresinden alındı.
- Trip Advisor (2013). Piazza Grande di Palmanova. 9 Aralık 2018 tarihinde https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g776261-d3750378-r622942552-Piazza_Grande_di_Palmanova-Palmanova_Province_of_Udine_Friuli_Venezia_Giulia.html#UR6_22942552 adresinden alındı.
- Trip Advisor (2016). 20160612_121616_large.jpg 20 Aralık 2018 tarihinde https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g274951-d9800983-Reviews-Gediminas_Monument-Vilnius_Vilnius_County.html#photos;aggregationId=101&albumid=101&filter=7&ff=195144484 adresinden alındı.
- Trip Advisor(2016). Evreon Martyron Square, аврыот 2016 года. 1 Mart 2019 tarihinde https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g635613-d11644987-Reviews-Evreon_Martyron_Square-Rhodes_Town_Rhodes_Dodecanese_South_Aegean.html#photos;aggregationId=101&albumid=101&filter=7&ff=231471563 adresinden alındı.
- Trip Advisor (2019). Dubrovnik Old Town. 16 Mart 2019 tarihinde https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g295371-d550317-Reviews-Old_Town-Dubrovnik_Dubrovnik_Neretva_County_Dalmatia.html#photos;aggregationId=101&albumid=101&filter=7&ff=375345860 adresinden alındı.
- TrueLithuania (2013). Churches of the Vilnius Old Town. 20 Aralık 2018 tarihinde <http://www.truelithuania.com/churches-of-the-vilnius-old-town-582> adresinden alındı.
- T.R.N.C. Devlet Planlama Örgütü (2006). İlçe ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, 2006. 20 Nisan 2019 tarihinde <http://www.devplan.org> adresinden alındı.
- T.R.N.C. Devlet Planlama Örgütü (2011). İlçe ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, 2011. 20 Nisan 2019 tarihinde <http://www.devplan.org> adresinden alındı.
- Tuik (2018). Yıllara göre il nüfusları, 2000-2018. 8 Nisan 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alındı.
- Turkan, Z. (2008). Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda Sarayönü Meydanı Oluşumu ve Gelişimi. Kıbrıs, Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları (ISBN: 978-9963-9434-2-5).

- Turkan, Z. ve Özburak, Ç. (2018). Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda "Selimiye Meydanı.” *Journal of History Culture and Art Research*,7(2), 430-443.
- Udine20 it (2016). Palmanova: Riqualificazione Urbana Aperta Ai Privati. 5 Ocak 2019 tarihinde <http://www.udine20.it/palmanova-riqualificazione-urbana-aperta-ai-privati/> adresinden alındı.
- UNESCO (1976). Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas. 15 Kasım 2018 tarihinde [http://portal.unesco.org/en/ ev.php URL_ID=13133& URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/en/ev.php_URL_ID=13133&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) adresinden alındı.
- UNESCO (1994). Vilnius Historic Centre. 15 Kasım 2018 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/541/> adresinden alındı.
- UNESCO (1997). World Heritage List Lyon (France). 1 Nisan 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/document/154491> adresinden alındı.
- UNESCO (2000). Roman Walls of Lugo. 4 Nisan 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/987> adresinden alındı.
- UNESCO (2005). Fifteenth General Assembly Of States Parties To The Convention Concerning The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage. 15 Kasım 2018 tarihinde <http://whc.unesco.org/archive/2005/whc05-15ga-inf7e.pdf> adresinden alındı.
- Unesco (2008). Kalenin içinden manzara 8 Nisan 2019 tarihinde https://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1488_0003-500-335-20150610152851.jpg adresinden alındı.
- UNESCO (2011). Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions. 15 Kasım 2018 tarihinde http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48857 &URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html adresinden alındı.
- UNESCO (2012). Natural and Culturo-Historical Region of Kotor. 18 Aralık 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/125> adresinden alındı.
- Unesco (2013). Hevsel Bahçeleri ve Kırklar Tepesi. 8 Nisan 2019 tarihinde https://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1488_0019-500-285-20150610152901.jpg adresinden alındı.
- UNESCO (2015). Diyarbakır Fortress and Hevsel Gardens Cultural Landscape. 9 Nisan 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/1488> adresinden alındı.
- UNESCO (2017). Walled Cities & Open Societies: Managing Hi storic Walls in Urban World Heritage Properties. 17 Mart 2019 tarihinde http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Venice/pdf/special_events/Dubrovnik.pdf adresinden alındı.
- UNESCO (2018). Old City of Dubrovnik. 15 Mart 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/95> adresinden alındı.

- UNESCO (2019). City of Valletta. 7 Mart 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/131> adresinden alındı.
- UNESCO (2019). Medieval City of Rhodes. 2 Mart 2019 tarihinde https://whc.unesco.org/en/list/493?fbclid=IwAR362JMistDLa319ZgLOBnRVPFb-xpww5WeOy_MKUdFNhuwnOuMck0uvaAo adresinden alındı.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (2011).Tarihî Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı. 11 Ekim 2018 tarihinde <http://www.unesco.org.tr/Pages/590/176> adresinden alındı.
- University of Malta (2015). Valletta Map. 7 Mart 2019 tarihinde https://www.um.edu.mt/data/assets/image/0020/233552/Valletta_Map_IFHE2.jpg adresinden alındı.
- Uzun, O. (2006). “Peyzaj Planlama ve Peyzaj Yönetimi, Türkiye’deki Peyzaj Uygulamaları ve Avrupa Peyzaj Sözleşmesi” Eğitim Uygulama Programı. 10 Ekim 2018 tarihinde <https://www.slideshare.net/Welike/peyzaj-planlama-yrddodr-osman-uzun-04092006> adresinden alındı.
- Viagallica (2017). The Closed City of Kotor. 18 Mart 2019 tarihinde https://viagallica.com/montenegro/lang_en/index.html adresinden alındı.
- Viagallica (2017).To click on the active zones to reach the places. 18 Mart 2019 tarihinde https://viagallica.com/montenegro/lang_en/index.html adresinden alındı.
- Vieux Lyon Org (2009). Parcours de l’artisanat. 19 Mart 2019 tarihinde <http://www.vieux-lyon.org/documents/artisans-artisanat-vieux-lyon.pdf> adresinden alındı.
- Vieux Lyon Org (2009). Rue Saint-Jean, Vieux-Lyon. 28 Mart 2019 tarihinde http://www.vieux-lyon.org/photos_bati/01FF0-1b.jpg adresinden alındı.
- Vilniaus Parkai (2009). Bernardine Şehir Parkı Projesi. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.vilniausparkai.lt/parkai/sereikiskiu-parko-bernardinu-sodas/> adresinden alındı.
- Vilniaus Parkai (2011). Planai Misionieriu Soduose. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.vilniausparkai.lt/parkai/misionieriu-sodai/planai-misionieriu-soduose/> adresinden alındı.
- Vilnius (2018). Bernardine Gardens. 24 Aralık 2018 tarihinde <http://www.vilnius-tourism.lt/en/what-to-see/places-to-visit/parks-2/bernardine-gardens/> adresinden alındı.
- Vilniusgo (2016). Vilniaus kalnai (Kalnų parkas). 20 Aralık 2018 tarihinde <http://www.vilniusgo.lt/2016/11/05/vilniaus-kalnai-kalnu-parkas/> adresinden alındı
- Visit Lithuania (2018). Kalnu Park. 20 Aralık 2018 tarihinde <http://www.visitlithuania.net/nature/parks-square/159-kalnu-park> adresinden alındı.
- Visit Montenegro (2017). Kotor Square of Arms. 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.visit-montenegro.com/photo-guide-kotor-square/> adresinden alındı.

- Visit Montenegro (2017). Saint Tryphon Cathedral. . 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.visit-montenegro.com/photo-guide-kotor-cathedral/> adresinden alındı.
- Wayback Machine (2010). Victoria Gate. 10 Mart 2019 tarihinde <https://web.archive.org/web/20151022082525/http://www.victorianweb.org/art/architecture/galizia/3.html> adresinden alındı.
- World Heritage Turkey (2014). Diyarbakır Kalesi Ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı. 8 Nisan 2019 tarihinde http://www.worldheritageturkey.com/media/dosyalar/Diyarbakir_alan_yonetim_plani.pdf adresinden alındı.
- World Urban Planning (2015). Palmanova, İtalya. 1 Aralık 2018 tarihinde <http://worldurbanplanning.com/palmanova-italy/> adresinden alındı.
- Wow Turkey (2007). Diyarbakır - Sur - Gazi Caddesi. 8 Nisan 2019 tarihinde http://wowturkey.com/t.php?p=/tr199/Mehmet_Gazi_Caddesi.jpg adresinden alındı.
- Yelp (2004). JardinGadagne. 31 Mart 2019 tarihinde <https://www.yelp.com/biz/jardin-gadagne-lyon> adresinden alındı.
- Yelp (2011). Place du Change – Lyon. 27 Mart 2019 tarihinde <https://s3-media3.fl.yelpcdn.com/bphoto/QxnZzooq1zf3weFAWmHGnQ/o.jpg> adresinden alındı.
- YunanistanCo (2019). Rodos-Rhodes. 29 Ocak 2019 tarihinde <http://www.yunanistan.co/yanadalar/rodos> adresinden alındı.
- Yektaoğlu, V., (2012). *Kıbrıs'ın Başkenti Levkosia*. Kıbrıs, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları (ISBN: 978-9963-660-50-6).
- Žemaitis A.(2013). Old Town of Vilnius (Senamiestis). 30 Kasım 2018 tarihinde <http://www.truelithuania.com/old-town-of-vilnius-183> adresinden alındı.

EKLER

EK1

Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü ile İlgili Tavsiye Kararları

UNESCO 26 Kasım 1976

UNESCO tarafından 1976 yılında, tarihi kent dokularının korunmasına yönelik hazırlanan tavsiye kararları altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tarihi mimari alanları, çevre ve koruma kavramları tanımlanmaktadır. İkinci bölümde genel ilkeler açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, ulusal, bölgesel ve yerel politikaların önemi vurgulanmaktadır. Dördüncü bölümde, koruma önlemleri açıklanmaktadır. Beşinci bölümde, araştırma ve eğitim bilgisinin gerekliliği, altıncı bölümde uluslar arası işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır. Dördüncü bölümde yer alan koruma önlemleri başlığı altında toplanan önlemler şöyle açıklanmaktadır (UNESCO,1976).

“Yasal ve idari önlemler

9. Tarihi alanları ve çevrelerini korumak için genel bir politikanın uygulanması, her ülkenin bütünü için geçerli olan ilkelere dayanmalıdır. Üye Devletler, mevcut hükümleri uyarlamalı veya gerektiğinde, bu bölümdeki ve takip eden bölümlerde yer alan hükümleri dikkate alarak tarihi alanların ve çevrelerinin korunmasını güvence altına alacak şekilde yeni yasa ve düzenlemeleri yürürlüğe koymalıdır. Bu korumayı sağlamak için bölgesel veya yerel tedbirlerin adaptasyonunu veya benimsenmesini teşvik etmelidirler. Şehir ve bölge planlaması ve konut politikası ile ilgili yasalar, aynı zamanda, mimari mirasın korunmasına ilişkin yasaları koordine edecek ve bunları bir araya getirecek şekilde gözden geçirilmelidir.

10. Tarihi alanların korunmasına yönelik bir sistem oluşturan hükümler, gerekli plan ve belgelerin oluşturulmasına ilişkin genel prensipleri ve özellikle: korunan alanlar ve çevresi için geçerli genel şartlar ve kısıtlamalar getirmelidir; Kamu hizmetlerinin korunması ve sağlanması amacıyla planlanacak programlar ve faaliyetler; gerçekleştirilecek bakım ve bunlardan sorumlu olanların belirlenmesi; şehir planlama, yeniden geliştirme ve kırsal arazi yönetiminin uygulanabilir olduğu alanlar; korunan çevre içinde herhangi bir restorasyon, modifikasyon, yeni inşaat veya yıkım izni vermekten sorumlu kuruluşun belirlenmesi; korunma programlarının finanse edileceği ve uygulanacağı araçlar.

11. Planların ve belgelerin korunması aşağıdakileri tanımlamalıdır: korunacak alanlar ve öğeler; bunlara uygulanabilecek belirli koşullar ve kısıtlamalar; bakım, restorasyon ve iyileştirme çalışmalarında gözetilecek standartlar; kentsel veya kırsal yaşamda ihtiyaç duyulan tedarik sistemlerinin ve hizmetlerinin kurulmasını yöneten genel koşullar; yeni yapıları yöneten koşullar.

12. Bu yasalar, ilke olarak, koruma yasalarının ihlal edilmesini önlemek için tasarlanan hükümleri ve korunan alanlardaki mülk değerlerinde spekülasyon artışı ve toplumun çıkarları doğrultusunda planlanmış olan koruma ve restorasyonu tehlikeye atacak önlemleri de içermelidir. Bu hükümler, mahalle ya da daha küçük kalkınma planlarının oluşturulması, kamu kuruluşuna ön-emilim hakkı verilmesi, korunma çıkarları için zorunlu satın alma gibi, arazi arsalarının fiyatını etkilemek için bir araç sağlayan şehir planlaması önlemlerini içerebilir. Rehabilitasyon ya da sahiplerinin harekete geçmemesi durumunda otomatik müdahale ve operasyonların askıya alınması, zorunlu restorasyon ve / veya uygun para cezası gibi etkili cezalar sağlayabilir.

13. Kamu yetkililerinin yanı sıra bireyler de korunma önlemlerine uymak zorundadır. Ancak, keyfi veya adaletsiz kararlara itiraz için makine sağlanmalıdır.
14. Kamu ve özel kuruluşların kurulması ile kamu ve özel iş projeleri ile ilgili hükümler, tarihi alanların ve çevrelerinin korunmasını yöneten düzenlemelere uyarlanmalıdır.
15. Özellikle, gecekondulu mal ve blokları ve sübvansiyonlu konut inşaatı ile ilgili hükümler, hem koruma politikasına uyacak hem de buna katkıda bulunacak şekilde planlanmalı veya değiştirilmelidir. Ödenen sübvansiyonların çizelgesi, özellikle eski binaların rehabilite edilmesi yoluyla, sübvansiyonlu konut ve kamu inşaatının geliştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla, buna göre düzenlenmeli ve uyarlanmalıdır. Tüm yıkımlar her halükarda, sadece tarihi veya mimari değeri olmayan binalar ile ilgilenmeli ve ilgili sübvansiyonlar dikkatle kontrol edilmelidir. Ayrıca, eski binaların rehabilitasyonuna sübvansiyonlu konut yapımı için ayrılan fonların bir kısmı tahsis edilmelidir.
16. Koruma önlemlerinin bina ve arazi ile ilgili hukuki sonuçları kamuya açık olmalı ve yetkili bir resmi kurum tarafından kaydedilmelidir.
17. Her bir ülkeye özgü şartlar ve çeşitli ulusal, bölgesel ve yerel otoritelerdeki sorumlulukların tahsisi için ödeneklerin ödenmesi, aşağıdaki ilkelerin korunma makinelerinin işleyişinin temelini oluşturması gerekmektedir:
- (a) temin edilmesinden sorumlu bir otorite olmalıdır. İlgili tüm kişilerin sürekli koordinasyonu, örneğin ulusal, bölgesel ve yerel kamu hizmetleri veya birey grupları;(b) Gerekli tüm bilimsel çalışmalar yapıldıktan sonra, özellikle aşağıdakilerden oluşan multidisipliner ekipler tarafından koruma planları ve dokümanları hazırlanmalıdır: sanat tarihçileri de dahil olmak üzere koruma ve restorasyon uzmanları; mimarlar ve şehir planlamacıları; sosyologlar ve ekonomistler; ekolojistler ve peyzaj mimarları; halk sağlığı ve sosyal refahı uzmanları; ve daha genel olarak, tarihi alanların korunması ve geliştirilmesine dahil olan disiplinlerdeki tüm uzmanlar;
- (c) Yetkililer, görüşlerini açıklamada ve ilgili kamu katılımını organize etmede öncülük etmelidir;
- (d) korunma planları ve belgeleri yasa ile belirlenen kurum tarafından onaylanmalıdır;
- (e) Ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki her türlü vizyon ve yönetmeliklerin etkili bir şekilde uygulanması için sorumlu olan kamu otoriteleri, gerekli personel ile sağlanmalı ve yeterli teknik, idari ve mali kaynaklar sağlanmalıdır.

Teknik, ekonomik ve sosyal önlemler

18. Korunacak tarihi alanların ve bunların çevrelerinin bir listesi 'ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde oluşturulmalıdır. Öncelikleri belirtmeli, böylece koruma için mevcut sınırlı kaynaklar makul bir şekilde tahsis edilebilir. Herhangi bir koruma tedbiri, doğası gereği, aciliyet olarak alınması gerekenler, korunma planlarının ve belgelerinin hazırlanmasını beklemeden alınmalıdır.
19. Mekânsal evriminin analizi de dahil olmak üzere, bir bütün olarak bölgenin bir araştırması yapılmalıdır. Arkeolojik, tarihi, mimari, teknik ve ekonomik verileri kapsmalıdır. Hangi binaların veya bina gruplarının büyük bir özenle korunacağını, belirli koşullar altında muhafaza edildiğini ya da tamamen istisnai ve kapsamlı bir şekilde belgelenmiş durumlarda yok edilmesini sağlayacak bir analitik belge hazırlanmalıdır. Bu, yetkililerin bu tavsiyeyle bağdaşmayan herhangi bir çalışmaya bir son vermesini mümkün kılacaktır. Ayrıca, aynı amaçlarla kamu ve özel açık alanların ve bitki örtüsünün bir envanteri hazırlanmalıdır.
20. Bu mimari araştırmaya ek olarak, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknik veri ve yapıların ve daha geniş kentsel veya bölgesel bağlamın kapsamlı araştırmaları gereklidir. Çalışmalar, eğer mümkün ise, demografik veriler ve ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin analizi, yaşam ve sosyal ilişkiler yolları, arazi kullanım sorunları, kentsel altyapı, yol sisteminin durumu, iletişim ağları ve bunlar arasındaki karşılıklı bağları içermelidir. korunan alanlar ve çevre bölgeler. İlgili makamlar bu çalışmalara

büyük önem vermeli ve geçerli koruma önlemlerinin onlarsız hazırlanamayacağını akılda bulundurmalıdır.

21. Yukarıda tarif edilen araştırma tamamlandıktan sonra ve koruma planları ve spesifikasyonları oluşturulmadan önce, ilke olarak, hem şehir planlama, mimari, ekonomik, hem de sosyal faktörlerin dikkate alındığı bir programlama işlemi olmalıdır. Kentsel ve kırsal kumaşın kendine özgü karakteri ile uyumlu işlevleri özümseme yeteneği. Programlama işlemi, yerleşimin yoğunluğunu istenilen düzeye getirmeyi amaçlamalıdır ve çalışmanın aşamalı olarak gerçekleştirilebilmesini ve devam ederken ihtiyaç duyulan geçici barınma yerlerinin yapılmasını sağlamalıdır. Önceki konutlarına geri dönemezler. Bu programlama operasyonu, toplulukların ve ilgili insan gruplarının mümkün olan en yakın katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Tarihsel alanların ve çevresinin sosyal, ekonomik ve fiziksel bağlamlarının zaman içinde değişmesi beklenebileceğinden, anket ve analiz devam eden bir süreç olmalıdır. Dolayısıyla, planlama süreci rafine edilirken ertelenmekten ziyade, koruma planlarının ve bunların uygulanmasının hazırlanması, mevcut çalışmalara dayanarak gerçekleştirilmelidir.

22. Koruma planları ve şartnameleri yetkili kamu makamı tarafından oluşturulduktan ve onaylandıktan sonra, bunların yazarları tarafından ya da yetkileri altında yürütülmesi istenebilir.

23. Birkaç farklı döneme ait özellikleri içeren tarihi alanlarda, tüm bu dönemlerin tezahürlerini dikkate alarak koruma yapılmalıdır.

24. Koruma planlarının, mimari veya tarihi ilgisi olmayan ve yapısal olarak korunması olan binaların yıkımından oluşan kentsel gelişme veya gecekonduların temizleme programları olduğu durumlarda, uzantıların ve ilave katların değersiz hale getirilmesi ve hatta bazen yıkılması bile Bölgenin birliğini bozan son binaların, sadece plana uygun olarak yetkilendirilmiş olabilir.

25. Koruma planlarının kapsamadığı alanlar için kentsel gelişim veya gecekonduların temizleme programları binalara ve mimari veya tarihi değere sahip diğer binalara ve binalara saygı göstermelidir. Bu tür unsurların programdan olumsuz etkilenmesi muhtemel ise, yukarıda belirtilen planların korunması, yıkımdan önce hazırlanmalıdır.

26. Sabit denetim bu operasyonlar aşırı kar için elverişli değildir, ne de planın amaçlarına aykırı diğer amaçlara hizmet sağlamak için gereklidir.

27. Yangın ve doğal afetlere uygulanan olağan güvenlik standartları, kültürel mirasın korunması için geçerli ölçütlerle uyumlu olması kaydıyla, tarihi bir alanı etkileyen herhangi bir kentsel gelişim veya gecekonduların temizleme programında gözlenmelidir. Çatışma meydana gelirse, kültürel mirasa zarar vermemekle birlikte, maksimum güvenlik sağlamak için ilgili tüm hizmetlerin işbirliğiyle özel çözümler aranmalıdır.

28. Mimarilerinin, tarihi bina gruplarının mekânsal organizasyonuna ve ortamına uyum sağlaması için yeni binalara yönelik düzenlemelere ve kontrollere özel önem verilmelidir. Bu bağlamda, kentsel bağlamda yapılan bir analiz, herhangi bir yeni yapıdan önce, bina grubunun genel karakterini tanımlamak için değil, aynı zamanda egemen özelliklerini, örneğin yüksekliklerin, renklerin, malzemelerin ve formların, sabitlerin uyumunu analiz etmek için de önce gelmelidir. Cephe ve çatılar inşa edildiğinde, binaların hacmi ile mekânsal hacim arasındaki ilişki ve bunların ortalama oranları ve konumları.

29. Bir anıtın çevresinin yıkılması yoluyla izolasyonu genel olarak yetkilendirilmemeli, istisnai durumlarda ve kaçınılmaz nedenlerden ötürü bir anıt taşınmamalıdır.

30. Tarihi alanlar ve çevresi, direklerin, direklerin ve elektrik veya telefon kablolarının kurulması ve televizyon antenlerinin ve büyük ölçekli reklam tabelalarının yerleştirilmesinin neden olduğu şekil bozukluğundan korunmalıdır. Bunların zaten mevcut olduğu yerlerde, kaldırılması için uygun önlemler alınmalıdır. Fatura gönderme, neon tabelalar ve diğer reklam, ticari işaretler, sokak döşemeleri ve mobilya çeşitleri, en büyük özenle planlanmalı ve kontrol edilmelidir. Her türlü vandalizmin önlenmesi için özel çaba sarf edilmelidir.

31. Üye devletler ve ilgili gruplar, tarihi alanların ve çevrelerinin, bu alanların yakın çevresinde zararlı endüstrileri yasaklayarak ve bu alanlara karşı önleyici tedbirler

olarak, özellikle çeşitli kirlilik biçimlerinden kaynaklanan bazı teknolojik gelişmelerin neden olduğu artan ciddi çevresel zararlara karşı koruma sağlamalıdır. Makinelerin ve taşıtların neden olduğu gürültü, şok ve titreşimlerin yıkıcı etkilerini karşılar. Turizmin aşırı kullanımından kaynaklanan zararı karşılayacak önlemler için daha fazla önlem alınmalıdır.

32. Üye Devletler, bir yandan motorlu taşıtlar ile binaların ölçeği ve diğer mimari nitelikleri arasındaki çoğu tarihsel grupta var olan çatışmaya çözüm aramak için yerel makamları teşvik etmeli ve yardımcı olmalıdır. Çatışmayı çözmek ve yaya trafiğini teşvik etmek için, yaya trafiğini, hizmet erişimini ve toplu taşıma araçlarını kolaylaştıracak şekilde kurulmuş olan çevre ve hatta merkezi otoparkların ve yönlendirme sistemlerinin yerleştirilmesine ve bunlara erişimin sağlanmasına dikkat edilmelidir. Elektrik ve diğer kabloları yeraltına koyma, tek seferde yapılma gibi çok pahalı hale getirme gibi pek çok rehabilitasyon operasyonu, yol sisteminin gelişimi ile kolayca ve ekonomik olarak koordine edilebilir.

33. Koruma ve restorasyona yeniden canlandırma faaliyetleri eşlik etmelidir. Bu nedenle, mevcut esnaf işlevlerinin, özellikle de esnafın ve zanaatların korunması ve uzun vadede, uygun olması halinde, uyumlu olacakları yeni olanların kurulması şarttır. tanıtıldıkları kasaba, bölge veya ülkenin ekonomik ve sosyal bağlamı. Koruma faaliyetlerinin maliyeti, sadece binaların kültürel değeri açısından değil, aynı zamanda bunların kullanımı yoluyla elde ettikleri değere göre de değerlendirilmelidir. Bu değer ölçeklerine referans yapılmadıkça korunmanın sosyal sorunları doğru olarak görülemez. Bu işlevler, söz konusu alanın özel niteliğine zarar vermeden, sakinlerin sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap vermelidir.

34. Kırsal kesimde, bozulmaya neden olan tüm işler ve ekonomik ve sosyal yapıda tüm değişiklikler, doğal ortamdaki tarihi kırsal toplulukların bütünlüğünü koruyacak şekilde dikkatle kontrol edilmelidir.

35. Korunma faaliyetleri, kamu yetkililerinin, bireysel veya kolektif sahiplerin ve sakinlerin ve kullanıcıların, ayrı ayrı ya da birlikte yaptıkları katkıları, önerileri öne sürmeleri ve genellikle aktif bir rol oynamaları için teşvik etmeleri gereken katkıları ile birleştirmelidir. Toplumla birey arasındaki sürekli işbirliği, özellikle aşağıdaki gibi yöntemlerle her düzeyde kurulmalıdır: “İlgili kişilerin türlerine uyarlanmış bilgi, sorgulanan kişilere uyarlanmış anketler, planlama ekiplerine bağlı danışma gruplarının kurulması, temsil sahiplerinin, sakinlerinin ve kullanıcılarının, karar verme, yönetim ve işletme planlarının organizasyonu ile ilgili bir danışma fonksiyonunda korunması için,

36. Gönüllü koruma grupları ve kar amacı gütmeyen derneklerin kurulması ve fahri veya mali ödüllerin oluşturulmasına teşvik edilmeli, böylece korunmanın her alanında özel bir çalışma yapılmalıdır.

37. Merkezi, bölgesel ve yerel makamların bütçelerinde yeterli ödenek sağlanarak, tarihi alanların ve çevrenin korunmasına yönelik planlarda öngörülen kamu yatırımı seviyesi için gerekli fonların mevcudiyeti sağlanmalıdır. Bütün bu fonlar, ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde her türlü mali yardımın koordinasyonu ile görevlendirilen kamu, özel ya da yarı-kamu organları tarafından ve genel bir eylem planına göre kanalize edilerek merkezi olarak yönetilmelidir.

38. Aşağıda açıklanan formlarda kamu yardımı, uygun ve gerekli olduğu hallerde, ilgili makamların aldığı önlemlerin, restorasyonun “ekstra maliyeti” ni, yani ek maliyetin, Yeni pazar veya binanın kira değeri ile karşılaştırıldığında sahibi.

39. Genel olarak, bu tür kamu fonları, özellikle düşük kiralanan konutlar için binalar da dahil olmak üzere mevcut binaları korumak için kullanılmalı ve ikincisi mevcut binaların kullanım ve işlevlerine zarar vermedikçe yeni binaların inşasına tahsis edilmemelidir.

40. Hibeler, sübvansiyonlar, uygun oranlarda krediler veya vergi imtiyazları, özel sahiplere ve koruma planlarının öngördüğü işleri yürüten kullanıcılara ve bu planlarda ortaya konan standartlara uygun olarak sağlanmalıdır. Bu vergi imtiyazları, hibeler ve krediler, her şeyden önce, ortak faaliyetler bireysel eylemden daha ekonomik olduğu için, her şeyden önce, ev sahibi ya da ticari mülk sahipleri ya da kullanıcıları için yapılabilir. Özel mülk sahiplerine ve kullanıcılara tanınan mali imtiyazlar, uygun

olduğu hallerde, kamu yararı içinde belirlenen belirli koşullara uyulmasını gerektiren sözleşmelere bağlı olmalı ve binaların ziyaret edilmesine izin vermek ve binalara erişim izni vermek gibi binaların bütünlüğünü sağlamak zorundadır. parklar, bahçeler veya siteler, fotoğraf çekimi vb.

41. Kamu ve özel kuruluşların bütçelerinde, büyük ölçekli kamu çalışmaları ve kirlilik tarafından tehdit edilen tarihi bina gruplarının korunması için özel fonlar ayrılmalıdır. Kamu yetkilileri, doğal afetlerin yol açtığı hasarın onarımı için özel fonlar da kurmalıdır.

42. Ayrıca, kamu idareleri alanında faaliyet gösteren tüm devlet daireleri ve kurumları, hem kendi amaçlarına hem de kendi amaçlarına uygun olarak, çalışmaları finanse ederek tarihi bina gruplarının rehabilitasyonuna katkıda bulunacak şekilde programlarını ve bütçelerini düzenlemelidir. korunma planının amaçları.

43. Finansal kaynakların - mevcut olmaları- artırmak için, Üye Devletler, tarihi alanların ve çevrelerinin korunması için kamu ve / veya özel finansman kuruluşlarının kurulmasını teşvik etmelidir. Bu kurumlar kurumsal statüye sahip olmalı ve bireylerden, vakıflardan ve endüstriyel ve ticari kaygılardan hediyeler almaya yetkili olmalıdır. Bağışçılara özel vergi imtiyazları verilebilir.

44. Bir kredi kuruluşu kurarak tarihi alanların ve çevrelerinin korunması için yürütülen herhangi bir tanımın finanse edilmesi, kamu kurumları ve özel kredi kuruluşları tarafından kolaylaştırılabilir. geri ödeme ile faiz uzun bir süre yayıldı.

45. Üye devletler ve ilgili diğer hükümet birimleri, satın alma işleminden sorumlu olan kar amacı gütmeyen derneklerin oluşturulmasını kolaylaştırabilir ve uygun olduğunda, restorasyondan sonra, binaların, arzu edilen tarihi bina sahiplerine sahip olmalarını sağlamak amacıyla kurulmuş olan döner sermayeleri kullanarak satmalarını kolaylaştırabilir. onları korumak ve orada kalmaya devam etmek için karakterlerini korumak. 46. Koruma önlemlerinin, sosyal kumaşa bir kırılmaya yol açmaması en önemlisidir. Tadilat nedeniyle binalardan veya bina gruplarından taşınmak zorunda kaldıklarında en fakir yaşayanlara sıkıntı vermekten kaçınmak için, kiralardaki tazminatların, özellikle kırsal alanlarda, evlerini, ticari tesislerini ve atölyelerini ve geleneksel yaşam biçimlerini ve mesleklerini muhafaza etmelerini sağlayabilir. El işleri, küçük ölçekli tarım, balıkçılık, vb. Gelirle ilgili olan bu tazminat, söz konusu kişilerin yapılan işten kaynaklanan artan kira bedelini ödemesine yardımcı olacaktır. ”

Ek 2

"Washington Tüzüğü – 1987" Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü detayları (ICOMOS, 1987):

"İLKELER VE HEDEFLER

1. Etkili olabilmek için, tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının ve her düzeydeki kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.
2. Korunması istenen nitelikler kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir, özellikle:
 - a) Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
 - b) Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
 - c) Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
 - d) Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki; ve e) Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler. Bu özellikleri tehdit eden olumsuz etkenler tarihi kent veya kentsel alanın özgünlüğünü zedeleyebilir.
3. Koruma programının başarısı, kentlilerin katılımı ve görev almalarıyla mümkün olabilir; bu nedenle halkın katılımı desteklenmelidir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirir.
4. Tarihi bir kentin veya kentsel alanın korunması sağduyu, sistemli yaklaşım ve disiplin gerektirir. Özel durumlarda çıkabilecek sorunlardan kaçınmak için katı yaklaşımlardan uzak durulmalıdır."

Ek 3

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin detayları (COUNCIL OF EUROPE, 2004):

“Madde 5 – Genel Tedbirler

a. Yasalarında, peyzajları, insanların çevrelerinin önemli parçası olarak tanımak ve ortak olarak paylaşılan kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve insanların kimliklerinin bir esası olarak, kabul etmek;

b. Madde 6'da sınırları belirlenen özel tedbirlerin benimsenmesi ile, peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması amacıyla peyzaj politikaları oluşturmak ve uygulamak;

c. Kamuoyunun, yerel ve bölgesel yönetimlerin ve ilgili diğer tarafların yukarıda paragraf b'de bahsedilen peyzaj politikalarının tanımlanması ve uygulanması ile ilgili olarak katılımlarına ilişkin prosedürlerin oluşturulması;

d. Peyzajı, ülke bölge ve kent planlama politikaları ve ülkenin kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikaları ile olduğu gibi; peyzaj üzerinde olası doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla bütünleştirmek.

Madde 6- Özel Tedbirler

A. Bilinç Düzeyinin Arttırılması

Her bir Taraf, peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerine karşın sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında duyarlılığın arttırılmasını taahhüt eder.

B. Eğitim ve Öğretim

Her bir Taraf aşağıdaki hususları geliştireceklerini taahhüt eder:

a. Peyzaj değerlendirme ve uygulamalarında uzmanların eğitilmesi;

b. Özel ve kamu sektörlerinde çalışan uzmanlar için ve ilgili kuruluşlar için peyzaj politikası korunması, yönetimi ve planlamasında disiplinler arası eğitim programları;

c. Peyzajın değerini vurgulayan ve korunması, yönetilmesi ve planlanması konularına önem veren konularda ilgili alanlarda üniversite ve okullarda dersler.

C. Tanımlama ve Değerlendirme

1. İlgili tarafların aktif olarak katılımları ile ve peyzajları hakkında bilgilerin geliştirilmesi amacıyla, Madde 5.c'de belirtildiği gibi, her bir Taraf, aşağıdaki hususları taahhüt eder:

a. i) Kendi toprakları üzerindeki peyzajları tanımlamak;

ii) Peyzajlarının karakteristikleri ve onları dönüştüren güç ve baskıları analiz etmek;

iii) Bu değişimleri kaydetmek;

b. Böylece tanımlanmış olan peyzajlara, bunlarla ilgili taraflar ve toplum tarafından verilen özel değeri göz önüne alarak kıymet takdir etmek.

2. Bu tanımlama ve değerlendirme süreçleri, Madde 8'e uygun olarak Taraflar arasında düzenlenen Avrupa düzeyinde deneyim ve yöntem değişimleri tarafından yönlendirilecektir.

D. Peyzaj Kalite Hedefleri

Her bir Taraf, tanımlanan ve değer biçilen peyzajlar için, Madde 5.c doğrultusunda, kamunun görüşünün alınmasından sonra kalite kriterlerinin tanımlanmasını taahhüt eder.

E. Uygulama

Peyzaj politikalarını yürürlüğe koymak için her bir Taraf, peyzajın korunması, yönetilmesi ve/veya planlanması amacına yönelik olarak araçları ortaya koyar.”

Ek 4

Viyana Memorandumu” Sözleşmesi

"Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi” başlıklı konferans sonucu kabul edilmiş olan “Viyana Memorandumu” sözleşmesi (UNESCO, 2005):

"İlkeler ve Amaçlar

13. Kalıtsal tarihi kentsel peyzajın yapısal müdahaleleri biçiminde kendini gösteren işlevsel kullanım, sosyal yapı, siyasal bağlam ve ekonomik kalkınmadaki sürekli değişiklikler şehrin geleneğinin bir parçası olarak kabul edilebilir ve kentte bir vizyon gerektirir. Karar alıcıların ileriye yönelik eylemleri ile tüm diğer aktörler ve ilgili paydaşlarla diyalog.

14. Tarihsel kentsel peyzajdaki çağdaş mimarinin temel sorunu, bir yandan sosyo-ekonomik değişimleri ve büyümeyi kolaylaştırmak için kalkınma dinamiklerine cevap vermek, aynı zamanda kalıtsal şehir manzarasını ve diğer yandan da peyzaj ortamını aynı anda dikkate almaktır. Tarihi Dünya şehirleri, özellikle Dünya Mirası şehirleri, koruma için bir kilit nokta olarak koruma alan bir şehir planlama ve yönetim politikası gerektirir. Bu süreçte, tarihi faktörün çeşitli faktörler tarafından belirlenen gerçekliği ve bütünlüğü tehlikeye atılmamalıdır.

15. Tarihsel kentsel manzaramızın geleceği, politika yapıcılar, şehir planlamacıları, şehir geliştiricileri, mimarlar, koruma uzmanları, mülk sahipleri, yatırımcılar ve ilgili vatandaşlar arasında, toplumun modernleşmesini ve gelişmesini göz önünde bulundurarak şehir mirasını korumak için birlikte çalışarak karşılıklı anlayışı gerektirmektedir. Kültürel ve tarihi açıdan hassas bir şekilde, kimliğin ve sosyal uyumun güçlendirilmesi.

16. İnsanoğlu ve çevresi arasındaki duygusal bağlantıyı, yer algılarını göz önünde bulundurarak, bir şehrin ekonomik başarısına, toplumsal ve kültürel canlılığına katkıda bulunacak bir kentsel yaşam kalitesinin güvence altına alınması esastır.

17. Fiziksel ve işlevsel müdahalelerin merkezi bir kaygısı, tarihi kentsel doku ve formun karakter ve öneminden türeyen mevcut değerlerden ödün vermeden yaşam, çalışma ve eğlence koşullarını iyileştirmek ve kullanımları uyarlayarak yaşam kalitesini ve üretim verimliliğini artırmaktır. Bu, sadece teknik standartların iyileştirilmesi değil, aynı zamanda değerli bir envantere ve değerlerinin değerlendirilmesine dayanan ve yüksek kaliteli kültürel ifadeler ekleyerek tarihi ortamın iyileştirilmesi ve çağdaş bir gelişme anlamına da gelir.”

Ek 5

Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi Tavsiye Kararları

2011 yılında UNESCO, Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi” başlıklı konferans sonucu belirlenen tavsiye kararları (UNESCO, 2011):

“Politikalar

Kentleri korumaya ilişkin modern politikalar, mevcut uluslararası sözleşme ve tavsiye kararlarında yer aldığı gibi, tarihî kentsel alanların korunması için gereken ana hatları ortaya koymuştur. Ancak, var olan ve ileride ortaya çıkabilecek zorluklar, tarihsel düzlemin ve kentsel ortamlarda yer alan kültürel ve doğal değerler dengesinin tanımlanması ve korunmasına ilişkin yeni nesil kamu politikalarının belirlenmesini ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

Kentsel mirasın korunması, genel politika planlanması ve uygulanması ile entegre edilmelidir. Politikalar, kısa ve uzun vadede koruma ve sürdürülebilirliği dengeleyen mekanizmalar içermelidir. Tarihî kentsel doku ile çağdaş girişimler arasındaki uyumlu entegrasyona özel bir vurgu yapılmalıdır. Özellikle, farklı katılımcıların üstlenmesi gereken sorumluluklar aşağıda belirtilmiştir.

Üye Devletler, kentsel mirası koruma stratejilerini tarihî kentsel peyzaj yaklaşımına uygun olarak ulusal kalkınma planları ve gündemleriyle entegre etmelidirler. Bu çerçevede, yerel otoritelerin, arazi ve diğer miras değerlerini ve bunlarla ilgili özellikleri içerecek şekilde bölgenin tüm değerlerini hesaba katan kentsel gelişim planları hazırlamaları gerekmektedir.

Kamu katılımcıları ve sivil katılımcılar, tarihî kentsel peyzaj yaklaşımının başarılı bir şekilde uygulanmakta olduğundan emin olmak üzere ortaklıklar kurarak işbirliği yapmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma süreçleriyle ilgilenen uluslararası organizasyonlar, tarihî kentsel peyzaj yaklaşımının stratejilerini, planlarını ve operasyonlarını entegre etmelidirler.

Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarihî kentsel peyzaj yaklaşımının uygulanması için gerekli olan araçların ve en iyi uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında katılımcı bir rol üstlenmelidirler.

Her düzeydeki yönetim - yerel, ulusal/federal, bölgesel - sorumluluklarının farkında olarak, kentsel mirası koruma politikalarının belirlenmesine, tanımlanmasına, geliştirilmesine ve uygulanmasına katkıda bulunmalıdır. Bu politikalar, tüm tarafların katılımcı yaklaşımına dayalı olmalı ve hem kurumsal hem de sektörel bir bakış açısıyla koordine edilmelidir.”

Ek 6

Vilnius Tarihi Kent Dokusu Koruma Hedefleri

Senamiestis'in canlandırılması ve yenilenmesi için sokaklar, meydanlar, açık-yeşil alanların iyileştirilmesi, mimari yapıların restore edilmesi ve tarihi mimari yapıların aydınlatılmasını amaç edinen çalışma programında öncelikli hedefler şöyle açıklanmaktadır (Raugaliene, 2008):

- “1.Vilnius'a karakterini veren tarihi binaları ve kent düzenini korumak ve restore etmek;*
- 2.Geleneksel bir işlev karışımını sürdürmek için: konut, ticari ve kamu;*
- 3.Eski Kent'i yeniden canlandırmak için kamu-özel ortaklıklarını teşvik etmek;*
- 4.Mirasın korunması alanında kamu bilincini artırmak;*
- 5.Eski Şehir'de geleneksel el sanatlarını ve sanatları canlandırmak.”*

Bu hedeflere bağlı olarak 1998-2005 yıllarında, 300 caddenin, onarılması, kaldırım ve aydınlatma sistemleri yeniden düzenlenmiştir. 12 mimari yapıya (kilise, kule, köprü, anıt) aydınlatma sistemi kurulmuştur. Savunma duvarları, yeşil alanlar, yaya yolları ve mezarlıkların bakım onarımı yapılmıştır. 2000-2005 yıllarında, 65 adet mimari yapının ve özel bahçelerinin yenileme çalışmaları yapılmıştır (European Urban Knowledge Network, 2011).

Ek 7

W. Hepworth Dixon' Un Lefkoşa Tarihi Dokusuna Dair Anlatımı

İngiliz yazar ve araştırmacı W. Hepworth Dixon' un Lefkoşa tarihi dokusuna dair anlatımı (Gürkan, 2006):

“1. Konak Mahallesi: Kentin kuzey batısındaydı ve Vali Konağı'yla mahkeme, cephanelik, askeri hastane, telgraf merkezi, çarşı, Büyük Han... bu bölgedeydi. En iyi hamamlar, çeşmeler, su kuyuları ve kahvehaneler de bu kısımdaydı. Kentin bu bölgesinde vaktiyle Haçlıların sarayları ve türbeleri vardı. Şövalyeler burada otururdu. Feodal beyler burada hükümler olmuştular. Yine burada, daha sonraki bir dönemde Venedikli valiler, mermer sütunların ve St. Mark Aslanı'nın gölgesinde yaşamışlardır. Bu sütunlardan biri, onların döneminin ve Türklerin hoşgörüsünün tanığı olarak halen durmaktadır. Daha sonra Osmanlılar gelip konaklarını, camilerini, hastanelerini, mahkemelerini, çarşılarını bunlara eklemişlerdi. Açıklık ve yeşil, bunlar arasında da kamu binalarıyla Lefkoşa'nın bu mahallesi tabiatıyla idareci ırkın mahallesidir. 2. Cami Mahallesi: Kentin kuzey doğu kesimiydi ki Lefkoşa'nın en kapalı, bahçeyi andıran ve sessiz yöresiydi. Çeşmelerin çoğu burada şarıldar, çiçeklerin çoğu burada açardı, dut ve portakal bahçelerinin çoğu da buradaydı. Büyük cami, bir zamanların katedral Kilisesi olan St. Sophia bu yöredeydi. Yine bir zamanların St. Caterina Kilisesi olan Haydar Paşa Camii de bu kesimdeydi. Şimdilerde “Bedesten” diye bilinen Anglo-Norman mabedi de buradaydı. Bir islam Koleji olan Medrese ve içinde şark kitapları bulunan kütüphanesinde buradaydı. Yeşil kutsal, haremi andıran bu mahalle, imam ve şeyhlerin oturduğu yöredir ve onların cemaatinin mahallesi kalacağı da benzemektedir. 3. Levantin Mahallesi: Kentin güney batı kesimini oluşturan ve halkı melez izlenimi veren bu mahalle, ipekli kumaş dokuyucularının, devecilerin, faizci ve tefecilerin, oyuncu kızların, içki imalatçılarıyla çeşitli din ve mezheplere mensup kişilerin kaynaştığı bir yerdir. Yenile “Victoria Hotel” ve “Army and Navy Hotel” adlarını alan iki yatı evi de bu mahallededir. Oyuncu kızlarla hamam hizmetkarları burada oturur. Çalgılı meyhaneler ve kumarhaneler de buradadır. Kentin, aşıkâr kötülleri ve yeraltı dünyası mensupları genellikle burada yuvalanmışlardır. Bu kalabalık mahalle Yakmdoğu'dan (Levanten) gelenlerle Levant zanaat ve meslekleriyle ilgili olanların oturduğu yerdir. 4. Katedral Mahallesi: Kentin güneydoğu köşesini oluşturan bu dördüncü mahalle, Rum din adamlarının oturduğu yöreydi. Başpiskopos'un Sarayı ve piskoposhane kilisesi St. John da buradaydı. Bunların yanında bir papaz okulu ve bir de kız okulu vardı. Biraz ötede Baspiskopos'un büyük destekleyicileri olan Larnaka piskoposu ve Kikko Manastırı Baskeşişi de otururdu. Piskoposhane'nin çevresindeki geniş bahçeler ve Kilise önünde ağaçlı gezi yerleri vardı. Bu mahallenin Rumlarca kutsal bir yer sayıldığını ve Rum başpiskoposları çağlar boyunca burada, çevrelerindeki kendilerine inanmışların desteğiyle gelip geçmiş tüm egemenlere karşı varlıklarını sürdürmüşlerdir. Eski ve saygın Lefkoşa'nın bu dördüncü mahallesi Ortodoks Rumların mahallesidir ve öyle kalacaktır.”

EK 8

Lefkoşa Tarihi Kent Dokusu Peyzaj Haritası

EK 9

Lefkoşa Surlariçi, Surlar ve Hendekleri Koruma Alanı Özel Turizm Bölgesi Koruma Canlandırma Ve Geliştirme Stratejisi

Uygulama Aşaması

1 Etap Bölge Yayalaştırma Aşamaları Ve Tahmini Bütçesi

Hazırlanmış olan geliştirme stratejisi kapsamında, planlanan ilk uygulama, suriçinde bazı bölgelerde, yayalaştırma ve araç trafiğin düzenlenmesi, alt yapı hattının bakımı, kent mobilyalarının yerleştirilmesi işlemleridir. 3 aşamada gerçekleştirilmesi öngörülen düzenleme aşamaları şöyle açıklanmaktadır (Doc Player ,2008);

1.Aşama Yayalaştırma

1. Asmaaltı Sokak
2. Arasta Sokağı'nın doğusu
3. Arasta Sokağı'nın batısı
4. Hasan Uzman Sokak
5. Siret Bahçeli Sokak (ara bölge)
6. Turunçlu Camii Korkut Hamamı önü

2.Aşama Yayalaştırma

1. Kuyumcular Sokak
2. Kurtbaba Sokak
3. İplik Pazarı Sokak
4. İrfan Bey Sokak
5. İş bankası binası, arasta sokak ile arabahmet arasında kalan yediler bölgesi

3.Aşama Yayalaştırma

1. Uray Sokak
2. İplik Pazarı ve Kadınlar Pazarı Sokağı

Uygulanması planlanan bu çalışmalar için tahmini bütçe gideri ise şöyle açıklanmaktadır (Doc Player, 2008):

1. Yayalaştırma İçin Gerekli Düzenlemeler	
Uygulama	Tutar
(a) Levhalar ve İşaretler	50 Bin TL
(b)Aydınlatma Armatürleri	50 Bin TL
(c) Kent Mobilyaları(Yönlendirme Tabelleri Oturma Bankları , Çiçeklikler)	100 Bin TL
(d)Çekme Germe Gölge/ Yağmurluk Tente	50 Bin TL
(e)Listeli Binaların Dış Cephelerine Pirinç Levha	30 Bin TL
Toplam	280 Bin TL
2. Bölgenin Tanıtımı İçin Turistik Broşürlerin Basımı	
(a)Kent Kılavuzu	60 Bin TL
(b)Ayak Harita	20 Bin TL
(c) Mavi (Turistik Güzergah) Güzergahın Boyanması	50 Bin TL
(d)Surlariçi Haritası	20 Bin TL
Toplam	150 Bin TL
3. Tuvaletler	
(a) Mevcutların(4 Adet) İyileştirilmesi	20 Bin TL
(b) Yeni Portatif (10 Adet)	40 Bin TL
Toplam	60 Bin TL
Genel Toplam	490 Bin TL

Assignments Students Grade Book Libraries Calendar Discussion Preferences

NOW VIEWING: HOME > NEW > ESRA TEZ 11 ARALIK

About this page

This is your assignment inbox. To view a paper, select the paper's title. To view a Similarity Report, select the paper's Similarity Report icon in the similarity column. A ghosted icon indicates that the Similarity Report has not yet been generated.

Esra Tez 11 Aralık

INBOX | NOW VIEWING: NEW PAPERS

Online Grading Report Edit assignment settings Email non-submitters									
Submit File	AUTHOR	TITLE	SIMILARITY	GRADE	RESPONSE	FILE	PAPER ID	DATE	
☐	Esra Köksaldı	Abstract	0%	-	-	☐	1232255872	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	Özet	0%	-	-	☐	1232255534	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	1.Bölüm	1%	-	-	☐	1232256066	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	2.Bölüm	1%	-	-	☐	1232270254	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	3.Bölüm	1%	-	-	☐	1232259979	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	4.Bölüm	1%	-	-	☐	1232260411	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	5.Bölüm	1%	-	-	☐	1232260653	11-Dec-2019	
☐	Esra Köksaldı	Tüm Bölümler	1%	-	-	☐	1232261247	11-Dec-2019	

Doc. DR. ZİHNİ TÜRKAN